ګونډې بیا

ښې ورځې راشي

(ناول)

لیکوال: دوديال

انځورګران: مرتضی پردیس ،ح.ا. ارباب او دوديال

۱۴۰۲

(۱)

دغو ورځو کې د صدارت له څلورلارې تر طُره بازخان څلورلارې، له شاببوجان کوڅې بيا د نوي ښار د پارک تر شاوخوا د توريستانو او هيپيانو شمېر ډېر کم شوی و. د انتيک پلورونکو، پُستکارت پلورونکو او پوستين پلورونکو بازار بيخي سوړ شوی و. کابل ته د پخوا په پرتله توريستان لږ راتلل، خو بهرني خبريالان ډېر شوي وو. مازيګر مازيګر به د ''مُرغفروشي'' کوڅه کې د شېرآغا د شېدو پلورلو هټۍ کې لکه د پخوا په شان هغه ځوانان را ټولېدل چې ورزشي کلبونو کې به يې د مازيګرني تکړښت يوه ګړۍ وخت پای ته رسيدلی و، خو هغه د پخوا په شان خوشحالي، خنداوې او ټوکې- ټکالې يې نه وې.

کله به چې شېرآغا له خپلې اوږې سپين نوجن څپوڼی د هټۍ پر ميزونو باندې تېر کړ، نو چا به د شيدو او چا به له شيدو سره د سيلو د خوندور روټ فرمايش ورکاو، يونيم به شيدو کې د يوې هګۍ د اچولو غږ هم وکړ. دا وخت به د دوی ترمنځ ورو ورو سياسی بحثونه شروع شول. هر يوه به خپله شاوخوا سترګو لاندې وڅارله او ورو ورو به يې په نويو حالاتو او بدلونو اندېښنه ښودله. يوه به په خبرو خبرو کې د شېږم نمبر فرمان او اووم نمبر فرمان او بل به د (شاګردوفادار) تبی هم ور وکړ او بيا به په خندا شول.

سم له ماښام سره به شېرآقا ټول غابونه او پيالې وميندلې او دشپې تر نهو بجو به يې هټۍ وتړله او خپل کورته به روان شو. له اتو- نهو مياشتوراهيسې چې دپسرلي يوه باراني ورځ کې دکابل په خونړي ارګ کې وينې وبهېدې او نظام بدل شو، له هغه راهيسې د شپې ګرځېدنې بنديزونه لګول شوي وو، نو ځکه به شېرآقا مخکې دشپې له لسو بجو هټۍ تړله. نور نو هغه وختونه تېر وو چې تر نيمې شپې به بازار پرانيستی و. نن ماښام يې هم د هټۍ ور بند کړ، په کولپ يې د ډاډه کېدو په خاطر يوځل بيا زور وکړ، ښه کلک و. لاس يې د دُعا په دود پرمخ راکښه او په بيړه د ده افغانان په لوري روان شو.

دتل په شان لومړی شاه محمود خان واټ ته ووت او له هغه ځايه د صدارت د څلورلارې په لوري ور کوږ شو. مخامخ د آسمايی دغره د لمن د کورونو ژيړرنګه څراغونه ځلېدل. د آسمايي د غره لمن کې د ښار اصلي- پخواني، خو بېوزله خلک اوسېدل. دوی زياتره کسبه کاران او هټيوال يا د ښوونځيو ښوونکي او د اداراتو ټيټ رتبه مامورين وو. شېرآقا به په وړوکي پنډوکي کې د کېک او روټ هغه خځرکي او بځرکي تړلي وو چې ټوله ورځ به له مشتريانو څخه دميزونو پرسر پاتې و. ده به هره شپه دغه پنډوکی کورته ووړ او بچې به يې ورته خوشحاله وو. ګرنډي ګامونه يې اوچتول، پخوا وخت وريادشو چې دشپې ګرځېدو بنديز نه و، نو دا وخت به د صدارت د څلورلارې له هوټلونو هندي، لويديزې پاپ او ايرانی يا دافغاني هنرمندانو سندرو غږ اورېدل کېد. کله به چې د ''خواجه رستورانت'' مخې ته ورسېد، له هغه ځايه به هم د هغه زوړ ريکاټ غږ راته چې ''چل چل ميری ساتی'' او ''زنده ګی ايک سفرهی'' او يابه هم د سيګل غزل او سندرې پکې وې. اوس له څو مياشتو راهيسې پخوانی ريکاټ نشته، خو درستورانت برسر کې يو نوی تلويزيون اينبی دی.

خواجه نوره د پهلواني کارګاه پرېښي، بوډا شوی، ږيره يې سپينه او ملا يې کړوپه ده، خو د هوټل په ديوال يې په يو لرګين چوکاټ کې د پهلوانی د ورځو انځورونه ځړيدلي دي.

د تلويزيون په اېښودو سره خواجه د رستورانت د ميزونو او چوکيو کتارونه هم بدل کړل، چې خلک وکولای شي تلويزيون آسانه وګوري، په دې سره د رستورانت بڼه بيخي بدله شوې ده. تلويزيون د رستورانت له مخې بهر او د پليو له لارې هم اوچته ښکاري او غږيې هم اورېدل کيږي. دا وخت لا ډېرو خلکو کورونو کې تلويزيون نه درلود. دا يو نوی شی و چې لارويانو او ګاونډيو هټيوالو به په حيرانتيا ورته کتل. د شېراغا هم لکه د نورو شپو په شان د تېرېدو پر مهال ورپام شو، خو نن د نورو شپو په پرتله ډېر خلک ورته ولاړ وو. ټولو په اندېښنې سره غوږ ورته نيولی و. دصدارت د څلورلارې د سړک مخامخ بلې غاړې ته د " پرکاش عکاسی ستديو" هم وختي ترل شوې وه، هغه غاړه کراره کراري وه، خو دې غاړې ته د خواجه رستورانت مخې ته ډله خلک هک پک ولاړ دي. شيرآقا به چې پخوا دا مهال دې ځای ته راورسېد، تلويزيون به يا د مارشونوخبرونه ويل يا به د لومړي وزير وينا وه، خو نن حالات بل شانته وو. شيرآغا چې خلکو ته وکتل شک ور ولوېد چې هرومرو کومه نوې پېښه شوی ده. د روټ د خځوزګو کوچنی پنډوکی يې په اوږه راسم کړ او ښه ځير شو؛ تلويزيون خبرو ته دوام ورکړ:

... د امريکې سفير چې نن له نوي ښار څخه برمته او د کابل هوټل ۱۱۷ مې کوټې ته وړل شوی و له برمته کوونکو سره يو ځای ووژل شو...

د خبر د هرې جملې په اورېدو سره به ولاړ کسان لکه ترهيدلی پسونه لږ سره خواره واره شول، غوږونه به يې نور هم څک کړل، يو- دوو به د کورنيو چارو د وزارت خواته تللی سړک لوري ته وکتل، يو دوو نورو به د کابل ولايت د ودانۍ لوري ته وکتل او بېرته به سره نږدې او غوږ په غوږ شول. دغو ورځو کې ښه خبرونه نه وو. تلويزيون کې به آن هغه مهال چې سرې او برګې سندرې او ګډاګانې به وې، هم دخلکو پام به ورته نه اوښت، ټول په وېره کې وو.

شيرآقا چې وړوکی پنډوکی يې په اوږه و او د شيدو بوی ورڅخه لتېد، څو شيبې ودرېد، خو ډېر ژر روان شو او د ترهيدلي پسه په شان څک غوږونه او لا زيات اندېښنه کې شو. هغه هسې هم ټوله ورځ د هغو ځوانانو خپل منځې پس پسي اورېدل چې غلي غلي به يې د شفر او راز په توګه يو بل ته اورول، خو شير آغا د ټولو راز دار و. دا وخت چې خلک د ديوالونو له چاودو او سوريو هم وېرېدل، د شيراغا هټۍ د پټو سياسی بحثونو ځای و.

په هغه شپه چې شيرآغا د امريکې د سفير د وژل کېدو خبر واورېد، اندېښنه کې ويده شو. په هغه سبا لکه د تل په شان د سهار تر لمانځه وروسته چې د آسمايی دغره په سر لا يو څو ځراغونه ځلېدل، د "ده افغانانو" له تنګو او مخ په ځوږ کوڅو څخه لومړی سالنګ واټ ته او بيا مخامخ د نوی ښار په لوري راروان شو. د سهار په مهال ډېره ګڼه ګونه نه وه. کله چې د کابل ولايت له اړخه را تېر شو، يو ځل يې د ختيځ خواته وکتل، زړه يې و د کابل هوټل مخې ته يا زرنګار پارک ته ورشي، خو په زړه يې وېره خوره شوه، له هر څه تېرشو. ګړندی خپلې هټۍ ته راغی. بيا يې هم د هرې ورځې په شان دُعا وکړه دواړه لاسونه يې په مخ راکښل او سم له دې سره يې د هټۍ دروازه پرانيسته. ژر ژر يې د شيدو د پخولو لوی

سپین دیګ په اوبو کنګال کړ، له اوبو یې ډک کړ او اور یې ورپسې ولګاو. په خپله ووت چې د ګُل پلورلو له کوڅې څخه شل یا دیرش روټ او شپېته یا اویا هګۍ رانیسي. دغه شمېره د ده د مشتریانو لپاره بس وه. دا مهال نورې هټۍ هم یوه یوه پرانیستل کېدې: کابل بوتیک، Asia Antique، هندوکش ټیلرز، کنیشکا فوټو سټډیو، Pamir Jewelry، غزنوی پوستین او ورسره نورې هټۍ یوه یوه پرانیستل شوې. دسړک په مخ شور- زوږ هم زیات شو. شیرآقا هګۍ او روټونه راورسول. طُره بازخان څلورلارې کې نوي څه نه ښکارېدل.

لمر څرک سره سم، هغه شپږ تنه ځوانان له سپورتي کلب څخه را ورسېدل چې هرسهار به د تکړښت له پای ته رسولو وروسته د شیراغا هټۍ ته راتلل او د شیدو اوروټ فرمایش به یې ورکاو. د ده درې نورو مشتریانو به سهار وختي د نوي ښار پارک کې په منډو او پلې تګ ځان ښه ستړی کړی و او بیا به دلته راتلل. دوی پسې به وروسته ګاونډي هټیوال او بازار کې تېرېدونکي خلک د سهار د ناشتا لپاره راتلل. د مازیګر مشتریان یې هم معلوم وو؛ د ورځې په بهیر کې به ځینی بهرني ګرځندویان او هیپیان، ځینی رسمي مامورین او ګاونډي هټیوال د ده هټۍ ته راتلل. توریستانو د سیلو افغانی روټ ډېرخوښاو.

د شیرآغا سهارني لومړني مشتریان چې د خولو بوی یې لتېد، همدا له تکړښت څخه راغلي ځوانان وو. له راننوتو سره سم د میز شاوخوا کیناستل. شیراغا نوې پخې شوې تودې شیدې اوږدو ګیلاسونو کې واچولې، یوه یوه هګۍ یې پکې ماته کړه او غابونو کې یې د دوی مخې ته کېښودې. دغو ځوانانو کې دوه تنه یوه توریستی موسسه کی ژباړونکي، یو تن اینجنیر، یوبل ځوان د کرنې محصل او دوه نور د راډیو د اماتور د موسیقی د ارکستر غړي وو. دوی په دمه دمه شیدې څښلې او ورو ورو یې لکه د نورو ورځو په شان سیاسی خبرې- اترې پیل کړې.

د دوی د نن سهار لومړنۍ خبره په کابل کې د امریکا د متحده ایالاتو د سیاسی استازي (ادولف ډابس) د وژل کېدو په هکله وه. ډابس چې پرون کابل هوټل کې برمته او بیا وژل شوی و.

کله چې دوی دا بحث پیل کړ، شیراغا پر میزونو صافی تېروله، خو دا کیسه یې ورو واورېده، ورته په زړه پورې وه. هغه بیګا شپه د خواجه د رستورانت په تلویزیون کې دا پېښه مازې اورېدلې وه، خو پوره ورباندې پوه شوی نه و. شیرآغا د صافی څپونې په اوږه واچاو اود ځوانانو څنګ ته راغی.

د پرون کیسه او د امریکا د متحده ایالاتو د سفیر د وژل کېدو پېښه ډېره جړه وه: څلورو تنو تومانچه لرونکو د طُره بازخان له څلورلارې څخه ډابس او د هغه موټر او ډرایور تښتولي او د کابل هوټل ۱۱۷مې کوټې کې یې یرغمل کړي وو. تښتوونکو د پولیسو ادارې څخه د خپل ګوند د یو غړي د خوشې کولو غوښتنه کوله چې حکومت د مخالفت او(انقلاب ضد) په تور نیولی و. دوی پرله پسې ګواښ کاو که غوښتنه یې ونه منل شي، سفیر به ووژني. اینجنیر خپلو نورو ملګرو ته وضاحت ورکړ:

حکومت سره بندي د خلکی حاکمیت په ضد چې نهه میاشتې مخکې واک ته رسیدلی، خبرې کړي دي. د بهرنۍ موسسې ژباړونکی یې دخبرو منځ ته ورولوېد:

- د ډابس اختطاف او وژنه د پوزانوف کار دی!

شیراغا د اختطاف په مانا پوه نشو. ژباړونکي خپله خبره وغځوله:

- نور نو افغانستان کې لوبه بلې خواته روانه ده. دا استازي نه دي، دا د جړ او ډېر پیچلي سیاست لوبغاړي دي چې افغانستان کې اورونه بل او وینې بهوي. دا نهه میاشتې کیږي وینې بهول پیل شوي دي.
  د کرنې محصل ځواب ورکړ:
- غم یې مه کوه، د روس د استازي ورځ به تر دې هم بتره ترخه شي. اډولف ډابس وړوکی سړی نه و، هغه د جیمي کارتر ښی لاس او په ټول ختیځ کې بیساری ډیپلومات و.
  بل اینجنیر وویل:
- ورکوه یې دا ناولي استازي به افغانستان په اور واړوي او تیارې ته به یې ټېل وهي...

په دې ورځ ټول ښار کې د پرونۍ پېښې کیسه پټه او ښکاره روانه وه. کیسه پیچلې او سیاسي وه، خو ښاریان ټول ورځخه خبر شوي وو.

یرغمل کوونکو پولیس ځخه غوښتي و چې ډېر ژر د دوی یو ملګری له بند ځخه روغ رمت را خلاص کړي. پولیسو هڅه کړې وه چې په ژاندرمایي تکتیک ډابس له یرغملګرو راخوشی کړي. پولیس لومړی د هوټل لابی ته ورغلل. سفیر دوهم پوړ کې یرغمل کوونکو سره و. کیسه هغه وخت جړه مشوړه شوه چې برمته کوونکو پرله پسې همدا یوه غوښتنه لرله. دوی د امریکې د متحده ایالاتو سفیر ځان سره کوټه کې ایسار کړی و، پولیسو کابل کې د متحده ایالاتو له نورو دیپلوماتانو سره اړیکه ونیوله، هغوی غوره وبلله چې دشوروي اتحاد سفارت سره دې خبرې وشي. شوروي دیپلوماتان د دې خبر په اورېدو تر هرچا زیات اندېښمن شول. برمته کوونکو پولیسو ته ډېر لږ وخت ښودلی و، هغوی پرله پسې ګواښ کاو چې که غوښتنه یې ونه منل شي، ډابس به ووژني. دا وخت پولیسو ته امر وشو چې په یرغمل کوونکو برید وکړي. په لنډه شیبه کې برید پیل شو. لومړی پولیسو له بهر ځخه کوټې ته دننه ډزې کولې، له هغې خوا هم په پولیسو ډزې وشوې. د هوټل ۱۱۷مه دروازه سوری سوری شوه، د سوځېدلي دړې بوی تر سپږمو شو، یوه شیبه کراری شوه. یو پولیس وړاندې ورغی چې له سوریو ځخه دننه وګوري، یوناڅاپه ورباندې ډز وشو، دا وخت بیا د پولیسو مشر د پرله پسې ډزو امر وکړ. دوی تر هغو پورې دکوټې دننه وویشته چې نور نو یکې د چا د ژوندي پاتې کېدو تمه پاتې نشوه. دا وخت نو د وره د پرانېستو اړتیا نه وه، هغه بیخي له منځه تللې وه. کله چې پولیس دننه ننوتل فکر یې کاو چې ښاغلی ډابس به چیرې ځان ګوښه کړی وي، ځکه چې هغه وسله نه لرله او پولیس سره یې کار نه و، خو چې ویې لیدل ډابس له یرغمل کوونکو سره یوځای مړ پروت و. د لوګیو تریخ بوی سره د تازه بهېدلو وینو بوی تر سږمو کېد. د پولیسو آمر مخابره کې ټول راپور تېرکړ...

شېرآقا او پنځه تنه نورو د اینجنیر دغې کیسې ته غوږ نیولی و، هغه پایله اعلان کړه:

برمته کوونکي موخې ته ونه رسېدل، خو نوي واک ته رسیدلي حکومت ته یې لوی شرم واړاو او خدای دې خیر کوي چې د دې استازي کسات راځخه وانخیستل شي.

د موسيقی د ارکستر غړی د دې پايلې په اورېدو اندېښمن شو. دمېزشاوخوا ناست انډيوالان يې له سترګو لاندې له نظره تېرکړل، لکه کله چې ورته د کوم کمپوز الهامي طرز راشي، په دې سياسي خبره کې يې هم سمفونيک تخييُل وتخنېد او ويې ويل:

عجيبه دنيا ده، د ډابس د وژل کېدو ګواښوونکی کسټ ثبت شو، انګازې به يې تر ډېره اورېدل کيږي، بابېزه يې مه بولئ چې شل، ديرش يا پنځوس کاله وروسته کوم يوبل استازی له دې بتره لوبه راسره وکړي او ويرېږم د دې استازي کسات واخلي!!

د زراعت محصل لکه دمني د يخ وهلي چنار د پاڼي په شان وربږدېد:

هسې هم د پياوړو هيوادو سفيران خوارو ملکو کې خپلې ګټې تضمينوي، موږ ته يې تر خير اوګټې زيان ډير دی، که د ډابس او پوزانوف دګټو سيالی نه وای موږ ولاکه په دې بده ورځ اخته شوی وای... وروستيو دوو ټکو کې يې غږ لړزه وکړه او غلی شو.

اينجنير دشيدو وروستی غوړپ وکړ، د ژباړونکي ګيلاس نيمايی و، د اماتور د موسيقی د ډلې غړي لاوختي خپله پياله تشه کړې وه، خو يوه ته هم د نن ورځې ناشتا چندان خوند ورنه کړ.

شيراقا دغې کيسې ته حيران و. د ده هټۍ کې هرچا هره ورځ راز راز کيسې کولې، چابه جدي بحثونه کول، چا به بوس بادول او هسې ډډوزې به يې ويشتلې، چا به پخې خبرې کولې. چا په سياست، چا په تجارت او سياحت، ځينو په موډ او فيشن بحثونه کول. د شيراقا به هغه څوک خوښ و چې وروسته د شيدو له ناشتا، د ده د روټ او شيدو صفت وکړي.

کله چې دتکړښت شپږو ملګرو خپل چای څښل او بحثونه پای ته ورسول، دا وخت يو اوچت دنګ ځوان چې پلن تور بريت يې لرل او د ده لاندنی شونډه باندې راپراته وو او عسکری دريشی يې لرله، را ننوت. شيراغا په منډه او وارخطا پاڅېد، د شيدو د ديګ او دخل خواته ورغی، په خپل ځای کې د لوښو په سمولو بوخت شو. دعسکری دريشي لرونکي ځوان پر اوږه د لومړي بريدمن پليټونه وو. د يو ميز شاته کيناست. د اينجنير ترڅنګ ناست د موسسې ژباړونکي په اوچت غږ نوي راغلی ځوان ته وويل:

- ملګريه ستړی مشی!

اينجنير د(ملګريه) په کلمه زور واچاو او ميز لاندې يې د موسيقی د ارکسترغړي ته ډکه ورکړه. هغه پوه شو چې اينجنير په ملګري ټوکې شروع کړې. د موسسې ژباړونکی هم ستړی مشی ورکړه:

-ملګری بريدمن سهار په خير!

هغه وويل: ملګرو کور ودان.

اينجير بيا خپلو ملګرو ته ميز لاندی ډکه ورکړه ټول پټ پټ مُسک شول.

بریدمن خپله عسکري خولۍ له سره هیسته او پر میز یې کېښوده، مخکې له دې چې د شیدو فرمایش ورکړی، یو دوه لټ یخني وهلي مچان یې مخې ته په میز کیناستل. سره له دې چې د فبروری میاشت وه، بهر هوا سړه وه، خو د شیراغا هټۍ به تل توده وه د اوبو او شیدو دیګونو څخه به تپ خوت. نیمزاله یخ وهلی مچ لا ګرځیدلی نه و چې بریدمن په غوسه ګوزار وربانديې وکړ، خو دواړه مچان والوتل. د موسیقی د ارکستر غږي چې د بریدمن ننداره کوله، وخندل وربانديې غږیې کړ:

- ملګریه ګوزار دې انقلابي نه و!

بریدمن د (انقلاب) د کلمې په اورېدو جذباتي شو، ورته ویې ویل:

ملګریه دا شریر تورمخي نشي تښتېدای، آخر به په لاس راشي.

په دغو ورځو کې ملګری، انقلاب، ګوزار، مارش، په شانه تلونکی، بزګر، کارګر، شریر او ډېر نور هغه اصطلاحات وو چې نوي رواج شوي وو.

د بریدمن په جذباتي کېدو سره، شپږ،واړو ځوانانو یو بل ته وکتل او ووېرېدل چې اوس ټوکې څخه پټاکه جوړه نشي، نو یو یو پاڅېدل، د شیرآغا مخې ته یې پیسې کیښودې، ووتل. بریدمن لاهم د هټۍ د چت او کونجونو په لوري سترګې غړولې، دا وخت شیراغا د ده د میز مخې ته راغی، بریدمن نیم روټ او یوګیلاس شیدی فرمایش ورکړ. تر دې مهاله لمر ښه را اوچت شوی و او بهر پر سړک ګڼه- ګونه زیاته شوې وه.

(۲)

صادق ته په ټول هیواد کې حالات خواشینوونکي ښکارېدل. دا لومړی ځل و چې صادق په ښار کې د یو (غټ سړي) د وژل کېدو خبرې اورېدلې. پوهنتون کې یې د ټولګي ملګرو د سفیر له وژل کېدو لوی داستان جوړ کړی و. سږکال د کب په میاشت کې چې نوی پسرلنی سمستر پیل کیږي، د صادق د لوست شپږم سمستر دی. ده د حقوقو د پوهنځي له لوست سره یوځای په نوي ښار کې د خپل پلار حاجی صاحب عبدالخالق له شریک (آغابادار) سره توریستی موسسه کې هم کار کاو. نیمه پانګه د حاجی صاحب او نیمه نوره د اغابادار وه. حاجی صاحب په اغابادار او دهغه په ورور نانی آغا پوره باور درلود، نو ځکه خپله موسسې ته ډیر نه راته، حسابونه یې صادق ته پریښي وو. د آغا بادار خپل نوم(عبدالباري) و، خو د درناوی په پار ټولو ورته اغابادار ویل. بل ورور یې عبدالباقی نومېد، دوی ورته نانی اغا ویل. تل به یې خامک اوبدل شوی غاړه او پرېږ اوږد واسکټ وربانديې اغوست، څادربه یې پر اوږه و او د لونګی شمله به یې شاته نږدې تر پوندو رسېدله. کنداری پڼې به یې پښو کولې. د توریستانو او هیپیانو له دغه ډول غاړې او پښو سره ډېره علاقه وه، او چې جیب کې به یې(تلی) و او د بنګو د بوټې په شان به (تک شین) و، خو پههههو هو! هیپیان د چرسو ډېر شوقیان وو. دوی اروپایی (ملنګان) وو. بیخي ریښتیاني ملنګان، لکه د افغانستان ملنګان! اوږده ویښتان، کله لوڅې پښې او پرانیستې تنۍ چې ګریوانونه به یې ترپایه خلاص وو، ځنګیدلي ګامونه او خمار ګنکس ماغزه، په لاسو یې شنه خالونه او پړسېدلې سترګې. یونیم به چې ګیتار

غږول پیل کړل، د نوي ښار موټرشویان هم پوهېدل چې نه سُر لري نه تال، هسې یې ترنګوي. یونیم به لا د ګیتار ترنګا او ډنګ ډُنګ سره ځګیروی وکړ: ماااای لاووو؟؟! مای ستاار! مای.... ای ویل نیوورفارګیټ یووو... آی آی آي! له دې سره به شاخوا ورټولو هلکانو هر وهل خندل به یې، خو لاره کې تېرېدونکو لارویانو، هټیوالو، آغابادار او نانی آغا به یو دوه ګون، یوه ګونې یا پنځه ګوني مخې ته وروا‌چول.

یوه ورځ یو لوړ قدي هیپي د نوي ښار دتیلو ټانک ته نږدې د پارک په غاړه خپله شپو خولۍ لکه چیلمچي مخې ته ایښې وه، ولاړ و ګیتار یې ترنګاو چې د دوه- درېو نیمچه زلمي پنجشیري موټر مینځونکو چې ربړي موزې یې په پښو او د اوبو سطلونه او یو سفنج وروسره و، ورته پام شو:

هیپي لګیا و غږانګې یې را کښلې:...مای ګاډ..بیا به یې د بېس ګیتار ډډ غږ اوچت کړ: دینګ دونګ، ډونـــــــــــګ دونګ !

دا وخت دا یوه موټر شوی آبل ته چې لږ لرې و غږکړ:

غریب ! غریب! ایدر...بیه بخدا اینی خارجی مسلمان شده، ګوش کو:

-مای ګااد... ډونګ ډونګ، مایییــــــــــــی ګاااډ...او غږ یې پسې ښه نرۍ کړ، لکه ژاړي چې. د غږ په نري کېدو دموټر شوی زړه هم نرۍ شو، سخت هیجاني او احساساتي شو:

شونیدی ؟

آ بخدا. بتی یک قِران بتیش اینه مام یکشانزیي دارم میتُم. یو هلک یوه شنداپلۍ او دا بل یوغیران شپوخولۍ ته وروا‌چول.

هیپي په راز پوه شو، نو هرځای به یې خپل بېس ګیتار سره همدا غږانګه را کښله: ډنګ ډینګ ډیـــنګ مای ګـــاډ... او آخر کې به یې غږ داسې نرۍ کړ لکه ژاړي چې، خو ټول خلک لکه د موټرشویانو په شان په انګلیسی نه پوهېدل.

نوې ښار په هیپیانو نه چلېد، له دې ملنګانو څه نه جوړېدل. خو توریستان بیا ډېر شتمن خلک وو هم یې تجارت کاو، هم یې سیل کاو او هم یې سفرونه کول او ښې پیسې یې بربادولې. یوه ماته کتو به یې پنځوس ډالره پېرودله، یود لرګي زوړ صندوق به یې دوه سوه ډالره او پُوستکارتونه خو څه کوې!

د آریانا دشرکت، دلاسي صنایعو د امپوریم اود نوي ښار د هوټلونو (آمد) او ډک جیبونه د توریزم له صنعت څخه و، نه د هیپیانو له غږانګو او ژیړو ږیرو!

توریستانو تاریخي ځایونه کتل او د سیند دغاړو د مازیګر عکسونه به یې اخیستل. دلاسي صنایعو بازار ښه تود و. ځینو به علمی څېړني کولې، هغه بوټي او خزندې چې یواځې افغانستان کې وو، دا به یې پلټل او علمی پروژې به یې بشپړولې، د یو شمېر میووځانګړي سپشیزونه یې کتل او افغانستان کې یې د نوې

صنعتي تکنالوژۍ د مارکیټینګ او بازار موندنې امکانات پلټل، ځینو نورو(تاریخ) لټاو او(آبدات) یې لوستل او کتل.

د صادق پلارحاجی صاحب عبدالخالق پروان مېنه کې خپل کور او له ښار بهر په ولسوالۍ کې یې پلرنۍ کلا، باغونه او زمکې لرلې. آغابادار کندهار کې جایدادونه، د انګورو باغ اود کندهارښارکې د ګرځندویانو هوټل او دفتر لرل. کندهار کې یې د توریستي چارو مدیریت د ده وراره کاو. کندهار کې (کوچي هوټل او رستورانت) نوم درلود. دا یې لسم کال و چې حاجی صاحب سره یې په شراکت توریستي کاروبار چلاو. له کندهاره یې ګنډخامکونه، مرۍ، انتیک اسباب او نور په ګرځندویانو پلورل، ښځینه توریستي جامې یې بهرته صادرولې او د هیپیانو ډلې یې کندهار، هلمند او ګرشک ته بیولې. د ګرځندوی اداري د افغان تور ترانسپورت، د لاسی صنعت د امپوریم او د هیپیانو پېژندنه، تاریخ، مقصد او ارزښت په برخو کې کار کاو. د توریزم رهنما، نقشې، هوټلونه او نور مسایل یې مدیریت کول. صادق د توریزم اوهیپیانو په اړه بریالی او مسلکي و، هغه لوستي و چې: کوم ګرځندویان چې اسیایی هېوادو او په تېره افغانستان ته راځي، دوه ډوله دي: یو یواځې سیاحین یا توریستان و چې هدف یې د نړۍ د بیلابیلو برخو لیدل او ځان سره یو نیم سوغات اخیستل، یادګاري عکسونه اود بیلابیلو رواجونو او خلکو پېژندل او(جهان دیده کېدل) و، بله برخه هیپیان و. هیپیزم یو غورځنګ و چې له ۱۹۵۰م. کال وروسته پراخ شو او د اویایمې لسیزې تر پایه یې دوام وکړ، خو توریزم لاهم ټوله نړۍ کې شته او ښه پراخ شوی دی. هغوی چې یواځې د سیاحت په خاطر راوتل، پوره شتمن و، خو هیپیان شتمن نه وو.

صادق د توریزم او سیاحت په چارو کې د تخصصي کېدو په اړه معلومات راټولول او دخپلې مطالعې او د بهرینو میلمنو له یادښتو څخه په دې پوه و چې: هیپیان په حقیقت کې د امریکا دمتحده ایالاتو او یو شمېر نورو لویدیزو هېوادو (ملنګان) و چې دختیزې نړۍ له ژوند سره د علاقې له مخې به په دې خوا راتلل. دوی د لُکس، متکاثف صنعتی ژوند، اسراف، ماشینی چاپیریال او جنګي زورآزمایلو څخه د لرې کیدو په موخه د ساده، بی تبعیض، او بی الایشه ژوند او پاک طبیعت د لیدو په خاطر د ختیځ ساده چاپیریال ته راتلل او د یو- دوو کلونو په ترڅ کی یې د سفر ټاکلی لاره وموندله چې په(The Hippie Trail) مشهوره شوه، د دوی سفرونه د لږ مصرف په خاطر ډله ییز او د زمکې له لارې وو. د الوتکو سفر دوی ته ډېر ګران و. هیپیانو یو اوچت آیدیال درلود، کوم چی د غربي ټولنو سیاستوالو نه خوښاو، نو ځکه یې هلته د دوی په وړاندې تبلیغات کول او ان دوی یې" سوسیالیستان" وبلل. دوی له استانبول را نیولې تر کابل، ډهلی او کټمندو پورې؛ تر ټولو سیمو افغانستان ډېر خوښاو. په افغانستان کې دوی چرس ډېر خوښول. دوی غو ښتل د نړۍ او طبیعت ننداره د هندوکش له لوړو وکړي. دلته د غزني پوستین د دوی لپاره د بغاوت یو سمبول ګرځیدلی و، چې د(کولډکوټ) نوم یې ورکړی و، اوږده ویښتان به یې لرل، غاړو کې به یې مرۍ اچولې، غټې ګوتمی به یې په ګوتو کولې، چې دغه درې جنسونه(مرۍ، چرس او ګوتمی) افغانسان کې ورته اسانه برابرېدل. یو شمیر به یې بیخي لوڅې پښې ګرځېدل. هیپیان مصطفی هوټل، پنځه ستوري، غُلغله او د جرمنیانو "زیګی" هوټل ته نه ورتلل، خو شتمنو توریستانو همدا لُکس او قیمتی هوټلونه خوښول. صادق خپله موسسه د دغو مسلکی معلوماتو له مخې رهبري کوله او د اغا بادار یو غوره مشاور و. د ګرځندوی ریاست کې د دوی موسسې نیک شهرت درلود. د دوی د لاسي صنعت

محصول د ملی صنایعو د ټول امپوریم ښایسته او مستظرفه برخه وه. صادق د دې بوختیا ترڅنګ، خپل تحصیل ته هم پام ساتلی و، د توریستي جاذبې په اړه یې یاداشتونه لرل او لیکنې یې کړې وې:

(... د افغانستان د توریزم صنعت ډېره جاذبه لري. د بامیان دوه لوی پژونه، د نړۍ له اوو عجایبو څخه یو دي. امیر بند، د ننګرهار هډه، میرزکه، ای خانم، د ایبک تخت رستم، نوبهار بلخ هغه ځایونه دي چې افغانستان یې نامتو کړی دی، خو په کندهار کې دمندیګک نهه سوه کلنه غونډۍ، د آشوکا دوه نیم زره کلن ډبرلیک، چهل زینه او مبارکه خرقه د ګرځندویانو لپاره تر ټولو د خوښې وړ ځایونه دي...)

دا ډول لیکنې(KABUL TIMES) خپرولې او هڅولې. کابل ټایمز اخبار به پنځو تنو قراردادی کمیشنکارو سهار وخته له دولتي مطبعې په بایسکیلو له وزیر اکبرخان مینې تر نوي ښار کورپه کور، هوټل په هوټل، سفارت په سفارت او دوکان په دوکان رساو، خو انترکانتیننتال، کابل هوټل، سپوږمۍ، راډیو، د پوهنتون کتابتون، سپینزر او پلازا ته د اخبار رسمی موټر رسول. صادق د ټولو تاریخی ځایونو د پُستکارتو کلکسیون جوړکړی و او د توریزم یوحرفوي لاربنود شوی و. د آغابادار وراره به ګرځندویانو سره همدغو ځایونو ته سفرونه کول. ګرځندویان کلیوته تلل، کوچیان یې لیدل، عکسونه یې اخیستل او دشپې ناوخته به کندهار ښار کې London Bridge، کوچې رستورانت او Sunshineهوټل ته راستنېدل. هر کال به دکابل د زرګونو ګرځندویانو نیمایی برخه د اغابادار مشتریان کېدل، دوی به د کابل ښکلا ته کتل او (د آسیا پاریس) نوم یې ورکړی و. هغه وخت هیڅ بهرنی له افغانستانه بې سوغاته نه و ستون شوی، خو له تیرو اتو- نهو میاشتو را وروسته د توریزم بازار مخ په سوړوالی و. لویدیځ هیوادو افغانستان سره اړیکې پرېښودې. ورځ تر بلې د ښار په ودانیو او دیوالونو سره رنګونه او نااشنا انځورونه راښکارېدل چې خلکو ته نوي وو.

د حاجی صاحب زړه دغو رنګونو او بدلونو تنګ کړی و، څو ځله یې صادق ته وویل چې کورنۍ له ښارڅخه کلي ته لیږدوي. حاجی صاحب به ورو صادق ته وویل:

زویه، ښار کُفر ونیو، سرورنګونو جادې په سر اخیستي دي، خو کلی ښه دی.

صادق په خواریو او زاریو پلار ته قناعت ورکړی وچې هسې هم د پوهنتون تر پای ته رسولو یې یوازې یو کال پاتې دی، نو څه موده به صبر وکړو چې لوست پای ته ورسوم، بیا به کلي ته ځو.

حاجی صاحب په دوو کې حیران و، خو آخر یې د زوی ومنله. صادق ته یې سپارښت وکړ چې نور دی د ګرځندوی موسسې ته نه ورځي، ورو ورو به له آغابادار سره د شراکت حسابو نه خلاص کړو، دا ځکه چې نوي حکومت موسسو او ګرځندویانو ته په شک کتل. له دې خبرې درې ورځې مخکې له بلخ څخه راستنیدونکي ګرځندویان په دې تور نیول شوي ووچې خپلو کامرو کې یې د ګازو او تېلو د انګوت د ځاګانو انځورونه اخیستي وو، بهرنیان یې خوشې کړل خو افغان ژباړونکی او د سفر لاربنوونکي دواړه بندیان دي. دې خبرې رېښتیا هم صادق ته اندیښنه ور واچوله او د پلار خبره ورته سمه ښکاره شوه.

صادق په دوو کې حیران و؛ دتوریستي چارو موسسه کې اغابادار او نانی اغا او په کور کې حاجی صاحب د وطن حالات غمجن بولي، خو په ټولګي او پوهنتون کې د(سازمان خلقي جوانان) هلکان وایی امپریالیزم په ګونډو شو او افغانستان په مخ روان دی.

عجیبې ورځې وې سپین ږیرو او مشرانو ته د نوي حکومت عُمر لنډ ښکارېد، خو ښار کې هرځای په سرو ټوټو لیکلی و:

-د ثور په شا نه تلونکی انقلاب،

-موږ په بري سره مخ په وړاندې ځو...

راډیو ګانو او تلویزیون بیا دا سندره بلله: دا کاروان په شا نه ځي ځي د کهکشان په لور!

صادق به کله یوې خبرې او کله بلې ته په شک شو. په ټولګي کې هم د ده څو ټولګیوال، په تېره پلوشه د نوي بدلون او حکومت کلکه مخالفه وه. هغې به په جار ناري وهلې مړه دې وي دا بیدینه خلکیان. خو یوبل ټولګیوال چې تر ټولو سپېره او غلی غوندې و، خوشحاله ښکارېد. نوم یې عبدالوکیل و، خو دلیلیې هلکانو(وکیل لاغري) باله، دا ځکه چې د لیلیې ''بې وینګ'' کې دوه نور وکیل نومي محصلان هم وو. هلکانو یوه ته (وکیل دانګه یی) بل ته (وکیل قوتبالر) ویل. په ټولګي کې یوائې تازه ګُل و چې هرڅه ته بی توپیره و، هغه سیاسي پېښې په خپل کلیوالي تحلیل ارزولې، یوه ورځ یې ویل:

- دغزني کوچي ترکي په سردار دیوانه را چپه کړه !

په دې خبرې سره پلوشې کلک وراټه، خو هغې ته یې په خندا ورغبرګه کړه:

- بس د خدای کارونه دي خورې، څنګه یې کوې !؟

پلوشې بازګل ته وویل:

بازګُله لږ سنجیده شه، بله ورځ تا څخه دیپلومات جوړیږي، د حقوقو څلورم کال ته ور درومې !

- یره پلوشې ګُلې ! که د ملک ګل رسول ټینګار نه وای خدا که مې پوهنتون ته قدم ایښی وای، زه وای اوهماغه غوا، د شوتلې پنډونه او د پیازو- میازو کښت مې. دلته خو یې لیونی کړم. هامورابي د قانون پلار شو، بی بی سیوما یی مور شوه، اپلاتون دی، ولتر دی، مدنی جزا، جنایی جزا ټرت لغت، پلان بیستان...

پلوشه به په برندو سترګو ورته حیرانه شوه، په دلاسایني به یې ورته وویل:

- وګوره همدا دلیل دی چې د ختو دوه کوټې، یوه غوا، د مُلا تاویز اویو لویشت پټی دی په پاخه کور، روغتون، موټر، برېښنا او پوخ سړک نه بدلیږي. وګوره دُنیا چیرې رسیدلې !؟ زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې ورور یې. ستا ښه غواړم، یوه خور ورور ته د عزت ژوند غواړي.

د بازګل غوږو کې به د پلوشې دغږ انګازې تر ډېره پاتې شوې: زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې وروریې!

ټولګي کې د هرچا خپل خیال و. صادق به غلی و، د هیچا په خبرو یې کار نه درلود. پروني مارش کې هم یوه ځنډه کې غلی روان و. ده ته په مارش کې د هرچا ځېره او خبرې وریادې شوې، ځُرت کې ولاړ:

پرون د لومړي درسي ساعت په پای کې د پوهنځی رئیس امر وکړ چې ټول استادان او محصلان دې په مارش کې ګډون وکړي. ټولګیوال د دې خبرې په اورېدو زښت زیات خوشحاله شول، شور- زوږ شو، د چوکیو کړبا شوه، ټول له ټولګي ووتل. دوی لکچر ته تر کیناستو دا غوره بلله چې بهر ووځي او ورځ په ټوکو او خوشحالیو تېره کړي. له پوهنتون څخه لوی کتار د ښار په لوري روان شو. مخه کې سرې جنډۍ رپېدلې، دوهم کتار څو انځورونه هسک کړي وو، یوه انځور کې یو د سپینو وېښتو او غټو بریتو او اوږد مخ لرونکی مشر او بل کې یو ځوان چې توره کرتۍ او توره نکتایی یې تړلې وه او خوشحاله غوندې ښکارېده. هلکانو به کله انځورونه پورته کړل او کله به یې له خپلو قدونو سره نیولي وو. مخکي کتار کې یوتن چیغې وهلې:

ژوندی دې وي انقلاب !

نورو به ور غبرګه کړه: ژوندی دې وي !

مړ دې وي امپریالیزم.

محصلان پوهېدل چې دشپې به تلویزیون کې خبرراشي چې د پوهنتون استادانو او محصلانو د ثور انقلاب په ملاتړ مارش وکړ او له دې سره به د دوی ځېرې په تلویزیون راښکاره شي.

د صادق غوږونو کې لا اوس هم د هغو غږونو انګازې وی:

زنده باد ! مرده باد!...

مړ دې وي...، ژوندی دې وي...!

د پروني مارش سره بیرغونه وریاد شول، هره خوا نارې وې حورا، هورا، هورا !

ډېرو چیغې وهلې، ډېرو نورو ټوکې کولې. داسې ښکارېده چې هر یو خوشحاله و چې له ټولګي وتلي دي او د لکچر او نوټ لیکلو له جنجاله بېغمه شوي دي. دا یو- دوه ساعته دمه ورته لویه خبره وه. عجیبې ټوکې رواني وې. صادق ته وریاد شول چې د چا چپلکه له پښې وتې وه، درېیم یا څلورم کتار کې یو تن ومونده، پورته یې نیولې وه، نارې یې وهلې، دا دچا دا ؟!

وروسیتو کتارونو یې غږ نه اورېد، فکریې کاو چې زنده باد نارې وهي، نودوی هم څپلکې ته په کټو نارې کړې: زنده باد ! څومره چې هغه د چا دا؟ چیغې وهلې، هومره دلته زنده باد او مرده باد زور اخیست. د صادق خوا سره باز ګل هم نارې کړې:

زنده باد زیامتکشان زنده باد، مړ دې وي پیوډالزم !

شاخوا نورو ټولګیوالو له خندا بډوډي کلک نیولي وو.

باز ګل یو کلیوال ځوان و، سپېره غونډې لویه کورتۍ یې لرله، په یخني او ګرمي کې یې اغوسته، اوږد پټلون یې د شخصي جامو کمیس او پرتوګ له پاسه اغوست، کمربند یې له نامه پورته د پوښتیو په برید تاړه. څپلۍ به یې پښو وې او یوه سترګه به یې رپېدله. دسترګې د رپېدلو تکلیف له وړکتوبه ورته پیدا شوی و، خو قد یې ښه لوړ لکه چنار، متوردهقان کار او غړ یې ښه اوچت و. نه یې د امپریالیزم پروا لرله، نه د سوسیالیزم. په یو هم خبر نه و. له درس او لکچر څخه په سرکونو مارش کولو ته خوشحاله و. هسې هم په څو څو سمسترونو کې په دویم او درېیم چانس تر دې ځایه را رسیدلی و. اوس یې مار ش کې بېدریغه زنده باد- مرده باد نارې وهلې.

کله به چې صادق د مرده باد نارې اورېدې، داسې به یې انګیرله چې دا خلک ده او حاجی صاحب ته ګوته نیسي، دا ځکه چې د ده پلار د توریزم موسسه کې عبدالباری سره شریک دی او د ده ناسته ولاړه هم موسسه کې امریکاییانو، استرلیایانو، جرمنیانو اونورو سره ده. دی پوهېد چې دا ټول اوس امپریالیستان بلل کیږي. حاجی صاحب په کلي کې زمکې، بزګران او باغونه لرل چې نیم کلیوال ورته خان صاحب او نیم ورته حاجی صاحب وایي. د ده ''اوپل '' موټر چې د موسسې مخې ته ولاړ دی هم د فیوډالتوب نښه ده. په مارشونو کې به یې غلی ځان یوې خوا ته کړ، له لوی واټ څخه به یوې کوڅې ته شو او د مرده باد مرده باد له نارو به یې ځان لرې کړ.

***

نن چې کله پروفیسور ټولګي ته راننوت، بې له ځنډه یې پیل وکړ:

درس مو ډېر وروسته شو. پرون په سرکونو وګرځیدئ، پروګرام وروسته شوی دی، له دې خبرې سره یې عنوان په توره تخته باندې ولیک:

نظم او قانون.

دې پسې یې په یوه سا پیل وکړ:

نظم، حقوق او قوانین د بشر تاریخ کې اوږده سابقه لري، بشر تل د عدالت او قانون اړتیا لومړیتوب بللی. عدالت نه یواځې له اقتصادي پلوه، بلکې د نژادي، دینی، جنسیتی او رنګ له پلوه ټولو لرغونو فلاسفه وو ته د منلو و. برکسون او کانت انتزاعی بللی، فوکو عدالت مجرد مفهوم بللی، هایدګر بیا تر ډېره د قانون ابجکتیویتی والي باندې زور اچولی، فوکو وایي ضوابط او قواعد ټولنیز چلند ته سمون وربخښي....

پروفیسور په یوه سا لګیاو، کله به یې چې د کوم فیلسوف یا سیاسي مکتب یا حقوقپوه نوم یاد کړ، نو مخ به یې تختې ته واړاو او وبه یې لیکل:

Elphinston, M. ستوارت ۱۸۱۴م. ...د نجونو او هلکانو قلمونه په کتابچو ګړندي لګیا وو، نوټ یې لیک.

بیا به پرله پسې لګیا و، چې بل نوم به مخې ته راغی، وبه یې لیکل: Alexander Bernes ...

پروفیسور لکچر ته زور ورکړی و، نجونو او هلکانو په لیکلو لیکلو پنځه- شپږ پاڼې ډکې کړې وې چې درسي ساعت پای ته ورسېد. پروفیسور نن حاضري اخیستو څخه هم تېرشو. ټولګیوالو د لاسونو او ګوتو شخي اېستله. د باز ګل سترګه رپېده او له جیب یې غټ (ګل سیب) دسمال را وکیښ په پوزه یې تېر کړ. صادق ځان سره وویل: ریښتیا هم چې پرون ورځ مو هسې تېره شوه، دې ډول ورځو ته بازګل غوندې خلک خوشحاله وي.

(۳)

د سمستر د پای ورځې رانږدې کیدې. د هر مضمون کتابچې ډکې وې، د پروفیسور مضمون کې دوه کتابچې له نوټ ډکې شوې وې. صادق وروسته تر ډېر سوچ دا وپتیېله چې موسسه کې له انډیوالانو او اغابادار سره خدای پاماني وکړي، دا ځکه چې لوستونه زیات او آزمویني را لنډې دي.

کله چې غرمه له پوهنتون څخه ووت، مخامخ د نوي ښار په لوري روان شو. د ماسپښین دلمانځه په مهال موسسې ته ورسېد. وروسته تر روغبړ د اغابادار د میز اړخ ته په کوچ کیناست. اغابادار یې په څېره کې د اندېښنې او خپګان نښې ولیدې. د دفتر وروستۍ برخه کې د پردې شاته چې پخوا به اغابادار او د ده د پرې ملګرو یو دود چرس لوګي کول، اوس جاینمازونه اوار شوي وو. اغابادار صادق ته وویل:

صادک جانه، زمژ داموسسې کارکوونکی مو جومات ته له تګ منع کړل، ځکه چې باره پولیس دیندار خلګ نیسي. وس نو باره موسسه کې لمونځ کوو.

صادق حیران شو. په دې وخت کې د موسسې د دفتر له دروازې څخه یو دزړو جامو لرونکی درویزه رادننه شو. اغابادار به تل خپلې مخې ته میده پېسې د سوالګرو لپاره ایښودې؛ پنځه ګون، دوه ګونی اویوه ګونی. سوالګر به چې راتلل یوه به یې ورکړه، چې دا به تمامې شوې، بیا به یې یو لسګیز یا شلګون را وکیښ او د دفتر تر ټولو کشر کارکوونکي ته به یې غږکړ:

- اله آبچه، اسلم جان برو میده بیار.

کله یې چې درویزه ته یو دوه ګون ورکړ هغه دُعا وکړه ووت. اغا بادار مخ صادق ته واړاو:

- بالا ایکی نده پاته، انقلابی سوالګر دونی زیات سوی چې په ورځ لا له لسو زیات دي!

دا وخت د سړک په مخ د پولیسو آمر چې څوړند بریت او سور ملاوستنی یې و په چټکو ګامونو راښکاره شو. دوه سرتیري هم ورسره وو. چټک روان و او هرې هټۍ او دفتر ته یې امرونه کول او ګوته به یې ورته خوځوله. کله چې د اغابادار د دفتر مخې ته راورسېد، په ګواښ سره یې وویل:

- شو چراغا روشن باشه، نبود سبا کتی تان کار دارم ! او چټک تېرشو.

اغابادار د دفتر د ښیښې له شا ور غبرګ:

- آ ځغله دې ګوزې ځو !

آمر پسې دوه عسکر له (په پښې) ټوپکو سره روان وو، خو لکه چې د اغابادرا غبږ یې نه وي اوریدلی. دفتر کې ټولو کارکوونکو وخندل. اغابادار مخ راواړاو:

- برایي ویریدلی، پتلون یې لوند کړی، زوی مې په یو چپلاخه ځغلوم. د موسسې د کارکوونکوخندا لا زیاته شوه.

اغابادار په نوي حکومت ملنډې وهلې. دا وخت یو بل سوالګر راغی. اغابادار یوه ګونې ورکړه، خو هغه لاس تېر کړ یو پنځه ګیز یې هم اوچت کړ، اغابادار ورته وویل:

- بالا نو دا چمونه مکوه، تلی په رانیسي؟ درځه دباباقوی مستان په اروا دابله ایکی ام درواخله !

سوالګر چې پوخ چرسي و، یو ځرخک وخوړ او په خپله لار ولاړ. دا وخت اغابادار ډېر ورو په اشاره صادق ته وویل:

- باره د اوغانستان ورځ بده سوه، هوری کندار کې سرپوزې سره دوه سوه عسکر وژل سوي، له دامان، سنګین، ادرسکن څه یې یو نیم زر سپنږري نیولي، ګرسره یې مړی- ژوندی ورک دی. دچا چې پرسر لنګوټه وي او ژره لري، را نیسی یې او ولچک کوي یې...

صادق ورته غوږ و. اغابادار یو ځل بهر وکتل ، ورو یې صادق ته وویل:

- تورجان ولاړی، د پوستین اوغالیو هټی یې نیمه بیه لیلام کړه، نغدې یې واخیستی کندار کې یې اخشی سره شالکوټ ته ولاړئ، وری یې خپلوان دي، دلې یې ایکی لا نده پاته.

صادق سمدلاسه وپوښتل:

شالیکوټ چیری دی؟

- دا کوټه دریادوم، ځینی یې شالکوټ بولي. شالکوټ یې نوکی پخوانی نوم دی، وری یې له بولدک او ژوب نیولی تر کلاسیفولا، موسی خیلو، آن تر لورلایي خپلوان دي، نامیان دي، دونی جایدادونه لري چې میوې لا کراچی ته استوي. انګور، سیوان، د شلیل درختې او دا نور. شالکوټ پخوا نیمایی کندار و. زموږ دا پلرنی وطن دی، نو باره پردی خو ندی.

صادق بیا وپوښتل:

نو حکومت به ډیر خلک ونیسي؟

- یه د ګوره زامن دونی ندي چې پاته سي. نن- سبا به لا یو نه وي. دی سره یې مخامخ هټۍ او دیوالو باندي سرو جنډو او انځورونو ته ګوته ونیوله:
- زوی می هم ندی، دا ګرسره لا د پاچهی دي نه !

د صادق ځیره کې اندیښنه له ورایه ښکارېده، اغابادار ته یې وویل:

زموږ آزمویني را رواني دي. زه نور کارته نه راځم. زه خدای پاماني ته راغلی یم. حاجی صاحب ویل چې لوست دی پای ته ورسېد اغابادار سره حسابونه پاکوو، تاسي به یوبل ژباړونکی زما په ځای ونیسئ او حاجی صاحب شراکت ختموي.

- اررر ایکی لا نه ورکوم، آ د نامی زو وبیریدئ؟ حاجی ساب ته زما سلام کوه، ورته وایه خداکه شرکت درسره پریږدم لا، ویریږی به نه، دا د ګوره زامن ورکیږي. دیغ نسی غم یې مه لره.

صادق په کلکه او جدي بڼه ورته وویل:

نه د ویرې خبره نده، آزمویني مو راروانې دي.

- صادیکه، آزمویني جلا خبره ده، ورځه د آزمویني تر پای رخصت یې، خو دا نائځواني مه کوه چې مونږ پریدې، پام کوه دیغ نسې، وروسته تر آزموینو به بېرته خامخا راځې. حاجی صاحب به پُخلا کوو.

دا وخت یې د انصاري د ځلورلارې خوا ته ګوته ونیوه ویې ویل:

- د امریکي د سفیر کور یې ونیوی، د سعودي سفارت هم ولاړی، بله ورځ دا نور هم ځي، ماویل َځغلئ په ماینه مو...

صادق وخندل. اغابادار په زړه سوي وویل:

- ډابس د ګوره زوی یې ورمړکئ، نانی اغا ته مي ویل نور نو روس او امریکه دلي زور آزمایي. تورجان هرځه ایله کړه بالایی ترپ وهل هه هه هه !

***

موسسه کې کارونه کم شوي وو. پخوا به دومره وخت کې ځو ډلي ګرځندویان راتلل او اغابادار به دومره وخت ندرلود. اوس د دوی پوره یو ساعت په خبرو تېر شو. دا وخت اغابادار د واسکټ له جېبه د چرسو تلی راوکیښ او بل جیب ځخه یې یو L&M سګرټ راواخیست، سګرټ یې د کیڼ لاس په ګوتو کې ونیو، لاس یې د ګیلاس په ډول راټول کړ او د ښي لاس په ګوتو یې د چرسو د تلي میده کول

شروع کړل. صادق پاڅېد او خدای پامانی یې ورسره وکړه. اغابادار بیا ورته وویل. وروسته تر انتحانو درته په تمه یم، کار ته دوام ورکوو.

دصادق به دسګرټ له بوی ډېر بد راتلل، خو هڅه یې کوله اغابادار خپه نه کړي، کنه خامخا یې له سګرټو منع کاوه. بل دا چې اغابادار تر ده مشر او د حاجی صاحب شریک و.

د موسسې د دفتر په دیوال د ګڼ کمیسونوکتار، لږ هاخوا یو له تیرې څخه جوړ زمری، بیا یو کتار په لاس جوړ شوي اوښان او څو اوبدل شوی خورجینی او پوستیونونه ښکارېدل. وړپسې هغه ډک کارتنونه ایښي و چې د اریانا(بوینګ ۷۰۷) الوتکي ته وړلو او بهر ته صادرولو ته چمتو وو. صادق په مات زړه د موسسې له دفتره ووت او کورته روان شو. هغه په دې خبره ښه پوهېد چې د افغانستان د توریزم سقوط بهرنیانو ته د افغانستان د اعتبار د کمښت مانا لري. هغه په خپګان سره لیدل چې د غالیو، پوستین پلورلو او پُستکارد پلورلو هټیو کې دا ډېر وخت هیپي او ګرځندوی مشتریان نشته. د Pamir Jewelry هټۍ تړل شوې وه، ګاونډیانو ویل چې مالک یې میلمستون ته تللی. صادق وروسته پوه شو چې خلک په رموز او شفر زندان ته (میلمستون)وایي. دې ورځو کې ډېرې خبرې پټې پټې او ورو ورو یا په رمازه کې کېدې یا په اشارو، نوي نوي شفرونه او نومونه رواج شوي وو. کله چې صادق کورته ورسېد، د نورو شپو په پرتله وختي په کټ کې پریوت، طبع یې ښه نه وه، له پلار، مور او خورکۍ سره یې خبرې او مجلس ونشو او نه هم تلویزیون ته کیناست. له هغې بلې کوټې غږ- زوږ اورېدل کېد، له کړکۍ بهر څراغونو سترګکونه وهل، د صادق سترګې خوب درنې کړې.

(۴)

ښاغلی فرانک وروسته تر یوې نیمې میاشتې سمندري مزل څخه د بنګال، عرب سمندرګي او برما ساحل ته راورسېد. شنو سترګو کې یې کوچنې سره سره رګونه له ورایه ښکارېدل، د مخ پوټکی یې هم د انارو د پوستکي په شان شوی و، تک سور، خو وچ کلک. د اوږدې شپو خولی مزی یې چې تر زنې لاندې تړلی وو، پرانیست. د مزل په بهیر کې یې رنګړی ژیره ږیره رسېدلی وه، د هند دسمندر له لوري توده او نوجنه هوا رالګېده، ډبل جمپر کې یې د تودوخې له امله زړه تنګ شو، څرمین پلن ملاوستنی یې لږ سست کړ، چې تومانچې یې ورپورې ټالی خوړلې. له دروند څرمین بکس څخه یې د "استرابون" او "بطلیموس" نقشې را کښلې، ګرده ذره بیني ښیښه یې ورباندې ونیوله او د هندوستان ټوله نقشه یې پکې وکتله. مانو ګانو ته یې د بادبانو د راکوزولو امر وکړ. د هند د لوی او ژور سمندر ویروونکې څپې لاهم تر دې ځایه رارسېدې، خو لویدیځ لور ته د بمبئي په برید د عرب سمندرګی لږ څه آرام و. لږ ور هاخوا خرې او شنې- رنې اوبه سره ګډېدې. جنتلمن بابافرانک غوښتل چې دکرستُف کولمب په شان نوم وګټي. د جنتلمن فرانک مشر ورور ښاغلی ک.کولمب د انګلو- ساکسون ټول لوی قوم ته ویاړ ګڼلی و. هغه څه موده وړاندې د سورپوستو لویه وچه (اتازوني) لاندې کړې وه چې اوس یې واک "کاکا سام" سره دی. کاکا سام او جنتلمن فرانک ډېر ځیرک روزل شوي دي. فرانک اوس په دې لوري راغلی چې د دکیانوس د کتاب له مخې دلته د سوډرانو طایفه ومومي او د کاکا سام د خوشحالي لپاره یې وروزي. دهغه لپاره یې په دوکه دوکه تابع وګرځوي، زنځیر یې غاړه کې واچوي

او د پیلانو او مرچو اومسالې په دغه لویه زمکه هندوستان کې ورته ځای ورکړي. هسې هم دُرانی احمد خان مرهټه او هندوان له پښو غورځولي، د لمدو خاورو لړ اوبه دارو وي.

بابا فرانک مخکې له مخکې کاکاسام ته ویلی وچې هندوستان د سرو زرو مرغۍ ده، زموږ East Indian Company به ډېرې ګټې وکړي. دا اوس چې فرانک ولاړ دی، تر دې وړاندې اندوس او له هغه پورته اکسوس بهیږي. له اندوس دېخوا شلور نور سیندونه دي: جیلم، بیلم، بټلیج او چیناب. د لوی هندوستان د پنجاب آبادی په همدې سیندونو ده. سوډران د همدغو سیندونو غاړو کې پراته دي، دال خوري، په تورو مټو، تندي او زنه خالونه وهي او نارینه او ښځینه یې اوږده ویښتان لري. عجب غلام کېدو ته برابر دي، فرانک ځان سره وايي؛ راسره ملګري به یې کړو، ګورکه لښکر به ورڅخه جوړ کړو !

بابا فرانک ځانته د نړۍ ډېر اصیل نژاد وايي، له انګلو جوټانو او ساکسو زیږیدلی قوم. هغه وايي سره زر زموږ خوراک دی! برآلا وايي موږ هغه خوکان یو چې سره زر مو خوراک دی.

انګلو- ساکسونیان ډېر پخوا له پروس څخه د فرنګ یا فرانسې له غاړو د مانش له اوبو پورې وتي او د انګلو- ساکسون یوه بېله پاچاهي یې جوړه کړې چې له دې ټاپو ورهاخوا یې آیرلند هم نیولی او دغې ټولې امپراتورۍ ته یې (ستربرتش) نوم ورکړی دی. بابا فرانک د کیانوس او حکیم جالینوس وړاندوینو ته ډېر ارزښت ورکوي. دوی دواړو ویلی و چې لوی هندوستان ختیځ کې د سمندر په غاړه پروت دی. دپیلانو، مارانو، توتیانو، طاووس، پیټار او پیټارګۍ او د مداریانو وطن دی. سلګونه قومونه، ژبې، او دینونه پکې دي. راجاګان یې مغرور او کمعقل، خو چهوډران یې لوی زمکوال دی. مرهټه قوم یې ډېر زړور او جنګی قوم دی. ځینې یې زبردست سوداګر دي. د بودا دین پکې پیاوړی دی. پخوا د کیانوس دین د البُرز د غرونو او اکسوس او اندوس دسیندونو ترمنځ خپور و، خو کله چې بزرګ زرتُښت راغی د دکیانوس د دین لمن ټوله شوه. دکیانوس ویلي و چې په ټول لوی هندوستان کې یواځې د پنځو سیندونو شاوخوا مېشت قوم په دین کلک نه دی، لاپه یوه دین هم نه دي، خو چې ښه ورته ودربوی بیا هر دین مني. دکیانوس خپل کتاب کې د حکیم جالینوس په حکمت سره ویلي و چې د کاکاسام مشر تره بابافرانک به د لوی هندوستان یوه برخه کې ځانته د ښنې اېښودو ځای جوړ کړي. دا به د (انګلو- پاک) زمکه وي. انګلو- پاک به د انګلوساکسون نوی ویرژن او ولایت به یې د مانش له سمندر پورې غاړه (لندن) وي، لارډمیکایلي(Thomas Babington Macaulay) به ورته ائین او قانون جوړ کړي.

بابافرانک چې د دقیانوس کتاب کې خپل فال ولید، د هندوستان په لور یې سفر پیل او دا دی یوه نیمه میاشت وروسته دلته راورسېد.

د بابا فرانک اصلی نوم(رابرت کلایو/ Robert Clive)و، خو کله چې دوی د نورو قومونو ښکېلاک کولو پسې ځي، بیا نو ځانته یو بل نوم غوره کوي... انګلو- ساکسون سخت چمباز او شلیته قوم دی.

کلایو د سمندري پوځیانو هغه بولندوی و چې څوځله یې پرتګالیانو، اسپانویانو او فرانسویانو سره د لرې اونږدې ټاپوګانو د نیولو په سر جګړې کړې وې او ماته یې خوړلې وه. په جګړو کې یې د بېشمیره مریي ماڼوګانو وینې توی شوی، په وروستي ځل یې فرانسویان مات کړل. اوس دا دی له ولجه شویو بیړیو سره مخ د یوې لویې زمکې په لوري رارهي شوی او دلته راورسېد. دغې زمکې ته یې (د سروزرو مرغۍ) نوم ورکړ. اوس نو د پخوانیو سمندری غلو(Pirates ships) ځای د دوی بیړیو نیولی و. همدا رابرت کلایو د هغه حریص نسل له زوذات څخه دی چې انسان یې هغه خوګ بللی چې سره زر خوري.

هندوستان د مالوچو، مالګو، وریښمو، چایو، چیټ، نیل او مسالو وطن دی. د انګلوساکسونیانو شنې سترګې په همدې شتمنی پسې وتلي دي. پیلان، ماران، مداریان، توتیان او نور پرنده او چرنده یې ندي په کار.

Robert Clive همدا شین سترګی فرانک، چې سترګو کې یې د وینو سره رګونه له ورایه ښکاري او مخ یې لکه د انارو دپوستکي په شان تک سور اووچ کلک شوی، له خپلو ماڼو ګانو سره د حرص په بېړیو سپور، وروسته تر اوږده مزل لومړی (کرومانډول) ته راورسېد، وروسته د (سونات) سیمی ته ننوتل او بیا د سمندر له غاړې بمبئې ته وروختل. ډېر ژر یې کلکته لوټ کړه او د کرناټک کلا یې له خوبولې او په عیشونو کې ډوب کورګانی پاچا، جهانګیر له پوځیانو ونیوله او شتمن بنګال یې هم لوټ کړ. کله یې چې د کورګانی جهانګیر مانۍ ته د ورتګ ورځ راورسېده، نو څېره یې بدله او ځان یې د انګلیس د پاچا(جیمز) سفیر معرفي کړ. د سوداګری اړیکو د ټینګولولیکونه یې رابرسیره او ځان یې د دیپلوماسي(استازی) کړ. په دې حالت کې نو کلایو بابافرانک سمندري غل نه و، ځان یې سم وښود او د یوه سوداګر او استازي بڼه یې غوره کړه. ده لکه زوړ ګیدړ په مکارۍ سره عاموخلکو ته هم ځان د (ستر برټش) د پاچا (کینګ جیمز) استازی معرفي کړ.

لمر د سمندر له ژیو یوه نیزه را هسک شوی او د ختیځ له لوري یې د هندوستان زمکه رڼا کړې وه. جهانګیر له خوبه پاڅېدلی و. ګنکس، زنګېد، له تخت را کوز شو. لږ هاخوا دشپې د عیاشی دبزم او ګڼې- ګونې پایزیبونه لاهم خواره واره پراته وو. د نڅاګرو یونیم مات بنګړی، د شرابو تش شوی منګوټي او په زربفتواوبدل شوي بالښتونه ګډوډ پراته وو. د سهار په دې مهال به هره ورځ جهانګیر ته نور واړه راجاګان، سرداران، او نواب صاحبان یا د دوی استازي دربار ته دکتنې لپاره راتلل، خو نن سم د ده له پاڅېدو سره د دربار ملازم رامنده کړه، پښو ته یې پریوت، درناوی یې وکړ، کله یې چې لوی راجا جهانګیر تعظیم ومانه، نو ملازم په اندېښمن انداز وویل:

- راجا دې ژوندی وي، د لاسونو رغوي یې غبرګ ونښلول او تندي ته یې پورته کړل:
- د کینګ جیمز استازی ستاسو لیدو ته راغلی .

راجا ناڅاپه غږ کړ:

هلئ ژر شئ ! د سفیر صاحب د راتګ خبر مخکې ماته معظم کینګ صاحب رالیږلی و. ژر یې ماته راولئ!

شیبه وروسته حریص او غاصب کلایو، د سفیر په څیره کې د جهانګیر مخې ته ناست و او راز راز ګانې یې دهغه مخې ته کیښودې. وروسته یې په(دیپلوماتیکو ادابو) سره د کینګ لیک ورکړ. لیک کې ظاهراً د لویې بریتانیا او لوی هندوستان ترمنځ د سوداګرې د تړون خبرې وې، خو په اصل کې له همدې ورځې هندوستان مستعمره شو او په سیمه کې د انګلو- پاک د جوړلو د طرح مقدمه پیل شوه.

تړون ظاهراً دواړو لوریو ته په زړه پورې و: جهانګیر د ګاڼو شوقی و او د کینګ مالګه، وریښم، مرچ، چای، چیټ او مالوچ په کاروو. خو جهانګیر لا هم خبر نه دی چې شتمن بنګال لوټ او بېوزله شوی او کپس ته د سروزرو د مرغۍ اچول پیل شوي دي. د سودا ګری د دغه تړون تر لاسلیک لا دمخه د بریتانوی کمپنۍ خنجر د لوی هندوستان ځیګر څیرلی و. ترڅو نور واړه راجاګان، سرداران او نوابان د دنیا له حاله خبرېدل، کمپنۍ هندوستان نیولی و. د سمندر دغاړو او ګنو ځنګلونو بی شمیره ډنګر او په ګیډه وږي یې را ټول کړي وو او د ګورکه لښکر یې جوړ کړی و. کلایو لکه د خپلو پلرونو په شان دا ګورکه د افریقایی مرئیبانو په شان اتازوني او بریتانیا ته نه بیول، بلکې په خپله هندوستان کې یې له سیکهانو، مرهټه، پټان او نورو سره جنګول. د همدوی په وینو بهولو یې ځان له بنګال څخه د اندوس ترغاړې ورساو. یو نیم کال وروسته له دغې ورځې کلایو او د کمپنۍ جنرالان د اندوس تر غاړې رنجیت سنګهـ ونازاو او د پنجاب په نعمتونو کې ورسره شریک شول. کلایو خبر و چې له اندوس څخه نشي پورې وتلای. هغه د احمدخان، امیردوست ﷴ خان او بیا د زمانشا له زړورتیا او د آپه ګان له توری خبر و. کمپنۍ نه غوښتل له اندوس پورې وځي، خو د روس په وړاندې یوه دیوال ته اړتیا وه. همدا وخت رنجیت سنګهـ ورته په کار و. مهاراجا رنجیت سنګهـ !

کمپنۍ مهاراجا رنجیت ته د ګرونانک د استازي مقام ورکړ، هغه یې په شا وټپاو چې له اندوس څخه پورې وځي. د مداریانو په وطن کې کمپنۍ رنجیت باندې انتر منتر وکړ او هغه یې د هغه زمانشا په وړاندې بغاوت ته چمتو کړچې رنجیت یې روزلی و او د خپلې واکمنۍ په وربوی کې یې د پنجاب ولایت ورسپارلی و.

نور نو کمپنۍ لوی ځواک و. له بنګال او بمبئي نیولې تر ډیهلی او پنجاب یې ټول ولکه کې وو. اوس کمپنۍ له لویې بریتانیا څخه هم ځواکمنه وه. کمپنۍ د ګرونانک نوم او د رنجیت سر پورې تړلی ململ او د هغه له اوږدې ږیرې څخه د سحر او جادو وسیله جوړه کړه. پنجابیانو د ګرونانک لمانځنه نه، بلکې د رنجیت لمانځنه پیل کړه.

پنجاب کې رنجیت یوه شپه کې لس کروړه بچی وکړل. غوج ماغوج پیل شو، تورلینګیو بچوړو یې سپینې جامې او پټکي وتړل، په پېښور راغلل، جلال اباد ته راورسېدل، د خلکو سرونه یې د کوپر او الحاد په تور غوڅول، د کابل په لوري یې نیت و. زنګ وهلې توری ورسره وې، په ژبه یې سپیڅلی خبرې، خو په مغزو کې یې د کلایو او رنجیت نقشه وه.

د سومات له تپجنې او ځنګلي سيمې توره وريځ راپورته شوه، د اسمان رنګ بدل شو، تياره شوه، پرزمکه د انسان د وينو ليکې ښکاري، له ګڼ ځنګله وحشي ليوان راووتل، تيرې داړې يې له ورايه ښکاري، هوا دپه شوه. د صادق سا بنده بنده شوه. له ويرې يې چيغه کړه چې له خوبه راويښ شو، ژر ژر يې کلمه وويله او خپل شاوخوا يې چُف کړه، زړه يې داسې درزېد چې د ده ټول وجود يې ښوراو، د ويرې خولې ورباندې رواني وې. حاجی صاحب، مورجانه، خورکی او ګاونډيان ټول ويده وو. له کړکی بهر څراغونو سترګکونه وهل. صادق لاحوله ولا کړل او ځان سره يې په کمپنۍ، سفير، سوداګر او رنجيت لعنت ووايه. ژر په دې فکر شو چې آزموينه را لنډه ده او پرون يې موسسه کی کار هم پرېښود، نو غوره داده چې ټول پام آزموينې ته واړوي.

(۵)

د هفتې ورځ وه، د سمستر وروستۍ ازموينې بيخي را لنډې وې. لومړی درسي ساعت (قونسلي حقوق) و. صادق او درې ټولګيوال يې د پوهنتون په دروازه له ننوتو سره سم، په بيړه کيڼ لاس ته تاو شول. دحقوقو د پوهنځي وره ته لاڅو ګامه پاتې و چې سترګې يې هغه ځای ته واووښتې چې هره ورځ د قنسلی حقوقو استاد خپل فلُکس موټر هلته دروي، خو نن د پروفيسور موټر نه ليدل کيږي. هلکانو قدمونه ورو کړل، يو بل ته يې وويل:

-لکه چې نن استاد نه راځي؟
موټر خو يې نه وينم!
- نور ټولګيوال چيری؟ شاوخوا يو هم نشته .
-راځئ يو ځل دننه سر ښکاره کړو که استاد نه و، د کتابتون خواته به ولاړ شو د بل ساعت تر پيل پورې به مطالعه وکړو.

څلور واړه دحقوقو د پوهنځی ودانۍ ته ننوتل. دوهم پوړ کې مخ په ختيځ دهليز کې د رياست دفتر او ديپارتمنتونه وو، دغې بلې خواته مخ په جنوب دهليز کې درسي خونې وې. دا وخت استاد له خپلې څانګې راووت او په ګړنديو ګامونو د ټولګي خواته روان شو. هلکان ژرژر په ټولګي ننوتل.

استاد د نړيوالو حقونو او ديپلوماسی نامتو پروفيسور و. هغه په پښتو، دري، فرانسوی، انګليسی او عربی ژبو خبرې او ليکل کول، خو شاګردانو ته يې سرچينې او اخځ انګليسي کتابونه ښودل. مياشت دوو کې به له بهر څخه ورته بهرني ژورنالونه راتلل، په ځينو کې به يې خپلې مقالې وې.

نجونې او هلکان پوه شول چې وروسته له دغې ورځې پروفيسور خپل تيزرفتار فلُکس واګون کې نه راځي، هغه به سهار د پوهنتون د عملې او د استادانو بس کې درس ته راته. کله چې صادق او درې نور ټولګيوال ننوتل، نور ټولګيوال وخته راغلي وو او په خپلو ځايو ناست وو، دوی چې د سترګو له کونجو وکتل ناصر، زرلښته، قاسم، وربښمينه، باقر، تاج، مکۍ، خُماره، پلوشه، علی، بازګل، عبدالوکيل، سمندراو سمون ټول حاضر وو. تر څو دوی کيناستل، پروفيسور د ټولګي مخې ته د لکچر د ميز شاته ودرېد، عينکې يې په سترګو کړې او په تخته يې وليکل:

ambassador/Embassy (سفیر – سفارت/ استازی)

د دې مانا دا وه چې د نن نوی درس سفیر دی. ټولګي کې د کتابچو په پاڼو قلمونه وچلیدل:

سفیر له یو هېواد څخه بل هېواد ته چې سیاسی اړیکې یوبل سره ولري، لیږل شوی استازی دی چې له یوې خوا د دواړو هیوادو اړیکې ساتي، له بلې خواسفیر په دغه هېواد کې د خپلو وطنوالو دحقوقو ساتنه او ملاتړ کوي. سفیر په سفارت کې دیپلوماتیک کار کوي او دخپل هېواد د ګټو ساتنه کوي...

پروفیسر پر تخته باندې (د ګټو ساتنه) اندر لاین کړه: ....دخپل هېواد د <u>ګټو ساتنه</u> کوي...

د صادق غوږ لکچر ته و، خو په لاس باندې یې په بیړه بیړه لیکنه کوله. دسفیر او سفارت په اورېدو د ډابس، پوزانُف، کلایو نومونه ورياد شول. تاریخ کې یې لوستي و چې د تموجن سفیر د سوداګرۍ له وړاندیز سره سلطان خوارزم ته راغی، خوخبره د وطن تباهی ته ورسېده. پروفیسر لګیا و، قلمونه د کتابچو په پاڼو څښېدل او د صادق فکر له (سوداګر سفیر) سره بوخت و، چې څېنې دوستي او اړیکې پالي، خو څېنې نور د سوداګرۍ او د شتمنیو د لوټ کولو په فکر کې وي لکه کلایو. قلم د کتابچې بلې پاڼې ته واوښت او پروفیسر په تخته ولیکل:

دیپلوماتیک مصئونیت

قلمونه بیا وچلېدل...

صادق انګېرله چې کابل کې سفیر او سیاسي استازی دغو ورځو کې د هرچا د خولې خبره ده. خلکو انګېرله چې وروسته د ډابس له وژل کېدو به د سفیر او استازیو پل دلته (ډېر دروند) وی !!

کله چې پروفیسور د سفیر عنوان پیل کړ، ټولګي کې د صادق غوږونه وپرېدل او (د ګټو ساتل) ټکي ته سوچ کې شو.

استاد کلونه، کلونه په همدې سمستر کې همدغه لکچر ورکړی، چې سیاسي استازی یې باله، خو نن صادق ته دا مُبهم ټکی حل نشو چې (سفیر د خپل هیواد دګټو ساتنه کوي)، ده ته د شیراغا هټۍ کې د تکړښت د ملګرو بحث وریاد شو چې ویل یې د پیاوړو هیوادو سفیران خوارو ملکو کې خپلې ګټې تضمینوي، په تېره بیا چې اینجنیر ویل؛ که د دوی د ګټو سیالی نه وای موږ ولاکه په دې بده ورځ اخته شوي وای...

استاد د تختې مخې ته ولاړ و او تشریح ته یې دوام ورکړ. نجونو او هلکانو قلمونه کېښودل او غوږ شول:

سفیر په نړیوالو حقوقو کې دیپلوماتیک استازی دی، زموږ د نن لوست اصلي ټکي embassy ,ambassador, agreement, credentials letters, nonce او inter nonce دي.

صادق لکه د نورو ټولګیوالو په شان استاد ته غوږ نیولی و او ژرژر یې دلکچر غټ ټکي پرله پسې لیکل.

استاد دوه کاله مخکې د دوی ټولګي ته د نړیوالو حقوقو او نړیوالو اړیکو درس ویلی و، هغه مضمون تر دې اوسني ډېر پیچلی و. هغه وخت استاد یوه (فیات) موټر کې پوهنتون ته راته، له هغه وخته یې تراوسه ډیر توپیر کړی دی؛ اوږې یې لږ څه کړوپې شوي، ویښتان یې سپین، غوږونه یې لږ درانه شوي دي، ذره بیني عینکې یې سترګو کوي او خبرو کې لږ لږ دمه کوي. هغه وخت د ټولګي بحثونه زړور او ازاد وو، اوس سیاسي درسونه په احتیاط اوریدل کیږي، په تېره بیا کله چې صادق ته د شیراغا هټۍ کې د اینجنیر خبرې او پس پسې وریادې شي، نو اندېښنه ورولویږي.

د لوست پای ته رسېدو ته لږ شیبې پاتې وې. استاد خپلې پاڼې سره راټولې کړې او لاسونه یې د تباشیر له ګردونو وڅنډل، مخ یې ټولګي ته واړاو:

- پوښتنه شته؟

د صادق شاته درېیم کتار څخه یوې نجلۍ لاس پورته کړ. استاد ذره بینی عینکې لږ د سترګو له برید راکوزې کړې او د ورو‌ځو او دعینکو د پاسنی فریم له منځه یې زرلښتې ته وکتل، د لاس په اشاره یې د پوښتنې اجازه ورکړه. زرلښتې وپوښتل:

استاده که د یو هېواد استازی بل هېواد کې د دندې پرمهال ووژل شي، قضیه څنګه څېړل کیږي؟

پروفیسر وروځې پورته واچولې مُسکی شو:

- دا لوی بحث دی، دلایل باید وموندل شي، راتلونکو ورځو کې دمصئونت خبرو ته دوام ورکوو.

له دې سره استاد له ټولګي ووت.

وای دیوه لاس پنځه ګوتې سره برابرې نه وي! ټولګي کې هم څېړې، فکرونه، عادتونه، جامې او غوښتنې او پوښتنې یو شان نه وې. ځینی یواځې لکچر ته غوږ نیسي، پوښتنې نه کوي، ځینی پوښتنې کوي او لیکي یې. په ټولګي کې زرلښتې، سمون او خُماري د درس په اړه پوښتنې کولې، خوپلوشې سیاسي او جنجالي بحثونه شروع کول، پوښتنې او بحث پسې به یې خبره د حکومت بد- رد ویلو ته ورسوله. باقر به له درس وروسته لاس پورته کړ د پوښتنې په ځای به یې خپل نظر ورکړ او هلکانو به ورپورې وخندل. ناصر به یو او بل ته کتل نه یې پوښتنه کوله او نه یې چا سره بحث کاو. هر کتابچه کې یې یوه- دوه لنډۍ خامخا وې. هلکانو به یو بل ته پټ پټ ویل (هلک چیرته مین شوی آخر به یې سر سارا‌ته ووځي!!) او یو بل سره به یې خندل.

په ټولګي کې خُماري بل شانته غلې وه، غلې نه وه غله وه. د ډېرو زړونه یې وړي وو. ښایسته سرې شونډې، لنډه ګرده زنه، سپین ښکلي غاښونه، لږ هسکه غاړه او تور ویښتان چې تر نیمایي ملا یې رسېدل، خو په دې ټولو کې یې په ښي غومبوري یو وړوکی داغ و. څوک نه پوهېدل چې دا به یې له وړوکوالي د کومې زخې یا دانې نښه وه، یا به کوم ټپ و چې روغ شوی، خو هرڅه چې و په یو بېل شانته ځای کې و، د خماري ښایست یې دوه ځلي زیات کړی و. په خپله خُماري خواره به د دغه داغ له امله شرمېدله، ځینې وخت به یې خوررڼو وربېښمینی او مکی ته ویل: له بده شامِته مخ مې داغلی څومره به بده ښکارم ؟! هغوی

به يې غومبري ته وکتل څه به يې نه ويل. خُماري خواره په خپل غومبوري د ټپ د نښې له امله خپه وه، خو هغه نه پوهېده چې ښايست يې دوه ځلي ورباندې زيات شوی. په تېره بيا چې هغې به وخندل، نو د ښايست پلټونکو سترګو جلب به بې اختياره له ښو، وېښتانو او شونډو همدغه داغ ته ورکوړ شو. دې ټپ په ښايسته ځای کې سترګک واهه. د هغې عادت و چې د خندلو په خت به يې ښکته زمکې ته کتل يا به يې کتابچه مخ ته نيوله. په دې راز ځوک نه پوهېدل. که په يوه منه باندې داغ وي، ځوک يې نه خوښوي، که په هينداره باندی مازې درز وي د هيسته غورځولو يې بولي، که په يوه ښايسته شنه پاڼه وړوکی خروکی وي، عيب يې بولي، خود خُماري د غومبوري د ټپ نښه عيب نه و، يوه داسې ګاڼه وه چې هيڅ چارګل، ټيک او نتکۍ يې ښايست ته نه رسېدل.

دغسې چې زده کوونکي رنګارنګ وو او د يوه لاس د ګوتو په شان يو ډول نه وو، د استادانو عادتونه هم بېل و. په بل درسي ساعت کې ترپروفيسور څخه يوځوان استاد ټولګي ته راغی. د دې استاد د لکچر په پای کې زرلښتي پوښتنې شروع کړې، خود خُماري زړه د زرلښتي پوښتنو ته تنګ شو چې دا وخت غوسه ناکې پلوشې لاس اوچت کړ، استاد اجازه ورکړه.

پلوشې اوچته ونه، پر اوږو خواره مُشکين ويښتان، پراخ تندی او اوچت غږ درلود. په کيڼ لاس به يې تل کوچنۍ ګړۍ تړلې او له لرې به ځلېده. په بحثونو او استادانو ته د پوښتنو په ځواب ورکولو کې ډېره تکړه وه. کله چې استاد د پوښتنې اجازه ورکړه، پاڅېده، پيکی يې وځانده او په تندي باندې خواره ويښتان يې يوې خواته کړل، د ديپلوماسي په توضيح کې يې وويل:

يو شمېر ښکېلاک ځپلیو ولسونو او زموږ هيواد ته ځينی سفيران د ويسراګانو په بڼه راغلي دي. له ويليام مکناټن نيولې تر جان لارنس او کيوناری، بيا يې دا نور ورسره. خو بايد پوه شو چې اوس شلمه پيړۍ ده، نه څوارلسمه او نه اتلسمه چې وايسراګان ومنو. دا وايسراګان که زموږ په پاکه خاوره يو بل سره زور آزمايي، د نړيوالوحقونو، د بشردحقونو، دملتونود خپلواک برخليک ټاکلو، د ولسونو د ملی غرور او عزت او آزاد ژوند تر پښو لاندې کول يې بولو. موږ د ختيځ اولويديځ د سوړ جنګ محراق نه کيږو...

استاد چې درس پای ته رسولی و او دا مهال له ټولګي څخه وتلو ته چمتو و، د ټولګي مخې ته تر هغو پورې ولاړو ترڅو چې د پلوشې خبرې پای ته ورسېدې. د استاد په شونډو د غرور او تحسين موسکا ښکاره او له پلوشې يې مننه وکړه ويې ويل:

- پلوشې ! د ولسونو برخليک او د آزادو ملتونو برخليک په خپله ولسونه ټاکي، سياسی او ديپلوماتيک استازي که له خپلې کاري آجندا او پروتوکول بهر پټ يا ښکاره څه نقشه ولري، نړيواله حقوقی او قضايي رويه دې برخه کې څرګنده ده.

يو ځل بيا يې پلوشې او ټولګي ته په استفهامی بڼه وکتل، لاس يې د خدای پاماني په نيامت اوچت، نورې خبرې يې پرېښودې او په بيړه ووت.

ځينو ټولګيوالو په پلوشې سترګې برندې کړې چې ولې خطري او جنجالي پوښتنې کوی. خو هيڅوک ګرم نه و، د استازيو کيسې ټوله نړۍ نيولې وه. بيا د هيواد دننه د هر چا په ژبه وه:

- د امریکی سفیر...
- د شوروی سفیر...
- سفیر ووژل شو...
- له سفیر سره کاته وشول...

اوس چې د استازي او سفیر خبره ټولګي ته راورسېده، نو خامخا پوښتنې هم پکې ډیرې وې، خو پلوشې به د آزادي، خپلواک برخلیک ټاکلو، ښکیلاک او یرغل خبرې کولې چې دا ټکي دا مهال له خپل ژوند سره لوبې کول و. پروفیسور ته سفیر، سفارت، دیپلوماسي او دیپلوماتیکي اړیکې عادي خبرې وې او کلونه کلونه یې د لکچر موضوعات وو، خو د محصلانو لومړی ځل و چې دا ټکي یې زده کول، صادق ته ځکه ډیر په زړه پورې و چې بهرنیانو سره یې اړیکې وې او په انګلیسي ژبه پوهېد.

له همدې ورځې وروسته پروفیسور خپل موټر کې پوهنتون ته راتګ څخه تېر شو، ورځ تربلې به خواشینی و، زړه به یې له خبرو ډک و، خو د خبرو کولو او زړه تشولو ځای نه و. د پروفیسور په دومره بدلون سره به یې شاګردان حیران وو. پروفیسور د کونسلی حقوقو په زده کړه ټینګار کاو، خو زده کوونکو ته ستونزمن لوست همدا و، نو ځکه به یې یوبل ته ویل:

- ډیر له ستونزو ډک لوست دی،
- د کونسلی حقونو هره پاڼه کې لس- پنځلس نومونه، کلونه، قراردادونه او نور دي، دا به څوک زده کوی؟
- خدای خبر که په لومړی چانس ورڅخه تېرشم؟!
- دا ډېر ښکلي درسونه دي، ټول د سیاست او د دیپلوماسي د عمل ډګر رازده کوي.
- ځینی سفیران د خپلو هیوادو استازي دي، خو ځینی نور ورانکاري دي، خپل غرضونه او مرضونه لري، غریبو ملکو کې ځان څخه وایسرا جوړوي.
- دا سفیران د خپلو هیوادو د ګټو ساتونکي دي، هسې خبره ده چې د دوستي استازی دي!...

لکه هغسې چې د یو لاس پنځه ګوتې برابرې نه وي، ټولګي کې فکرونه هم یو شان نه وو. خو له دې ټولو سره سره زده کوونکو په شوق د پروفیسور لوستونه اورېدل. په تېره بیا چې اوس یې خواشیني له ورایه ښکارېده، د لوست په پای کې به یې د لکچر له میزه خورې- ورې پاڼې ټولې کړې او د لاس په مازې پورته کولو به له ټولګي ووت. وروستی مُسکا به یې د ټولګي فضا خوړه او د زده کوونکو ستوماني ورکه کړه.

(۶)

د اداري او دیپلوماسي څلورم ټولګی د رنګارنګ ګلونوباغچه وه. ناصر مجنون مشربه ځوان و، په ټولګي به چې ننوت یو اړخ ته به کېناست، مخامخ به یې د ټولګي تختې ته کتل، خو سروسودا یې نورو خواوو ته وه. ترڅو به استاد راته ده به د کتابچې د یوې پاڼې په څنډه ولیکل:

په آخرت خوار شې ریباره

په ایرو پټ اور دې لیده پرې ودې سومه

***

عالم چې کوډې کوډې وایي

کوډې مې دا دي نرۍ سترګې توروومه

د لیکل شوې لنډۍ شاوخوا به یې یوه د ګلونو لښته وکښله او میده میده ګلان به یې وربانديې رسم کړل. په بله پاڼه به یې لیکلي و:

د مار خوړلی به خدای روغ کا

د زلفو خوړلی روغ به نه شي وبه مرینه

دا لنډۍ خو یې دومره د ګلانو په پاڼو کې پټه کړې وه چې په سختۍ یې ټکي ښکارېدل. ټولګي کې یوائې دوه- درې تنو هسې تصادفي او څرښنده د ده لیکلې لنډۍ لوستې وې، کتابچې یې چاته نه ورکولې. هلکان هم د ده په نازک طبیعت پوه شوي و، ډېر کار یې وربانديې نه لاره. یوه به په زړه سوي وویل: په دې کم عُمر مجنون شو. خدایه ته یې آرمان پوره کړې!

قدوس ګڼ اوږده ویښتان لرل چې تر اوږو یې رسېدل، د رنګه کرښو لرونکی کمیس پلن کالر یې جمپرسره د کوبای فلمونو هیرو را په زړه کاو. ده به د تفریح په مهال د امریکایي فلمونو د اتل کیسې کولې چې د (Light sleeper) فلم کې یې لیدلی و. په ماته- ګوډه انګلیسی به یې د دې فلم یو نیم ډیالوګ وایه او هلکانو به ورته خندل، بیا به یې ورپسې زیاته کړه:

- د "ژمی خوب" فلم باید ولیدل شی!

کله به یې د موریس شوالیه او د هغه د آس کیسه راواخیسته او بیا به یې دا هم وراضافه کړه:

One hour with youفلم او د پارک سینما لوړ لوژ پهــــهــها ! بل ځای یې مه ګورئ.

هلکانو به ورته خندل.

اوشکوئ، جزیره وحشت ونه ګورئ، زړه به مو له ویرې بوټ وخیژي، دې ورځو کې زینب ننداریې ته راغلی دی. اوله ورځ یې توربازار کې ټکټ نه موندل کېد اوس لس تنه هم نه ورځي، ورکوه یې!

کله به یې د آلن دولن او د فرانسوي فلمونو د ژان رنوار او مارسل داریو کیسه را پیل کړه او سپارښت به یې کاو چې (ناپلیون) فلم وګورئ، بیا به یې دناتالي دولن او سوفیالوران صفتونه شروع کړل. داوخت به تفریح پای ته ورسیده، هلکانوبه ورپورې وخندل اود ټولګي په لوري به روان شول، قدوس به تر ټولو آخر

کې را روان شو. د دې باغچې بل ګل علی و. لنډه ونه یې وه، چې ورته کتل دې، تا به ویل چې وروځې بیخي نه لري، غاړه یې دومره لنډه وه چې اوږې یې د غوږونو په برید ښکاریدې، خو باز ګل بیا په بل خېل و: لوړ قد، ګڼې وروځې، هسکه غاړه چې پتلانه سره به یې څپلی پښو کولې او د پتلون له جیب څخه به یې د سور (ګل سیب) دسمال پيڅکه راوتې وه، پر مخ یې د کوڅَوَک د دانو او د شري د تبې نښې له ورایه ښکارېدې، مخ یې تیار لکه په پسته خاوره چې دانه دانه باران وربدلی وي، پیکی به یې په تندي ښوی ږمنځاو، پښه یې کلي کې له ونې د رالوېدو له امله لږ څه ګوډه وه، د پوهنځی دهلیز کې به یې شواړ شواړ ګامونه اوچتول او د یویو چارک درنو څپلیو ښا او دربا به یې وه. د پوهنځي د ریاست مخې ته ناست ملازم به حیران حیران ورته کتل. ملازم به چې ټوله ورځ د دفتر مخې ته په چوکۍ ناست و، د دهلیز تر پایه به یې بازګل پسې کتل. باز ګل به هره ورځ د لوست وروستی ساعت کې ډېر ناکراره و، ویل به یې لیلیه کې دغرمې په ډوډۍ ګڼه- ګوڼه زیاتیږي. چې له ټولګي به ووت، په بیړه به د لیلیې په لوري په ځغاسته شو او د پتلانه د پایڅو ترپا به یې تر لرې اورېدل کیده. بازګل به د لکچر په مهال د استادانو د لکچر ایله لسمه برخه ټکي په پنسل نوټ کولای شول او بیا به یې لیلیه کې په (تورپن) خودرنګ قلم پاکنویس کول، خو زده کولو کې یې تکړه نه و. ټولو کارو ته یې نجونو پټ پټ خندل، په تېره بیا چې د (سپیر) او (سپارت) به یې ویل، نو نجونو به کتابچې مخ ته ونیولې، بازګل به ځان سره ګڼله چې نجونې له ده څخه حیا کوي، آپرین شه په دوی!

پلوشه بیا بل ډول زړوره او خوله وره وه. کله به یې چې حکومت پسې خوله خلاصه کړه، ټول ټولګیوال به ویرې واخیستل. د خبرو په مهال او دهلیز کې د ګرځېدو په وخت چا ورته کتلای نشو. کله به چې نجونو بازګل پورې پټ وخندل، پلوشې به نجونو ته داسې سترګې ورواړولې چې ټولې به یې وویرولې او بازګل یې د یوه ریښتنی مسلمان په توګه ستایه. نجونو ته به یې اخطارآمیزه وویل:

- زه بې وروره نجلۍ یم، بازګل مې ورو دی. له دې خبرې سره به یې بیا سیاسي بحث را پیل کړ.

په ټولګي کې پلوشه د تل په شان جراره او زړوره وه او هر استاد سره یې بحث کاوه، د بحث او خبرو په مهال به یې په ښي لاس دستکول او کتابونه نیولي وو، کیڼ لاس به یې خوځاو چې له لستوني سره تړلې کوچنۍ ګړۍ به یې لکه د سرو زرو بنګړی له لرې ځلېده. دځماري په غومبوري به چې د چا سترګې ولویدې، چې د زماني زاهد به و، بیا به یې ترې بل خوا سترګې نشوی اړولای.

د ټولګي بل ګل عبدالوکیل و. هغه ډېر ببوزله او وچ کلک هلک و، رنګړي ژیربخن ویښتان یې وو، خو په لوست کې ډېر ذهین او خواریکښ و. زرلښته یوبل ګل و چې د دې سمستر له نیمایي وروسته بیخي بدله شوې وه. هغه خواره وروسته تر هغه پخوانۍ زرلښته نه وه چې دسمستر منځنی آزموینه کې یې استاد له لستوني څخه د نقل کاغذونه موندل. هغې په مهارت سره د مهمو نړیوالو میثاقونو هره موضوع، کلونه او د میثاق د لاسلیک کېدو ځایونه په ډېر میده لیک لیکلي وو. آزموینه بی غږ- زوږه روانه وه استاد دلکچر د میز تر شا ولاړ و او د میز پر سر یې خپل دیپلومات ایښی و، د عینکو له شا په زرلښته شکمن شو، ناڅاپه یې غږ کړ:

زرلښت!

زرلښتي ورو لستوڼي دلاس تر بند پورې راکش کړ، د ټولګی نورو هلکانو او نجونو د ځوابونو له لیکلو سرونه را پورته کړل او زرلښتي ته یې وکتل چې رنګ یې الوتی و. استاد خپل ډیپلومات بند کړ، عینکې یې هم ورسره کېښودې، وړاندې راغی، د زرلښتی لستوڼي څخه یې کاغذونه واخیستل او بیرته دمیز شاته ولاړ. هیڅ یې ونه ویل، خو زرلښته خواره لکه پاڼه ریږدېده او رنګ یې الوتی و. وروسته تر دې ورځې بیا زرلښتي پوښتني کولو یالوست تشریح کولو ته زړه ښه نه کړ.

باقر به په چوغو سترګو ټولو ته کتل، ارتې سپږمې به یې هر ځل ساکښلو سره پراخه شوې، مکی به ټوله ورځ ژاولې ژوولې کله کله به یې د ټکار او ترق- تروق غږ اوچت شو، نورو ټولګیوالو به په ملامتوونکو کتلو سره ورتله.

درې کاله کېدل چې دا کیسې پرله پسې روانې وې او خبره د ډیپلوماسي، مدیریت، حکومتولی او عامه او خصوصی حقوقو څخه بشري حقونو او دا دی اوس سفیر او سفارت پورې راورسېده، صادق به چې کله دسفیر واورېدل، نو زړه به یې تنګ شو، ځان سره به سوچونو کې ډوب شو:

...لعنت په سفیر چې کله د دوست او کله د سوداګر په نوم راځي او بیا وایسرا جوړ شي، یوځل یې په موږ دچنګیز تندر راوغورځاو، بیا د کمپنۍ سوداګر سفیر د پلرونو او نیکونو وطن په ناولې چاړه رانیم کړ او درې ځله یې جنګونه راسره وکړل ...

صادق ته د سفیر کیسه د کابل هوټل د ۱۱۷مې کوټې له پېښې راپیل او اوس دادی ټولګې کې ورسره اخته شو. په دې سوچونو کې به یې د لیدلي خوب ځینی برخې ګډې- وډې ورپیاد شوې. د کلایو او کاکاسام تت انځور به ورته ذهن کی تازه شو، دبنګال او کرناتک لوټ کول، بیا به یې پیلان، راجاګان او مداریان هغسې ذهن کې مجسم کړل چې په ویښه یې هیڅکله نه وو لیدلي، خو خوب کی ورته راغلي وو، نور خوب یې ټپ هیر و. ده داسې انګېرله چې د دې سمستر ترټولو ستونزمن لوست همدا دسفیر او سفارت درس دی، خو چې د پلوشې زړورتیا او دسفیراوسفارت په اړه تشریح ته به یې کتل، ورته اسانه به ښکاره شول.

پلوشه د درې کلونو پخوا او دلومړي سمستر په شان نه وه، دهغې دومره بدلون ټول حیران کړي وو، په تېره بیا کله به چې هغې په اوچت غږ، تریو تندي او جدي بڼه د نوي رژیم او حاکم ګوند بد- رد ویل، ټولګی به ټول ویرې ونیو. پلوشه به غوسه وه او وطن ورباندې تنګ او ژوند ورته تریخ شوی و. دپلوشې تبرته هغه وخت لاسته پیدا شو چې د حاکم ګوند مشر خپل نږدې ملګري او شاګرد چې لومړی وزیر یې و، په بالښت وواژه. پلوشې به مخ ټولګی ته واړاو پوښتنه به یې کوله:

- چې د دوی خپل منځ کې دا حال وي، ولس ته به څه وکړي؟

په ټولګي کې به چا له ویرې د هو یا نه ځواب نه ورکاو. ټول د زرګونو کسانو له هغه لست څخه خبر وو چې رژیم پلچرخي کې اعدام کړي وو. کله به چې پلوشې په نوي واک ته رسېدلي ګوند او حکومت ملنډې پیل کړې، هلکان او نجونې به ورڅخه لرې شول. هره ورځ د محصلانو، استادانو، سپین ږیرو او ځوانانو

د نیول کیدو خبرې کیدې، خو پلوشې د چا پروا نه کوله. یوه ورځ یې د پوهنځي ترمخې ونو لاندې د نجونو یوې ډلې ته په غوسه وویل:

- ته ولا دوی به دا چوکی او خپل واک ټینګ او وساتلای شي؟! یو بل یې ووژل، بندیخانې یې په مظلومو مسلمانانو ډکې کړې...

وربښمینی ورته د چُپ کیدو اشاره وکړه، خو هغې نور هم خپل غږ اوچت کړ. دا وخت مکۍ په غوسه خپلې ژاولې په زمکه وویشتې او ځان یې ګواښ ته چمتو کړ:

- بلا دې ووهه، په تا خو به هیڅ ونشي، خو موږ به په مُصیبت اخته کړې، چوپه شه! که یې کومه خورکۍ هسې دیوسات لپاره تحقیق ته بوتله، ژوند یې تبا دی...

پلوشې دتل په شان د پیکي وینبتان له تندي یو خوا کړل، ځواب یې ورکړ: چې خلک مې په سره تبۍ ناست وي، خدای دې دا اوس زما ژوند واخلي. لاس یې په بې پروایي هواکي ونڅاو په ملا ټیټه او بېرته هسکه شوه.

نجونې ورځخه خورې- ورې شوې. پلوشه یواځې شوه اود پوهنځی خواته روانه شوه.

(۷)

د ژمي سړه څیله راروانه وه، د هوا په بدلون سره د خلکو بیړه هم زیاته شوې وه. ټولو ژمي ته ځانونه برابرول.د پغمان د غرونو له څوکو سره د وریځو لړۍ رابنکاره او په ټول ښاربه دوره شوې، ونې له پاڼو لوڅې او راز راز مرغانو په کوم لوري کډه کړې وه. یواځې تور کارغان پاتې وو چې له پاڼو څخه په لغړو شویو ښاخونو به کېناستل او د کاغ کاغ غږونه به یې کول، له لوړو ښاخونو به یې لاندې داسې راکتل ته به وایې همدوی د واورې او یخنې استازې دي. سره له دې ټولو د تېر مني منظرو صادق ته ښه ښایست هم درلود. د تېرمني د سړو ورځو په رارسېدو سره د فاینل آزموینې را لنډې وې. په دغسې یوه ورځ کې پلوشه د پوهنځي وره سره په تمه ولاړه وه. د صادق په رارسېدو سره یې ورته سلام وکړ، صادق سلام ورغبرګ کړ. هغه نن بوټانو سره نه وه راغلی، پستې موزې او ډبله وړینه لمن او د سنیو جاکټ یې و، سر ترپېښو بدله شوې وه، د غاړې دسمال یې د شا لوري ته له ګنوویښتانو داسې را پیچلی و چې دهغې هسکه غاړه او غوړوالی یې پوښلې وې. دا درېیم کال و چې پلوشه به هره آزموینه کې یوه یا دوه نمرې له صادق مخکې وه. ځای یې د ټولګي لومړي کتار کې و، شاوخوا به یې د ګلبوټې په شان د عطرو موج و. د خبرو په مهال به یې صادق د یوې نااشنا سندرې په څپو کې ډوب او ځان به ورڅخه د اوبو د شرشرې په لوري او د یو ګڼ شین ځنګل منځ کې ورک شو او تر هغو به چې پلوشې په یوه خوږه مُسکا را په خود نه کړ، د نااشنا څپو په وزرو به له ځانه بې خبره کړی و. دهغې تر مخې به یې یو ټکی خبره په خوله نه راتله. نن یې صادق ته وویل:

- زموږ وروستی کال دی، څومره خواری مو چې کړي، خدای به يې ثمره را ته نصيب کړي. د فراغت تر ورځې پاتې يوه کال کې نوټ ليکل کميږي، خو د ټولګي پروژې او کورنۍ دندې زياتيږي او بيا به داسې ورخ رارسيږي چې پوهنتون سره به خدای پاماني کوو. ته خو دا اوس هم ښه کاروبار لرې، ډله ډله بهرنيانو سره پيژنې له فراغت وروسته دې په زړه څه دي، څه به کوې؟ د وطن ورځ بده ده.

صادق ورته وويل:

کيدای شي فراغت سره سم، له مور او پلار سره له ښاره ووځم او کلي کې د نيکه کلا ته ولاړ شم.

پلوشه نوره هم خوشحاله شوه. ورته ويی ويل: کلی خو د پرښتو ځای دی، پاک او ايماندار خلک خو په کليو کې دي. چې ولاړې، زه به درپسې روانه يم. ځيره کې يې د خوشحالۍ برېښنا وځليده او ويې خندل.

***

د آزموينو په رانږدې کېدو صادق د ګرځندويانو موسسې ته تګ پريښی و. اغابادار به تل صادق ته ويل چې زما اود حاجی صاحب وروري ده، زموږ داسې شراکت دی چې لکه ټول چې د يوه تن مال، ګټه او تاوان وي. حاجی صاحب به هم صادق ته ويل چې په عبدالباری باندې پوره باور لرم، نو دهمدې ډاډ له مخې صادق هم ټول پام ازموينو ته راواړاو.

د ژمي په يوه سړه ورځ د کال د لومړۍ واورې بځرکي په تاوېدو تاوېدو پرزمکه لوېدل، هوا ګردجنه وه، د هر مضمون کتابچه مخ په ډکېدو وه، کيدای شي يوه اونۍ وروسته ازموينې پيل شي. ټول ټولګيوال راغلي وو. استاد لا ټولګي ته نه و راغلی چې هلکانو اونجونو يو بل سره د ازموينو او لوستونو انديښنه شريکوله او يو بل ته به يې دسلا- مشورې په دود ويل:

- که د کومې ورځې نوټ درڅخه پاتې وي، اول هغه پوره کړئ!
- دا دومره لويه کتابچه به څنګه زده کړو؟
- يره ما خو غټ غټ ټکي جلا نوټ کړي دي، کار مې ځانته اسانه کړی دی،
- زه هيڅ انديښنه نه لرم دسمسترمنځنی ازموينه کې اوولس او کورنۍ دنده کې نهه نمرې لرم، روزانه مې لوست ياد کړی، له پاتې اويا څخه شپېته اخيستلای شم، چې هيڅ نشي، اتيا خو وړای شم.

بل به ويل:

- وروره ښه يې زده کړئ، سفارت لوی منصب دی،
- هو، د نن ورځې سفيران بايد تر وسله والو لښکرو پياوړي وي، د ديپلوماسي پياوړي!

په دې ټولو کې بازګل چې پټلون به يې ترنامه هم پورته ښه کلک تړلی و او سپېره کوت کوت کورتۍ او شخصی کميس به يې ورلاندې ښکاره کېد، لږ څه ګوډ ګوډ رادمخته شو:

- یره دسپارت او ډیپلوماسی چارې له بهلول دانا زده کړئ ! او سترګه یې ورپېده.

ټولو وخندل، اباسین بازګل ته مخ واړاو:

- هلکه ته خو په دې زخن مخ، سپېره کورتۍ، دغو ګاولو او ګل سیب دسمال سره ولاکه سفیرشې، سفیر کیدل ډېر رموزات لري. څنګه به سترې مشي کوې، څنګه به رسمی پروتوکول برابروې، څنګه به غونډو کې خبرې کوی، میلمستیا کې به کوکتایل کله څښنې، غاب او کاچوغه به څه ډول ځانته نږدې کوی، کوم ډول مجلس ته به کوم ډول دریشی او نکتایی اغوندې، دیپلوماتیکی ناستو کې به کوربه سره څنګه بحث کوی... بلا خبرې دي.

خو باقر راوړاندې شو ویې ویل:

- ګُله اوبازګُله دا د بهلول دانا د دیپلوماسی نکل خو راته ووایه کنه.

د بازګل سترګه ورپېده، غږ یې لږ ورو کړ اونکل یې راواخیست:

- وای د عثمانی خیلاپت په مهال چې دعثمانی خلیپه لښکر تر اسلامبول، قستنطنیې او بیزانس ورسېدل، نومخ یې د اوغانستان په خوا راواړاو، زړه یې و زموږ وطن هم خپله امپراتوری کې ورګډ کړي، نو اول یې د یوه سپیر په رالیږلو چورت وواهه چې دلته راشي او حالات وګوري، زموږ د نیکونو رواجونه، غزنی ښار، د سولتان ماموت لټان، د کندهار وهرات او لغمان دخلکورواجونه وګوري، ځان پوی کړي او خبرې ښې وشاربې، بیا د ټولو خبرو کوچ او ډیره لنډه پایله عثمانی خلیپه ته وروړي. د عثمانی خیلاپت سپیر او دیپلوماتیک هیئت له غټو غټو سیاسی کتابونو، چېنو او څو ډکو خورجینو او آسونو سره رارهي شول. داوخت یې د (غټو کتابونو) د ټکی ویلو سره خپله کتابچه پورته ونیوله او کله یې چې د چپنې خبره کوله دخپلې کورتۍ څنډه یې په دوو ګوتو ښورروله، تاج، علی او سمندر له خندا شنه اووښتي وو. سمون او باقر له خندا تاوراتاو شول، بازګل تندی تریو کړ:
- غوږ شئ کنه، څه له خاندئ؟ بیخ مو شین شه!

قاسم خپله خندا غړوت کړه، جدي شو، ویې ویل: بازګله غوږ یاستو ، د بهلول تجربه راته وایه. بازګل ټول له سترګو تیرکړل:

- چیشته خاندئ؟

ښه نه خاندو، سفیر او هیئت له غټو کتابو، خورجینو، چپنو او اسونو سره راغلل بیا څه وشول؟

-غوږ شه ! هیئت راغی. دا بهلول د غزنی و، د غزنی باچا هیئت ته میلمستیا جوړه کړه، خو حیران و چې د زورور خلیپه له دې سپیر سره به څوک آ د پروپیسرصاحب خبره، دیپلوماتیک پروتوکول په مخ بوځي، څوک به په دیپلوماتیکو آدابو او نورو ټکیو پوه وی؟ باچا چورت کې لویدلی و، اول یې زړه و خپل د ښي لاس وزیرله هیئت او سپیر سره مخ کړي، بیا یې چې کتل د

ښي لاس وزير چندان ماغزه نه لري، دکيڼ لاس وزير هم ورته مناسب ښکاره نه شو، نو بيا يې زړه شو چې له بلخ ترهرات او کندهاره ترټولو ويښيار سوداګر ورسره ميلمستيا کې کينوي، خو باچاته وېره پيداشوه چې سوداګر ورسره ټول ملک داو نه کړي، هم به دربار له لاسه وځي هم وطن!!

باچا آخ کړ، تندي ته يې ټس ورکړ؛ اوهو بهلول مې هير دی. بهلول دانا ورپه يادشو. سړي يې ولېږل بهلول پسې. د دربار کسانو بهلول دانا دسيند ترغاړې وموند چې له شګو يې کوټنۍ جوړولې، ورباندې غږ يې کړ:

بهلوله باچا غوښتی يې! بهلول شګو کې بوخت و ځان يې پوی نه که. د باچا خلکو بيا ورباندې غږ کړ: دا ځل بهلول غوسه شو، خو د دوی خواست يې ومانه، ماڼۍ ته ورسره روان شو. دخيلاپت سپير ماڼۍ ته رارسيدلی و چې بهلول ورننوت. پرميزونو باندې راز راز خوراکونه، لوی او واړه غابونه، کاچوغي- پنجې، نالبکي، تازه ميوه، زاړپران، مرچ، وچه ميوه، کيلې، پولاو، شربتونه او هرڅه کتاااار ايښي وو. بهلول د سپير مخامخ کيناست. سپير دځان تعارف وکړ او د عثمانی خليپه پيغام يی قرائت کړ. بيا نو باچا ورته سټری مشی وويله، د هغه باورليک يې واخيست، دې پسې يې ماڼۍ کې ناست کسان ټول ډوډۍ خوړلو ته وبلل. سپير لاسونه داسې د غابونو خواته اوږده کړل چې بهلول يې يوه لستوڼي کې دشکوڼ غشي اوبل کې د زاڼې پستې ښکې ووينې. بهلول پوه شو چې د دوی وطن ته د سپير نيت ښه نه دی. د سپيرپيغام دا دی چې هم په اوږدو تېرو غشيو سمبال لښکر لرم او د خواږه خوب لپاره دپستو ښکو بالښتونه هم لرم، هر يو درته راليږلی شم، خو خبره به منې! په دې ګستاخانه پيغام سره د بهلول زړه اور واخيست، خو دا شيبه يې څه ونه ويل. دا وخت باچا بسم الله کړه د پولاو له غوری يې خپل غاب کې پولاو راواخيست، نورو هم ډوډۍ خوړل شرو کړل، سپير لاس کړ د ميوې د پوست کولو چاکو يې راپورته کړ، وروځولاندې يې بهلول ته وکتل او د پلو په غوري کې يې غوښې پسې مزبوته غوټه ووهله، چاکو يې وريجو کې دننه کړ يو ښه برغنډ غوښه يې د وريجو سرته راکښله. بهلول ورو غاړه ښه هسکه کړه، ښه نيغ کيناست ورو او په مدارا يې کاچوغه راواخيسته ترنيمايي پورې يې په اتيات وريجې راواخيستې، دا وخت د عثمانی خليپه سپير په موټې زاړپران راواخيستل څه يې په وريجو او نور يې شاوخواوشيندل، بهلول بيا هم وروځې پورته وغورځولی، په زغم يې د دسترخان له مخ يوه ټوټه وچه ډوډۍ راپورته کړه. سپير بيا ځلي چاکو په وريجو کې ښخ کړ. بهلول ته نور زغم پاتې نشو، د ميوې له پتنوسه يې غټه کيله راپورته کړه. دا وخت له خيلاپت څخه د راغلي سپير سترګې برندې وختې، وانې يې وتښتېدې، ترپ يې وهل، وارخطا پاڅېد او په منډه ووت. خپلو ټولو عمله او فعله وو ته يې اشاره وکړه، په آسونو سپاره شول او ياچاريار په تراټ مخ په ترکي خيلاپت يې مخه کړه تر شا يې د اسونو ګردونه په هوا وو!! باچا او دواړه وزيران يې حيران او بهلول ته په غوسه شول. پوښتنه يې وکړه دا څه چل وشو چې سپير صيب ووت؟

بهلول ورته وويل:

- عمر دې ډېر شه باچا. سپير ويل يا راته تابعدار شئ چې پاسته بالښتونه درته کيږدم، موږ. پوه شه او ملک دی، که نه تابعدار کيږئ، نو غشی او ليندۍ او لښکر درباندې راولم. چاکو ته يې لاس

کړ، مانا یې دا وه چې ښه بدماش یم جګړه درسره کوم، غزنی مزنی وبلخ وهرات درنه نیسم، ما نیمه کاچوغه وریجې راواخیستې پوه می کړ چې الکه انصاف کوه. بیا یې زېران وپاشل، نو په دیپلوماسی یې پوی کړم چې دغسې به مو تارپه تار کړم! ماچې وریجې بس کړې وې، د میوې وخت و، کیله مې را پورته کړه سم یې چې سترګې ورباندې ولګیدې، نور نوزما په مقصد پوه شو!!

هلکانو هر وهل او خنداګانو یې دټولګي فضا په سر سر واخیسته، اباسین، تاج او علی ترټولو بډوډي کلک کړي وو او له خندا څرخیدل. بازګل وروسترګو لاندې شاوخوا وکتل چې کیسه یې بل چا او نجونو نه وي اورېدلي. خو ډیره ښه خبره دا وه چې نجونې لرې او د راروانی ازموینی له غمه خپلو منځو کې لګیا وې.

سمون د لاس په رغوي د خندا له زوره لمدې شوی سترګی وموښلي :

بازګُلیه ډیر سپین سترګی یې! کېله !

باقر وویل: ګُله باز ګُله لږ ادب ساته، کنه ولاکه سفیر شی!

قاسم بیا خندا ونیو: بازګلیه مړه دې کړو.

بازګل به تل هلکان په دې ډول ټوکو خندول. کله به چې داډه شو چې د نورو ټولګیو نابلده هلکان نشته، نو د ټوکو په مهال به یې غږ ورو کړ او پیل به یې وکړ. یابه یې کومه نادره کیسه کوله یابه یې په کوم ملګري کومه ټوکه برابروله. په باقر خوار یې ډیرې ټوکې برابرولې، هغه به خندل، څه یې کړي وای؟ ملګرتوب و. د ټوکو په وخت به یې چې یوه سترګه ورپټه، د هلکانو به نور هم خندا زور واخیست.

د بازګل د عثمانی خلافت د ټوکې په پای ته رسېدو بل درسي ساعت پیل شو، ټول د ټولګي خواته روان شول. چې ګوري اباسین ځنډ وکړ او سودایی شانته را ورسېد، هغه اداري ته تللی و، د اداري ملازم ورته ویلی و چې پروفیسورصاحب له هیواده بهر ولاړ او د نړیوالو اړیکو استاد نیول شوی دی، نو سم له رارسېدوسره یې صادق ته ورو وویل:

- د قونسلی حقوقو استاد له هېواده وتلی او د دیپلوماتیکو اړیکو استاد مو نیول شوی دی.

دواړه خپه وو. صادق ته د حاجی صاحب هغه غمجن حالت وریاد شو چې همدا نن سهار یې وروسته د سهار له لمانځه پر مصلی تر ځنډه په سوچونو او اندېښنه کې ډوب لیدلی و. نن له هماغه سهاره صادق ته ښه ورځ نه وه. آن دا چې د سږني کال د مني سمستر د پوهنتون په ټوله دوره کې ورته بیخونده سمستر و:

پلار کلي ته د کډې کولو خبرې کولې، چې ده ته ګرانه تمامېده، دپلوشې ډیر زړه تنګوالی او حکومت پسې توندې خبرې او پاڅون ته دخلکو لمسون او دا دی نن پروفیسور صاحب چې ټولو ته ګران و، له وطنه

ووت. دغو ټولو خبرو دا سمستر بې خونده کړی و. صادق ورپه یاد کړل چې د دې سمستر له هماغه پیل څخه پروفیسور د پخوا په شان په خوشحالۍ ټولګي ته نه راته تر څو چې دا دی وطن یې پرېښود.

هلکان له دهلیز څخه یویو ټولګي ته ننوتل او صادق همدې اندېښنه کې و چې د پوهنځي رئیس له خپل دفتر څخه راووت. هلکان او نجونې یې ټولګي ته وبللې او دوی ته یې اعلان وکړ:

- وروسته تر دې به د کُنسلی حقوقو تدریس ته یوبل استاد راځي، تاسې به ټولګي کې حاضر اوسئ.

ټول خواشیني وو.

پروفیسور په خپل تګ سره د زده کوونکو خوښي او مینه ځان سره وړې وه، دغه بل استاد چې نیول شوی، د زده کوونکو هیلې، غرور اوخپلواکي یې ځآن سره وړي دي. هیڅوک نه پوهېدل زړونه ولې تنګ او هیلې شلیدلي دي. هره ورځ به ټولګیوالو، خپلوانو، ګاونډیانو او آشنایانو خپلو منځو کې د جګړو اومظاهرو د پیل، د مهاجرتونو او د خلکو د بندي کېدو خبرونه یو بل ته ویل.

هوا سړه وه، د ختیځ له لوري آسمان شین و، لمر نوی راختلی و، خو لاهم د جمال مینې په کورونو سیوری و. د لمر وړانګو دومره تودوخه نه لرله چې څوک ورته ودریږي یا پیتاوی وکړي. دا وخت د صادق دوی د ټولګي ترټولو غلی او بیوزله کلیوال ټولګیوال خپله کتابچه مخې ته نیولې وه، خپل لوستونه یې تکرارول. د دې ډنګر او بیوزله ټولګیوال نوم عبدالوکیل و. ډیرې لږ خبرې یې کولې او زیاتره به ګوښه ناست و، د شونډو شا یې نوې توره شوې وه، قد یې اوچت، ویښتان یې ژیربخُن اوډېر خواریکښ او ټولګي کې دریم نومره و. د منې په دې سړه ورځ یې لا هم هماغه کمیس په غاړه و چې د پسرلني سمستر په یوه ورځ پلوشې له یو جوړه بوټانو سره ورکړی و. د نوټ لیکلو کتابچې یې ټولې کوپونی ارزان بیه او جمپر یې لیلامي کې رانیولی و. پلوشې به چې څومره په پټه ورسره مرسته کوله، عبدالوکیل به پټه نه پرېښوده او ملګروته به یې ویل:

- دغه بوټان راته پلوشې خور راکړل، خدای دی خوشحاله او عزتمنده لري،
- دا کمیس راته پلوشې راکړ،ښه مې په ځان جوړ دی، خدای دی دهغې پرده وکړي، درنه خور موده.
- تېره پنج شنبې چې کلي ته تلم پلوشې د یو چارک بورې او د موټر د کرایې پیسې راکړې، خدای دی تل کامیابه او اول نمره لري...

پلوشې به چې عبدالوکیل سره څه مرسته کوله، نو ویل به یې: زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې ورور یې. وکیل به د هرې مرستې په یادونې سره یوه دُعا هم خامخا کوله. پلوشې کله هم د وکیل د غرور د ساتنې په خاطر چاته د مرستې او خیرات څه نه ویل، خو عبدالوکیل یې احسان نه هېراو. ټولګی نه و، د کور غړي وو. درسونه پای ته رسېدلي وو، خو د ازموینو مهالویش نه و اعلان شوی. د کُنسلی حقوقو او د جزا او یو شمیر نورو مضامینو کې د یو شمېر ملګرو کورنی دندې نه وې ټولې شوې او د سمستر سیمنارونه او یویو کنفرانس لا پاتې و.

د مني د لمر کمرنګه وړانګې له پاڼو څخه د لغړو شويو ښاخونو له منځه را لوېدلې وې، چې نجونې او هلکان را ټول شوي وو چې د ګنسلی مضمون پنځه دقيقه ی کنفرانسونه ارائه او د چا چې کورنی دندې نه دي سپارل شوي، هغه به وسپاري. د يوې ونې اړخ ته پلوشې له خپل بکس څخه د پيسو بټوه را کښله او د عبدالوکيل خواته ورغله، له ټولګيوالو پټ يې درې پېنځوسګيز وکيل ته ورکړل، خو وکيل د نه اخيستو ټينګار کاو، پلوشې ورته وسپارل او په بيړه يې مخ واړاو د نورو ټولګيوالو لوري ته راغله. پلوشې دوی ته نن بيا وينا لرله . د پيغور په بڼه يې وويل:

- ټول غلي ياست! خوښ ياستو چې سمستر مو پای ته ورساو او کورنی دندې مو وسپارلې، خو تاسو يو هم د قدوس پوښتنه کړې ده؟

ټولو يو بل ته د پوښتنې په دود وکتل، ريښتيا هم چې له يوې اونی راهيسې قدوس ټولګي ته نه و راغلی، دا وخت پلوشې خبره رڼه کړه:

- قدوس خپلې کورنۍ سره مهاجر شو، خدای دې يې مل شي.

بازګل چې يوه سترګه يې د رپېدو د مخنيوی په خاطر نيمه پټه کړې وه، مخ راواړاو:

- پرېږده يې د پيوډال زوی و، د هډوکي په شان اتوکړی کالر به يې اغوست، د پيلمونو کيسې يې زده وی نور هيڅ، ځي دې النډولان او بيلچی باړدو سره دی چکر لګوي.

دا نومونه بازګل د قدوس له فلمی کيسوزده کړی وو. باز ګل لا يوه بله هم ورپسې شتۍ کړه:

لاړشه پېښور ته کميس تور ماته راوړه...

نجونو او هلکانو د تل په شان د بازګل خبروته وخندل، پلوشه لومړی لږ مُسکۍ شوه، خو ژر په بازګل په غوسه شوه:

- غلی شه تام اوريدلي فيوډال!! خلک په سره تبۍ ناست دي، زندانونه له معلمانو، کليوالو او مظلومانو ډک شول.

بازګل وخندل اوږې يې پورته واچولی ژر يې رپېدونکی سترکه پټه ونيوله. کله به چې نجونو سره مخامخ و رپېدونکی سترګه به يې پټه کړه چې نجونې ورباندې غوسه نشي، بله چاره يې نه لرله.

بازګل ته به پلوشې هرځل په خوږه ژبه ويل: زه يوه بی وروره نجلۍ يم، ته مې ورور يې. خو نن لکه چې په ريښتيا له بازګل خپه شوه، ځکه يې نورې خبرې ورسره ونه کړې.

بازګل ملامت نه و، دهغه له قدوس سره جوړه نه وه. قدوس په ده ملنډې وهلې. بازګل د قدوس له ټوکو او مسخرو په تنک و. کله چې لومړی ټولګي کې و، يوه غرمه درسي ساعت پای ته ورسېد، بازګل په بيړه ووت چې ليليې ته ځان د غرمې ډوډۍ ته ورسوي، قدوس ورپسې غږ کړ:

-بازګل چیرته ځي؟

لیلیې ته ځم قدوس جانه،

-ښا مال خی علی اباد ته ځې!

بازګل لا تردې وخته علی آباد نه و اورېدلی، فکر یې وکړ چی د جلال اباد یا خان اباد یابل ځای په شان به کومه سیمه وي، خو کله چې هلکانو وخندل، شک ورته پیدا شو. وروسته یې چې علی اباد وپېژاند، قدوس ته یې زړه کې غوټه ولوېده. بله ورځ چې هوا ډیره توده شوې وه لا هم بازګل خپله غټه کورتۍ اغوستې وه، نو قدوس د ملګرو تر مخې ورباندې غږ کړ:

-بازګل خان قُلَنج لري، همدا هوا همدا کورتۍ!

هلکانو وخندل. بازګل قدوس ته غوسه شو:

د قولنج مولنج په مانا دی پوه نشوم، خو اوس به دې په یو سوک غونج مونج کم !

هلکانو بیا وخندل او قدوس هم له خندا ورته شین و، خو د بازګل سوک ته یې چې کتل د بزګر د زوی د کلکو لاسونو سوک له ګُرز څخه کم نه و، لږ به یې حیا کوله. بازګل هم ډېر په مخه نه ورته، خو نن یې چې له تګ خبرشو، بی اختیاره یې د زړه باد په همدې ویوست: لاړ شه پېښور ته کمیس تور...

کله یې چې ولیدل چې پلوشه خپه شوه، سر یې ټیټ واچاو نور یې هیڅ هم ونه ویل. ګل سیب دسمال یې له جیب راوکیښ په مخ یې تیر کړ. بیرته یې ومروړ او جیب ته یې په خواریو دننه کړ. دا وخت د قدوس کیسه پاتې او د نجونو او هلکانو ډله خوره شوه چې د پنځه دقیقه ی پرزنتشن او کنفرانسونو لپاره ځانونه چمتو کړي.

د مني لمر لږ شانته را تود شوی و، خو سیورلن ځایونه یخ و، یوه نیمه د شاتو مچۍ به په لټی سره د بوټو په ژیړو پاڼو او مړاوې شویو ګلانو کیناسته او لږ شیبه وروسته به والوته. بازګل صادق، عبدالوکیل او تاج ته غږ وکړ:

- هلکو، ودرېږئ. د کورنیو دندو د سپارلو له غمه خو خلاص شو، دابل غم یې څنګه کوئ، زه خو ولاکه پنځه دقیقی خبرې کولای شم. دا دیپلوماتیکواړیکو استاد سره څه کوئ؟ ماته خو لوی دبړه مار ښکاري، ډېر ښوی غوندې دی، نمره خور راته ښکاري، څه خبر چې څه لیاز وپیاز به پیژني کنه. په دې آخر کال مو ډانډس نکړي !

تاج وخندل، خو عبدالوکیل او صادق ډاډ ورکړ ورته ویې ویل:

- بازګله، ورته ورخطا کیږه مه ستونزه نشته.

بازګل په پریشانی سره وویل:

- خو ویلي یې دي چې د سپیر، سپارت، دیپلوماسی او بهرنیو اړیکو په اړه خبرې وکړئ! زه به کومه موضوع واخلم ، دا به څنګه شي؟

صادق ورته وویل : نورو ملګرو همدې کې یو یو ټاپیک غوره کړ، ته هم یوه موضوع په خپله خوښه ورته غوره کړه، نوردرسونه ختم دي، ورستی آزمونیې ته چمتو کیږو.

د صادق په دې خبرې سره لکه بازګل ته چې لوی غم په اوږه ایښودل شوی وی، ویی ویل:

- یره خدای که به دومره تکړه یم چې پنځه دکیکی خبرې وکړم، خو ان شاالله دا د نوي راغلي استاد مخکې به پنځه دکیکی یو کسم په یوه موضوع خبرې وکړم، خو چې یا دا نجوني نه وای یا می سترګه نه رپیدای.

تاج بیا وخندل. خو صادق ډاډ ورکړ: پروا نه کوي، هغوی مو خویندی دي. تاج بیا خبره ټوکې ته برابره کړه:

-ګوره چې د بهلول دانا دیپلوماسي تشریح نه کړې !

هلکانو وخندل ، بازګل ورته کړل:

-کینه بابا ترتا خو مې دوه نمرې لوړې دي، ښخ دې شین شه تا پنځوس وړي، ما دوه پنځوس .

تاج ورته وویل ، زه ناروغ وم،کنه هیڅ مضمون کې له اویا کمې نلرم، دا یو یې نظر وچ. خو ستا دوه پنځوس له لومړي ټولګی تر اوسه په هر استاد قلنګ دي. هلکانو وخندل، ورځ نیمایی وه یو بل سره یې خدای پاماني وکړه، بازګل د لیلیې خوا ته روان شو او نور ملګري په هره خوا سره جلا شول.

(۸)

د نورو ورځو په شان د کابل د ژمي دلومړیو ورځو سره هوا د پغمان د لوړو غرونو له لوري راچلېدله. د پوهنتون ټول چمنونه او بوټي خزان وهلي وو. د ختیځ له لوري د لمر زریني وړانګې په هسکو ودانیو لوېدلي وې. د پوهنتون له دروازې سره له ملي بسونو څخه ډلې ډلې نجوني او هلکان را کوزېدل، نیم نور محصلان له لیلیې څخه را روان وو. د حقوقو د پوهنځي د اداري او دیپلوماسی څانګې د څلورم کال زده کړیالانو یو بل ته هغه موضوعات تکرارول چې نن استاد ورڅخه غوښتي دي. ټولګي کې ګونګوسی و او هر یو پنځه دقیقې تمرین کاو، چې دا وخت نوی استاد چې د پروفیسور له تګ څخه وروسته راغلی، ټولګي ته ننوت. هلکان او نجونې ودرېدل، دوی ته یې په لاس د کېناستو اشاره وکړه، زده کوونکي کیناستل او په خپله د ټولګي مخامخ د لکچر د میز شاته و درېد. څو پاڼې یې مخ ته کېښودې. له کړکیو څخه ټولګي ته د مني دلمر وړانګې را لوېدلي وې،خو د پخوا په شان تودې نه وې. استاد نومونه اخیستل اود حاضري په پاڼه یې نښې ایښودې. ټول حاضر وو، یواځې قدوس نه و. د مخې کتار کې یې اباسین څخه چې ورته لنډ و، وپوښتل:

- ستاسي يو ټولګیووال قدوس چیرې دی؟
استاده، خبر نه یاستو، خدای وکړي، ناروغ نه اوسي.
- مقصد نن د پرزنت کولو وروستۍ او همدا یوه ورځ ده، چې څوک نه و، یا چمتو نه و لس نمرې بایلی!

علی وویل: استاده چی څوک چمتو دي، دوی دې ارائه وکړي، چې څوک غیر حاضر دي، د هغوی په خاطر وخت له لاسه نه ورکوو.

- سمه ده، زما هم همدا پریکړه وه، مننه.

استاد قلم جیب کې کېښود او د حاضری پاڼې یې ټولې کړې، وروسې یې د حاضري لومړی نوم واخیست چې په افغانستان کې د سفیرانو او سفارتونو په تاریخي بهیر پنځه دقیقې خبرې وکړي. لومړی نوم د پلوشې و. هغه پاڅېده، د ټولګي مخته ودرېده، په څو ګامونو کې ور پسې دعطرو خوشبویي هوا کې خپره شوه. استاد د لکچر د میز خواته په چوکۍ کیناست، پلوشه د لکچر د میزشاته ودرېده او سم له درېدو سره یې د خپل عادت سره سم، پیکی یو اړخ ته ځنډ واهه او په خبرو یې پیل وکړ:

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ. له بامي بلخه او له پیریو، پیړیو بیا د غوریانو، سوریانو او غزنویانو پورې زموږ هیواد نړۍ سره اړیکې لرلې او د اوسني افغانستان د پرتم او برم دوران وو، خو د سلطان خوارزم په مهال کله چې د تیموجن چنګیز سفیر محمودیلواج افغانستان کې پښه کېښوده، د دې وطن ورځ بده شوه.

د دې ټکي په اورېدو استاد ورو د سترګو له کونج پلوشي ته حیران وکتل، خو څه یې ونه ویل، هغې دوام ورکړ:

...محمد یلواج د دیپلوماتیکو دوه اړخیزو ګټورو اړیکو په ځای ځانته د سرو او سپینو دسوداګري په فکر کې و، نو دغه حرص د سوداګریزو لارو او د مغلو د کاروانو کیسه غړوله، نه د استازیتوب دوستانه ژمنه. عیاش، بی ارادې او خُرافي سلطان هم لویه تېروتنه وکړه، پېښه بل ډول شوه او د دوستانه تجارتی اړیکو ترنوم لاندې راغلی سوداګر ووژل شو، تیموجن یې په کسات کې یو لوی لښکر له کاشغرستان راتېر او د بالخاش په لاره یې په دې وطن لکه د اورونو او وینو دسیلاو په شان راوست. کلي او ښارونه مو کنډواله، کتابتونونه وسوځېدل، پوه خلک یا ووژل شول، یا له وطنه ووتل تر قونیې او قستنطنی ورسېدل، هدیرې پراخه، باغونه او کروندې شاړې شوې. دسفیر نوم راته بد شامت وګرځید...

پلوشه دې سمستر کې ډېرو مسایلو ته بدبینه وه، هرڅه کې یې چاړواکي غندل او خبرېې په روانو حالاتو را څرخوله. ټولګیوال په دې خبره پوهیدل، خو استاد حیران شو.

پلوشي د تندي وینتانو ته ټکان ورکړ یو خوایې کړل خپل پرزنتشن ته یې دوام ورکړ:

... له دې خونړي څپرکي وروسته میرویس نیکه وطن بېرته راته یو موټی کړ، لارې، کلي او ښارونه یې ودان او د وطن د سرلوړی لپاره په ډېرو وطنو وګرځېد، له افغانستان څخه تر مدینې منورې ولاړ. نورو ته یې هم دتجارت، اړیکو او یووالی لارښوونې وکړې او خپل هیوادیې هم خپلواک او ټینګ کړ، وروسې

احمدخان ابدالي هم د نیکه په قدمونو ګام کېښود، خو نااهله لمسیانو یې بیا د استازیو او سفیرانو په حیله او نیرنګ د نیکونو دورند او ویاړلی میراث یرغلونو او تاراج ته برابر کړ. کله چې روس او انګریز د نړۍ له ستونې تېرول غوښتل، نو په هندوکش کې یوبل سره ښکر په ښکر کېدل. په ۱۸۳۶ او ۱۸۳۸م. کې دوه نور غرضی استازی یان ویتکوویچ او الکساندر برنس د خپلو ګټو د ساتلو لپاره زموږ وطن سور تنور کړ. دوی پسې د کلایو او برتانوی کمپنی مانوګان او ګورکه د بنګال، کرناتک او بمبئي له غاړو په دې لوري راغلل اود اندوس ترغاړو را ورسېدل.

ټولګی چُپ وو، دپلوشې پنځه دقیقی پرزنت پای ته ورسېد، استاد یې ارزونې ته حیران و. د پلوشې پرزنتشن قهرجن و.

د صادق ذهن ته د کلایو، بنګال، کرناتک... په اورېدو د یوه لیدلي خوب غوندې تت تت انځورونه راتلل. نه پوهېد چې دغه نومونه او دغه پېښې یې کله لیدلي او اورېدلي دي؟ بابا فرانک؟ کلایو !...؟

له کړکیو د منې د لمر وړانګو هماغسې ټولګی تود کړی و، پلوشې خپلې خبرې پای ته ورسولې،پاڼې یې د میز له سره راټولې او خپل ځای کې کیناسته، لاهم ټولګی او استاد د تراژیدیو او په ناتار پسې د ناتار او کړکیچ پسې د کړکیچ دځپو کیسو ګنګس کړي وو، خو استاد ناڅاپه پاڅېد، ورسره ټولې نجونې او هلکان هم د سوچونو له ګرداو راووتل او ځنډ وروسته یې د پلوشې پرزنتشن ته لاسونه وپړکول.

استاد هر یو ته پنځه پنځه دقیقی وخت ټاکلی و، وروستی وار د بازګل و. هغه هم له خپلو څو پاڼو سره پاڅېد، ګل سیب دسمال یې په مخ راتېر کړ، بیرته یې په لوی جیب کی دننه کړ، خو پیڅکې یې له جیب بهر وې، د ټولګي مخته ودرېد:

دکوردیپلوماتیک هیات امونیت

هلکانو غلي غلي وخندل.

تازه ګل د خپلو ملی جامو برسېره لوی پتلون او د تل په شان خړچکه غټه کورتۍ اغوستې وه، له کړکیو را لوېدلو وړانګو د ده د مخ زخې اوچته ښودلې. استاد ته یې د اجازې غوښتلو په دود وکتل، استاد ورته د لاس په خوځولو بلنه ورکړه. تازه ګل ژرژر د پاڼو له مخې په یوه سا لوستل پیل کړل. هلکانو او نجونو یوبل ته داسې وکتل لکه په تازه ګل یې چې زړه سوځي، استاد هم ورته حیران و. په پای کې یې یوځل بیا په تکرار د دیپلومات او سفیر د امنیت ساتنه د کوربه هیواد د ذمه واري په توګه یاد کړل او خبرې یې پای ته ورسولې.

استاد هر یو ته د خبرو په پای کې پوښتنو ته وخت ورکاو. دا وخت تازه ګل زړه کې دُعا کوله چې یا خدایه چې څوک پوښتنه ونه کړي، خو علی، سمندر او مکۍ لاسونه پورته کړل. استاد علی ته د پوښتنې اجازه ورکړه، هغه وپوښت:

- که کوم هیواد کې د سفیر ژوند ته ګواښ پېښ شي، څه کول په کار دي؟

د باز ګل لاړې له ستوني تېرې شوې، پوښتنه یې آسانه وګڼله، دستي یې ځواب ورکړ:

ورورہ په کار ده چې په هوښیاری خپل امونیت ته پام وکړي چې له خطر بچ شي، داسې نه لکه اډلوپ ډابس چې په مرمیو غلبیل غلبیل شو.

ټولګی ټول په خندا شو، استاد وارخطا او په غوسه شو، تازه ګل ته یې د کیناستو وویل. سمندر او مکۍ ته یې د پوښتنې اجازه ورنکړه، خپل دیپلومات بکس یې اوچت کړ او ووت.

د استاد له وتلو سره سم، ټولګې کې د خندا څپو نور هم زور واخیست او ټوکې پیل شوې، چا تازه ګل ته شاباس ویل، علی خو بیخي غیږ کې ونیو او نورو ډاډ ورکاو چې پوره نمرې دې واخیستې!

بازګل خوار سره له دې چې دا یې څلورم کال و چې پوهنتون کې یې لوست کاو، لیلیه کې د بیلابېلو ولایاتو ځوانانو سره آشنا شوی و، لیلیه کې ځو ایرانی، پېښوري، فلسطینی او څو جرمنی محصلان هم وو، په عمومی سالون کې به تلویزیون ته هم کېناست، خو بیاهم هماغسې کلیوال او ساده و، لکه څلور کاله مخکې. هغه ته دا ښاري ژوند دروند او پېچلی ښکارېد، له عصري ژوند څخه یې اندېښنه وه. کله به چې دلیلیې ملازم تلویزیون لګاو، د بازګل لا د تلویزویون لګول زده نشول، په میز او پتنوس کې ډوډۍ خوند نه ورکاو. ته به وایې د کلي پلتۍ وهلو اود شړومبو په ارمان و.

بازګل دکابل ښار جنوب لوري ته د نمونیاز په کلي کې په یوه بزګره کورنۍ کې را لوی شوی و. په دولس کلنۍ کې یې پلار له نړۍ سترګې پټې کړې وې. یونیم جریب آبی زمکه یې لرله چې له للندر څخه راغلې ویالې اوبه کوله، خو د یوې غونډۍ اړخ ته یې پلار په ډېرو خواریو د یو جریب په اندازه زمکه له تیږو پاکه کړې وه او د باران په هیله به یې للمي غنم پکې کرل. دغه للمی زمکه له ویالې پورته او شګلنه زمکه وه ایله یې د دوی د نیم کال غله برابروله. آبی زمکه کې یې پسرلی پیاز او بیا ورپسې جوار یا شوتله کرله. کله چې یتیم شو، د کلیوالي ښوونځي شپږم ټولګي کې و. وروسته تر دې یې ښوونځی پرېښود، خو په دې بل کال ګل رسول خان وهڅاو چې نورښوونځی د چهاراسیاب لېسه کې ولولي. دا وخت د ګل رسول خان یوه زوی حقوق لوستل او بل یې لا ښوونځی کې و. ګل رسول خان هم نمونیاز کې خپلوي او زمکه لرله او هم یې د ننګرهار دسرخرود په ککړک کې زمکه او کلا لرله. بازګل د ګل رسول خان په ټینګار په دې بل کال د چهاراسیاب په لېسه کې شامل شو. له کلي څخه به یې سهار وختی د سقاوې تردښتې مزل کاو، په یوه خلته کې به یې پتلون او کتابونه و، په سړک به هغو موټرو ته پورته شو، چې د لوګر له خوا به کابل ښار ته تلل، چهاراسیاب کې به کوز شو، چېرته به یې ګوښه دجامو په سر پتلون راکش کړ او په ښوونځی به ورننوت. غریبي وه، دپټي کار پاتې و، د هرې ورځې مزل ورته ستونزمن و، نیت یې و چې لسم ټولګي کې ښوونځی پرېږدي، خو ګل رسول خان ورسره مرسته وکړه او د کابل د ابن سینا لیسه کې یې لیلیه کړ. ایله د بازګل دمه جوړه او په مخ او څېره کې یې د سپورې ډوډۍ او سوکړک نښې ورکې شوې او دولسم یې پای ته ورساو. دا وخت ګل رسول خان وهڅاو چې د ده د زوی په شان حقوق ولولي.

کله چې بازګل د ابن سینا لېسې ته راغی، د پټي کار ټول دهغه مورته پاتې شو. هغې خوارې به په سره ګرمي کې ټیکری ترملا تړلی و، په سر به یې یو دسمال د پټکي په شان تاوکړ او په ټوکرۍ کې به یې ډیران د پیازو پټي ته وړ او ټوله ورخ به یې د پټي خېشاوه کوله.

اوس دا دی بازګل د ګل رسول خان په هڅونه او د مور د خواریو په برکت دحقوقو تر څلورم کال رسېدلی و، خو لا یې هم له موټرو، برېښنا، پخو او سیمنټي دیوالونو او میزاوچوکۍ سره جوړه نه وه. آرمان یې و چې خپل ختین کور کې وي، اوړی دالان کې پوزی او ژمی تاوخانه کې لیمڅی ولري، خو ارمان چې یوه غوا او خرهم ولري. د خره ارمان یې له وړکتوبه و چې پټي ته ډیران او ژرندې ته غنم او جوار یوسي. کله شاتوری وربانده‌ې سپور او ښه یرغه او په ترات یې ترژرندې او پټیو وځغلوي، له دې سره یو ځای به یې کټ، ښنک، شکور، کوزړۍ او مټۍ د کور ښایست وي...

سره له دې چې نن یې (دسفیر امنیت) کنفرانس هم ورکړ، خو د فراغت او د دیپلوم خوشحالي او هیلې یې څېره کې نه ښکارېدې. په ټولګي کې به پروفیسور د فرانسې د سُربن د پوهنتون د نامتو پروفیسورانواو څیرونکو، د امریکا د متحده ایالاتو د هاروارد او د کامبریج د تالیفاتو خبرې کولې، خو د بازګل سوچ کې د ویالي د غاړې ویلنی، د ولې سیوری یا د نمونیاز اوسقاوې دښته کې د مېړو او وزو پیول کرځیدل راګرځېدل وو. ټولګیوالو به رنګه دستکلونه اوړو کې اچولي وو، شیک پتلون او لندني موډ کرتۍ به یې اغوستې او عطرونه به یې وهلي وو، خو بازګل به د تازه ربېل شوې شوتلې پنډ په اوږه خیالاتو کې ډوب و. د بطلیموس، هلیکولیس...ژان ژاک روسو... ټولو څخه ستومانه و، زړه یې و خیرواکا سره د برپټي خوا ته د توت له ونې لاندې په چوتره ناست وي او د للندر د ژرندو او علافانو کیسو ته غوږ ونیسي. خیرو آکا به ورته کیسه کوي چې څنګه دوه علافان د للندر پیچومي کې غلو وهلي وو، کیسه به ورته کوي چې څنګه یوه شپه غلو د یو ګاونډي غواوې ایستلی وې. خیرواکا به ورته کیسه کوی چې څنګه یو ماښام وربانده‌ې ناوخته شوې وه او د چهل ګزي بابا زیارت سره پیریان وربانده‌ی راووتل. دا وخت به هغه کیسه وریاده شوه چې د غونډۍ د اړخ نرېدلی کلا کې دشپې څنګه شیشکې راوځي، که د ملاصاحب تاویز درسره نه وي، ټرانګي وړانګي به دې کړي. خیرو آکا دکیسو یو ګوډی درلود، له کیسو ډک و. چی په چوتره به ورسره کیناستې یوې کیسې پسې به یې بله را شروع کړه.

د بازګل طبیعت د آرنت فیلسوف، براون حقوقپوه، حامورابي، چامسکي، دیاکونوف، ژیلسون، دورانت... ټولو سیاستوالو، حقوقپوهانو او قانون لیکونکو له نومونو او کارونو سره ونه لګېد. ارمان یې دا و چې څادر په اوږه، څپلي پښو او د نمونیاز د کلي لویدیځ غره هسک کمره ته وخیژي، پلنې تیږې ته ډډه ووهي او د زرکو،تزرو،کزلاخ مرغیو او سایرکو شکیلیو ته غوږ ونیسي او بیا په خلاص مټ څو تیږي یو لوري او بل لوري ته داسې وشغوي چې تر لرې یې برررر هار تر غوږ شي او هلته ډېر وړاندې په یوه غټه تیږه ولګیږي او د (پړاااک!) خوندور غږ یې واوري او ده ته پته ولګیږی چې څومره یې لرې وویشته!!

هغه به ټولګي کې په چوکۍ ناست و، خو په خیال او چُرت کې به د دښتې د سپاندې اوترخې بوی ورته راته او د نمونیاز، سقاوې، چهل دختران اوپډوله د ډاګونو ځوزان او د سپاندې بوټې یې سترګو ته درېدل، کله به یې هوا کې د مرغاویو هغه سېل پسې کتل چې له سیابینی د ګلزار غونډۍ لاندې د پراخه شېلوپه

لوري په یو کتار الوځي، هلته په ډنډونو کې له کېناستو سره سم د اوبو سپین ځاځکي وشیندي او بیا مښوکې اوبو کې غوټه او کله کله وزرې وټپوي... خو چې را په خود به شو، آخوا به خُماري له مکې سره پُس پسک کاو، دا خوا به علی او سمندر دیو بل کیسو ته غوږ و، دې بلې خواته به ډنګرکي عبدالوکیل په کتاب او کتابچه بوخت و یا به یې کوپوني کتابچه کې نوټ پاکنویس کاو، پلوشې به د انقلاب په کیسو ملنډې وهلې او همدا وخت به استاد ټولګي ته راغی او هماغه د هانت، دورانت او ژان ژاک روسو کیسې به وې. وروسته به بیا د نجونو د بوټانو ټکا وه، هلکانو به غومبر واهه او سیاسی بحثونه به یې کول او بیا به استاد د تختې خواته ولاړ و د سپینو ذره بینی عینکو له شاه به یې دوی ته کتل، سترابو او هاینه به یې ستایل او دا وخت به د بازګل چُرت د لیلیې دغرمې د ډوډۍ خواته و.

کله چې د استاد خبرې او وروستی درسي ساعت پای ته ورسېد، بازګل له نورو مخکې ترپ وهل او له ټولګي د لیلیې په لوري روان شو، لاره کې زښت زیات خوشحاله و چې د علي پوښتنې ته یې ځواب ورکړی و، خو په دې خبره لازیات خوشحاله و چې استاد مکۍ اوسمندر ته دپوښتنې اجازه ورنه کړه، کنه سمندر سختې پوښتنې کوي ډېر مُضر دی، په دې هم خوشحاله و چې نور نو د کُنسلي حقوقو د درس وروستۍ ورځ وه او ایله به یې ګوتې له نوټ لیکلو دمه وکړي.

بازګل به چې لیلیې ته له رسېدو سره سم د علی اباد خواته وکتل قدوس او لومړی کال به وریاد شو چې ده ته به یې ویل:

بازګل چیرته ځې؟

لیلیې ته!

خا، ماویل خی که علی اباد ته ځی!!

خو هغه وخت بازګل علی اباد نه و لیدلی. اوس یې زړه یخ و چې قدوس لاړ ورک شو له سمندرونو واوښت.

دبازګل ځانته جلا نړۍ وه.

ټول هلکان د پنځه دقیقه یی پرزنتشینونو له پای ته رسېدو خوښ وو. د کُنسلی حقوقو دمضمون نوټ له ټولو مضامینو زیات و. د ډنګرکي عبدالوکیل دوه کوپوني کتابچې او د نورو هلکانو او نجونو یوه یوه سل ورقه کتابچه ډکه وه.

د سمستر په دې وروستیو کې یوځل بیا صادق ته وریاد شول چې دا لوست پروفیسور ځلور میاشتې مخکې په تخته باندې د(ambassador) په لیکلو پیل کړ، خو هغه د سمستر نیمایي کې له وطنه ووت، د سمستر په پای کې قدوس هم پېنې سپکې کړې او دسمندرونو پورې غاړې ته ورسېد او دا دی نن د سفیر او سیاسی استازیو درسونه د علي په پوښتنه او دبازګل په خندوونکی ځواب ورکولو پای ته ورسېدل.

(۹)

فاینل آزموینې په داسې ورځ پیل شوې چې زمکه سپینو واورو پوښلې وه. په کابل کې د مرغومې میاشت د واورو میاشت وي. صادق په کلکه پتېیلې وه چې په دې آزموینه کې به خامخا لومړی لمبر وي. دوه لومړۍ آزموینې ښې تېرې شوې، خو درېیمه آزموینه لا نه وه رارسېدلې چې بیا (پاچاګردشي) شوه، دا ځل په یوه بل باندې تخت چپه شو. د شپې ناوخته اعلان وشو:

... امیرغضب د تاریخ کندې ته وسپارل شو او مستضعفین له ظلم څخه وژغورل شول. نوې بشپړتیایی پړاو پیل او د زندانونو دروازې به پرانیستل شي...

ځینې خلک خوشحاله شول، ځینې ترېخوا په غوسه شول، ویل یې نابشپړتیایي چې له خلکوځرمن اونوکان وکښل، نو بشپړتیایی خو به یې هډوکي هم وروتوشپي.

ناڅاپي خبرو. صادق د خبر په اورېدو کتابچه له مخې لرې کړه، له خوبه ډکو سترګو څخه یې خوب والوت:

بیا څه ټکه راولوېده؟! له یو کړکیچ وتلي نه یو، چې پسې بل راځي، بیا ورپسې بل راځي او بل راځي.

په هغه سبا چې کله پوهنځي ته ولاړ، د ادارې مخه کې اعلان ځړول شوی و چې دوه ورځې رخصتي ده، ورپسې به آزمونیې د پخوا په شان دوام ومومي.

کله چې صادق د رخصتي اعلان ولوست، حالات ورته تاوجن ښکاره شول، نوویې غوښتل له رخصتۍ په ګټې اخیستو به یوځل اغابادار او د نوي ښار د توریستي چارو موسسې ملګري ووینې. له پوهنځي څخه مخامخ د نوي ښار په لوري رهي شو. د ژوبڼ ترمخې واټ کې یې د شوروی پوځیانو زغره وال ګاډي ولیدل، شاوخوا خلک دغو پوځیانو ته حیران وو. کله چې ښار ته ورسېد او د صدارت له څلور لارې څخه د موسسې د دفتر لوري ته تاو شو، هلته هم یو روسي شسپي محاربوي ماشین او خواته یې عسکري لارۍ ولاړه وه. دوه روسي عسکر چې په خولیو یې سرې نښې له ورایه ښکارېدې، د زغره وال ترڅنګ په واورو کې ولاړ وو شاوخوا یې څارله. عسکروته یې ډېر ونه کتل ژر یې مخ ترې واړاو او دموسسې د دفتر خواته یې ګامونه ګړندي کړل. کله چې د مرغانو کوڅې ته ورسېد، ویې لیدل چې د کورنیو چارو د وزارت مامورین یې دننه نه پرېښودل، هغوی بېرته کورونو ته ولاړل.

صادق ته د ښاربڼه پرېشانه ښکاره شوه، کله چې د موسسې د دفتر مخې ته ورسېد، واوره پرته وه، د ډېرو لږو کسانو دپښو پلونه ښکارېدل، په دروازه یوه شړۍ ځړول شوې وه. دننه څراغونه روښانه وو او کارکوونکو خپل کارونه کول. صادق د شړۍ په پورته کولو سره له ورایه اغابادار ولید چې د میز تر شا ناست و، لاس کې یې تسپې اړولې پرېشانه ښکارېد. دفتر ښه تود و، خو مشتریان، توریستان او هیپي دلې نه وې. ټولو سره یې روغبړ وکړ. اغابادار د حاجی صاحب ډېره پوښتنه کوله. د صادق پلار په حاجی صاحب مشهور او ټولو د عبدالخالق په ځای حاجی صاحب ورته ویل. خو حاجی صاحب سره له دې چې له عبدالباری مشر و، هغه ته یې اغابادار ویل. د موسسې د دفتر په پانګه کې هم د عبدالباری او عبدالباقی

په پرتله د حاجی صاحب ونډه ډېره وه، خو حاجی صاحب ځانګړې تواضع او تقوا لرله، په هیڅ یې ځان نه درناو.

صادق له اغابادار سره کیناست، دا وخت د فاریابی هوټل خاوند چې ګاونډیانو ورته (خوجه یین) ویل، دفتر ته راننوت. خوجه یین به اوږی د قاسمی غاړې کمیس اوژمی به یې ډبله چپن او ځینی وخت ګوبیچه اغوستله، چې د هغه لنډې غاړې پلنو اوږو، نریو ځوړندو برېتوسره ښه ښکارېدل. نن یې برېتونه تر پخوا هم ځوړند وو او طبیعت یې خراب و. د خوجه یین جیب له جلغوزو ډک و. تل به جنغوزې یا پسته ورسره وه.هغه به د سمنګانی پستې او دجنوبي د غرونود جلغوزیو صفتونه کول. د ده هوټل ته راتلونکو بهرنیو میلمو به هم د افغانستان وچه میوه د ده هوټل کې وپېژندله او بیا به یې خلتې ورڅخه ډکې او ځان سره به یې وړې. خوجه یین له راننوتو او سلام وروسته یو یو موټی جلغوزی په ټولو وویشل او د آغابادار څنګ ته په کوچ کیناست. د خبرو پیل یې د شوروی پوځونو راتګ و. ورپسې یې د بخارا دنیولو هغه کیسه راواخیسته چې ده له خپل پلار او ترونو څخه اورېدلې وه، خو اغابادار ورته وویل:

- یا ، ته اوغانانو سره ناولده یې. دا بخارا نه ده ، دا اوغانان دي چای ناخورده کلاشینکوو رااخلي او بالایې بیرته ځغلوي، ځئ د ګوره زامنو...

اغابادار یو دوه کنداری کنځلې وکړې اوبیا په خپلو تسپو بوخت شو، خوجه یین ورو ورڅخه وپوښتل:

شوروی به بېرته ووځي؟

- لا زوی مې نده، داسې به ځغلي چې لابه شاته ونه ګوري. او له دې سره یې تسپې په لاس کې پورته او هوا کې یې موټې ته ټکان ورکړ. تاسې به ګورئ!

فاریابی خوجه یین د شاببو جان کوڅه کې تر ټولو نامتو هوټل درلود چې اُزبکی قابلی یې نوم درلود. تېرو کلونوکې یې زښت ډېر توریستان مېلمانه کېدل، شپه - ورځ به آسترلیایی، امریکایی او اروپایی توریستان رستورانت ته راتلل او هوټل کې به اوسېدل، د هوټل مخې ته به یې لنډرور، اوپل، شورلیټ اودوه پوړیز بسونه ولاړ وو، خو دغو وروستیو څو میاشتو کې یې هغه ګڼه- ګونه نه وه پاتې. فاریابی خوجه یین له اغابادار سره ټوکې کولې او د موسسې کارکوونکو به خندل، خو نن نه خندا وه او نه ټوکې. مجلس ډېر سوړ او خواشینی و. موسسه کې د صادق ملګرې هم خپه ښکارېدل. دصادق زړه تنګ شو او د تګ په نیامت پاڅېد. ټولو سره یې خدای پاماني وکړه. اغابادار، فاریابی او د دفتر کارکوونکو سپارښت ورباندې وکړ چې حاجی صاحب ته به د هر یوه جلا جلا سلامونه رسوي.

صادق ته د شیراغا د شېدو خرخولو هټۍ وریاده شوه، له لارې ورتاو شو. ټول بازار د پخوا په پرتله سوړ و، خلک اندېښنو کې ډوب وو، خو د شیراغا هټې دپخوا په شان ډکه او ښه توده وه. صادق دننه ورغی، ټولو ته یې سلام وکړ، مخامخ د یوه میز شاته کیناست. لږ څنګ ته هماغه د تکړښت شپږ تنه ملګري ناست وو، مخې ته یې له شیدو تشې شوې پیالې، غابونه او د روټ خځرکې- بځرکې ښکارېدل. صادق هریو ته وکتل: دوه یې یوه موسسه کې ژباړونکي، چې ډبل سپورتې جمپرونه یې اغوستې وو، بل یې اینجنیر، چې وړین کوټ یې اغوستی و، یو د زراعت محصل او دوه نور د اماتور د موسیقی د ډلې غړي، خو دوی ته

نږدې دوه نور نااشنا او نوي کسان وو. کله يې چې شيراغا ته غږ کړ اود يو ګيلاس شيدو فرمايش يې ورکړ، د ناستو کسانو پام د ده خواته شو، ده ته يې په اشاره سلام وکړ. لږ هاخوا د يوه بل ميز خواته دوه نور کسان ناست وو، خپلو منځو کې غږېدل، د هغوی مخې ته دوه د شيدو ګيلاسونه او نيم روټ ايښی و. د لوښو له کړپ- کړوپ سره يوځای د خبرو او بحثونو غږ- زوږ و. دا وخت شيراغا راغی، له نږدې يې صادق سره روغبړ وکړ او مخې ته يې له شيدو ډک ګيلاس کېښود. کله يې چې صافی پرميز کښله، ورڅخه ويې پوښتل:

- دحاجی صاحب زو، چيرې وې؟ موده وشوه نه ښکارېدې.
  ازموينې مو دي.
- خدای(ج) دی کامياب لره.

صادق يو ځل بيا د تکړښت شېږو تنو او د دوی دوو نويو ملګرو ته وکتل. دوی په اوچت غږ خبرې کولې او تود سياسي بحث يې را نښلولی و.

سم چې د پلچرخي له زندانه بنديان راخوشې شول، ښاريان زړور شول، اوس خلک دېخوا په پرتله ډېر نه ويرېږي. دغه اته تنه چې له يو ميز څخه را تاو دي، پرته له دې چې خپله شاوخوا وڅاري زړور لګيا وو، يوه وويل:

- لوبه پيچلې شوه، د بغداد سنتو- مينتو او سياتو مياتوپکت ونړېد، وروسته په ايران کې راغلي انقلاب سره سم، سيمه کې له شوروی راتاو شوی کمربند مات شو. افغانستان د امريکا په خوښه د شوروی برخه شو، دا شوروی پوځونه د واشنګټن په خوښه او خبرتيا راغلي، خو شورويان به کلکه لومه کې ونښلوي، اوس نو آسانه له دې لومې نشي وتلای.

بل ځوان يې خبرو کې ورولوېد:

- شوروی پوځيان اومشاورين له پخوا هم افغانستان کې وو، خود نظامي عملياتو اجازه يې نه لرله، بازارونو کې نه راڅرګندېدل، له يو کال راهيسې رژيم خپلې مرستې ته شوروی محاربوي پوځونه غوښتل، خو هغوی جګړه کې د ګډون کولو نه منله. کله چې برژنف او استينوف د پوځ د راليږلو پريکړه وکړه، د شوروی د بهرنيو چارو هوښيار او تجربه لرونکې وزير اندری ګروميکو برژنف ته وويل چې افغانستان ته زموږ د پوځ ليږل لويه تېروتنه ده. موږ هلته درې ځله د انګريزانو ماته نه هيروو. موږ د امان الله له خوا داصلاحی پروګرام او مترقی ځواکونو ناکامي هم نه هيروو، دا يوه ډُګمه تپولنه ده.

خو برژنف د کبر او دماغ په نشه کې ورته وويل:

هغه جلا وخت و. شهزاده امان الله يو ساده او بی زړه او افغانان هغه وخت بېسواده وو، برتش دوکه کړل، اوس د کارګرو او بزګرو انقلابي ګوند حاکم شوی بايد ملاتړ يې وشي. ګروميکو بياهم ټينګار کاو:

وخت جلا دی، خو د افغانستان غرونه هماغه دي!

دغه ځوان چې پخوا کله دشیرآقا هټۍ کې چا نه و لیدلی، اوس د دې اتو تنو منځ کې په تود سیاسی بحث لګیا دی، ډېر هوښیار ښکاري. صادق له دوی څخه لږ لرې بل مېز ته ناست و، خو د دوی غږ یې اورېد ورته غوږ و. ځوان خبرو ته دوام ورکړ:

...د ګرومیکو د دې خبرې په اورېدو د د دفاع وزیر جنرال اوستینوف په غوږو کې ترنګ شو، تر ځنډه په سوچ کې ډوب شو، ترڅو چې د پولیتکل مجلس پای ته ورسېد او زوړ برژنف لکه جای بندی چاغ پسه له ځایه پاڅېد، د افغانستان دنوي حکومت مرستې ته د پوځ لیږلو خبره پخه شوه .

دې ځوان خپله خبره پای ته ورسوله. اینجنیر د دې ځوان د خبرو په اورېدو د شیدو سوړ شوی ګیلاس څخه وروستی غوړپ وکړ، ګیلاس یې بېرته په درز سره پرمیز کېښود، ویې ویل:

- دا ځای دې نښه وي، مهاجرتونه زیاتیږي، پاڅونونه پیاوړي کیږي، خوشې شوي بندیان نیمایی بهر وځي او وسله اخلي.

له دې خبرې سره د میز په سر لږ کړوپ شو، له ورځو لاندې یې ټولوته وکتل، ویې ویل:

- ولاهې چې ګورئ به یئ! ټول به وسله واخلي، د روسانو راتګ هیڅوک نشي زغملای. یو ځل بیا یې تش شوی ګیلاس له میز پورته او کلک یې په میزکېښود: دا ځای دې نښه وي. د ګیلاس غږ شاوخوا د نورو کسانو پام راواړاو.

ځوان د تائید په توګه وویل:

- سمه ده، دا خلک به ښه آرمان لري، خو له بده مرغه دلارې نقشه نه لري. لا هم په ټولنیزې علمی تیوري او د خپلې ټولنې په ځانګړنو پوهه نه لري. دوی هسې یو څو قالبي فرمولونه له هغو دوه-درې کتابو د توتیانو په شان زده کړي چې له اصلي لویو کتابو څخه ګاونډیو هیوادو کې ژباړل شوي. سمه ده دوی به پرمختګ غواړي، خو لاره او د تګ وسایل ورڅخه ورک دي. یووخت به یې سر په دیوال ولګیږي او ځان سره به یوځای د یو شمېر انساني عالي آرمانو نوم هم بد او ولس به له روناندو زړه توری کړي.

صادق خپلې مخې ته ایښی تود ګیلاس څخه ګوتې راتاو کړې. د ده ګوتې بهر سړې هوا نوکرارې کړې وې، خو د شیراغا هټۍ ښه توده وه، د شیدو دېګ لاندې نغری بل و، دلته یوه شیبه کیناستل خوندور و.

بهر خلک تېرېدل او را تېرېدل، د شیراغا د هټۍ ښیښې خولې وې. دا وخت مخامخ میز څخه دوه تنه پاڅېدل او ووتل، د روټ څو وړې ټوټې ورڅخه پاتې شوې، شیراغا په هغه میز صافی کش کړه او د روټ ټوټې یې راټولې کړې چې ماښام یې کورته یوسي. ورپسې یې د میز له سره تش ګیلاسونه راټول کړل. د مخامخ میز شاوخوا د ناستو کسانو سیاسی بحث دوام درلود، چې څلور تنه نوي راغلل او د شیدو فرمایش یې ورکړ.

سره له دې چې نوي بدلون سره ټول سیاسی بندیان خوشې شوي وو، خلک هم زړور شوي وو، خو بیاهم سیاسی بحثونه بی خطره نه وو، نو اینجنیر د نویو راغلو کسانو د پام غلطولو په خاطر په اوچت غږ وویل:

- شکر چې بندیان خوشې شول. د موسسې ژباړونکی وویل:
لکه چې خوبونه مو ریښتیا کیږي!

د موسیقی د آرکستر غړي وخندل، ویی ویل: خدای دې نه کوي.

ټولو په حیراني ور وکتل. ده خبره بدله کړه، په ټوکه یې واړوله:

وای یوسړي چې بانک کې یې پیسې امانت ایښې وې، خوب ولید چې غل بانک ته تللی او ټولې پیسې یې وړي دي، بانک دیوالی شوی، نو سهار سم له ویښېدو سره په منډه بانک ته ورغی او خپلې ټولې پیسې یې راوکښلې، خپل اکونټ یې صفر کړ. د بانک مامور حیران شو. ورځخه ویې پوښتل چې ولې مو ټولې پیسې وکښلې؟ هغه ورته وویل چې تاسو اعلان لیکلی چې " موږ ستاسو خوبونه ریښتیا کوو" .

ټولو وخندل. د زراعت محصل اینجنیر ته ورو وویل:

- اینجنیرصاحب، دغه نوي مشر هم بیګا تلویزیون کې له یو سره فیوډالیزم، امپریالیزم، شئونیزم... ټکول، نو پخوانی سره یې فرق څه ده؟

اینجنیر ورته وویل:

ته خو روماتیزم لری، نو ستا زړه دی چې ستا په خاطر روماتیزم وټکوي!؟

بیا ټولو وخندل. د موسسې ژباړونکي وویل:

د دوی نور څه زده نه دي! دا نوي لږ آبل پلو درېدلي، نور فرق ندی راغلی بیا که همدا نارې وهي هم پروا نه کوي. د ملانصرالدین کیسه دې نده اورېدلي؟ وای ملا نصرالدین یواځې دومره زده و چې come here، یعنی دلته راشه. دا یې تل ویل. خلک ورځخه ستړي شول. یو چا ورته وویل که د یو چا د هاخوا تلوضرورت شی، نو بیا به یې څنګه ورته وایی؟

ملا نصرالدین په غرور ورته وویل: هغی بلې خواته یې دریږم بیا ورته وایم come here نو خودبخود هغې خواته ځي.

بیا ټولو وخندل. صادق چې کتل د زړه تنګي ټوکې وې او خنداوې. نو خپل ګیلاس یې تش کړ، پاڅېد. په دې ځُرت کې روان شو چې پاتې آزموینې به دوه ورځې وروسته بېرته دوام ومومي او بیا به نو وروستی سمستر پیل شي. ترهغه وخته موسسې او نوي ښار سره خدای پامان.

(۱۰)

دوه- درې ورځو کې د شوروی قواوو زغره وال وسایط دښار له منځه ووتل او له سترګو پنا ځایونه ته ولاړل، ژوند بېرته پخواني بهيرته راستون شو او په دې لړ کې د صادق دوی آزموینی هم بیرته پیل شوې. کله چې په ټاکلې ورځ آزموینو ته حاضر شول، پوهنتون کې ډېر بدلون راغلی و. له نیمایی زیات استادان او محصلان خوښ وو چې بندیان خوشې شوي وو. نیم غوسه وو چې سور پوځ هیواد ته راغلی دی. نجونې او هلکان ډلې ډلې ولاړ وو، پلوشې يوې ډلې ته خبرې کولې:

...مصيبت هماغه لومړی ځل هم مصيبت دی، خو تکرار يې مسخره ګي او لا لوی مصيبت دی. په ۱۸۳۶م. کې لعنتي پرنس د انګريز استازي له اميردوست محمد خان سره وکتل، امير يې لومه کې ونښت، پرنس او انګريزانو يوويشت زريز لښکر په وطن راوست، دوست محمدخان يې له واکه وغورځاو او شاشجاع يې را مخته کړ، دا لومړی مصيبت و، خو نن بيا د دې کيسی تکرار په دې وطن باندې مسخره ګی کول دي...

هغه ډېره په غوسه وه. دسفير، سفارت او استازي د بحثونو له پيل تر اوسه پورې يوې بدمرغي پسې بله را روانه ده.

کله چې آزمويني پای ته ورسېدې، کابل په واورو سپين و. په يوه سړه شپه کې ټول کابل د الله اکبر غږونو په سرواخيست. د کابل له هر کور، له هر بام او هرې بامبوټی څخه د الله اکبرغږونه اورېدل کېدل. د تکبير له غږونو سره به يو يوځل دماشينډارو ډزې واورېدل شوې، سرې مرمی به په هوا کې وځلېدې. غوسه ناک خلک بامونو ته ختلي وو. شپه ډېره سړه وه، لارې او کوڅې سپينو واورو نيولي وې. پوهنتون بيا څو ورځې رخصت شو. صادق چې په دې سمستر کې څومره د لوړو نمرو د اخيستو ملا تړلې وه، هغومره آزموينه ګډه وډه تېره شوه. په صادق رخصتي وغمېدله. ده دا دُعا کوله چې پلار کلي ته د تګ بيره ونه کړي، ځکه چې دا وروستی سمستر به ورڅخه پاتې او له پوهنتون څخه د وتلو آرمان به يې پورنه نشي. تر اوسه حاجی صاحب دوه- درې ځلې کلي ته تللی و چې هلته کلي کې د پلرونو او نيکونو کلا کې دوه- درې کوټې پاکې او د ميشت کيدو لپاره چمتو کړي. کلي کې د حاجی صاحب خپلوانو، تروررزيو او د تره زامنو ټينګار کاو چې نور نو ښار د اوسېدو ځای نه دی. حاجی صاحب به هم هريو ته ويل چې نه غواړم په شوررويانو او د هغو په ټانګونو مې سترګې ولګيږي.

نوي حکومت سور بيرغ لرې کړ او د افغانستان خپل درې رنګه بيرغ يې ورپاو، دحکومت مخالفينو ته عفو او اساسي اصول يې اعلان کړل. خلکو ته يې ډاډ ورکاو چې شوروی پوځونه بېرته وځي اود جرګې او قانون خبرې يې ډېرې کولې، خو ولس په غوسه اود حکومت خبرې يې دوکه بللې.

نوی سمستر پيل شو اود صادق زړه ډاډه شو. دا وخت د ښار ښوونځي هم پيل شوي وو، خو له هرې خوا خبرونه راتلل چې د حکومت په وړاندې وسله پورته شوې او لازيات خلک له وطنه وځي. د شوروی پوځونو د راتګ په وړاندې دخلکو کرکه زياته شوې وه. په ټولګي کې پلوشې نجونو او هلکانوته په پټه او ښکاره ويل چې له وطنه وتل کومه مېړانه نه ده، موږ به همدلته، په همدې خوږه خاوره د نظامي تيري او ناروا په وړاندې پاڅيږو. له وطنه وتل، له باران پاڅېدل او ناوې لاندې کيناستل دي. سور پوځ دلته دی او په وړاندې يې دلته دريږو...

په ټولګي کې ټولو ورته غوږ نيولی و، خو مکۍ ژر لرې شوه، نه يې غوښتل د حکومت د مخالفينو ډله کې و شمېرل شي او زندان ته ولوېږي. علی به ويل موږ وسله نه لرو، له وسله بند پوځ سره څه کولای شو؟ بازګل به هلکانو ته ويل:

- ای هلکو، دا زموږ زنانه خور دومره زړوره غيرتي ده، چې موږ هم مازې پښې و دربوو دا د شوره يې پوځ بيرته وځي...

خو په دې ټولو کې عبدالوکيل په دوو کې حيران و:

له يوې خوا يې پلار نوي حکومت له زرګونو نورو بنديانو سره له زندانه راخلاص کړی، نود نوي حکومت منت نشي هيرولای، له بلې خوا يې ورور په کلي کې د بزګرانو د کوپراتيف مشر شوی دی او ولسوال د تعاوني صندوق چارې ورسپارلي دي. د توړی زوی يې کلي کې د انقلاب د دفاع ډله جوړه کړې ده. عبدالوکيل به دلته د پلوشي اود حکومت د نورو مخالفانو استادانو او محصلانو خبرو ته غوږ و، خو ټول فکر او سوچ به يې پلار، ورور او د توړی زامنوته و. عبدالوکيل دا لاره نشوه موندلای چې ټول سره يو لاس شي، هغه په يواځيتوب نشو کولای ټول زغم ته راوبولي او يوبل ته د ګوابن په ځای خبرو ته کيني، د پُخلايني لار نه وه.

پلوشې درې کاله عبدالوکيل سره مرسته کړې وه، هغه بوټان چې پلوشې ورکړي وو اوس يې هم په پښو دي، هغه کتابچې او قلمونه چې دهغې په مرسته شويو پيسو يې پېرودلي، همدا اوس يې تخرګ لاندې دي او نوټ وربانديې ليکي. هغه پلوشه چې ايمانداره او کلکه مسلمانه ده، تل يې دکتابو بکس او دستکول کې وظيفات شريف وي او د لياقت ساری يې نشته، خو نوی دولت نه مني. بل خوا پلار، ورور او د توړی زامن چې کلي کې د انقلاب ملاتړ کوي.

***

د پسرلي بارانی ورځې په تېرېدو وې. د کابل د سړکونو تر غاړو د اکاسي د ونو ګلان غوړيدلي وو او په ټوله سيمه يې عطر شيندل، د ګلابو او مُرسل ګلان په غوړېدو وو. په ټولګي کې درسونه ګړندي په مخ روان وو. په دې سمستر کې به محصلان مونوګرافونه ليکي او دا د پنځه دقيقه يی پرزنتشن په پرتله درونډ کار دی. کتابتون کې بوخت محصلان زياتره د څلورمو ټولګيودي. دوی اړ دي چې د استاد په لارښوونه يوه موضوع د علمی ليکنې په بڼه هم وليکي او هم يې ټولګي کې ارائه کړي.

حکومت د خپل انقلاب د دوهم کال نمانځنې ته چمتوالي باندې بوخت و، لرې کليو کې خلکو پاڅون پيل کړی و. ډېرو سيمو کې وسله والو مخالفينو ښوونځی وتړل، ښوونکي، حکومتي مامورين او ډاکتران يې دندې ته له تګ څخه منع کړل. څوک به چې حکومتی ادارو يا ولسوالی ته تلل سزا يې ورکوله، د چا چې زامن عسکري او ښوونځيو کې وو، مرګ يې ورته روا اعلان کړی و. د هيواد جنوب او ختيځ کې څو ولسوالی مخالفينو ونيولې. په ټولګي کې پلوشې د حکومت او سور پوځ په وړاندې د مظاهرې نقشه بيانوله. د پوهنتون د مظاهرې د سمبالښت لپاره ټولو پوهنځيو او ښوونځيو کې کسانو دنده په غاړه اخيسې وه. په مظاهر کې به د شوروی د پوځونو راتګ غندل کيږي، د افغانستان خپلواکي اود يو ملی حکومت جوړېدل

د مظاهرې غوښتنه ده. د حکومت استخباراتي دې پرته له جنایي مجرمینو د نور چا د نیولو هڅه نه کوي، ملي خپلواک حکومت جوړول دهر افغان حق دی، حکومتي الوتکې دې په کلیو بمونه نه غورځوي او دبېګناه کلیوالو د شهادت مخه دې ونیول شي. د مظاهرې آجندا ټولو ته څرګنده شوه. د حقوقو پوهنځۍ کې پرېکړه وشوه چې محصلان به د جمال مینې په لوري روانیږي، هلته به د کرنې د پوهنځي محصلان هم راوځي، ورپسې به د اینجنیرۍ محصلان او بیا به د دهمزنګ دسړک په لوري د سوریا او بلخی رابعي، ابن سینا او غازي د ښوونځیو زده کوونکي هم مظاهرې سره یوځای شي او مظاهره به د شوروی د سفارت خواته ځي، هلته به یې د پوځیانو غندنه کیږي او د وتلو به ورته ویل کیږي...

دا وخت ټول له ټولګیو څخه راووتل، د کرنې د وزارت له مخې د دهمزنګ دسړک په لوري ورتاو شول، ډله وار په وار لویه شوه. کله چې مظاهره د جمال مینې په سړک ورسمه شوه، پولیس راورسېدل. دپلوشې غږ د شور- زوږ له منځه اوچته اورېدل کېده. هغه مخکې کتار کې روانه وه:

- مړه دې وي تیري کوونکي ! له دې سره به یې کینې لاس اوچت کړ او په موتې شوي لاس تړلې کوچنۍ طلایي ډوله ګړۍ به یې له لرې وځلېده.

مظاهرې ور غبرګه کړه:

مړه دې وي!

- موږ آزاد او خپلواک افغانستان غواړو.
  ژوندۍ دې وي خپلواکي...

دا وخت پولیسو د مظاهرې د خورولو په موخه ډزې وکړې او د پلوشۍ په لوري ورغلل، پلوشې په اوچت غږ وویل:

-پولیس زموږ ورونه دي!

پولیس شاته شول. دا وخت د اینجنیرۍ محصلان هم مظاهرې سره یوځای شول، کله چې مظاهره دهمزنګ ته ورسېده، د غازی، سوریا او ابن سینا د ښوونځیو زده کوونکي هم ورسره ګډ شول، هرچا چیغې وهلې، شورماشور او ګډ- وډي شوه. چا یو دبل خبرو ته غوږ نه نیو. د ښوونځیو هلکان خوشحاله وو چې له ټولګیو راوتلي دي.

د اینجنیري محصلانو سیف الدین مخکې کړی و. سیف الدین ټول پوهنتون پېژاند. هلکانو ورته (سیفوی بوغمه) ویل. ټیټکی ونه یې وه، ښه پنډ او اوږې یې پلنې وې، پوزه یې چخپیته وه، خو غومبري یې هسک هسک او پړسېدلي وو، لکه په مخ یې چې خواپه خوا درې پوزې وي! هلکانو ویل د سوک وهلو کلپ کې دی، هرچا مخه ترې چپوله. غرمه به یې کفتریا کې دوه ځله خوراک کاو. نورو محصلانو دغرمې پنځه افغانۍ لګولې، سیف الدین به په یوه غرمه لس افغانۍ د ګېډې دارو کړې، د پخلنځي کارکوونکو به له غوړه مالي ورته ویل (نوش جان! نوش جان!). ښه شتمن و، ځینی وخت به یی دکفتریا دپخلنځي کارکوونکو ته یوه، دوه یا ځینی وخت پینځه پینځه افغانۍ بخشش کولې. سیف الدین اصلي د نیمروز و. پلار یې درې

(آهو) موټر او پنځه سوه پسونه او میرې لرلې. آهو موټران يې قاچاق مال وړي او راوړي. سيف الدين هلکانو ته کيسه کړې وه چې پلار يې يو سل او اووه شپانه رمې ته او دري دېرش تنه دغو دريو آهو موټرو کې په کار بوخت کړي دي. شپنو ته دمياشتی لس لس منه غنم ورکوي، هغوی د دښتو خلک دي، پیسې چندان نه پيژني او نه يې کاروي، همدا لس منه غنم او د څارويو شيدی او مستې يې خوراک دی، ښارونو ته تګ نه لري، طبيب نه پيژنی اوجامې او نورې ساده اړتياوې قوالان کليو ته وروړي، خو د آهو چلوونکو او ساتونکو ته په ايرانی پيسو (ښه غټه تنخا) ورکوي. دوی ته لا له خلکيانو مخکې هم د کابل پيسو خوند نه ورکاو او نه يې پيژندلې، اوس خو يې بيخی نه اخلي.

هلکان به حيران شول. سيف الدين کيسه کوله چې د خليکانو له راتګ مخکی هلته حکومت له اوس نه هم ناتوان او بېواکه و. والي يوه زړه روسي والګا لرله چې اونی کې درې ورځې به مستريخانه کې ولاړه وه، او دوه ورځې به يې تيل نه لرل، پاتې دوه ورځې به يې ايله والي صاحب دفتر ته ورساو، ژاندرما يو زوړ روسي جيپ درلود، ترڅو د قومندانۍ له مخې روانېد، آهو به بيا وختي دښتې ګزوګام کړې وې او له سرحدونوبه اووښتي وو. هلکان به حيران شول. له خلکيانومخکې نيمروز کی يو حاکم او جاندرما و، نور حکومت نه و، خو خلکيانو والی، ولسوالان، دسواد معلمان او عسکر مقرر کړي او قشله يې جوړه کړی او غواړی د نيمروز لرې عاقه جات هم تابع او قاچاق بند کړي. د آهو په دې دري دېرش کسيزه ډله کې؛ ځينې يې ډريور، ځينی يې پنډيان چې د لارې په اوږدو کې بارونه کوز او ليږدوي، ځينې يې ژاندرما څاري چې دوی ونه نيسي او پنځه تنه پکې وسله لري. سيف الدين پوليسو ته (ژاندرما) ويل. آهوان موټران به يې اونی کې درې ځله د ايران خاورې ته اووښتل او قاچاق کې يې نوم درلود. سيف الدين به هلکانو ته د نيمروز د دښتو کيسې کولې.

سيف الدين ويل چې له ټول نيمروز يوائې همدی پوهنتون ته راغلی، په نيمروز کې دحکومت له ټولو مامورينو سره سل تنه سواد نه لري. خلک ټرماټر، ګندنه او نور سابه نه پيژني، دښکار غوښه، شيدې او د غنمو او وربشو ډوډۍ د شتمنو او سپوره ډوډۍ د بيوزلوخلکو خوراک دی، زياتره يې څپلی نه لري او بوټان نه پيژني، دپوستکی خولۍ او وروسته تر يو دوه کلونو يوه جوړه جامی...

د هلکانو به بيوزلو نيمروزيانو ته زړه بد شو او سيف الدين به ورته د ټول نيمروز باچا ښکاره شو. سيف الدين به هلکانو ته د وچو دښتو نکلونه کول: هلته دښتو کې بی څښتنه اوښان او برګ ګوره خره ډېر دي چې له پولو آخوا ښکاريان ورپسې مړه مړه دي. د ګوره خرو ښکاريانو ته به هلکان حيران وو او خندل به يې.

د سيف الدين د کيسو ګټه دا وه چې د ښاري سيمو محصلان د خپل وطن د کليو د خلکو له ژوند څخه خبرېدل. بله ګټه يې دا وه چې د جزا دقانون درس کې چې کله استاد د (مافيا) نوم واخيست، هلکان ټول حيران شول چې مافيا يې لا څه شی دی. استاد کوښښ وکړ چې توضيح يې کړي. و يې ويل هغه تبهکارې ډلې چې ژوند يې په نامشروع کارونو او ګټو چليږي، خو بيا هم يو- دوه تنه پوه نشول، دا وخت باقر ټوليکوالو ته مخ واړاو ويې ويل:

لکه د اينجنيري د سيف الدين د پلار ډله !

په همدې يو ټکي هلکان د مافيا په مانا وپوهېدل. مظاهره کې هم سيف الدين يوه نادره مشابېه وه؛ مرده باد سره به يې دواړه سوکان پورته کړل چې ايله به د هلکانو تر اوږو ورسېدل او لکه چرګوړی چې نوی په اذان راغلی وي، په نري غږ به يې نارې کړې: مورده باد!

هلکانو به ورپورې وخندل، خو د اينجنيری په نورو هلکانو به د دوی خندا بده ولګېده. يوبل ته به ګواښونه شروع شول. يو نيم به پټ غږ کړل: سيفو، سيفو، سيفوی بوغمه يې! او دې سره به بيا ټولو هر وهل. په ګنه- ګونه کې د حقوقو محصلانو يوبل پېژندل، هڅه يې کوله سره جلا نشي. په دې منځ کې بازګل مخ دبهير خواته واړاو، په اوچت غږ يې نارې کړې:

- مرګ په شورييانو!

ټولو مرګ، مرګ نارې کړې.

د حقوقو ټولو محصلانو بازګل پېژاند. هغه سره د مينې اودهغه د ملاتړ په خاطر يې د ده غږ څوځلې بدرګه کړ او سوکان يې هواته پورته کړل. يو- دوه ټوکمارو نارې کړی:

بازګل، بازګل!

دا وخت بازګل وويرېد، هغه داسې و انګېرله چې نوم يې ټولو واورېد، نوسبا به د مظاهرې د سرکښ په تور ونيول شي، دا وخت يې مزبوته چيغه کړه:

- مړ دې وي پيوړال !

هلکانو وخندل.

هرچا په خپل سر نارې وهلې. چا زنده باد، چا مرده باد غږونه کول. مظاهره کې د خندا او ټوکو څپو دپلوشي طبعيت ورخراب کړ، هغه بيا د بهير له منځه مخې ته شوه. بازګل د هغې په ليدو په لوړ غږ وويل:

موږ خپلواک ياستو، مړ دې وی سورپوځ!

د هلکانو غږونه واورېدل شول:

بازګل، بازګل !

باز ګل خوار بيا نارې کړی:

زينده باد اينکلاب !!

سراسر ګډوډي شوه. داسې ښکارېده چې يو شمېر شوخو هلکانو هسې ځانته بوختيا موندله او د مظاهرې موخه ورته ډېره مهمه نه وه. چا سيفو مسخره کاو او چا بازګل ته خندل. د مظاهرې سمبالوونکي په دې وضعيت ډېر خواشنيي شول. دهمزنګ ته په رسېدو، نيم د ښار په لوري ولاړل او نيم په کوڅو ننوتل، نيم

نور ببرته د دهبوري او پوهنتون په لوري ستانه شول. دمظاهرې دوو خواووته کتار روان پولیس ولاړه شول، په خپله مخه ولاړل.

د مظاهرې له ګډونوالو پرته، د شاوخوا کورنو اوسیدونکو او د هټیوالو او عامو خلکو غوسه هم زیاته وه. ولس د روسانو له راتګ څخه ناخوښه او لوی پاڅون ته چمتو و. په ښارونو کې له بازار نیولې تر پوهنتون او روغتون او له جومات نیولې تر مارکیټونو پورې ټولو د شوروی د پوځ د راتګ غندنه کوله.

په هغه شپه صادق د مظاهرې ټوله کیسه پلار ته وکړه، دخواشینی خبره دا وه چې د ښار خواته یوه بله مظاهره باندې دپولیسو د ډوزو له امله یوه ښځه او څوتنه لګېدلي دي، ځینې شهیدان او نور ټپیان دي. حاجی صاحب راډیو ته غوږ نیولی و. دا وخت بی.بی. سی. راډیو له پروفیسور سره مرکه کوله. پروفیسور د افغانستان حالاتو ته خپګان وښود اود شوروی د پوځ راتګ يې د افغانستان او شوروی اتحاد د دوو هیوادو د دوستی د تړون خلاف وښودل. هغه دوه ځله وویل چې د سره پوځ راتګ د افغانستان او شوروی اتحاد دودیزه دوستي له منځه وړي او افغانستان سره ټولې اقتصادی-عمراني مرستې يې په اوبو لاهو کوي.

مرکه اغیزناکه او د نړیوالو میثاقونو بیانوونکې وه. صادق پلار ته وویل:

- اغا، دا زموږ استاد و، تیر سمستر بهر ته مهاجر شو. موږ ته يې له لومړي ټولګي تر دریم ټولګي درس راکړی و.

حاجی صاحب حیران شو. راډیو يې غلې کړه د زوی خبرو ته غوږ شو:

... پروفیسورزموږ ډیر مهربان استاد و، موږ ورباندې ګران وو. ډیر پوه او د قوی قلم لرونکی و، په پینځو ژبو پوهېد. زموږ ډیر استادان يې شاګردان تېر شوي. حاجی صاحب وویل:

- خبرو څخه يې پوه شوم. دعزت سړی دی. دا ډول پوه او درانه خلک داعلیحضرت په دوران روزل شوي وو. سړی به سرتمبه عبدالولي اومغرور سردار داود ته څه وایي، خپلو منځوکې يې د کینې او سیالي په سر دپاچاهي نظام نسکور او دا دی وطن کې سره اورونه بل شول.

صادق د ننني مظاهرې کیسه ورته وکړه. حاجی صاحب ورته وویل:

- غږ اوچتول فرض ده. د افغانستان حق چې همدا منور ځوانان او دغه شانته پوهان چی دا راډیو کی يې خبری وکړې، ترلاسه نه کړي، دا ځینی اورګډي چې هسې ښوونځي سوځي او باغیان شوي، څه نشي کولای. خدای وکړي آلا ازرت بیرته راستون شي. دغو کودتاچیانو د آلاازرت په مهال پارک زرنګار کې د خلکو د آرمانو چیغې وهلې، ډېرې ښې خبرې يې کولې، خو اوس يې چی واک نیولی هغه څه نه کوي، چی ویل يې. کاشکې په خپلو ژمنو او دهغه وخت په خبرو عمل وکړي، دوی خو زندانونه ډک، کلی بمبار، خلک مهاجر او کورنی بی سرپرسته کړې. د وطن نوم يې وشرماو وطن يې خرڅ کړ.

په ښارونو او کليو کې خلک غوسه وو. کليوالي او لرې پرتو سيمو کې حکومتی پوځ او روسی عسکرو له وسله والو مجاهدينو سره جګړه کوله، حکومتي مامورينو مخالفين زندانو ته اچول، په ټول وطن همدا ورځ وه. دشپې به راډيو ګانو راپورونه خپرول. جګړې زور اخيست، خو خبرې يوائې د راډيوګانو تر څپو او د سفيرانو تر دفترنو رسېدلې. صادق ته ورياد شول چې يوه ورځ يې (د افغانستان د معاصر تاريخ) استاد څخه دسرې جګړې د مفهوم او افغانستان کې د تمرکز په لامل پوښتنه کړې وه. استاد ديپارتمنت کې يوائې ناست و، څه يې ليکل صادق اجازه واخيسته او مخامخ ورته کيناست. د تاريخ استاد پاڼې يوې خواته کړې او صادق ته يې د دې پوښتنې ځواب ورکړ:

افغانستان خپلواکې هغه وخت ترلاسه کړه چې لومړۍ نړيواله جګړه نوې پای ته رسېدلې وه. افغانستان پکې ناپېيلی و. دوهمه نړيواله جګړه کې هم لويې جرګې پرېکړه وکړه چې افغانستان دې ناپېيلی وي. دا ډيره معقوله پرېکړه وه. کله چې ۱۹۴۵م.کال کې نړيوال جنګ پای ته ورسېد، د امريکې په مشرۍ غربي نړۍ د شوروی او ټولو سوسياليستی هيوادو په وړاندې کلک سياسی- نظامي دريځ ونيو. په يووالی سره يې د ناټو نظامی پيمان رامنځته کړ. شوروی اتحاد هم وارسا پيمان جوړ او سوسياليستی هېوادونه پکې غړي شول. له همدې وخته دوه لوی کمپونه يو دبل په وړاندې ودرېدل. افغانستان ډېر حساس جيوپوليتيک موقعيت کې و، خو له نظامی پلوه ناپېيلی پاتې شو. اته کاله يې هڅې وکړې چې د امريکې د متحده ايالاتو اقتصادي مرستې ترلاسه کړي، دا ځکه چې دجاپان پرمختګ کې د امريکې د مرستو اغيززيات و او ټوله اروپا هم د امريکې په مرسته او د مارشال د بيارغاونې د پلان له مخې بېرته آباده او د نړيوال جنګ وراني په آبادی بدله شوه. افغانستان اته کاله د امريکې ځواب ته په تمه شو چې اقتصادی مرستې وکړي. په نهم کال د متحده ايالاتو ولسمشر ايزنهاور د اسيا جنوب ته سفر وکړ دا ۱۹۵۴م. کال و.

استاد شمېرلې او د نيټو له مخې توضيحات ورکول، صادق غوږ نيولی و، استاد دوام ورکړ:

د دې سفر په ترڅ کې ايزنهاور کابل کې حکومتي چاروا کوسره وکتل، تر يو ساعت ليدنو وروسته يې الوتکه بېرته له کابل څخه اسلام اباد ته والوته، له هوا څخه يې د ډيورند کرښه او د غرونو پرله پسې لړۍ وليدې. غرونه وچ او پيچومي يې هولناک وو. دا وخت امريکې ويتنام کې ماته خوړلې وه او جنوبی ويتنام څخه امريکايی عسکر په بدوضعيت وتښتېدل. شمالی او جنوبی ويتنام سره يوشول او ويتنام د سوسياليتسی کمپ غړی شو، امريکې سيمه کې د پښې ايښودو لپاره د انګليس په لاس جوړشوی مصنوعی استبلشمنت غوره کړ، د سفر موخه يې د شوروي د مخالف په توګه د همدې استبلشمنت کتل و، خو د يوساعت لپاره کابل کې هم کوز شو. دغه سفر او سيمه کې د ده ستراتيژيست سفير ورته غوږ کې وڅڅول چې دلته که شورويان ښکيل شي، د ويتنام کسات اخيستی وبوله! هغه مهال چې د افغانستان پلاوی امريکې ته دمرستې اخيستو او د اړيکو د زياتولو لپاره تللی و، د متحده ايالاتو حکومت رټ رد ځواب ورکړی و، پلاوی زړه توری راستون شو. افغانستان اړ شو چې د هند، چکوسلواکيا او شوروی اتحاد په مرستو ډډه ولګوي. کله چې بل ځل په ۱۹۷۴م. کې کيسنجر کابل ته راغی، افغانستان کې دشوروی اتحاد په مرسته تر شپيتو زياتې انکشافی پروژې په مخ روانې وې، خو د دغو پيچومو او سختوغرونو بل پلو همدومره امريکايی پروژې روانې وې.

دا وخت استاد خپل اړخ ته اېښودل شویو مجلو ته ګوته ونیوه او صادق ته یې وویل: ما په دغو مجلو کې په دې اړه درې مقالې لیکلي دي، کتابتون کې شته کوم وخت یې وګورئ، بیا یې دوام ورکړ:

امریکې په لوی لاس افغانستان شوروی ته نږدې کړ. له تورخم هاخوا ټول (انترنشنل بیډفورډ) او دا خوا ټول (ګاز) او (زیل) چلېدل. له همدې ځایه دوه جوت او ژور توپیرونه را پیل شول. د دغو توپیرونو پایله لویدیځ ته په زړه پورې وه. له تورخم دې خوا شوروی سره جګړه ونښته، دا د لویدیځ لوی آرمان و او دجګړې اور ته یې خاشاک اچول پیل اودا دی د اور لمبې یې غرغړاندې کړی. ها خوا د امریکې مرستې وار په وار پراخه شوې. د جنګ تنور تود شو. له هغه راهیسې تود جنګ زموږ په زمکه دی، خو سوړ جنګ هماغه د ناټواو وارسا دی. د سفیرانو او ایزنهاور اټکل ریښتیا شو، دا دی اوس یې ګورو چې شوروی د افغانستان لومه کې ونښت او ولس د جنګونو په سره تبې ناست دی. د وطن له آبادی لوګي خیژي، هدیرې پراخیږي او زندانونه ډک شول. د کار او ابادی متې د راکټ لینچرونو، ټانکونو، دهشکو، کلاشینکوفونو او بمونو کارولو ته دت شوې دي. د افغانانو په وینو د ویتنام دکسات اخیستو وخت را رسیدلی دی. د سفیرانو اټکل سم وخوت. په یوه پیچلی لویه لوبه او د سره پوځ په راتګ کې د افغان ساده، میرنی، خو وروسته ساتل شوی ولس دل شو.

صادق د استاد تشریح ته غوږ نیولی و.

دا وخت یې د معاصرې نړۍ د تاریخ یوه بله سخره غوټه هم لږ پرانیسته:

- ځوانان دې نه هیروي چې ۱۹۶۰م.کال راهیسي د امریکې د (3Ds: Defence, Diplomacy, Development) سیاست اوس هم دوام لري، په وړاندې یې روسیې د پورلتاریایی انترناسیونالیزم ترنوم لاندې سیاست غوره کړی دی.

استاد د صادق ځېرې ته ځیر و. استاد په دې پوهېد چې د ناولې سړې جګړې تر ټولو زیات بد اغیز په ځوانانو دی. صادق دې خبرې ته خواشینی و. استاد ورته دا هم وویل:

افغان مجاهدینو د پلرونو او نیکونو زنګ وهلې تورې او کرچونه، شلخي او دانپور ټوپکونه را واخیستل، په هره تره او کمره کې یې سنګرونه ونیول. نوي حاکم ګوند ګوري چې ولس ورځخه کرکه کوي او دوی ته یې د لاسپوځي نوم ورکړی دی، خو په وطن دلګیدلي اور لوګیو یې سترګې ړندې کړي دي، جنګ پردی دی، تباهی یې زموږ ده.

صادق د تاریخ د استاد له خبرو څخه په دې پوه شو چې په نړۍ کې د جکسونیزم او لیننزم د سیاسی، اقتصادي او استعماري تضاد زور له افغانستانه خیژي. دلویې لوبې(Great Game/G.G) یوه بله کړۍ نښلول شوې ده. د معاصر تاریخ استاد ریښتیا وایی: یوځل بیا افغانستان د هندوستان په لاره کې هماغه جیوپولیتیک ارزښت لري، چې د سکندر له وخته بیا د ګوډ تیمور او بیا د انګریز د ښکیلاک او د برتش دختیځ کمپنۍ وخت کې یې درلود. د پولیتکل بیرو په هغه محرمه غونډه کې چې افغانستان ته د سره پوځ د لیږلو په اړه شوې وه، د ګرومیکو خبره ریښتیا شوه چې ویلی یې و:(...، خو د افغانستان غرونه هماغه غرونه دي...).

د شوروی پوځ هغو غرونو کې ښکیل و چې له ویرې یې د ګرومیکو په سرو ویښتان نیغ کېدل او دجکسونیزم ستراتیژیستانو له هوا څخه لیدلی وو.

صادق له استاد څخه اجازه وغوښته او له دیپارتمنت څخه راووت، خو یو لوی لوست یې زده کړی و:

د شوروی د یرغل په وړاندې د هغو نیکونو او پلرونو لمسیان او زامن جنګېږي چې پنځوس کاله مخکې یې انګلیس سره جګړه کړې وه او اوس یې عمرونه اویا یا اتیا کلوته رسیدلي دي. هغو پلرونو چې له انګریز سره یې په مخامخ خونړۍ مبارز کې درېیمه جګړه ګټلې وه، دا دی اوس خپلو زلمیو زامنو ته د غزا د سنګرونو لاره او ویاړونه ورښيي. سره له دې چې اوس یې د سترګو نظرکم، ملاوې کړوپې او ږیرې سپینې وې، خو وطني او ملي جذبات یې لا هغسې تاوده وو.

د صادق حافظې ته د معاصر تاریخ لوستونه وریاد شول: نیکونه مو هغه غازیان وو چې د امین الله خان، ملامشک عالم، سردارجانخان، زمانخان، میربچه کوهدامني، د چکنور ملاصاحب او نورو نومیالیو سره په یوه سنګر کې د بابا فرانک- کلایو او برنس له پاتې شوی لښکر سره جنګېدلي وو. دوی په ډېره آسانۍ خپل زامن او نوی کهول د خپلواکۍ ګټلو سپیڅلي جهاد ته چمتو کولای شي.

صادق د استاد له خبرولوی لوست زده کړ:

د آسیا په زړه کې یو بل توپان را پاڅېدلی دی. جیو پولیتیک ډُکترین او د سړې جګړې د لویې لوبې طراحان راپنځیدلي دي. بوډا مخمور برژنف او اندروپوف ډیر ژر په خپله تېروتنه پوه شول، نو سفیر پوزانف یې وراټه او له دندې یې لرې او ستالینی سزا یې ورکړه. برژنف د مارکس هغه خبره نه وه لوستې چې د خواریکښو، صادقو او استعماري ضد فکر لرونکو افغانانو د صفتونو په اړه یې لیکلی وه. مارکس ښکاره لیکلی و: افغانستان په ختیځ کې حساس موقعیت لري، خلک یې پوونده او بزګر، خو کلک جنګیالي او په خپل دود، دین او خاوره ولاړ خلک دي.

برژنف د خپل ختیځ پېژندنې پوهانو سره هم مشوره نه وه کړې او نه یې دنامتو ساینسپوه او اګرونومیست واویلوف هغه خبره لوستې وه چې د افغانانو د پاک زړه، خو پیاوړو مټو او زړورتیا په اړه یې کړی وه. برژنف د سخاروف او الکسی کاسیګین په اندازه بصیرت نه درلود.دغه مخمور د قدرت په نشه کې ډوب د سخاروف سپارښتونه هم هېر کړی وو او لا د خپل وزیر ګرومیکو خبره یې بابیزه وګڼله. په لوی لاس یې خپل پوځیان د افغانانو د تورې ګوزارونو لاندې پرې باسل. دا وخت نو پولیتکل بیرو څخه سیاسی لار ورکه او یوائې په جنګ فکر کوي. پولیتکل بیرو افغانستان کې دهغه حکومت د ټینګولو او ملاتړ په سوچ کې ده چې پیښور او شاوخوا سیموکې میشت مجاهدینو د هغه په وړاندې وسلې پورته کړي دي او د ډیورند د غاړو لوړو غرونو او پیچومو څخه یې په افغانی حکومت بریدونه پیل کړي دي.

د استاد تشریح سمه وه؛ سره جګړه روانه او د پولیتکل بیرو او مسکو سیاسي رقیبانو له لندن او واشنګټن څخه کابل او انګلو- پاک ته خپل تر ټولو ځیرک روزل شوي استازی رالیږلي دي او په لندن کې روزل شویو جنتلمینانو سره چې د اسلام اباد په چوکیو ناست دي، غوږ په غوږ دي. صادق دا

خبره بيخي سمه وبلله چې دحقوقو پوهنځی(د حقوقو او سياسی علومو) پوهنځي دی. پروفيسور ديپلوماسی او کنسلی حقوق راوښودل او دتاريخ استاد موږ ته تاريخ رازده کړ چې سترګي مو پرانيستل شي.

صادق د چرتونو له ګرداو راووت. کټل يې چې حاجی صاحب لاهم بی بی سي. ته غوږ دی. دا وخت بی. بی. سي. د خپلو خبرونو په پای کې وويل چې شوروی پوځ دافغانستان جګړه کې ښکېل شوی. حاجی صاحب راډيو يوې خواته کړه، د ماخُستن د لمانځه په نيت پاځېد، تر نيموشپو به يې نفلونه او دُعا ګانې کولې. خپل زوی ته يې وويل:

د منورينو فکر او لارښوونې، د مجاهدينو توره، زموږ بوډاګانو دُعا او الهی نصرت به افغانستان وژغوري. صادق به د پلار د دې خبرو په حکمت فکر کاو. د صادق غوږو کې تر ډېره دخپل استاد خبرو انګازې کولې. ټول سياسی درسونه او تاريخ کې تېرې پېښې يې را په زړه کړې. لويه لوبه پيچلې شوه. د لوبې ګټلو ته نوې دفترونه جوړيدل او د سره پوځ ښکيل کولو ته د لومې غوټې لا سخره شوې وې: انګلو- پاک کې د سپيشيل برانچ اوGHQ سمبالښت پيل شو، زبيګنيف بريژنسکي جيمی کارتر ته د ويتنام د کسات زيری ورکړ، قطبی خرس په تلک کې نښتی و، خو د کارتر زړه ته نه لوېده چې د سور پوځ پوز به افغانستان کې په خاورو موښل کيږي. د ”ولفوويتز“ د دُکترينو عملي پړاو رارسېدلی و. برژنسکی خپله تر لنډيکوتله راغی او د کره بين ټوپک قاتلانه ميل يې دافغانستان لوري ته سيخ او نښه يې وټړله. صادق همدا نن کله چې له مظاهری بيرته پوهنتون ته راستون شو، د کابل اخبارو کې د برژنسکی پليد عکسونه وليدل چې د افغانستان لوری ته يې ټوپک په نښه کړی و.

کله چې صادق راډيو ته وکتل زړه ته يې ورغله چې د خبريالانو ډلې په ميچنۍ کې لکه د شنو غومبسو په شان بونېږې او زغېږې. د شپې به يې بی. بی. سي. او نورو راډيو ګانو ته خبرونه ليږي. د صادق غوږو کې د نن ورځې د مظاهرې او د پلوشې غږ و. پلوشې د شوروی پوځ غانده، او د وطن او خپلواکي ننګه يې کوله. بازګل پورې د هلکانو د خندا او ټوکو انځور يې سترګو ته راغی. دسيفوی بوغمه ټيټ قد او پړسيدلی مخ ورياد شو چې هلکانو ورپورې خندل.

اړخ ته يې توربخُنه راډيو لاهم ايښې وه، له راډيو يې کرکه وشوه. د سر کوپړۍ کې يې لا هم د جګړو او د سفيرانو د پيل شوی لوبې خبرونو انګازې کولې. شاوخوا تياره خوره وه، شپه نيمايی ته نږدې کيده، له کړکۍ څخه د يونيم څراغ رڼا ښکارېده، صادق بالښت ته ډډه وهلې وه، خوب يې الوتی و. د ه کټل چې حاجی صاحب په ناتوانه او کړوپه ملا د الله پاک دربار ته په خضوع ولاړ او په خشوع سره يې هر سجده کې دوه رڼې اوښکې په مصلې لکه رانه غمې لوېدل.

***

له لنډيکوتل تر جمروډ او بيا تر کبابيانو او له هغه ځايه تر پرس کلبونو دخبريالانو ډلې په منډو- رامنډو وې. پېښور بدل شوی و. په جم روډ د پيکپ، لنډاور او ډبل ډاتسنو موټرو رش جوړ شوی و. د

سفیرانو تور موټر لکه لړمان او غونډل ښکته- پورته ځغلېدل. له لنډیکوتل تر کبابیانو او صدر بازار پورې فضا بدله شوې وه.

دوه ورځې وروسته کله چې برژنسکي له بنډل بنډل عکسونو سره بیرته ستون شو، د پنتاګُن جنرالانو له جیمي کارټر سره پیکونه جنګول او خوشحاله وو. همدا وخت د شوروی د ځلویښتم لمبر پوځ قوماندان دخپلو عسکرو تابوتونه په هغو الوتکو کې لیږدول، چې د شپې به یې وسلې او زغره وال وسایط د کابل، بګرام او شنډنډ هوایی ډګرونو کې کوزول، خو د برژنسکي او پنتاګُن د جنرالانو نشه یوه بل خبر والوځوله او ټول یې هک- حیران کړل:

فرانسپرس آژانس هم لکه بی بی سی خوله پرانیستې وه: د فرانسې له ښایسته، شنې (Neauphle-Le-chaea) ویلا څخه تر تور کوڅو لاندې پیچلی د سپینو جامو لرونکی اخوند تهران کې مقهور رضاشاه پسې چارټر شوې الوتکه کې ورغی او ویې پرځاو. د رضاشاه فاراماسیونی نظام لکه د نیزه وړې په شان هر لوري ته لاسونه اچول، خو چا لاس نه ورکاو. د ایران د ځلویښتو کالو شهنشاه په ګُمنامی کې له سترګو پنا شو. ډېر ژر جیو- پُلټیک ډُکترین د یوه (شین کمربند) په فکر کې شول. سینټو درې – وړې شوی و، باید له تُرکیې، بغداد تر پینډۍ پورې یو بل کمربند جوړ شي چې د شوروی لاسونه وتړي او پښې یې د سرېښو ډنډ کې ونښلي. بیجنګ د دې کمربند کلک ملاتړ وکړ، نقشه ښه پرځای او پخه کېښودل شوه. دې خواته نظامی ډُکترین سنجول شوی وو او د دیپلوماسی دستګاه او میډیا ورته لاره هواروله، آبلې خوا ته سور پوځ د چړو او د برجورو کلاوو سره لاس او ګرېوان و او له ډېرینو سنګرونو څخه د سلو کلو د زنګ وهلو ټوپکو تر پرله پسې ګوزارونو لاندې راغلی و.

(۱۱)

تر ځوانانو د بوډاګانو زړونه لا زیات تنګ وو. جګړې زور اخیستی و. حاجی صاحب ډېره موده وروسته په نادرپښتون واټ کې د خپل پخوانی آشنا او باوري ملګري حاجی صالح خواته ورغی. حاجی صالح د ده افغانانو محمدزیو سره خیښي لرله. پاچا ته مخلص او د تصوف حلقو کې به یې ګډون کاو. حضرتانو ته یې اخلاص درلود. حاجی صالح نادرپښتون واټ کې یو درې پوړیز اپارتمان او لاندی پوړ کې یې یو حمام درلود. د اپارتمان پورته پوړونو کې سوداګریز دفترونه وو. د جرمنی د زیمنس د کمپنۍ سوداګرو زیاترو زیمنس رادیو، برقی اتوګان، پکې او نور وسایل واردول، له دې ځایه به د ښار مغازوته لیږل کېدل. حاجی صالح ته د اپارتمان د کوټو، دفترونو او حمام څخه هره میاشت ډېره زیاته ګټه په لاس ورتله، خو په دې کمه موده کې په لکړه شوی و، ملا یې کړوپه او دخبرو په مهال به یې غږ داسې رېږدېد، چې ځینی وخت به یې یوه خبره دوه ځله کوله. دواړو سپینږیرو حاجی صاحبانو خپل منځ کې لومړی د نوی نظام او شوروی پوځ ښه بد- رد وویل، د افغانستان د سرلوړی او د ځوانانو د ایمانداری لپاره یې دُعا وکړه. دواړو سپینږیرو د میوند واټ د مسګری خلیفه صاحب د خانقا په تړل کېدو او د کلای جواد د حضرتانو له وطنه وتلو باندې خپګان وښود او یوبل سره یې زړونه تش کړل. وروسته یې په رېږدېدلو لاسونو یو بل سره خدای پاماني

وکړه، لکه همدا یې چې په دې دُنیا یو بل سره وروستي لیدل وي. کله چې حاجی صاحب روان شو، نو حاجی صالح یي ترځنډه د خپلو تسپو د دانو له غږ سره د امسا کړپا اورېده چې د نادرپښتون واټ د پلې لارې نوی سمنټ باندی یې لګیدو سره سم غږ راته. حاجی صاحب د پُلخشتي د جومات لوري ته د جادې په پای کې د حاجی حیات د میوې پلورلو او "حیات الکتریک" په لوري لړزېدلي ګامونه اوچتول. اوس هغه وختونه تېر وو چې دوی به یا د ګذرګاه د مدرسي دستاربندي ته غوښتل کېدل، کله به هم په ګډه د بېدل عُرس او کله به هم د پایمنار د مولوی صاحب حضور ته ورتلل. د مسګري د خلیپه صاحب د ذکر او ورد حلقې هم نه وې پاتې.

حاجی صاحب اوس ډېر له کوره نه وت، پنځه وخته جومات ته هم نه ته، یواځې د جُمعی د ورځو لمانځّه ته به ته، نور لمونځونه یې کور کې ادا کول. یوه ورځ یې په ارمانجن غږ له بده روزګاره په ګیلې سره صادق ته وویل:

- زویه، هرڅه بدل شول. لا لمر پخوانی رڼا او تودوخه نه لري. په مرچو کې تریخوالی او په شکره کې خوږوالی نه دی پاتې. له هغې ورځې چې پاچاهي ونړېده او د پاچا نوم له خطبې ولوېد، برکتونه والوتل. پاچا د خدای سیوری و. بې ښکرو لنډپاري سرتمبه ولي او مغرور سردار یو بل سره په ضد او کینه کې ولس د پاچا له سیوري بې برخې کړ، اوس نو په ولس د ناخوالو بله څپه راغله. کلی ښه دی د چا لاس نه وررسیږي. د نیکونو په کلا او باغچو کې د سړي غم غلط وي. دلته خو نور زموږ زړه تنګ او د دمې کولو څه نه دي پاتې. له اغابادار سره شراکت پای ته رسوم. کلي کې یوه شیبه دسیند غاړې ته وتل اویوه شیبه کروندو باندې ګرځېدل مې د زړه صندوقچه پراخوي، کنه زاره به مې وچوي. ښار کې په تا او په خورکی دې وېرېږم. کله دې چې وروستی آزموینه ورکړه، په هغه سبا کډه باروو، کلي ته ځو د پلرونو او نیکونو اروا به مې ښاده شي. کله کله خو به یې زیارت ته ورځم .

دا یواځې حاجی صاحب نه، ټولو مشرانود سپکاوي او زړه تنګي احساس کاو او زړونه یې تنګ وو. صادق پوهېد چې نور نو ښار او په هغه کې د زغره والو ګاډو غږ پلار ته قفس ګرځیدلی دی. حاجی صاحب تل د پخوانیو وختونو ارمان کاو. صادق ځان ته ډاډ ورکاو چې ګوندې کلي کې یې خپګان کم شي.

دصادق فراغت ته ډېر لږ ورځې پاتې وې، نو په دې فکر کې شو چې کور کوم ډاډمن چا ته په کرا ورکړي، ځکه ټول سامان کلي ته نه وړل کیږي. دا یواځې حاجی صاحب نه، په ښار کې ډېر مشران او سپین ږیري زړه تنګی او ګواښ سره مخامخ وو. د شاهي ملی شورا کې د چهاردهي دخلکو وکیل او د حاجی صاحب پخوانی اشنا امان الله اعدام شو، زوی یې بشیراحمد اماني چې ده خپل وراره بللی و، آلمان ته مهاجر شو، بل وکیل پُرملی په کور کې پټ و، خواجه نعیم د خپل یو وراره په ضمانت را خوشي شو، که نه لس کاله بند یې ختلی و... صادق پوهېد چې د پلار اشنایان یې یو هم نه لیدل کیږي، نو په دې لټه کې و چې د کور په دروازه د کرایه ورکولو یو اعلان ونښلوي، خو دې غمجن او ملا ماتوونکي اعلان ډېر غټ زړه غوښت. لاس یې پانې او قلم ته نه ورته. بله لار نه وه، په ریږدېدلو ګوتو یې پاڼه ولیکله او هغه ورځ هم راورسېدله چې ده د څلورم کال د وروستي سمستر وروستی آزموینه ورکړه، دا هغه ورځ وه چې

حاجی صاحب ورته شیبې شمېرلې. په دغه ورځ صادق د پوهنځي د ادارې له اعلان سره سم خپل دوه عکسونه تدریسي مدیریت ته چمتو کړي وو. صادق پوه و چې همدا یې پوهنتون ته د راتګ وروستۍ ورځ ده. دې سره سم د څلور کاله مخکې د لوست لومړۍ او ډېره خوشحاله ورځ ورپه یاد شوه: په هغه ورځ لمر ډېر ښایسته، ځلانده او خوندوره تودوخه لرله، مشران ډېر مهربان، همزولي لکه ورونه خوارږه او ریښتیني وو، پلوشه یې لومړی ځل ولیده، ټول نابلده وو، چا خپل ټولګی نشو موندلای. پلوشه لکه ترهېدلی هوسۍ دهلیز کې په بیړه روانه وه، د هر ټولګی په دروازه یې نمرې کتلې: ...144 ,142 ,141 بیا به د لومړي ټولګی ټول زده کوونکي د مهالویش درې لاندې ودرېدل او دخپل ټولګي نمره، د مضمون او استاد نوم به یې لټاو،... خندا ورغله، نابلدي وه. علی او قدوس یې وروسته وپېژندل، د بازګل په لیدو یې فکر ونه کړ چې هغه به هم درس ته راغلی وي، ... وریاد شول چې بهر ونو کې د مرغانو نغمې څومره ښکلې او خوږې وې. هغه وخت هیچا سره د چاودنو، ټوپک، زندان، دشپې ګرځیدوبندیز او نور غمونه نه وو. دې سره وریاد شول چې د پوهنتون په دوهم کال د وطن نظام بدل شو، په دربیم کال یې د موسسې کارونه ساړه او حاجی صاحب نور موسسې ته نه ولاړ. د امریکې سفیر له نوي ښاروتښتول شو او ووژل شو، د موسسې چارې ټولي اغابادار ته وسپارل شوې. عبدالباقی نور له کندهار رانغی او تورجان له وطنه ووت چمن او بیا شالکوټ ته ولاړ... د سیمنا پرده او د تیرو څلورو کلونو فلم یې مخې ته و. ور یاد شول چې د پوهنتون مظاهرو او د استادانو مهاجر کېدو د درسونو خوند پیکه کړ او دا دی نن چې فارغ شو خپل کور به پریږدي او کلي ته به کډه کوي. پخواني ارمانونه اوبو یووړل. ده ته قدوس وریاد شو چې د فلمونو کیسې یې کولې، خو ناڅاپي له سترګو غیب شو. د ټولګي تر ټولو خواریکښ، خو غریب، ګوښه او عاجز ډنګرکی ټولګیوال، عبدالوکیل وریاد شو چې دربیم ټولګي کې یې پوهنځی پرېښود او د صاحب منصبي مستعجل کورس ته ولاړ، هلته یې شپږ میاشتي عسکری درس ولوست او بیا یې د مخابرې کورس ولوست، کیدای شي اوس یې د مخابرې درسونه هم پای ته رسولي وي؟ عبدالوکیل ډېر وفادار ملګری و، د انډیوالانو د لیدو لپاره څو ځله عسکری دریشی کې پوهنځي ته راغلی و او د ټولو خبر یې اخیستی و. پلوشې او نورو ټولګیوالو افسوس کاو چې هغه حقوق پرېښودل او صاحب منصب شو... صادق په همدې سوچونو کې تدریسي مدیرت ته دننه شو. خپل دوه عکسونه یې له جیب څخه را وکښل چې د تدریسی مُدیریت څانګې ته یې وسپاري. د پوهنځي ادارې له فارغ شویو محصلانو دوه دوه عکسونه غوښتي وو چې د کار او ټولېنزو چارو ادارې فورم کې ولګول شي. په دغو فورمو فارغان بیلابیلو ادارو کې د مقررۍ لپاره ورپېژندل کېدل. دا وخت ډېر نوي ادارات جوړ شوي وو چې د زیات شمیر ځوانانو کار ته یې اړتیاوه. نوي حکومت ډېرې نوې ادارې جوړې کړې وې، لا یې جوړولې: کوپراتیفونه، دسواد زده کړې مرکزونه او ښوونځي، شوراګانې، نوې ولسوالۍ او نوې بانکي څانګي، مجلې او اخبارونه، د پولیسو او اردو زیاتول...دې ټولو کې ځوانانو ته اړتیا وه. عکسونه یې یو ځل بیا وکتل، خو زړه کې یې وګرځېدل چې کلي ته په کډه کولو سره نشي کولای د حکومت ادارو کې کار وکړي. عکسونه یې د مُدیر مخې ته کېښودل، هلته یې څو نور ټولګیوال هم وو، خو قدوس او عبدالوکیل نه وو. د باقر، خُمارې، سمون، علی او تاج عکسونه په میز ایښي وو، دفراغت فورمې یې ډکې کړې وې او لږ مخکې وتلي وو، وریښمینه، اباسین او سمندر لګیا وو فورمو کې یې پېژندګلوي لیکله. صادق هم عکسونه کېښودل او فورمه

کې یې ولیکل: نوم- محمد صادق، د پلار نوم – حاجی عبدالخالق، تذکره۴۴۷۱۹۷ج ۵ص:۱۱۷-۵۸۳، . کابل. دفراغت ځانګه ، دفراغت کال.... ټول یې ولیکل.

په میز یې د خُماری عکس ته وکتل، دهغې د غومبوري هغه ټپ نه ښکارېد چې هغه به یې له امله ځورېده، خو په دې نه پوهېده چې ښکلا یې ورباندې لازیاته شوې وه! دا وخت مُدیر لاس وروغځاو:

- صادقه څه ځُرت کې یې ؟ راوړه فورمه دې لاسلیک او راته وسپاره، اونی وروسته به له خیره مُدیر یې!

صادق ټکان وخوړ، له خیالونو را بهر شو. داسې یې انګېرله چې له شرمه یې رنګ الوتی دی، خو ویې خندل او ډکه شوې فورمه یې مُدیر ته ورکړه. صادق خپله عجیبه دُنیا لرله؛ په ویښه یې خوبونه لیدل او په خوبونو کې یې تاریخونه لیدل! کله به چې د خیالونو اوخاطرو په باغچو ورګډ شو، د هرې ګلبوټې او ونې ښاخونو کې یې رنګارنګ کلان او شاوخوا یې شنه، سپین او ژېړ شاپرکان لیدل.

څلور کاله مخکې دوی داسې انګېرله چې د فراغت په ورځ به څومره خوښ وي، خو دا دی اوس ورته ښکاره شوه چې په دې ورځ په زړونو د خپګان داسې څپه راغې لکه خواږه ورونه او خویندې چې یوبل څخه جلا کیږي، یا لکه څوک چې له خپل کورڅخه وځي.

دا شېبه د صادق زړه مزبوته و درزېد. فورم او عکسونه یې د مېز پر سر کېښودل، له مدیرصاحب، وریښمینې، اباسین او سمندر سره یې خدای پاماني وکړه، د خُماری، تاج، علی او باقر عکسونو ته یې وروستی ځل وکتل او ووت.

صادق دوو کې حیران و. سوچونو پسې سوچونو په سر اخیستی و اود ځُرتونو ګرداوونه یو بل پسې راتاوېدل او صادق یې سربداله کړی و:

له یوې خوا پلار وایي چې کډه کلي ته باروو، کور کرایه ورکوو، له بلې خوا عبدالباری او د موسسې ملګري ورته په تمه دي چې صادق له فراغت وروسته بېرته د موسسې دفتر ته راځي، کله به یې ښار کې د یوې دارالوکالې د پرانیستو ارمان په زړه وګرځېد او کله به یې وغوښتل چې د کارموندنې د فورمې له مخې یوه رسمي اداره کې دنده ولري، خو شپې- ورځې داسې نه وې چې هرڅه د ده په خوښه اووسي. دا وخت د ټولګي نور ملګري هم خواره واره شوي وو. که د وطن حالات سم وای، قدوس به له وطنه نه وت او عبدالوکیل به پوهنځی له دریم ټولګي نه پرېښود او پلوشي خو سم د آزموینې له پای ته رسېدو او د عکسونو د اعلان په لیدو ټولو ته برآلا ویلي وو چې د دې حکومت یوه اداره کې هم کار نه کوم، لا به یې د راپرځولو لپاره جهاد کوم. په دې خبره یې لږ ځان ته ډاډ ورکړ. د ځان د لا زیات ډاډ لپاره یې د عبدالوکیل په حال زړه بد شو. هغه خوار باندې ډېره بده ورځ راغلې وه:

کله چې عبدالوکیل دریم ټولګي ته ورسېد او د نوي حکومت مخالفین وسله وال شوي وو، کلي کې یې پلار د سواد زده کړې کورس کې نوم لیکلی و، ارمان یې و چې سواد زده کړي او کلي کې نورو ته هم سواد وروښيي. د وکیل مشر ورور د بزګری کوپراتیف غړی شو، دتوړی زوی یې د نوي حکومت په دفاع کې

وسله اخیستې وه او د تعاوني صندوق مشر شوی و، خو یوه شپه د حکومت مخالفین په کلي راغلل د عبدالوکیل ورور یې د دالان مخه کې وویشت، پلار یې د غوا اخور کې پټ شوی و چې له مرګه وژغورل شو، څومره یې چې مور او خویندو په هغه شپه شور، ژړا او فریادونه وکړل، ګاونډیان یو هم له ویرې مرستې ته نه وو ورغلي. په دغه شپه وسله والو مخالفینو د عبدالوکیل بوډۍ مور ګواښلې وه چې هغه بل بیدینه مکتبي زوی دی چیرته دی؟ هغې خوارې په ژړا ورته عذرونه کړي وو. ایله د سهار له لمانځه وروسته د کلي د جومات ملاصاحب خلک د ده د ورور جنازې ته بللي وو. عبدالوکیل وروسته خبر شوی و چې څنګه یې پلار د ځوانیمرګ زوی دجنازې سرته ناست و، په سر یې خاروې بادولې. خلکو دلاساینه ورکوله او جنازه یې د هدیرې په لوري پورته کړې وه. کله چې کلیوال د جنازې له کټ سره د کلا له دروازې وتلي وو، د وکیل مور او خویندو یې په چیغو چیغو پسې ژړل. دکلي ښځو دوی سره اوښکې تویولې او دوی ته یې دصبر سپارښت کاو.

اوس چې صادق د عبدالوکیل حال کوت، نو ځان ورته نیکرغه ښکاره شو، زړه یې لږ را ټول شو. ده داسې انګیرله چې ډېر نور خلک تر ده هم په بده ورځ دي. عبدالوکیل ده ته د مشر ورور د ویشتل کېدو کیسه کړې وه، هغه ویل: دا لومړنۍ بی اتفاقي او بد خبر و چې کلي کې پېښ شو. وکیل په هغه شپه لیلیه کې و، که کور کې وای اوس به ژوندی نه و. کله چې یو کلیوال ده ته خبر راوړ او کلي ته ولاړ، نو په مشر ورور یې خاورې اړول شوې وې او پلار په یو- دوو ورځو کې د مشر ځوانیمرګ ځوی په ماتم په ملا کړوپ شوی و او د مور سترګې له اوښکو او سلګیو سرې اووښتې وې، د خویندو زبون وهل شوی و، غوا هغه کلیوال بیولې وه چې دوی یې دا څو کاله پوروړي وو. عبدالوکیل چې هر خوا کتل، ویر او ماتم و. له همدې ورځې وروسته عبدالوکیل خپله مور، پلار او دوه خویندې ښار ته راوستل، پوهنځی یې پرېښود اود دندې او د حکومت د ملاتړ په خاطر یې عسکري مسلک ته ودانګل. دا د عبدالوکیل مجبوري وه، نو داچې صادق هم کلي ته ځي دا هم یوه مجبوری ده، نو زړه یې ښه کړ او تقدیر ته تسلیم شو.

په ټول وطن حالات داسې راغلل چې نیم یو خوا او نیم نور بل خوا شول. لوی مصیبت پېښ و: هغه ملت چې په ډېرو سختو شپو- ورځو، سړو- تودو کې یو موټی و، اوس د ټوټه کېدو په لوري روان و. د جکسونیزم او لیننیزم سړه جګړه، د کلایو او تزار د لمسیانوحرص، د برژنف لیونتوب او د مریلاند اونبراسکا دپروژو ترمنځ سیالیو افغانستان کې بابیړی وکړ. له یوې خوا د شوروی لوی قدرت، بلې خوا ته د (اپریشن سایکلون) د جګړې عملیات. د پنځه سوه میلیارد ډالرو په بیه دلویو ځواکونو جګړه د افغان په خاوره پیل او افغانان پکې دل کیږي. د یوه سر لوري، خپلواک وطن او د سپین- سپیڅلي ولس ښکلي چمن باندی اور بل شو... صادق همداسې د چرتونو ګرداوونو کې سربداله و. دا وخت د فرانسې د "نول ابسراتور" خپرونې لیکنه وریاده شوه چې د برژنسکي له خولې یې لیکلی دي: شوروی هم باید یو ویتنام ولري!

خو صادق دې ته خپه و چې زمکه هغه سوځي چې اور ورباندې بل وي.

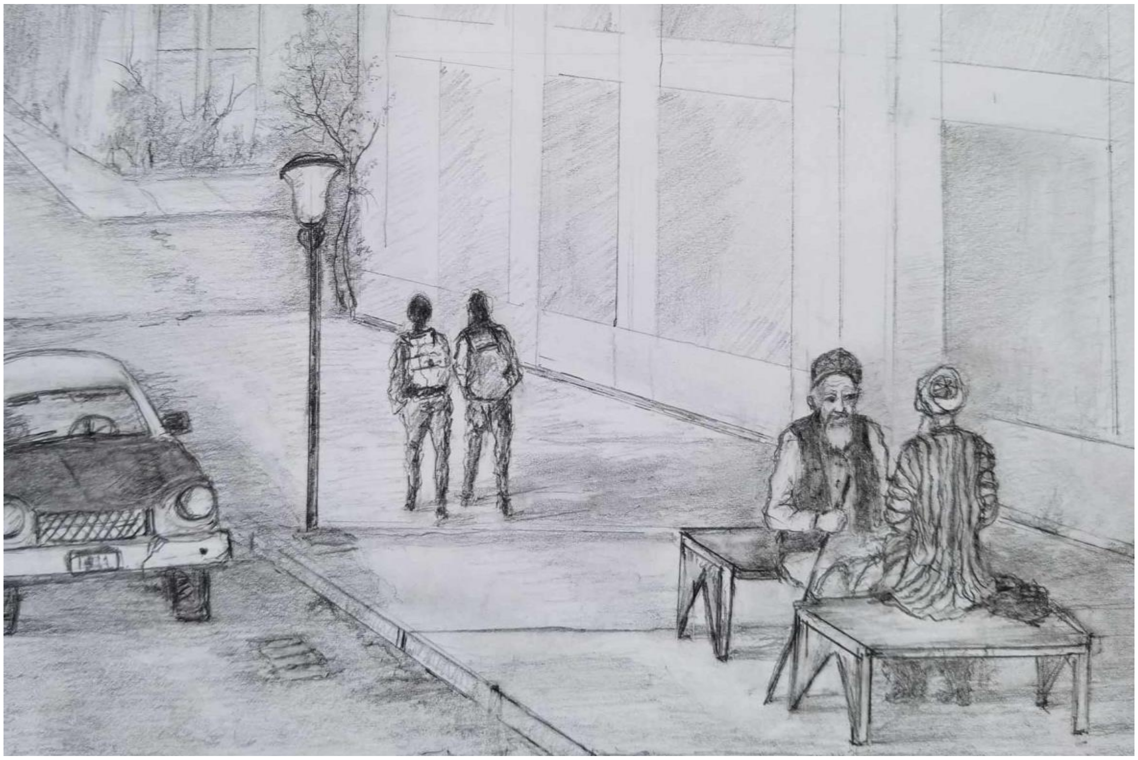

(۱۲)

پسرلی و، کروندې شنې او تازه ښکارېدې. غنمو یو څپک قد کړی و. دشوتلو پټیو کې سپل سپل مرغۍ کیناستې او الوتې، د کلي د کورونو په سر پورې یوه نیمه توتکۍ الوته، مازیګر ته لاوخت پاتې و چې یوه لارۍ موټر د کلي په کچه او کږه- وږه لاره سترې- ستومانه او په جیټکو او تیندکونو سره د کلي په لوري راروانه وه. یو ځل یې د مخې ښیښه د مازیګر لمر ته وځلیږي او بیا یې کېنۍ اړخ څخه ګڼ لوګی هواته پورته او دغرهار غږ یې آن تر کلي را ورسیږي. دا وخت کلیوال د مازیګر لمانځه ته روان وو، چې د حاجی عبدالخالق تروورزي او د تره زامن چې هر یو یې دکلي په پنځو کې شمېرل کېدل، د جومات په چوتره لارۍ ته ځیر شول، یو بل ته یې وویل:

- ستر‌ګې مو روښانه، تروورزی له خیره راورسېد.

له دې سره یو ځای یې ځوانو زامنو ته غږکړ چې د لارۍ موټر مخې ته ورشي او د سامانو په کوزولو او تر کلا پورې یې راوړلو کې مرسته وکړي.

دوی دلته سهار راهیسې د حاجی صاحب د کډې راوړلو ته په تمه وو، خو د کچه لارو د خرابوالی له امله ایله مازیګرراورسېدل. لارۍ د کلي منځ کې هغه لوی میدان کې ودرېده چې دوی ورته درمندځای ویل. د درمندو په وخت کې به کلیوالو دلته څېر ګرځاو او درمندونه به یې مېدول، د کلي پاده وان به پاده همدې میدانی کې غونډوله او د څړځای په لوري به یې بیوله، که به کوم واده و، نو ورا به هم دلته ټولېده او اتڼ به ګډ و. د مني په ورځو کې به چې د کروندو کارونه کم شول، نو د کلي هلکانو به توپ ډنډې پکې کولې، کله به چې دوی لوبه پیل کړه خاورې او دوړې به هواته پورته شوې. درمند ځای ټول شګه او سپیره پوټی و، سره له دې چې میدان کثیر الاستفاده و، خو دوه نومونه یې لرل: درمندځای او بل پاده ځای، خو مهمه دا وه چې د ټول کلي عامه ملکیت او د یووالی سمبول و. ستړې او ستومانه لارۍ موټر د میدان هغه اړخ ته ودرېده چې د ملک ستانکزی کلا ته لنډ و.

د حاجی صاحب د تره زامن او لمسیان چې ځیني یې د صادق همزولي او ځیني یو یا دوه کاله ورځخه کشران دي، را ورسېدل. له موټر څخه لومړی د صادق مورجانه، بیا خورکی چې لویو ټیکریو کې نغاړلې وې را کوزې شوې او په بیړه دکلا په دروازه ننوتې. وروسته حاجی صاحب او آخره کې صادق را کوز شول. د تره زامن او لمسیان وړاندې ورغلل، د حاجی صاحب لاسونه یې ښکل کړل او صادق سره یې په غېږ روغبړ وکړ. ټول خوشحاله وو. ځوانانو له موټر څخه کالي او سامان راکوز او کلا ته یې ورسول، په لږ شېبه کې ترڅو په جومات کې جمع درېدله، لارۍ تشه او دوباره یې غرهار شو، ګڼ لوګي ورځخه هواته پورته او بیرته د کلي له برید ووته او په راغلې لار ولاړه.

حاجی صاحب هم د لمانځه لپاره له ترورزیانو او د تره له زامنو سره جومات ته ننوت. صادق دننه د بابا په لویه کلا کې دهغو دوو کوټو په سمبالولو بوخت شو چې وروسته تر دې دوی پکې میشت کېدل. کلا ډېره لویه وه؛ څو کتاره کوټې، بل کونج کې کادان اوغوجلې، دمیلمنو حُجره، دې بلې خواته د اوړي دالان او تر مخې یې چوتره، د چوترې مخې ته د ګلابوبوټې چې ګلان یې نوي غوړیدلي وو. کلا لوړه سراچه اودوه برجونه هم لرل. د کلا اړخ ته د توت ګڼې لویې ونې او ورسره د اوړي دېره وه. په دېره باندې د لویو لویو او هسکو چنارونو ښاخونه خواره وو. دا د نامتو ملک ستانکزي کلا وه. ملک ستانکزی د حاجی صاحب والد د صادق بابا، د خپل وخت دسیمې نامتو مخور و. له کلي څخه کوز یې په جریبونو زمکې لرلې چې له منځه یې لویه ویاله بهېده او د زمکو کوز برید د سیند تر غاړو پورې رسېد. له کلا څخه په لږ واټن کې لوی باغ و چې د هرې میوې ونې پکې وې. دې وروستیو کلونو کې حاجی صاحب اجدادي جایداد دخپل تره له زامنو سره ترکه کړی و، هر یو ته لس یا دولس جریبه زمکه رسېدلې وه، خو کلا او باغ شریک و. څوکاله مخکې حاجی صاحب ښارته ولاړ او له اغابادار سره موسسه کې شریک شو، صادق ښار کې لوی شو، ښوونځی یې ولوست او پوهنتون یې پای ته ورساو ورسره د پلار په وکالت، موسسه کې په کار بوخت و، چې په وطن انقلاب راغی.

د کلي او کروندو د منظرو په ليدو سره صادق ته ورياد شول چي د پوهنتون په دوره کې يې يو سيمنيار (دزمکو مالکيت او د جايدادونو عُرفي وېش) تر سرليک لاندې و، هغه وخت لاربنود استاد د ده سيمينارفوق العاده په زړه پورې ارزيابی کړی و. صادق د کلي له ماحول سره له پخوا مينه لرله، له کوچنيوالي څخه له حاجی صاحب سره د رخصتيو په مهال کلي ته راته. دکليوالو له دود- دستور سره بلد اوټول مشران کليوال او خپل همزولي يې پېژندل. د ده په ياد و چي له کلونو کلونو تراوسه کليوال بېوزله وو، همزولو يې کناوې او څپلی په سختي موندلای شوې، زياتره به پيني ابله وو، مشرانو به يواځې په مړي يا ژوندي او اخترونوکي خپلې ساتلی پنې پښوکولې او کوم څادر يا لونګی به يې چي لرل اغوستل به يې. دوی د بزګري چارې پيني ابله تر سره کولې. کلي کې چا کورتۍ او بوټان نه پېژندل، سواد نه و او يوهم په ساعت او ګړۍ نه پوهېدل. ټول کلي کې دوو کورونو راډيو لرله، نورو لا د راډيو غږ نه و اورېدلی. له ښوونځي خو بيخي په وېره کې وو، اورېدلي يې و چي مکتبيان بېدينه دي. په دې وروستيو دوو کلونو کې له سيند پورې غاړه يو ښوونځی جوړ شوی وچې د کلي يو څو ماشومان ورتلل. نوي حکومت ښوونځي ته د ټولو ماشومانو د تللو حکم کړی و. له دې سره يو ځای علاقدار صاحب د يوه کوپراتيف او د مکتب او سوادزده کړې د کورس امر کړی و. دې خبرو کليوال وېرولي وو. کليوالو ته د علاقدار په دې دوو حکمونو سره د نوي حکومت کُفر بيخي ثبوت شو. دوی اورېدلي او منلې وه چي مکتبيان بېدينه دي، خو دې کوپراتيف ته تر مکتب هم په غوسه شول. دوی کوپراتيف نه پېژاند او سواد ورته لوی جنجال ښکارېد .

صادق به دکليوالو په دې حال ډېرخپه شو. په دې ورځ چي دوی کلي ته راورسېدل د مازيګر له لمانځه وروسته تر ماښام ټول کلی خبرشو چي د ملک ستانکزی د مشر زوی کډه له ښار څخه کلي ته راغله. ماښام ټول نارينه کليوال د ملک ستانکزي د کلا لويې حُجرې ته را ټول شول او ښځينه ګاونډياني د کلا دننه د حاجی صاحب دميرمنې ستړی مشي ته ورغلې. لاټينونه ولګول شول، د دالان له تنور څخه د تودې ډوډۍ او د لاندي د غوښې بوی ټول انګړ کې خپور و. د حاجی صاحب د کډې د راتلو له امله دوه کټوې د لاندي وچه ساتل شوې غوښه پخه شوې وه. ټول يو ځای د نوي پسرلي، نوي کال او ميلمنو په راتګ خوشحاله وو. دسترخان وغوړېد او لوښي کتار شول.

حاجی صاحب د تره د زامنو کيسو ته غوږ نيولی و. وروسته تر ډوډۍ چای راغی او پيالي کېښودل شوې. د کور کشري هلکي ګوړه او وچ توت راوړل. حاجی صاحب له يوې خوا خوشحاله و چي د پلار- نيکه په درنه او برکتي کلا کې د تره زامنو سره ناست او د لوی خدای(ج) نعمت او رحمت دی چي لا هم د نيکه نغری تود دی، خو له بلې خوا خپه و چي په ښار کې کور او د موسسي کاروبار پاتې او ښار ورځخه پردی شو. هلته شوروی پوځ راغلی، ده د کلونو کلونو دوستان پرېښودل او کلي ته د خپلوانو خواته راغی، نو په لويه حُجره کې يې په خپګان سره ناستو خپلوانو او کليوالو ته وويل:

- خدای دی رحم وکړي، په وطن سور کافر راغی، ښار کې شورويان په سرکونو کرځي، د مسلمانانو عقيدې، رواجونو او خاورې ته ګواښ پېښ شوی دی. داخلی وطن پلورو خپل بادران راغوښتي ځان ورباندې ساتي، د نيکونو هسکه شمله يې راته په زمکه وويشته. د الله په توکل او د

هغه د محبوب پیغمبر په برکت اود چاریار کبار د نومونو په عظمت د دې سرې بلا دفع کول فرض شوي دي. دخاورې ساتنه راباندې پور دی...

حُجره کې ناست کسان ټول اندېښنه کې وو او په درناوي سره یې د حاجی صاحب خبرو ته غوږ نیولی و. دا وخت مشر تروزرزي په یو لاس مخې ته ایښي ټُفداني ورلنډه کړه، بل لاس یې حجاب اوله نسوارو یې ځان خبرو کولو ته چمتو کړ. ټُفدانی یې بېرته کېښوده، په ډاډمن غږ یې وویل:

حاجی صاحب، چُرت مه خرابوه، د دې غیرتي ولس لاسونه په نکریزو نه دي، تیرې به په نس پورې وتړي، د نیکونو زنګ وهلې تورې ته به لاس کړي، د لعین لینن بچوړي به له مسکوه هم ورواړوي. بیا یې د ټغر په کربښه ګوته کېښوده، ویې ویل:

- ایندقه ځای دې نښه وي !

په خپل ځای نور هم نیغ شو، څپېړه یې په زمکه ووهله: درب، درب، درب!

- قسم دی چې ووړ او زوړ سر ورکوي. وطن مو ناموس دی، ساتو یې. په ایمان درته وایم دا سپېره ولس زه پېژنم، دا زړور قوم دغیرت په میدان د سرومال قربانی ورکوي.

حاجی صاحب وویل:

جزاک الله. د لوی خدای (ج) توفیق به راسره وي.

دا وخت حُجره کې تر ټولو کشر زلمي د چایو پیالې ډکولې، د ټولومخې ته یې ګوره او وچ توت اېښودل.

بل تروزرزي غږ کړ:

- حاجی صاحب، موږ چاکلیت او پتاسې نه لرو، تور توتان تر تاسو کوربان. ټولو وخندل.

صادق ټول ښارل او خوشحاله و چې موده وروسته کلي ته راغلی دی. دې پسې بیا مشر تروزرزي د پټي او د ښارویو خبره راواخیسته:

- حاجی صاحب، هغه ژیړ غویی چې تېر اوړی دې لیدلی و، هغه مو په کسابانو واړاو، دیکان ویل نور نو کولبه نشي کولای، لټ شوی. ټګ کساب راڅخه په نیمه بیه واخیست، خو بلا پسې ترې بیغمه شوم. دواړه غواوې لنګې دي. نورو پټیو کې موغنم کرلي، یو- دوه مو بوره پرېښي چې پالېز پکې وکرو. بوس مو کاداني ته کړل، خو څو ترنګړه لا پاتې وو چې ژمی راغی، هسې واورې او باران خراب کړل، بلا پسې،هغه چې راوړي مو وو، ټول ژمی ښارویو ته بس شول ، آچې پاتی دي کلیوالو ته به یې ورکړم چې بامونه ورباندې اخېر کړي. توره غوا لغتې وهي شیدې نه پرېږدي...

مشر ترورزي د خوشحالی او برکت خبرې کولې، خو که به یوه نیمه ستونزه مخې ته راغله، د هغې ملامتی یې په (دیکان) ور اچوله. حاجي صاحب دچای پیاله مخې ته ورلنده کړه، تسپې یې له ښي لاس څخه کیڼ لاس ته کړې، د اعتراض په بڼه یې وویل:

- نه! غویی دې بایده ده حلال کړی وای او کلیوالو ته دې خیرات کړی وای. ملک ستانکزي کله هم څاروي نه دي پلورلي. دا لویه غوجل ګورئ؟ پاده به ګرځېده، که به کوم څاروی د کار نه و، حلال به یې کړ او برخه برخه به یې په کورونو وویش. دبوسو خو بیخې یادول نه دي په کار.

حاجی صاحب ګوتو کې تسپې اړولې او شمېرلې شمیرلې خبرې یې کولې، ټول غوږ وو:

- ابا دخیراتي باغ خواته بالکل ورکتل نه، لله الحمد اوس هم یوائې د موسسې دشراکت برخه پیسې چې را وکاږم یو پاده مال، جریبونه نوره زمکه او دوه- درې موټر کیږي. که دې ماسره مشوره کړی وای، مابه درته ویلي وای چې خیرات یې کړه او د جوړه کولبې او سخوندرو پیسې مې درته رالیږلې.

دا وخت یې اوار په هوا کې ښی لاس د نیمې دایرې په توګه وڅرخاو لکه چې غواړي د ټولې کلا فضا راقبضه کړی،ویې ویل:

- ګورئ ! ابا دې پاک الله وبخښي، په سیمه کې یې نوم درلود. دملک ستانکزي کلا نامتو وه. یوائې په سخاوت کې نه، دکلي- کور، مړي- ژوندي، د جومات او هدیرې، د داوو-دنګلو، جرګو-مرکو، دحکومت د ماسل او مالیاتو ټول حساب یې په غاړه اخیستی و. ما شراکت پیل کړی و، داهلک به یو- یونیم کلن و، الاازرت ابا په خپله خوله ښارته وغوښت د سناتور اعزاز یې ورکړ، خو شورا لا ناسته نه وه، اباناروغ شو. الله پاک دې جنت ورته نصیب کړي،او دا هم درته ووایم چې دغسې جنازه، لوی خیرات او هغه مخلوق چې راغلی و، بله جنازه کې مې دومره مخلوق ونه لید. دې ځوانانو ته وایم.

دا وخت یې اول صادق ته او بیا په حُجره کې ټولو ته وکتل لږ شیبه غلی شو:

- نصیحت یې بولئ که وصیت یې بولئ. د ملک ستانکزي د عزت نوم به ساتئ. څاروي څنګه په کساب خرڅوئ ؟! لوی لاس ولړئ. خدای پاک جایداد راکړی، داعزت چې لرو دا وساتئ. د پاک رب شکر کوم لوی نوم لرو. ښار کې مې جومات کې هغه قالین اواره کړې چې قصرستور کې نشته، دملاامام ډوډی او جومات ته قرآن مجیدونه ټول مې د ابا په اروا په غاړه اخیستي دي. لله الحمد عزت لرو. څو ځله راغلي یاست. لیدل مو چې دترافیک آمر، کربلایی صاحب، دحاکم زوی ؟؟ دا وخت یې په ذهن زور راوست خو خبر ورڅخه هیره شوه، مخ یې صادق ته واړاو:
دا دمغازی خواته ګاونډی مو اوس څه کاره ده؟
آغا هغه والی و، اوس معین مقرر شوی.

- آ ، نو دا ټول زموږ د کوڅې نامدار او غټان و چې تاسې به له کلي څخه راغلئ، ستاسو يې څومره قدر کاو. دا د ابا برکت دی چی له کلي تر ښار پورې عزت لرو، نو ټولو ته وايم چی دا عزت چې الله را نصيب کړی، دا وساتئ.

تفدانی د الکين رښا ته څلېده او حُجره کې د ناستو کسانو سيوري د کوټې په ديوال لويدلي وو، د چا سيوری غټ، د چا کوږ، د چا سم اود چا دومره لوی چې نيم ديوال يې نيولی و. حاجی صاحب وويل:

- توره غوا هم خيرات کړئ، چې ورسره په عذاب ياست ساتل يې نه دي په کار، زه به ښار کې يوه زراعتی غوا وپيرم او کلي ته به يې راوړم.

ترورزي چې لږ د ملامتي احساس کړی و، د خبرې د بدلولو په نيامت وويل:

- حاجی صيب اوس خو مې له ملاصاحبه تاويز ورته اخيستی ګوندې سمه شي، خو خوسۍ يې زبردسته ذاتي ده. دا وخت د کلا دروازه بېدرېغه کلکه کلکه وټکېده. ټول هک حيران شول. له حُجرې څخه د صادق ځوان تره زوی او تر ټولو کشر زلمی چې د حجری دروازې ته لنډ ناست و، پاڅېد چې دروازې ته ورشي. هغه لا ګام نه و پورته کړی چې دروازه بيا وټکېده. دا ځل يې بيره وکړه. کله يې چې د کلا دروازه پرانيسته په تياره کې يې درې تنه وليدل چې مولونه يې وهلي وو. د يوه ټوپک په اوږه و او دوه نور تش لاسونه وو. ټوپک والا په ګواښ سره وويل:

- څوک درکره راغلي دي؟

حاجی صاحب دی، هغه مې د پلار د تره زوی دی، له ښاره کډې سره راغلی دی.

- ورته ووايه راووځه ! کاپره، مولحده، له ښاره راغلی يې؟!

د غه د (کاپره مولحده) ټکی يې په اوچت غږ په ډېرې غوسی سره ووايه.

دا وخت حُجره کې مشر ترورزي چې بالښت ته يې ډډه وهلي وه او د چايو پياله يې لاس کې وه، داخبرې واورېدې، دستي را نيغ شو پياله يې کېښوده ، څادر يې له اږو يو خوا او تفدانی يې له مخې لرې کړه، په غوسه پاڅېد. ورسره نور هم راپاڅېدل، بل ترورزي الکين هم را واخيست او د کلا دورازې ته راغلل. کله چې مشر ترورزی را ووت الکين يې واخيست او د يوه مول لرونکی مخ ته يې ورپورته کړ چې ويې پېژني، خو هغه توند شو. دا وخت مشر ترورزي وپېژندل ورڅخه ويې پوښتل:

- والکه محمداګی يې؟

وسله وال غلی و، بدې بدې يې کتل. مشر ترورزی بيرته الکين کشر ورور ته ورکړ، وسله وال ته په غوسه شو:

- ورکه شه سپين سترګيه! دا دې څه وويل؟ اوس به دې دا اوږه کې ځوړند ټوپک په ...در ومنډ...م .!!

وسله وال غلی شو، و ویرېد، خواته یې هغه بل مول لرونکي وویل:

اکا موږ مجاهیدین یو، له ښار څخه څوک درکره راغلي دي؟

ده ورته ځواب ورکړ:

د تره زوی مې دی، حاجی صاحب عبدالخالق. له خپلې کورنۍ سره کډن له ښاره راغلی نور نو په کلي کې خپلې پلرنۍ کلا کې دیره کیږي، وایه خبره څه ده؟ او دا ړومبی دې څه وویل؟! ته پوهیږې چې چېرته ولاړ یې؟! دا د ملک ستانکزی کلا ده د پوز پرخچې به دې والوځوم!

وسله وال یو دوه ګامه شاته ولاړ، خو هغه دریېم مول لرونکي ورو وویل:

- نه مشره، خپه کیږه مه، وای زوی یې پاکولته یی دی؟ زموږ هغه سره کار دی. بل مول لرونکی یې غبرګه کړه: وای شپاړسم پاس دی.

مشر تره په هغه هم وربرړ چ وهل:

ورکه شه ! لکه چې چرس دې مغزو ته ختلي دي؟ د راغلي سور سیلاو مخه چې پاکولته یی ونه نیسي، ماوتا غوندې ډرتن یې نشي نیولای. چې پاکولته یی لار درونښیي ته خو الپ ته ډانګ وایی، ... ځئ چې په کومه راغلي یاست بیرته ځئ.

په تیاره کې بیا د وسله وال غږ واورېدل شو:

- مخسد موږ هرڅه څارو او له هرڅه خبریږو، ښار ته تګ- راتګ بند کړئ. موږ ته خبر راورسېد چې ناپېژاندي درکره راغلي. که چا کمونیست او مولحد ته ځای ورکړ ګیله دی له ځانه کوي.

مشر تروورزي بیا کنځله ورته وکړه او ورپسې روان شو، خو کشر تروورزي ونیو:

نه لالا، خیر خیر. شپه ده لانجه به نه کوو. مشر تروورزی نرم شو، خو وسله والو مول لرونکو پسې یې غږ کړ:

- چې بیا په دې خوا رانشئ!

ټول د کلا له دروازې څخه حُجرې ته راستانه شول او الکین یې هم راوړ، کشري هلک د کلا دروازه بېرته تمبه کړه. ښخو کوټه کې الکین مړ کړی و، ټولې ویرېدلې وې. مشر تروورزی د هغوی د ډاډ په خاطر د کړکۍ خواته ورغی ورته ویې ویل: بېغمه اوسئ، هیڅ خبره نشته، یودوه چرسیان راغلی وو، ځواب می ورکړ.

دوی چې حُجرې ته را دننه شول، الکین یې هم راوړ کوټه کې بیرته د الکین رڼا خوره شوه، حاجی صاحب او صادق حیران ناست وو. دوی د مول لرونکو ځینی خبرې حُجره کې اورېدلې وې. نو حاجی صاحب مشر تروورزي څخه وپوښتل:

- دا څوک دي او څه يې ويل؟

حاجی صاحب دا يو څو لوټيره ګان دي، له پخوا خلک ورڅخه تنګ وو، اوس يې وسلې موندلي، چيرته کوم تنظيمي په شا ټپولي چرس وڅښوي او نور نو په کليو سم وي چا ته ګواښ کوي، چانه ډوډۍ غواړي، چانه پيسې غواړي. جهاد او مجاهد يو نوم شو، هر لډر دا نوم په ځان ايښی!!

حاجی صاحب وويل: ورته ويلی به دې و چې همدا فاکولته پاس له دُنيا او ملل متحد سره خبرې کولای شی، د دوی سترګې بينا دي، ورته وايه تاسو غونډې چرسيان به د جهاد نوم بد کړي، نور به مو کومه ګټه ونه رسيږي. مشر تروززی وويل:

- هو بالکل حاجی صاحب. زه په صادق جان وياړم. همدوی چې په سوچ او پوهه وطن او عقيده ونه ژغوري، دا داړه ماران پرته له غلا او چرسو او بنګو نور کمال نه لري، دا هره شپه راديوګانو کې همدا منورين دي چی د وطن او جهاد غږ يې نړۍ ته ورساو. دا بيعقل راغلی وايی پاکولته يی پاس درکره راغلی؟ هو شکر وياړم چی د ملک ستانکزی لمسيان لکه ستوري ځليږي.

د ميلمنو خوشحالي په خپګان بدله شوې وه، خو بل تروززي حاجی صاحب ته ډاډ ورکړ:

لا لا د ډلي مشر ته په غوسه و، خوما د ډلي هغه بل ته وويل که په پسته ژبه مو خبره کړی وای، تاسي به مو حُجرې ته راوستی وای، خو تاسې له ګودر مخکې ښځې له پښو وکښلي، ورته لاحول مې کړل، کنه هر يو يې پيژنم، ټول عمرونه يې غلاوې کړي، يو يې هم د سم سړی زوی نه دی.

حاجی صاحب په ګيله من غږ وويل: کمونيستان می زمکه او پټی را څخه اخلي، کور مې ښار کې پاتې شو، د زوی د کلونو خواری مې په اوبو لاهو شوې، لور مې له سبق پاتې شوه او يو دوه چرسيان مُلحد راته وايی. دا وخت مشر تروززي وويل:

دا د خدای فضل و چې ابا هوښياري کړې وه زمکه يې ترکه کړې وه، کنه پرمان شماره شش وهفت او بل بل کې يې له ديرش جريبه زياته نه پرېښوده.

حاجی صاحب وويل:

- لاړل، د يوه په خوله بالښت کېښودل شو، بل يې په زهرو مړ کړ، لا نور به ګورو. فرمانونه يې اوبو يووړل، خو خبره دا ده چې ولس لاس له پښو خطانه کړي.

(۱۳)

له کلي څخه لږ پورته د غونډيو لمنې شنې ښکارېدې. د سنځلې د ګل ښايسته ورِم خپورو، کليوالو نجونوشنه او سره ټيکري په سر، د شوتلو پټيو او د پولو اړخونو کې سابه کول، د سيند اوبو شور کاو او هغه ونې يې ښورولې چې تر نيمايی يې ډوبې کړې وې.

صادق له ناچارۍ، خو په خوشحالۍ کلي ته راغلی و. دکلي منظره او هوا ښایسته وه. د نیکه کلا ورته پرتمینه ښکارېده او همزولو او کلیوالو سره دومره خوشحاله و، لکه څومره چې ټولګي کې ټولګیوالو، توریستي موسسه کې بهرنیو توریستانو، هیپیانو او د دفتر ملګرو سره خوشحاله و. صادق ته ثابته شوه چې هر ماحول ته چې په مینه او هیله وکتل شي، ښکلا لري او لیدونکي ته خوشحالي وربخښي. د ژوند هره شېبه یوه نوې تجربه او د راتلونکي لپاره خاطره ده. دلته کلي کې هینداره لږدي، خو هر کلیوال چې درسره مخامخ کیږي، نو دهغه څیره، یوه ریښتیانۍ هینداره ده. دلته کلي کې سرې روان سیند او شنوپانو سره عادت کیږي او د نوي ښار د کاغذي ګلانو په ځای هرقدم کې ریښتیني تازه ګلان مخې ته درځي، د ټلویزیون د یوشانته موسیقۍ پرځای د مرغانو تراني او د ونو او بوټو له منځه د وږمې سمفوني په سلګونه راګونه لري اود نړۍ ترټولو ښکلې سمفوني ده. دلته کلي کې هربوټی د نوي ښار د مغازو ترعطرو خوشبویه دی او د نوې لمدې شوې خاورې او شوتلي د ګل بوی ښارونو کې نشته. دلته پراخه شنه ورشو کې ترڅو نظر کار کوي، ښکلا ده، د یو یو څاروي خواته شیدوپۍ، کزلاخ او ښاروګانی دي چې دسترګو زوم کې یې رنګونه یوبل کې ځلیږي. کلي کې یوه شیبه هم څوک یواځې نه وي، څوک دې له اړخه بی سلام او بې کلام نه تیریږي، دلته ټوله آشنایي یواځې (های!) او (بای!) نه ده، دلته زړونه سره نږدې دي، هریو درسره روغبړ او خبرې کوي. کلیوال دبابا نوم په درناوي یادوي. کلي کې څوک د نورو وطنو فرشونه نه لري، دوی په خپل لاس ټغر، پوزی او لمڅې جوړوي، دوی بسکویت نه پیري، خپل سوکړک او سابه، پوڅه او خېدک لري، روژه ماتي کې د نورو ملکو خُرما نه لري، خپل پیرکي پخوي. په خپلو پښوولاړدي او متل یې دی: (خپله لاسه ګُله لاسه). دلته کلي کې هرڅه ښه وو، خو کلیوالو ته نوې ستونزه دا وه چې دوه- درې شپو کې به یوځل حکومتي پوځونه او دوه- درې شپو کې یو ځل د حکومت په وړاندې پاڅېدلي مجاهدین راتلل.

***

له حاجی صاحب څخه موسسه او د پروان میني کور پاتې شو، په کلي کې بزګرانوسره د کښت او کروندو په سمبالولو بوخت و. دکلي د جومات د ملاامام کور ډېر لری و، هغه پنځه وخته د جمع لمانځه ته نشو راتلای، یواځې د جُمعې د ورځې لمانځه او د ماسپښین لمانځه ته راته، نو کلیوالو حاجی صاحب څخه وغوښتل چې د درې وخته نورو لمونځونو امامت وکړي. حاجی صاحب منلي وه. له دې پرته، حاجی صاحب سهار سهاردکلي ماشومانو ته د سیپارې او قرآن عظیم الشان ښودل هم په غاړه واخیستل. وروسته له هغه تر غرمې په کروندو ګرځي او مازیګر د باغ مالیاري کوي، دا ځکه چې باغوان د میوه لرونکو ونو په سرشته ډېر نه پوهیږي. وروسته د ماخُستن تر لمانځه خپله کوچنۍ راډیو اوري. راډیوګانو کې دغو شپو کې ډېر خواشینوونکي خبرونه دي: ښارونو کې نیول او بندي کول، کلیو کې د لویو لارو، روغتونو اوښوونځیو بندېدل، بمباري او د کورونو لټولو د خلکو ژوندتریخ کړ. بی.بی.سي. راډیو کې هره شپه یا پیرصاحب، یا مولوي صاحب یا دپخوانی صدراعظم مرسیتال مرکې کوي، دا هریو حاجی صاحب پېژندل. کله چې حاجی صاحب د دوی خبرې اوري، د هر یوه څیرې مخې ته ورته دربیږي او تېر وختونه وریادوي، حاجی صاحب ته ښار کې خپل کور او د موسسې شریک وریادیږي. اندېښنه یې هغه وخت زیاته شوه چې کابل ښار کې له پرونی ګډ- وډې خبر شو. دا یواځې کابل ښار نه و، تېره میاشت هرات کې

بلوا او پاڅون شوی و. عسکري فرقې د حکومت په وړاندې وسله پورته کړې وه، ډېرې وينې بهېدلې وې، جلال اباد او لوګر کې هم مجاهدينو د خلکي انقلاب په وړاندې پاڅون کړی و. په ډېرو سيمو کې د حکومت مامورينو شکمن مخالفين بيولي او بنديان کړي وو، ډيرو سيمو کې دحکومت مخالفانو يو شمير ځوان کليوال چې مکتبې او لوڅ سرونه يې وو، د روسانو د پلويتوب په تور چانماري کړي وو. کليو کې ښوونځي ټول تړل او سوځول شوي وو، وسله وال په شپه کې د حکومت مامورينو پسې ځارو وو، دمعلم قتل ورته لوی ثواب ښکارېد. وسله والو مخالفينو ته ويل شوي وو هرچا چې په قير سړک قدم ايښی وي او هرڅوک چې (د برق ګروپ) لاندې کيناستلی وي، قتل يې روا دی. حاجی صاحب تنظيمی جهالت او بيا تر ټولو زيات نوي حکومت ته په غوسه دی او د پاچا د بېرته راتګ دعاوې کوي، مشر تروړزی هم حکومت ته سپکې سپورې وايي، تر حکومت هم بدتر وسله والو ډلو ته په غوسه دی، چې دشپې دشپې راځي او په کليوالو چرګان اوښوروا حواله کوي.

کشر تروړزی زړور او تُرد سړی دی، سپينې خبرې کوي. کله چې خبر شي چې حکومتي الوتکو کلي بمباري کړي دي يا وسله والو پلونه الوځولي، په غوسه شي او ښېرا وکړي چې خدايه دا دواړه خواوې تبا او يو سم سړی په تخت کينوې، خو صادق دهيچا تر مخې په سياست خبرې نه کوي، ځان يې غلی نيولی دی. د ده نه هيريږي چې د دوی د راتګ په اوله شپه وسله والو د ده پوښتنه کړې وه. کلي کې يې ځان تر ټولو همزولو بېسوادو کې شمېرلی دی. له هغه راهيسې يې چې د(پاکولته يي) ټکی له وسله والو واورېد، بيا نو له هغه راهيسي احتياط کوي. کله چې د کشر تروړزي ښېرا واوري، ده ته لوبه پيچلې ښکاره شي، چې (د يوه سم سړي په تخت کيناستو) سره به هواره نه شي. صادق ته د شپې دشپې د راډيوګانو خبرونه ټول د اجيتاسيون پلټفارم ښکاري چې د خلکو ماغزه مينځي. اوس چې د يو ښايسته پسرلي په يو سهار له کوره راوتی او په پولو ګرځي، نو د تورو شپو له منځه، د تاريخ له پاڼو او د ښکېلاک له مکر او دوکې څخه يوه يوه لکه خوب کې ليدلې تته پاڼه وريادہ شي، سترګې يې وبرېښوي او بېرته ورکه شي. کله کله لکه پسرلنی توره وريځ کې چې د برېښنا اوتالندې نرۍ ليکه اوځريکه وځليږي، د ده ذهن ته د بابافرانک او کلايو راتګ وریاد شي چې بنګال او کرناتک کلا يې لوټ کړی او ټول هندوستان(د سروزرو مرغی) نيسي، بيا يې هرڅه ذهن څخه ورک او هېر شي، بيا يو خوب وریاد شي: کمپني له بمبئي نيولې تر پنجاب د هندوانو، سيکانو او مرهټه وو عقيده ښه پخه تحليل کړې وه، د ګرونانک نوم او د رنجيت په سربانده تړلی ململ او اوږدې ږيرې څخه يې د سحر او جادو وسيله جوړه کړې وه. خبره يې دهغه دسپېڅلتيا دومره بريد ته رسولې چې نور نو پنجابيانو د ګرونانک لمانځنه نه، بلکې د رنحيت لمانځنه کوله. اصلی مداري کلايو و. خلک يې منتر کړل. کلايو د اروپا د کليسا د واکمني اغېز ليدلی و. په خيټځ کې ګرونانک بله (کليسا) وه. اوږده ږيره، سره قُشقه، په سر باندې تړلی ململ، غاړه کې د مريو پروت امېل ولسونه مدهوشه کوي او هغو ګاڼو او سوغات بيا رنجيت مدهوشه کړی وچې کلايو ورته راوړي وو.

رنجيت پنځوس جوړې ډول ډول جامې لرلې چې هرې يوې يې جلاجلا نومونه لرل، نور هوس يې هم سر کې و. د رنجيت په ګاڼو لسګونه صندوقونه ډک وو، خو خلکو سپوره ډوډۍ نه لرله. د رنجيت به چې پايزيب لرونکو نڅاګرو ته لېږ رغبت کم شو، لسګونه طبيبان ورته حاضرېدل، خو ولس کې وږو او زړو د

خپلې ناروغۍ درملنې ته د غوا میتیازې څښلې. کلایو له دې کیسو خبر و او ځان سره یې ویل: "مه یې کوه همداسې ښه دي" !

کله چې کلایو د سفیر په جامه کې رنجیت ته ګاڼې سوغات کړې، نو د رنجیت حرص نورهم د (کوه نور) الماس ته زیات شو. کوه نور شاه زمان اویا شاه شجاع سره و. کلایو د رنجیت په حرص پوه شو، نو په شا یې وټپاو چې د شازمان په وړاندې یاغي شي او شاشجاع دوکه کړي. اخر به کوه نور الماس د لندن د ملکې تاج ته ورسیږي او دلته به لاهم خلک د غوا میتیازو باندې مخ مینځي.

صادق د تاریخ په پاڼو کې ډوب اوورک و: کمپنۍ د قطبي خرس سره د زورآزمایلو او په نړۍ باندې د باداري خیالونه لرل، خو دا خیالونه دې اول د تزار له سره وایستل شي. داوخت صادق ته د پروفیسور خبره وریاد شوه: " ....بریتانیا یوځل د پنجاب په رنجیت سنګهـ د انګلو- پاک نقشه عملي کړه او بیا یې فلسطین کې د انګلو- صهیونیزم نقشه طرح او د نړۍ له بیلابیلو څنډو یې یهود وروستل... "

کله چې صادق ته د پروفیسور دا خبره وریاده شوه، نو سم له دې سره یې پام شو چې نن د ایران لاس د عراق ګریوان ته اچول شوی، د کویټ دتیلو په څاګانو اورونه بل شوي، پنوچټ دخپل ولس وینی وبهولې...

صادق په کلي کې په پولو قدم وهي، خو سر کې یې د تاریخ درسونو انګازې پیل کړې او د کلي هغه ښکلاوې چې شیبه مخکې ورته خوشحاله و، ورځخه هیرې شوې. په مغزو کې یې د یو دروند ګُرز غږ اوري او د ککرۍ په ګومبذو کې یې انګازې کوي: د Clavid او Uncle Sam نقشه یواځې د کمپنۍ په جوړلو پای ته ونه رسېده. بریتانیا هغه اختاپوت و چې یوه پښه یې اتازوني، بله آسترلیا او بله یې دا دی آسیا کې خښه کړې او ګرینویچ یې (دزمان مبدا) ګرځولی. دغه اختاپوت خپله ژبه شیطان ته وسپارله او دغه مکار بتیار د بیټارګۍ له ټوکرۍ په سرو زرو سینګار شوي ښامارته شپیلۍ په شونډو ایښې او انتر- منتر یې چالان دی. آسیا کې د بیټارګۍ انتر- منتر ډېرې مودې پورې روان و، په افغانستان کې یې امان الله ته لومې کېښودې، پیر کرمشاه، دیوید او نور یې وپنځول، هربرت ساموئیل یې وپېرساو، په ۱۹۱۷م. کال د انګلیس صدراعظم(جیمزبلفور) د بلفور په اعلامیې سره صهیونیست رژیم جوړ کړ، د فلسطین په پآکه خاوره او د مسلمه اُمت د لومړنۍ قبلې پر سپېڅلي وربوی کې یې (اسرائیل) ته د ژوند سا ور پو کړه. بیټارګۍ لا پرانیستي ده او یوه مار پسې بل راوځي. په ۱۹۴۷م. کې د انګلو- پاک د جوړېدو چارې پای ته ورسېدې او د(سایکس- پیکوت- سازنوف) د تړون په لاسلیک کېدو سره یې د آسیا جنوب او منځنی ختیځ دخپل نوي ښېکلاک په زنځیر وتاړه. له ساکسونی ښکېلاک سره په سیالي کې نن د تزار لمسي د سرلوړي افغانستان د نیولو خوب لیدلی دی. دا خوب دې ریښتیا مه شه. افغانانو تر روس پیاوړي ځواکونه دړې- وړې کړي دي. له چنګیز تر هلاکو، ګوډ تیمور او بیا تر مکناټن. د سور پوځ سور ستوری به همدلته خاورې ایرې شي... د صادق سترګې د سیند ترغاړو او له هغه پورې غاړه دغره په هسکو ونښتې. ده ته د ملالې، اکبرخان، پلوشې او ایوب خان په شان څېرې مخې ته ودرېدې. پلوشه ورته د آزادۍ د لښکر مخکې ښکاره شوه چې د خپلواکۍ رپانده جنډۍ یې هسکه نیولې او د ننګیالو د لښکر مخکې درومې.

ټپ ټپ شو، د صادق تر مخې لړ وړاندې غرنۍ کوترې والوتې، هسکې شوې، ازاده او ښکلې پراخه فضا کې یې وزرونه ټپول او د پسرلني ښکلي شنه آسمان لمن کې نورې هم هسکې شوې. صادق د سوچونو له ګرداو راووت. تاریخ یې پرېښود، ګنکس و، خپه و، حیران و. ده داسې انګېرله چې شپاړس کاله زده کړې یې وکړې آخر کې یې نوم(شپاړس پاس) شو چې د یوې تورې شپې تیارو کې، د سرلوړي نیکه په هسکه کلا کې ورته په سپکاوي سره حواله شو. نن د تاریخ هغو درسونو د کروندو په کږو- وږو او نریو پولو راګیر کړی چې شپه- ورځ یې لوستي او اورېدلي او اوس یې غږونه دتاریخ له پیچومو ورته را غبرګیږي.

د کوترو الوتی سیل له سترګو پنا شو، کله یې چې په وروستي ځل د غونډۍ له اړخه هغو پسې کتل، ټولې بل اړخ ته تاو، سپینې سپینې وځلېدې او د غونډۍ شاته شوې.

غرمه نږدې وه. د لښتي په غاړه د ویلني بوټي شنه و، د سنځلو د ونو د ګل وږم راته، کلي کې د غرمې اورونه بل شوي وو او له یو نیم بام څخه لوګي پورته کېدل. صادق د غنمو وروستي پټي ته وکتل چې یوه نیمه لویشت را هسک شوي بوټي د پسرلي پستې وږمې ورو ورو ښورول، له ګټو وښوپوښلې پوله باندې د کور خواته روان شو.

کور کې خورکۍ د تودې ډوډۍ شکور کوټي ته دننه کړ. د حاجی صاحب سابه ډېر خوښ وو، مور تازه شوتله پخه کړې وه. نن بزګرنورمحمد د دوی کورته یوه کټوه مستې راوړې وې.

کلیوال ښوزله ، خو مېلمه پال وو. بزګر نورمحمد ایکي همدا یوه غوا لرله، ژمی ورته لنګه شوې وه. کلي کې متل دی چې "د غریب سړي غوا په څله کې لنګیږي" . په بزګرنور محمد هم همدا ورځ راغلې وه. د ژمي سړه هوا کې یې د لنګې غوا خوسی خپلو ماشومانو سره کوټه کې ساتلی و، هیله یې همدې خوسکي ته وه، خو د یوې اونۍ و چې مړ شو. غوا شیدې نه پرېښودې، له مړه خوسي یې څرمن ورته وکښله له بوسو یې ډکه کړه، دا (ډډۍ) به یې دغوا مخې ته اېښود او بیا به غوا ایله شیدې پرېښودې. د برات اکا غوا وچه پاتې وه، هغه به ویل، بلا پسې خوسی دې مړ وای، خو مخسد چې غوا لنګه وای. بل کلیوال شین ګل له ټولو ښوزله و. پلار یې څو کاله مخکې سین وړی و. په نهه کلنۍ کې یتیم شوی و. کله یې چې د پلار مړی اوبو کې وموندل شو، په سترګو او پوزه کې یې خړه ناسته وه. مولوی صاحب ویل پاک شهید دی، نو له لمدو جامو سره یې خښ کړی و. دغو ورځو کې یې مور ناروغه وه، د حلال شوي څاروي لمده څرمن یې ور اغوستې وه، ګوندې تبه یې وشکیږي او پیریان به یې وتښتي، خو ناروغي یې نوره هم زیاته شوې وه. شین ګل له ملاصاحب څخه تاویز ورته راوړی و، خو روغه نشوه...

صادق د هر کلیوال کیسي ته جلاجلا په سوچ کې و. کله یې چې د مستو کټو ولیده مورته یې وویل:

مورې؛ دوی خواران ښوزله دي، ورته ووایه چې مونږ ته هیڅ شی نه دي په کار. دا وخت حاجی صاحب صادق ته مخ واړاو:

- هو زویه، زیاتره کلیوال ښوزله دي. یو شمېر یې پوله- پټی هم نه لري، په پردیو پولو ایله یو پنډ واښه بود کړي، بیا یې غوا یوه لپه شیدې وکړي. دلته د نوي ښار د شیرفروشی پریمانه شیدې او

روټۍ نشته، دا خلک نه نانوايي لري او نه شامپو پېژني. ساده غريبانه ژوند يې دی، هر سړی په ځان بسيا دی. تاته په کار ده چې د ښار خويونه پرېږدې، د دوی ناچيزه سوغات په ډېرخه ومنه. ولس کې ځانته ځای پيدا کړه. صادق په ادب سره ځواب ورکړ:
- همداسې کوم، آغا، زه دلته ډېر خوشحاله يم، خو دوی ته مې زړه سوځي. حاجی صاحب ورته وخندل:
تر ټولو ښه زړه سوی، دوی ته خدمت، دوی سره مرسته او دوی ته ښه مشوره ده.

صادق دا خبرې د زړه په غوږو اورېدې او د کلي په ستونزو يې ځان پوه کړ. کلی له بازار او علاقدارۍ څخه لرې و، سړک، ښوونځی، روغتون، درمل او طبيب يو هم نه وو. اونۍ کې يوځل د کلي نايي هر کورته راځي، د چا سر خرېيي، دچا ږيره اوسنت وربرابروي، د چا چې په لاس يا پښه دانه وي، هغه ورته سورۍ او ښېرته يې تړي. ټول سامان يې د ويښتانو بياتی، ږمنځ او د غاښو د ايستلو يو انبور دی. دماشومانو د سنتی لپاره يو ښه تيره چاکو هم لري. نايی داسې طبيب دی چې د ناروغ په ملا نشتر ووهي او يوه لپه وينه ورڅخه وکاږي، د سپينې چپن، امپول او درملو څه ورسره نشته. صادق به دې ته هم حيران و. عجيب حکمت خو دا و چې د کوچنيوالی له شري او ګوزڼ څخه د ژوندي پاتې کسانود هر يو ژوند له نوي کلو پورته او په کرونده کې به يې په نيغه ملا کولبې کولې ! دوی کوک، فانتا او سګرټ نه پېژني. د کلي ژوند او د خلکو ورځني کارونه صادق ته نوې بوختيا وه. د ماشومانو خوسی، توپ ډنډه او ډانګ اوډۍ ورته نوی مضمون او د سپينږيرو کيسو ته به حيران و. ده دلته اوس (کليوالي سوسيولوژي) لوستله او کلی ورته نوی پوهنتون و. ډېرو سپينږيرو به ورته نکل کاو چې ځنګه په کوچنيوالي کې د کويي او شري له مرګانی تبې ژوندي راوتي دي، خو ډېر همزولي يې مړه شوي دي. د نورو د کيسو تر څنګ صادق ته د سهارګل آکا مرکي او کيسي ډېرې خواشنيوونکې وې:

سهارګل آکا زوی نه درلود، کلونه مخکې يې ميرمن په يوه سپکه تبه مړه شوې وه. سهارګل آکا به ويل؛ کډه مې ځوانه- جهانه وه، ماسپښين ورباندې تبه راغله، د ماښام له لمانځه وروسته يې سا ورکړه. صادق چې څومره سوچ وکړ د داسې کومې مرګانی تبې نوم يې نه و اورېدلی. د پوهنتون په کلونو کې يې د ژيړي، نري رنځ، ملاريا او نورو تبو نومونه اورېدلي وو، خو دا يوه هم داسې تبه اوناروغي نه وه چې څوک په نيمه ورځ کې ووژني. بيا به سهارګل آکا بله کيسه را پيل کړه.

سهار ګل آکا ټول ټال يونيم جريب زمکه، يو کولبه يي غويی او يو خر درلود. غويی به يې د کولبې او درمندونو په وخت يوبل بزګر سره چې هغه به هم يو غويی درلود، اشر کړ. سهارګل اکا صادق ته ويل : سږ مې نيت دی پاليز وکرم. سهارګل اکا ته د پاليز د چرو د جوړولو دروند کار ورتر غاړې و.

په بله ورځ ځاښت مهال صادق د کروندو خواته ووت چې ګوري سهارګل آکا په ځادر ملا تړلې او چرې جوړوي، ترڅو په پوله ورتاو شو، دا وخت آکا د دمې کولو لپاره د پولې اړخ ته کيناست، پستې شنې کبلې ته يې ډډه ووهله. د سترګو په ترازو يې د چرو هسک و ټيټ " آوترازو" کول چې صادق ور ورسېد:

ستړی مه شې آکا!

- وراره په خیر راغلی، خدای دې په ځوانی برکت که. چې تا وینم، ځوانیمرګ همزولی مې رایاد شي. هغه به ژمی غره ته راسره یوځای بوټو او خس ټولولو ته راسره ته. ډېر خوږ ملګری مې و، خدای دې وبخښي.

ولې وفات شو؟

- وراره ګُله، د مني ورځې وې، موږ جوار رېبل کلي کې هها شوه چې ولیګی لیوني سپي و داړه. ده سره یې غوا او کوټی هم په لاره روان وو. لیوني سپي کوټی هم داړلی و. لیوني سپي د کوټي په غاړه غاښونه ډېر سخت خښ کړي وو. کوټی لس ورځې وروسته لیونی شو، کله به یې په نورو څارویو ورمنډه کړه، کله به یې څرخک خوږ ګډیمادوس به یې کاو. د ورکولو او وژلو چاره یې نه وه، آخر یې آ دسین پله ته وربرابر کړ. دا وخت اکا د پولې له اړخه را هسک شو، نیغ کیناست، د لاس په اشاره یې د سین د پله برید ته ګوته ونیوه، لکه هغه ورځ چې ورياده شوي وي ویې ویل: دقه پله باندې چې د پله نیمایي ته ورسېد، غړاااامب کوټی یې دسیند منځ ته ور ټېله کړ. کوټی هسې هم لیونی و، لامبو او وتل ترې هېر و، یو دوه واره یې د اوبو له منځه غوړ.ونه او لکی را ښکاره شول، نور نو اوبو یووړ. له دې سره یې مخ صادق ته واړاو او ویې خندل. سم له خندا سره یې خوله کې پاتې درې چینجي وهلي غاښونه ښکاره شول.

ولې څنګه شو ؟

-ولیګی یې سرسري داړلی و، میاشت وروسته یې د لیونتوب نښې ښکاره شوې، پوستکي لاندې یې د لیوني سپي زهر وکتېدل، له اوبو به ډارېد، چې د اوبو جام به یې ور وړاندې کړ، لیونی سپی به یې پکې ولید له ډاګه ډاګه به ولګېد.

نه، اکا ناروغ سپی اوبو کې نهویني، ستونی او ټول وجود یې درد کوي نه څه خوړلای شي او نه څه څښلای شي.

-اییتا جار. دغسې څه کانه وه نو، د خوراک څه به دې چې ور ښکاره کړل یووار به یې چیغه کړه. یوځل یې منډه کړه په خپل کوچني ورور یې خوله ولګوله، ټوله ورځ به یې کریغي وهلي آخر یې کټ کې پرې باسه لاسونه اوپښې یې ور وتړل، په زیارتو یې وګرځاو. ځلوېښت ورځې نه وې پوره، اجل یې راغی کټ کې هماغسې تړلی مړ شو.

وی، اکا ژر به یې روغتون ته رسولی وای چې واکسین یې شوی وای.

- هی وراره، هغه وخت روغتون چیرې و؟! اوس هم دلته چیرې ډاکتر نشته، دوه ورځې مخکې مې چې دا چرې کښلي ماښام تبه راباندې راغله سخت ناساز شوم ماویل چیرې که کوم طبیب مبیب وای اویو سیبازول یې را کړی وای، خو خدای ښه کړم. اوس مې تبه شکېدلې. له دې سره یې هغه میده خاوره دېټي په لوري وشیندله چې لاس کې یې سرويېلې وه. دا وخت یې سترګې د پیروټي په پاڼو ولګېدې چې نوې له خاورو را ټوکېدلې وې. په غوسه یې موټی ترې چاپېر کړ له بېخه یې وکښلي او هیسته یې وغورځولې، تندی یې تریو کړ:

-وراره دغه لانتي ځوز او پيروته هر کال هر پسل کې راشنه شي، نيم بوټي راته خراب کړي. بد بوټی ورکېدن هم نه لري. دې خبرې سره ودرېد، بل اړخ ته بل پټی یې صادق ته وښود:

-وراره دې شوتلګره کې جوار کرم.

هو ، اکا شوتله پسې جوار ښه راځي.

-اییتا جار شم.

سهارګل اکا سترې او پټي ته خپه و. صادق ورته وويل:

اکا ته مه خپه کیږه، اوس د هررنځ دوایاني شته. هغه پخواني مرضونه هم ورک دي او دغه د ګنده بوټو د ورکولو لارې- چارې هم ښودل شوي دي.

سهار ګل آکا د ناهیلی اسویلی وکیښ، لاسونه یې د خاورو له ګرد څخه وڅنډل ویې ویل:

-مکتبیه، د زړه سره، د حاجی صیب ځو! خدای خبر، لاړ اوغانستان دوه بغری شو. نیم کې مولهیدین او نیم نور دا د دین پټنګانو لاس ته ورغی، ولاکه د ژوند تمه وي. زه به ښه کابل ته لاړ شم؟ او ته وایې هلته به نوي غاښونه کیدم؟! لاړه و راغله ، دنیا دوه بغرۍ شوه. دا وخت د پولې پر سر ودرېد، څادر يې له ملا پرانیست، بېرته یې ښه کلک وتاړه او د چرو په جوړولو بوخت شو. صادق چې د پولې په سر په دوه پښو ناست و، پاڅېد، د سیند دغاړې خواته روان شو. سیند کې لکه د هرې ورځې په شان د اوبو شور و او اوبو کې ترنیمايي پورې د ډوبو ونو ښاخونه ښورېدل. صادق ته د دې منظرې په لیدو د وطن حالات سترګو ته ودرېدل او د سهارګل آکا خبرو یې غوږو کې انګازې وکړې:

- اوغانستان دوه بغری شو... مکتبیه د زړه سره د حاجی صاحب ځو، نور نو لاړه او راغله... افغانستان دوه بغرۍ شو...

له دې سره يو ځای ټولګیوال وریاد شول، تاج، بازګل، خماری، پلوشه، عبدالوکیل،سمندر، ناصر... ده داسې انګېرله چې پلوشه به اوس د ډله نجونو ترمخې ولاړه وي، له کتابو، کتابچو او قلمونو ډک څرمین دستکول به يې اوږه کې وي، دلاس په مړوند به يې طلايي ګړۍ ځلیږي، اوږده ویښتان به يې ترملا رسیږي او يويو ځل به پیکي ته ټکان ورکوي، له سترګو او تندي به يې يوې خواته کوي، بیا به لاس هوا کې خوځوي نجونو ته به وایی:

- مړه دې وي شورویان، ژوندی دې وي زموږ خپلواک ولس !

دا وخت يې دوه بنګړي دلاس له بندونو څخه د مټ خواته راښوییږي او په منځوي ګوته يې غمی لرونکی ګوتمۍ وځلیږي، بیا په اوچت غږ وايي:

- موږ ښکېلاک نه منو، موږ شوروی پوځیانو ته وایو چې زموږ له پاکې خاورې ووځۍ !

صادق ته هغه ډېره نیکمرغه ښکاره شوه، دا ځکه چې څوک ورته (پاکولته یي) نه وایي، مول لرونکو وسله والو سره نده مخامخ...

له دې سوچونو سره صادق دسیند له غاړې را تېرشو. بازګل او دهغه خړه لویه کورتۍ او څپلۍ وریادې شوې. زړه یې په دې خبره خوشحاله شو چې ډېر ښه کار وشو چې آخر نه آخر بازګل هم فارغ شو. هغه شېبه وریاده شوه چې د بازګل عکسونه د فراغت د سند لپاره دتدریسي مُدیریت په میز باندې د مدیرصاحب مخې ته ایښي وو او بیا قدوس وریاد شو چې له ملکونو پنا شو او عبدالوکیل چې له فراغت مخکې د ضابطی مستعجل کورس ته ولاړ او اوس به د صاحب منصبي رتبه کې دنده لري. هغه خوار په بیوزلي او مسافري پوهنتون لوست، ښه تکړه و، په سپېرو شونډو، چاودلو پوندو او خیراتی جامو کې یې ځان تر درېیم ټولګي ورساو، که دپلوشي مرسته ورسره نه وای یو سمستر یې هم نشو لوستلای، خو په وروستي کال یې کلي کې وسله والو ځوان ورور ورمړ کړ، پلار یې خدای وساته، په هغه سبا یې کورنۍ اړه شوه چې له کلي ښارته کډه شي، له بدې ورځې یې پوهنتون پرېښود او صاحب منصب شو، نو سهارګل آکا خو بیخی ریښتیا وایی. ولس نیم یو خوا نیم بل خوا!! پلوشه د حکومت په وړاندې پاڅېدلې او عبدالوکیل د حکومت په ننګه عسکری یونیفورم غاړې ته واچاو، د بازګل ورځ لا نه ده مالومه. دا وخت یې دبازګل څیره مخې ته ودرېده چې د یوه پروا هم نه کوي، خپلې خړې ارتې کورتۍ او څپلیو سره شواړ شواړ ګامونه اوچتوي، یوه سترګه یې رپیږی، ویریږي چې کومه نجلی یې د سترګې رپېدا ونه ویني که نه په بلا به واوړي، خو هلکانو باندې زړور دی ټول په ټوکو خندوي... هر سړی خپله یې لار او خپله یې خوښه. دا وخت نو دسیند له غاړې رالرې شوی و، څو ګامه پاتې و چې د خپل نیکه ملک ستانکزی لویې کلا ته ورسیږي. د پوهنتون او ټولګیوالو په رایادېدو سره یې پرېکړه وکړه چې سبا- بل سبا خامخا یوځل ښارته ولاړ شي. په همدې سوچ کې یې ګام د کلا په درشل کېښود. له انګړ څخه د اصیل ګلاب خوږ بوی د کلا د دروازې په لوري راته. د غرمې تود لمر د ګلانو د پاڼو وږم زیات کړی و.

(۱۴)

په هغه ورځ د غرمې د ډوډۍ په مهال پلار صادق ته وویل چې یو ځل ښارته ولاړ شي، د کور او ګاونډیانو خبر واخلي. موسسه کې به اغابادار هم وګوري.

کلي موټر نه درلود. هسې په کال نیم به کومه چکله لارۍ په کړه- وړه کچه لار راغله. دکلي ماشومان به ورڅخه وېرېدل، ځینی به بامو ته وختل او ورکتل به يې. ښځې به له انګړ کوټې ته ننوتې د موټر غرهارته به غوږ وې، ترڅوبه موټر بېرته نه و تللی نه به راوتلې. ښوونځی او ډاکتر خو بیخي چانه پېژندل. له کلي څخه بازار او علاقداري لرې وه. کله به چې علاقدارۍ او د بازار خواته د چا کار پیدا شو، یا به په پښو

تلل یا به یې خر ځان سره کړ او له هغې خوا به یې سودا هم وربانديِ را بار کړه. علاقداري بیا لږ ښه وه، ځو هټۍ، یوه قصابي، یو د ډاکتر کتنځی، ښوونځی او د ښار په لوري غځیدلی سړک یې درلود. له علاقداری وروسته ښار ته یو (پنجالی) بس سهار سهار روانېد، اته یا نهه بجې به ښار ته ورسېد او بیا به مازیګر ځلور بجې بېرته علاقداری ته راته. له رارسېدو مخکې به یې د پټرولی ماشین بوی او غږ د لارې د دوو خواوو کورونو ته ورسېد او لاخره به د دوړو یوه لړه هواته ورپسې پورته وه.

صادق د حاجی صاحب په لارښوونه سهاروخته په خره چې چرګانو اذانونه کول، پاڅېد او له یوه تروزرزي سره د علاقداری په لوري روان شو. ترڅو پوره رڼا کېده، علاقداري ته ورسېدل. صادق زاړه پنجالی موټر ته وخوت او تروزری بېرته کلي ته ستون شو. زیاتره کلیوال د موټر دبام په سر کیناستو ته خوشحاله کېدل، نو له خپلو غوټو او پنډونو سره به پاس ختل، خو لاندې به یواځې بوډاګان، ماشومان او ښځې په چوکیو کیناستل. کلیوالو سره یو یا دوه چرګان، یوکټو مستې، کُرت، وچه شوتله، توت یا بل څه و چې پلورلو یا ښار کې یې خپلوانو ته وړل، یا به یونیم ناروغ د درملنې لپاره ښار ته روان و. صادق سره هیڅ هم نه و، هغه یواځې د خپل کور او د موسسې د ملګرو په فکر کې و. کله چې دوی کلي ته راکډه کېدل، نورې کوټې یې د کرایه ورکولو لپاره وزګارې پرېښودې، خو په یوه کوټه کې یې خپل د پوهنتون کتابونه، جامې، دکورنۍ د عکسونو البُم، د زړې خرېپلو ماشین، د بوټانو رنګ او بُرس او داسې نور شیان چې کلي کې یې جواز نه وو، یوه جلا کوټه کې خوندي او ور یې کولپ کړی و.

د علاقداری زوړ بس مخکې تر لمرخاته د ښار په لوري روان شو. ده ټول هغه ځایونه، د غونډیو اړخونه، ونې او کروندې ځارلې چې په کوچنیوالی یې لیدلې وې. صادق څو ځله حاجی صاحب سره د میلمستیا او کلي کې د مړي- ژوندي په خاطرراغلی و. د لارې ترځنګ له اوبو ډکه ویاله، د ونو کتارونه، د راز راز مرغانو او سارایی کوترو سېلونه چې له یو ځای به الوتل او بل ځای به کیناستل، ښکاره کېدل. لږ شیبه کې بس له کچه سړک څخه پوخ سړک ته ورسېد او د ښار برید را ځرګند شو. دا وخت لمر راختلی و. په همدې ځای کې د پولسو یوه نوې تاڼه جوړه شوې وه چې پخوا نه وه. دوو پولیسو بس ودراو او دننه یې وکتل. خلک یې یویو له سترګو تېرکړل، کلیوال ویریدلي وو. پولیسو جنګلي ته وکتل او د تګ اجازه یې ورکړه. صادق پخوا داسې څه نه و لیدلي. لمر را هسک شوی و چې ښار ته ورسېدل. د ښار په ځینو څلورلارو کې امنیتي عسکر ولاړ وو، ده ته دا منظره نوې وه. صادق له رسېدو سره سم مخامخ د خپل کور په لوري روان شو. ښاري ملی بسونه او د پروان مینې په لوری بریښنایی بسونه لکه د پخوا په شان له خلکو ډک روان وو. د صادق بیره وه چې همدا نن بېرته کلي ته ستون شي. ښار کې ګڼه ګونه وه، له هرې خوا د راډیوګانو، دلاس پلورونکو، موټرواو تازه میوه اوسبوپلورونکو غږونه اورېدل کېدل. بریښنایي بس ته وخوت، یوې پیغلې ډریورې بریښنایی بس ګړندی چلاو، صادق ډېر ژر خپلې سیمی او کوڅې ته ورسېد. ځان ته یې کتل چې ډېر بدل شوی و. د پوهنتون د سپین کمیس او پتلون په ځای یې واسکټ په ځان او څادر یې په اوږه و، بوټان یې سپېره او ږیره یې رسېدلې وه، خو بابېزه یې وګڼله، ځکه چې نه پوهنتون ته روان و او نه موسسې ته اوس له کلي څخه یو راغلی کلیوال و. په همدې سوچونو کې دخپل کور مخې ته ورسېد. د کرایه ورکولو اعلان نه و، په برنده کې د ماشومانومینځل شوی جامې لمر ته اچول شوې وې، پوه شو چې ګاونډي د دوی کور چاته په کرایه ورکړی دی. خوشحاله شو. سم له رسېدوسره یې د خپل

کور دروازه د یوه پردي په شان وتړکوله. دا شیبه ورته سخته وه. دروازه پرانیستل شوه. یو پوخ عُمر لرونکی چې کندوزي سره خولۍ یې په سر وه راووت. سترې مشې یې ورسره وکړه. صادق ځان وروپېژاند. دواړه کورته ننوتل او د مېلمنو کوټه کې کیناستل. د پوخ عمر لرونکی نا آشنا چې اوس د دوی کورکې اوسي، خوشحاله ښکارېد، صادق ته یې وویل:

- موږ درې ورځې کیږي راغلي یاستو، ستاسو پخواني ګاونډي سره مو دمیاشتې په یونیم زر کرایه ومنله. د برېښنا او اوبو لګښت به جلا حسابوو، ګاونډي مو د ټولو کوټو کلیانې راکړی، خو یوه کوټه بنده ده. دلته شاوخوا ټول ستا اود حاجی صاحب ستاینه کوي، خدای وکړي یوه ورځ حاجی صاحب هم ووینم. ټول ګاونډیان ستاسې په تګ خپه دي.

صادق غوږ نیولی و، خو بغلاني کاکا د جګړو له امله اندېښمن و. کندز او ټول بغلان کې جګړه پیل شوې وه. فابریکې درېدلې وې او لارې به زیاتره وخت بندې وې . دا وخت د کوټې دروازه وټکېده. بغلانی کاکا پاڅېد د دروازې له هغې خوا یې پتنوس کې ایښودلی چاینک او پیالې راواخیستې او د چاي په اچولو شو. صادق یې پیاله او چاینک له لاسه ونیول او هڅه یې وکړه چې خپله ځانته پیاله ډکه کړي، خو کاکا وار ورنه کړ. صادق د کاکا تکلیف ته خپه شو ویې ویل:

- اکا ولې مو ځان په عذاب کړ. زه یوه شېبه ستاسو د خبر اخیستو او پوښتنې په خاطر راغلی یم او آغا مې ویل چې تاسو ته یې سلام ورسوم. بغلاني کاکا ډېر مهربانه و، ویې خندل صادق ته یې وویل:
- مېلمه نه یې خپل کور دی دی، خو چای مجلس تودوي!

یوځل بیا یې وخندل او کیسه یې وغځوله:

- زه له بغلانه راغلی یم. زوی مې عسکري صاحب منصب دی، کابل ته راتبدیل شو، نو ځکه ټوله کورنی دلته راغلو. کندز،سمنګان او بغلان کې حالات خراب دي، خلک وایي ډېر ژر به خدای نخواسته سخته جګړه پیل شی...

د بغلاني کاکا زړه ډک و. د بغلان کیسې یې کولې. داسې ښکارېده چې بغلان پسې خپه شوی دی. صادق د بغلاني کاکا خبرو ته غوږ نیولی و، خو د خپل کور دیوالو او کړکیو ته یې کتل، د ټول ژوند خاطرات یې له سترګو تېرېدل. وروسته له لږ شیبې یې د پوخ عمر لرونکي ناآشنا بغلاني کاکا ته وویل:

- که ستا اجازه وي، زه به دغه کوټه چې کولپ ده، یو ځل وګورم، هلته مې څه په کار دي او نور نو درڅخه رخصت اخلم، بیرته کلي ته ځم.

بغلانی کاکا دستي ورته وویل:

- ولې نه، خپل کور مودی، موږ په کرایه ناست ګاونډي خلک یاستو.

صادق هغې کوټې ته ننوت چې هلته یې کتابونه، تلویزیون، د پوهنتون جامې، دړیرې ماشین، دغابښو کریم، ځوړوله شامپو، کلونیا او هغه څه ایښي وو چې کلي کې په کار نه وو. صادق دغو ټولو ته خپه و، خو ځان سره یې کلي ته نشو وړلای. یو قلم او یوه سپینه کتابچه یې راپورته کړه او له کوټې راووت، وریې بېرته بند او له بغلانی کاکا سره یې خدای پاماني وکړه. دا یې هم ورته وویل چې موږ به کله کله میاشت دوو کې یو ځل راځو، خبر به مو اخلو. بغلاني کاکا ورته وویل: هرکله راشئ. بل ځل چې راغلئ ان شاالله زوی به مې هم کور کې وي، هغه به هم ویپژنې او خدای وکړي دا ځل حاجي صاحب درسره راشي. خپل کور مودی، موږ به د هرې میاشتې په پای کې د کرایې پیسې نغدې درته ساتلی وي.

-نه اکا پیسې کوم شی نه دي. د حاجی صاحب د لکهاوو پانګه او حسابونه موسسه کې بند پاتی دي، پروا یې نه لري. مهمه دا ده چې په کور پام وکړئ. د پوخ عمر لرونکی کاکا ورغبرګه کړه:

- په سترګو ان شاالله .

صادق راووت، کوڅه کې یې ډېر ښکته- پورته وکتل چې همزولي او آشنایان ووینې، خو بیره یې وه څوک یې نشو لیدلای، کوڅه او خپل کور لږ ورته هېر شوی ښکاره شو، په خپه او ارمانجن زړه روان شو، ځان سره یې وویل:

تر مازیګره ډېر وخت دی، هسې هم د علاقداری موټر څلور بجې ځي، نو د سمندر کورته به ورشم هغه به ووینم. خو دسمندر دوی کور ډېر لرې و، بیا یې وسنجوله چې لږ به د مخابرې کنډک ته ورشم، عبدالوکیل به وګورم. هغه اوس درېیم بریدمن منصبدار دی. همدا پریکړه یې خوښه شوه. د ښاري بسونو تمځای ته ولاړ. برېښنايي ملی بس راورسېد، یوې پېغلې ډرېورې تورې چشمې سترګو ته اچولی وې دجلو شاته ناسته وه. مخکې دروازه کې دښوونځیو نجونې وختلې او وروستې دروازه کې صادق بس ته پورته شو. غرمې ته لا وخت پاتې و چې د مخابرې کنډک ته ورسېد. د قراول د مخې انضباطانو ته یې وویل چې عبدالوکیل مې په کار دی. هغوی یو تن دننه واستاو او صادق څو ګامه هاخوا په اېښودل شویو چوکیو کیناست.

لږ شیبه کې عبدالوکیل راووت. هغه اوس ډېر بدل شوی و. ښکلې عسکري دریشي یې په غاړه او پلیټونه یې په اوږه ځلېدل. یو محراب اومنبر لرونکی نښان یې په خولۍ له ورایه ښکاره کېد. اوس یې هغه زاړه خیراتی بوټان نه وو، له عسکری موزو سره یې ګیټس کلک تړلي وو. د صادق په لیدو له لرې په خندا شو، په خوشحالۍ وړاندې راغی. دواړو یو بل ته غېږ ورکړه. وروسته تر یو کال یې یوبل لیدلی و، دواړه یو بل پسې خپه شوي وو. ښه ځنډ یې یو بل سره تود روغبړ وکړ.لکه دوه ورونه چې وروسته تر ډېرې مودې یوبل ومومي. دواړه کیناستل. د چوکۍ یوې خواته د اکاسي ونې وې چې غونچه غونچه سپین ګلان یې غوړېدلي وو، لږ هاخوا د سورګلاب بوټي وو. وکیل د صادق د ژوند له وروسیتو پېښو نه و خبر، نو صادق کلي ته د کډې کولو ورته وویل، وکیل ورته غوږ نیولی و:

- ښار کې مو کور په کرایه ورکړ، موسسې سره مې خدای پاماني وکړه، خو حساب مو لاورسره پاتې دی، کور کې مو یو بغلانی په کرایه ناست دی، زوی یې ستا په شان صاحب منصب دی. نن

بیرته کلي ته ځم. هلته کلیوالي ژوند دی. خلک زښت زیات بیوزله دي. ښوونځی نشته، کلنیک او پوخ سړک نه لري، برېښنا او تلویزیون او ګاز بیخی نه پېژني. هره شپه دوسله والو وېره راباندې تیرېږي. د وسله والې ډلې مشر د ښارپه خلکو شکمن او د ښاریانو وژل ثواب اوجهاد بولي، خو پلار مې کلي کې ښه خوشحاله دی، وایي ښه شو چې د ملحدینو او روسانو له ولکې راووتو.

د صادق په دې خبرو سره عبدالوکیل ژور سوچ کې ډوب او ډېر خواشینی شو. صادق ته یې وویل:

-زموږ قسمت هم داسې شو چې له کلي ښار ته راغلو. چاره نه وه، موږ بیوزله خلک وو، پوله- پټی مو نه و، له پلرونو- نیکونو بزګران وو. کله چې دوه کاله د مخه انقلاب وشو، په کلي کې بزګري کوپراتیف او تعاوني صندوق جوړ شو، ما لاهغه وخت پوهنتون نه و پرېښی، ورور مې کلیوالو بزګرانو سره د مرستې په خاطر د تعاونی صندوق مشر شو، په دوهمه شپه وسله وال کورته راغلل زما ورور یې وویشت. ما هم پوهنتون درېیم تولګې کې پرېښود، له کلي راووتو دا دی اوس مې د مخابرې کورس پای ته ورساو او درېیم بریدمن رتبه لرم. حکومت وطن او خلکو ته د خدمت لوړه راڅخه اخیستې ده.

صادق ورڅخه وپوښتل:

دلته مو ژوند څنګه دی؟

-ډېرښه یاستو، بل کوچنی ورور او خور مې ښوونځي ته ځي، پلار او مورکی مې کورکې دي. کرایي کور مو نیولی، خو مور مې شپه – ورځ شهید ورور پسې ژاړي، پلار مې هم غمجن دی، خو څه وکو ژوند دی، سرې- تودې لري نو. زما تنخوا بیخي راته بس ده، کور ورباندې چلیږي، کوچنی ورور او خور مې بل چاته اړ ندي، خپله ورته د مکتب نوې جامې، قلمونه بکسونه او کتابچې رانیسم او دوی ته یې سپارم چې تعلیم وکړي. بله اونۍ د ثور انقلاب دوهمه کالیزه ده، په دې ویاړ ماته د دوهم بریدمن رتبه راکوي.

له دې سره یې په څېره کې د غرور او خوشحالۍ نښې ښکاره شوې. د خولۍ پیک یې لږ پورته کړ، له جیب څخه یې د پېژندنې کارت راوکیښ صادق ته یې ښکاره کړ او ورته ویې ویل:

-کنډک کې مې د مخابرې تخنیکی درسونه پای ته ورسول. ډېر درسونه زموږ خپل وطنی صاحب منصبان راښیي، خو د کاتی واتي(Welkie-Talkie) او (زاس) تخنیک درس له میخایلوف څخه زده کوو. هغه د شوروی د پوځ صاحب منصب او زبردست لایق دی. په دوهم نړیوال جنګ کې د شوروی د پوځ دبري کیسې کوي. مسلک یې مخابره دی، خو رادار کې یې هم خدمت کړی دی. زموږ د غونډ قوماندان د تخار دی، رتبه یې ډګرمن دی، مصر کې یې پوځي زده کړې کړي دي.

صادق په حسرت او افسوس ورته وویل:

-لعنت دې زموږ او تاسو په دې بد روزګار شي، اوس به زه هم موسسه کې بوخت وم، ته به هم د حقوقو فارغ او چېرته به قاضی، حاکم یا علاقدار وې، یا به دې خپله دارلوکاله چلوله، خو بدې ورځې موږ له ښاره وایستلو او په تا یې عسکری دریشی واغوسته او د روسانو درسونو ته کیناستې.

عبدالوکیل ورته زړه تش او ځواب یې ورکړ:

- اوس خو خدای راباندې راوستي ده، له پېښې تېښته نشته. چاره نه وه. یو- دوو کمعقلو په ناچیزه خبره د مُلحد او کافر نوم راباندې کېښود، ورور یې راته شهید کړ. د سر سیب ته کولو په خاطر مو عسکري دریشي واغوسته، بله لار نه وه. وروره ته هم په خپله خوښه کلي ته نه یې تللی.

همداسې ده.

صادق دا شیبه داسې انګېرله چې دا په ټول، ژوند کې د عبدالوکیل لویه او لومړنی خوشحالي ده، خو دهغه د خبرتیا په خاطر یې ورته وویل:

وروره، د دُنیا له حاله خبر یئ؟ یورنګه خلکو وسلې پورته کړي دي، دا حکومت را پرځوي. عبدالوکیل سمدلاسه ورغبرګه کړه:

- میخایلوف کیسه کوي چې د اکتوبر د انقلاب په وړاندې هم باسمچیان پاڅېدل، خو ډېر ژر کراري شوه. ګوندې دلته هم کراري راشي، د خلکو ژوند لږ ښه اود وطن د جوړولو کارونه ګړندي شي. میخایلوف وایي د اکتوبر له انقلاب مخکې زموږ خلک ډېر خواراوزار او دتزار ظلم لاندې وو، تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ډېر وروسته پاتې وو، له انقلاب وروسته یوځ پیاوړی شو، ښارونه اباد، ټولو جمهوریتونو برېښنا، سړک، اورګاډی، تیلفون، روغتونونه او فابریکې وموندلي، اوس هر جمهوریت ښه کرهنه او کارخاني لري او سپوږمۍ ته وختو. کله چې د میخایلوف خبرې اورو، موږ ته هم تمه پیدا شي چې ګوندې په موږ به هم رڼا راشي او له لوږې، ناروغیو او تورتم به ووځو.

د عبدالوکیل د خبرو په اورېدو صادق داسې و انګېرله چې نور نو وطن خړ سیلاو په سر واخیست. هر وطنوال د ماتې بیړۍ په یوه تخته نښتی، څرګنده نده چې رااوتی توپان به څه راپېښ کړي. اوس خو ښار سورکاپېر او کلي غوسه ناک او یاغي شوي دي. سهارګل آکا ریښتیا ویل؛ ‘‘لاړ اوغانستان دوه پړکه شو’’.

صادق عبدالوکیل څخه وپوښتل: موږ د حکومت له ساحې بهر یاستو، هلته ټول تبلیغات د مخالفینو په ګټه روان دي. دلته ښار کې خلک څه وایي؟

هغه ورته وویل: ټول پوهیږي چې افغانستان دیوې ناولې لوبې ډګر شو. لوی هیوادونه خپله جګړه له خپلې خاورې بهر په مخ بیایي . منځنی ختیځ دی، عراق دی، افغانستان دی... لویدیځ تنظیمونو ته د شوروی دعسکرو پېغورورکوي، جیبونه یې وړډک او په وسلو یې سمبالوي، هغوی ننګوي چې جګړه نوره هم توده شي، مکتبونه سوځوي، روغتون نه پرېږدي، د برېښنا او رڼایی دښمنان دي. وطن یې خلکو ته سور اور کړ. وطن کې چې څه د مدنیت او ترقي نښې دي، دا ټولېورباندې له منځه وړي.

پوره څنډ دواړو ځوانانو سترګې په زمکه ګنډلې وې د وطن اوخپلې راتلونکې په اړه ځُرت کې وو. برخلیک څرګند نه و، دوی داسې انګېرله چې ځواني، خوشحالي او آرمانونه یې لکه د کاغذ د هغې پاڼې په شان سوځي چې اورلګیت ورته لګول شوی وي.

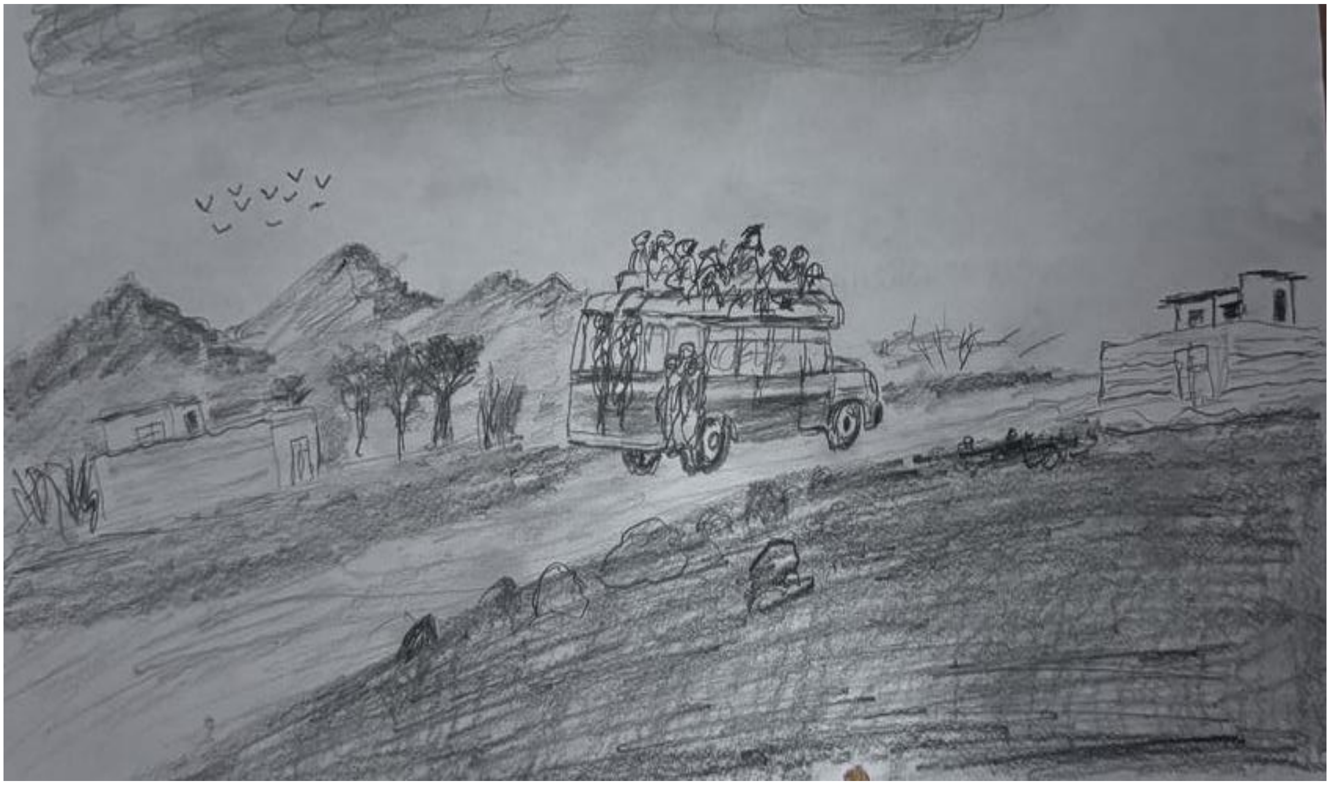

(۱۵)

مازیگر نږدې و چې صادق له ښارڅخه زوړ پنجالي بس کې علاقداري ته ستون شو. دمازیګر لمونځونه شوي وو چې دعلاقداري بازارسره له موټر څخه کوز شو. کتابچه او قلم ورسره وو، وېره کې و چې که وسله وال په مخه ورشي او ورڅخه ویې وینې، ژوندی یې نه پرېږدي. قلم یې لاندې پټ جیب ته کړ او کتابچه یې څادر کې ونغاړله. کله یې چې د خپل کلي په لور ګام اوچت کړ، ګوري چې حاجی صاحب په زهیر ځان د ده مخې ته راغلی و چې تر کلي پورې یې ورسوي. صادق د پلار په لیدو ډېر خپه شو، ورته ویې ویل:

-آغا، ولې دې ځان دومره په عذاب کړې، زه خپله راتلم، یا به تروزرزی راغلی و. خو پلار ورته وویل:

نه زویه، حالات سم نه دي .

دواړه د کلي په لور رهي شول. حاجی صاحب دا شیبه د مازیګر لمونځ کړی و، تسپې یې لاس کې وې. شونډې یې ورو ورو خوځېدې، تسبیحات او په مبارک نبی(ص) یې درودونه ویل، پلار به هر وخت وروسته د مازیګر له لمانځه څخه د ماښام ترلمانځه ټکی خبره نه کوله. ویل به یې دا مهال دریابونه هم چُپ روان وي. خاموش په لاره ته، صادق ورسره ورو ورو ګامونه اوچتول او چرتونوکې ډوب او زهیر پلار ته خپه و. حاجی صاحب ریښتیا ویل. دغو ورځو کې به چې څوک له ښارونو څخه کلیو ته راتلل، وسله والوبه درول، پوښتنې- ګروېږنې به یې ورڅخه کولې. ښارته تلونکي خلک به پولیسو درول او ځارل. د سهارګل اکا خبره سمه وه: (... لاړ اوغانستان دوه بغرۍ شو...!)

صادق چې سیاست لوستی و، د دې ساده کلیوال دخبرې په ژوره مانا پوه او دغې بدمرغی ته خواشینی و. هغه ته یو ځل بیا د پوهنځي کتابونه او د پروفیسور لکچرونه وریاد شول. هغه د سهارګل اکا په خبره سوچ کاو. نه یواځې افغانستان، آن دا چې ټوله نړۍ په سړه جګړه کې ګیر وه. د تاریخ د استاد خبر سمه وه؛ دوه لویو نظامی بلاکونو یو بل ته پخه ایښې وه، په دې منځ کې واړه او خوار ملکونه ترپښو لاندې کېدل. وطن مو د لویې لوبې قرباني ده. صادق چرتونو کې ډوب و، نه پوهېد چې کوم لیدلی خوب بیا ورپه یادیږي؟

کلایو؟

د ختیځ هند کمپنی،

که سوداګر بابا فرانک؟

د ګریټ برټش د ختیځ کمپنی میراثخورو په سیمه کې انګلو- پاک جوړ کړ، د نبراسکا پروژه پیل شوه، انکل سام د تزار له میراثخورو سره په لویه لوبه(G.G) کې افغانستان buffer state کې وشمارل شو. دا دی اوس نو دا وطن له بفرستیت ووت، نو خامخا به نیم یوخوا نیم به بل خوا کیږي، لویه لوبه بل پړاو ته تللې ده. پروفیسور استازي ډېر ښه تعریفول: استازي د خپل هیواد او هیوادوالو ګټې ساتي ! د استازیو لوبه تبا کوونکې ده. د دوی ټول اخلاق د خپلو ګټو ساتل دي. دا وخت بیا دټولګي ټول ملګری یویو وریاد شول: تاج، زرلښته، قدوس، بازګل، باقر، عبدالوکیل، پلوشه، څُماره، ... تقدیرقدوس له سمندرونو او غرونو آپلو واړاو، عبدالوکیل عسکری دریشی واغوسته، بازګل دکلي ژوند ته مخه کړه او بېرته خپله کرونده کې بوخت شو، پلوشې د ټیینګار سنګرکلک نیولی او په ښکاره د حکومت په وړاندې ولاړه ده او دی خپله دشک په نرۍ پوله ولاړ، یو خوا بل خوا ټالې وهي موسسه او کارونه پاتې شول، هم به پولیس ورڅخه پوښتنې ګروېږنې کوی او هم به کلي کې د وسله والو تر شک لاندې وي؟!

دا وخت حاجی صاحب ټولې دعاګانې کړې وې اوتسپې یې جیب ته کړې، د دعا لاسونه یې په مخ راکښل او صادق ته یې وویل:

لاره کې څه خبره خو نه وه، په خیر راغلی؟ صادق ورته په خېرسره د بېرته را ګرځېدو وویل. حاجی صاحب لږ زهیر و، ورو ورو یې قدمونه اوچتول. صادق ته یې وویل چې کیدای شی ایله ماښام تېر کورته ورسیږو.

ځای ځای لاره د ځوزانو له منځه تیریږي، ځینو ځایو کې شګلنې پستې خاورې او ځینو ځایو کې د ویالې په غاړه غځېدلې وه. په تګ تګ کې صادق د کور او د ګاونډیانو ډاډ ورکړ. حاجی صاحب ورڅخه وپوښتل چې اغابادر یی ولید؟ ده ورته وویل چې دا ځل ونشو، بل ځل به یې خامخا وګورم. د ماښام تیاره خورېده ګڼو ونو او د ماښام تیارې د ویالې اوبو ته تور رنګ ورکړی و، مرغی له کروندو شنو ونو ته را ټولیدې. شاوخوا کوم کلی او جومات نه و. حاجی صاحب له جیب څخه زنځیر لرونکی ساعت را وکیښ په ځیر او خواریو یی وکوت، د ماښام د لمانځه وخت نږدې و. د ویالې په غاړه یې څادر هوار کړ او دواړو د ماښام لمونځ وکړ. وروسته تر لمانځه یې پاتې لارپسې واخیسته او له لری د کلی کورونه را ښکاره شول، خو لاهم یو څو لوړې ژورې، او کږه وږه لار پاتې وه. په تګ تګ کې صادق بیا خپله خبره تکرار کړه:

- آغا کور سلامت و. ښه خلک پکې ناست دي. ماته حرامخور نه ښکاري، د کرایې ډاډ یې راکړ. په کړکیو او دروازو پام ساتي. په کولپ کړی کوټه کې سامان امانت و. پلار ورڅخه وپوښتل : دا څوک دي؟
- یو په عمر پوخ سړی و، له بغلانه د جنګونو له زوره کابل ته راغلی، ګاونډې ورسره د کرا قرارداد لاسلیک کړی و پانه یې ماته وښوده. د ده د کورنۍ نور غړي مې ونه لیدل، خو ویل یې چې زوی مې پوځ کې صاحب منصب دی. د ماشومانو غږ- زوږ یې له دوهم پوړ څخه د میلمنو خوني ته راته. حاجی صاحب په اندېښني سره وویل:
ښه خدای دې په ښادی کړي، د کرا پروا یې نه لرم، خو چې خلک ښه خلک وي او ګاونډیان ورڅخه خپه نشي، بیا به مورږ ته ښېرا کوي.

صادق پلار ته وویل:

- بغلانی کاکا ښه سړی و، خدای دې دوی هلته او مورږ دلته خوشاله لري.

دا وخت کلیوال بزګران یومونه او یو یو پنډ شوتله په اوږه، له کروندو څخه خپلو کورونو ته راتلل. دیو نیم کور د بامونو له پاسه لا هم د مازیګرني تناره لوګي ښکارېدل، پیغلو نجونو د بامبوټیو له اړخه د ماشومانو مینځل شوې جامې ټولولې او درویځی یې بندولې. د اسمان لمن کې د ماښام یو یو ستوری ځلېدل او شفق بشپړ سوررنګ درلود، د ماښام خړه رڼا کې د لارې دوو خواووته غنم ښکارېدل چې قد یې کړی و، د تازه شوتلې او سنځلو د ګل بوی خپور و، له دې وروسته لاره د ویالې له غاړې جلا او د کلی د کورونو په لوري کږه شوې ده. دوی د ماښام په خړه کې کلي ته ورسېدل. حاجی صاحب ستړی شوی و، ده کله هم تصورنشو کولای چې د ملک ستانکزي سرلوړي زامن به یووخت دومره لالهاند شي. دا وخت د کلي له جومات څخه بوډا ګان یو یو راوتل او د کڼاوو ترک- تروک غږ یې اورېدل کېد، له ځینو کورونو د لنګوغواګانو د رمباړو غږ راته چې د کور میرمن د شیدو لوشلو کټو سره ورشي او دوی خپلو تنکیو خوسیانو ته شیدې ورکړي. مرغی د دیوالو په سوریو ننوتې او سپیان د بامو سر ته ختل او د لارې اړخ ته

نړدي، د بامونو په ژۍ يې لکۍ منجوله کولې او د خپلې پهرې دنده يې پيلوله. د ورځې تودوخې خپل ځای د پسرلي لړ څه يخې شپې ته پرېښود.

(۱۶)

پاسنيانو خو ماره وکړه، خدای دې خير پېښوي !

دا خبره نن سهار له لمانځه وروسته کله چې ملاصاحب دُعا وکړه توخايراکا(طاهراکا) د يو اعلان په توګه کليوالو ته واورله او تر غرمې پورې ټول کلي کې خپره شوه. کيسه په علاقدارۍ کې د يوه بس موټر او دوو هټيو سوځول او د علاقدارۍ په ودانۍ باندې دبريد کولو وه. پرون شپه درې تنو د حکومت مخالفووسله والو دشپې په تياره کې په علاقدارۍ بريد کړی و، خو عسکرو په بريد کوونکو مخالفينو ځوابيه ډزې کړې وې او مخالفين په شا شوي وو. دوی دوو هټيو او يو هغه بس ته اور واچاو چې محمدجان ماما نوې راوستی و. پخوا ټوله علاقدارۍ کې هماغه يو زوړ پنجالي بس موټر و چې سهار سهار به ته او مازيګر به بېرته راته. هغه به تل ډېر ډک و.

توخايراکا د محمدجان ماما له خواريو خبر و چې په څومره خواريو يې يوڅو روپۍ سپما کړې وې او په ليلام کې يې په څه شوق دا موټر اخيستی و. وروسته تر لمانځه دوه کليوال غلي خواته ورنږدې شول چې ټوله کيسه واوري. توخاير اکا دوی ته په خپګان کيسه پيل کړه:

ورکوه يې جايکی سنګس ده پای لنګس. محمدجان ماما ته خپه يم، هغه خواريوه اونۍ مخکې د جنګلک د باډۍ جوړولو د کارخانې د موټرو ليلام څخه خبر شو، هلته يې په ليلام کې يو بس پېرودلی و. دابس موټر پخوا يوه (ګاز) لارۍ وه چې څو کلونه يې قوای کار کې کار کړی و. د ډېر کار له امله يې د باډۍ دړې ماتې شوې وې، نو جنګلک فابريکې کې ورباندې د سرويس موټرباډۍ جوړه شوې وه. کليوال حيران شول، توخايراکا څخه يې وپوښتل:

دا جنګلک چې دومره کمال لري او زوړ موټر بېرته نوی کوي، کابل کې ده؟

-هو کنه، له کاره لوېدلی موټر او پرخچه پرخچه ترکتور درته له سره نوې نزی جوړوي. سپاره، زنځيرونه، يوم، ګُلنګ، خاښې او نورسامانونه خو څه کوی چې څومره ښه يې جوړوي! زه سرای پيرکه مشر(فرقه مشر) کې رنګمال وم، هلته به چې چا جنګلک کې له سره جوړ شوی بس راوست، نو موږ به ورته ښه رنګ وروغن او له ګلانو ډک کړ. جنګلک کارخانې ته هم يودوه ځل ورغلی يم. زبردست مستريان پکې کار کوي. په کال کې يو ځل د فوايد عامې او قوای کار زړې شوې "زيل" او "ګاز" لارۍ جنګلک فابريکې ته سپارل کېږي، هلته ورباندې د بس موټرو باډۍ جوړه، بيا دا بسونه د سورليو د لېږد لپاره ليلامېږي. څوک يې چې وس او شوک لري، ليلام ته ورشي او ښاري او ولايتی لينونو کې يې چلوي، لکه زموږ محمدجان ماما، خو نصيب يې نشو. ځينو به وروسته تر پېرودلو باغ عليمردان کې د پرکه

مشر سرای ته راوستل، له سره به موشوقی رنګ اوروغن ورکړ، یو څو د ډریورانو د شوک بیتونه به مو وربانديږ ولیکل:

درحقیقت مالک هرشی خداست – این امانت چند روز نزدماست

به سفررفتنت مبارک باد – به سلامت روي و باز آيي

راځه راپسي دسترګو توره - چي ګېر لګوم راپسي ګوره

ماشاالله

سفر بیخطر

له چا چې بخت مرور شي، یا مسافر یا ډریورشي.

محمدجان ماما هم په ډېر شوق دا بس راوستلی و او خلک هم ورته ډېر خوشحاله وو. دغه بس یې دوه ورځې د فرقه مشر سرای کې درولې و چې چت باندې یې ګلان رسم شي، بیا یې د مخې د ښیښې شاوخوا پلاستیکی ګلان کتار کړل. د مخې پمپر ته یې زنځیرونه ځوړند کړل او په وچولی یې ورته ولیکل: یاالله - یامحمد. د دې بس ښه دومره بدله شوې وه چې هیچا نه پېژاند چې دا پخوا د قوای کار دخاورو او قیر چلولو لاری وه. دا بس اوس د نویو قادری۳۰۲بسونو څخه هم ښکلی ښکارېد. دا یوه اونۍ وه چې خلک په شوق پکې ښار ته تلل- راتلل، خو پرون شپه د اور خوراک شو. ورکوه یې د محمدجان ماما دعمر خوارۍ او شوک برباد شو. پاسنیانو د حکومت په ټس کې ورته وسوځاو.

کلي کې هیچا ته پته نه وه چې دا (پاسنیان) څوک دي؟ خو شپیته کاله مخکې صدراعظم مادهاشم خان د کلي د غونډیو بل اړخ ته له سلطاني زمکو څخه خدای بلا ورشو او کرنیزې زمکې چې څو پایکاله کېده، محمدزي شاغاسي ته ورکړه. شاغاسي چا نه و لیدلی، خو نوم یې ډېر مشهور و. شاغاسي دغه څو کوره له کوم بل ځای څخه راوستلي وو، په خپلوزمکو یې دیره کړل، ده ته یې دهقاني کوله. دوی دوه- درې کلونو کې دشاغاسی پرزمکو څو کورونه جوړ کړل، بیا یې یو لوی باغ کیناو اوس له هغه راهیسي همالته مېشت دي او کونې یې وزیږول ډېر شول، لوی کلی شو. د دوی جامو، موزو، خولیو او د دهقانی اسبابونو له کلیوالو سره توپیر درلود. پنې او کناوې یې بیخی نه پیژندلې، موزې اوبوټان یې لرل چې له لرې به ځلېدل او کلیوال به ورته حیران وو. پټکي او واسکټونه یې هم نه وو، د څرمن خولۍ او رخچینې یې وې چې عجبه سپکي او ښایسته وې، لرونه یې غټ غټ او خاښی یې وسپنیزې وې چې کلیوالوته یې دلرلو ارمان ورته.

کلیوال د هغوی سیمې او برید ته نږدې نه ورتلل، هغوی هم دې خواته نه راتلل. دوه چست او غټ آسونه، څو غوایان او غواوې یې لرلې. خلکو یوبل ته ویل چې غواوې یې زریاتی دي! ورو ورو د کلي ډم ورسره بلد شو. له څو کلونو را دې خوا د کلي ډم لومړنی کلیوال و چې د پاسنیانو کوروته یې تګ- راتګ پیل کړی و، د هغوی سنتي سراوبریت خرېیل یې په غاړه اخیستی و. له دې سره د کلي د ډم ډوډې په غوړو کې لمده شوې وه او پاسنیانو به دغلي ترخنګ له خپل باغ څخه میوې، رومی او تازه پیاز او ژمي کې د لاندي وچه

غوښه هم ورکوله. دم له پاسنیانو ډېر خوشحاله و. یوه ورځ چې ملا صاحب توخایراکا سره ناست و، د کلي دم ورته د پاسنیانو د ډکو کندوانو، شیدو، مستو او میوو صفتونه وکړل، ملا صاحب ورته وویل:

- اخ خلیپه که امامت ته یې ملا په کارو، ما خبر کړه.

د کلي نایی ورته وویل:

دوی لا تراوسه خپلو کورنو سره جومات نه دی جوړکړی، لمونځونه په یوه چوتره باندې یا یې کور کې کوي، خو زبردست سخي خلک دي.

دا وخت توخایر آکا خبرې ته ورولوېد د زیري په بڼه یې ملاصاحب ته وویل: نن سبا جومات جوړوي. دا وخت د کلي ملا صاحب خوشحاله شو، توخایر اکا ته یې دُعاوې وکړې:

- ماشاالله، جزاکم الله. اجرونه او برکتونه یې نصیب شه ! ورځم، خامخا به ورځم الحمدلله الذی بنعممة تتم الصالحات. او تالره ای توخایره جزاک الله خیراً.

د شاغاسي زمکو او د پاسنیانو ژوند ته کلیوال هک- حیران وو. کله به چې کلیوال کلي ته نږدې دغونډیو سر ته وختل، آپلو به د پاسنیانو کورونه او د شاغاسي پراخه پربمانه زمکې او کروندې ښکارېدې. یووخت آوازه شوه چې شاغاسی یوه پاسني ته راډیو رالیږلې ده، هغه به غږوله. ځینو کلیوالو د پاسنیانو د راډیو غږ هم اورېدلی و، ټولو هوس کاو چې که کومه ورځ راډیو ووینې. بله ورځ آوازه شوه چې شاغاسي د پاسنیو تر کلي او خپلو جایدادونو پورې سړک جوړوي او خپله والګا راولي. پههه ! دا نو بله خوشحالی وه، کلیوالو ډېر هوس کاو چې (والګا) ووینې.

د اوړي په یوه غرمه کې خلکو یو ناآشنا غرهار غږ واورېد، ځینو وانګېرله چې دا به د والګا غږ وي، نو څو هلکان په منډو منډو دغونډۍ سرته وختل، خو دا غږ د چورلکو و چې وخته له سیمې پنا شوې وې. تر دې وخته پورې دې سیمې ته نږدې چورلکې نه وې راغلې. دا لومړی ځل و چې په علاقدارۍ باندې تر برید وروسته چورلکې په سیمه ګرځیدې اوخلک ورته حیران وو. یوه دوره یې دپاسنیانو په کلي هم وکړه او بېرته تللې وې، کلیوالو یې غږ واورېد خو ویې نه لیدلی.

د شاغاسی او مادهاشم خان په امر د دوی دا دهقانان تر څلوېښتو کلونو چا ونه پېژندل، یواځې د کلي دم ورته او چې بېرته به کلي ته راغی، د هغوی صفتونه به یې کول. د هغوی زمکی او کورونه علاقدارۍ ته لږ ورلنډ وو. د کلیوالو لاره د شاغاسی د پیکالونو زمکو له څنګه د علاقدارۍ خواته غځېدلې وه. دې خلکو ته د کلي څو سپین ږیرو د (پاسنیان) نوم ورکړی و، خو د کلی ځوانان او ماشومان نه پوهېدل چې ولی یې پاسنیان بولي؟

ورو ورو ځینو کلیوالو له پاسنیانو سره راشه- درشه پیل کړه او د هغوی ځوانان هم کله نا کله په آسونو د کلي خواته راتلل. یو ځل یې له کلیوالو څو څاروي اوبل ځل یې څو چرګان په پیسو وپېرودل. هغه وخت ډېرو کلیوالو پیسې نه پېژندلې. د تګ- راتګ په زیاتېدو کلیوال پوه شول چې د پاسنیانو چاته نیت بد نه دی او ګوزاره ورسره کېدای شي. کلیوال پوه شول چې دوی موده وروسته ځان ته خامخا جومات او دیرې-

ځجرې هم جوړوي او کله يې چې کوڼي نورهم وپنځيږي، نو ولس سره به يې راشه- درشه هم پراخه شي. ورو ورو د هغوی کلي ته د (شاغاسی کلا) نوم ورکړل شو. دغه نوم د کلي د ډم په خوله مشهورشو.

څو ورځې وروسته چې کله به ډم کورپه کور ګرځېد او د هلکانو وېښتان به يې جوړول يا به يې چېرته د وياليٍ ترغاړې او د ونو سيوری لاندې د چا سنت او ږيره برابرول، نو ويل به يې شاغاسي کلايانو جومات جوړ کړ، اوس يو خادم ورته په کار دی. بله ورځ يې د مني تاوده لمر ته د لټک سراو څټ خرېيه، دوه-درې کليوالو ديوال ته ډډه وهلې وه، برات وپوښتل:

- خليپه، ژمی وزګار يم. زړه مې دی ورشم دجومات خادم به شم، خو نه پوهيږم چې څه ډول خلک دي، په مزدوري ورکولو کې غالېجن نه وی!؟

خليپه د لټک له سره چاړه پورته کړه کار يې ودراو، په ډاډ يې ورته وويل:

ډېر ايماندار خلک دي سترګې يې وږې نه دي، زما زوی ورغی کار يې ورسره پيل کړ، نور زه نه ورځم. زوی مې ډېرزيات ورڅخه خوشحاله دی.

خليپه بېرته په يو زنګون شو، چاړه يې په احتياط د لټک نيم خرېيل شوي سرته برابره کړه. داوخت برات ورته برګ شو:

- ګوره کنه خليپه دې کې دې هم چل دی. زوی دې خليپه توب په موږ زده کړ او چې د کار شو شغاسی کلا ته دې واستاو، ته نور له پښو لويدلی يې، د ډول وهلو په مهال دې پښې ريږدي، چې په سر او ږيره چاړه خوځوې هم لاس دې ريږدي، کومه ورځ به د ماشوم سنتی کولو کې کوم ماشوم ژوبل کړې. ته به هلته تللې وې، زوی به دې دلته د ولس کار کاو.

د دې خبرې په اورېدو د خليپه ماغزه وتورېدل چاړه وښوېيده د لټک سر ټپي شو، ژر يې له څرمين بکس د نيل ټوټه را کښله او په ټپ يې کېښوده. دلټک آخ آخ غږ پورته شو، خو ځان يې کلک کړ. خليپه بيا بکس ته لاس کړ يوګوټه پومبه يې راوايستله او د لټک د سر په ټپ يې کېښوده. د سر خرېيلو چاړه يې يوه شيبه اړخ ته کېښوده، برات ته يې وويل:

- برګ برګ مه کيږه، موږ ته کمسل واياست خو کمسله خبر تا وکړه. زموږ کار د سلمان پيغمبر دی، غلطي نه کوو. کلونه مې د ولس کار په اخلاص کړی دی، اوس هم لګيا يم سهار او مازيګرد کلي کوز او بر سرته منډې وهم. د شاغاسي کلا لرې ده، هلته چې په پښو ځُست نه اوسي، تګ نه کيږي. زوی مې زلمی دی. زموږ کار خو د ثواب کار دی، ګوره خبر دې غلطه وکړه !

لټک سر ټيټ نيولی و او خپلو نيموخرېيل شويو وېښتانو ته يې کتل، د سر ټپ يې سوی کاو، خليپه شيطان لاحول کړ، له برات يې مخ راواړاو بېرته يې خپل کار پيل کړ. کله يې چې د لټک سر ورپاک کړ دهغه وېښتان يې يو اړخ ته وځنډل او برات ته يې بيا وويل:

- قسم راباندې حق نه لری چې د شاغاسي کلا خلک دومره ایمانداره، سخي او په اتفاق خلک دي چې دا زموږ کلی یې ګرد ته نه رسیږي. که زه هم ورشم هم یوټوټه زمکه راکوي، هم کور.

برات و وېرېد چې کلی بې خلیپه نشي، ژر یې پښیماني وښوده:

ګوره خلیپه هسې مې خبره وکړه، موږ تا کله پرېږدو چې ولاړ شې. دا ولس درپه غاړه دی خپه کیږه مه.

***

کابل کې د حکومت له بدلون دوه نیم کاله وروسته، کله چې د مني وروستی ورځې راورسېدې، سنځلې پخې شوې او د توتو پاڼې رژېدې، کلي کې آوازه شوه چې په خپله شاغاسی د خپلو جایدادونو ټول واک پاسنیانو ته سپارلی او خپله له وطنه ووت. خلک حیران شول. خلک تر دې هم ظریف اوعبدالرحمن ته حیران وو، دا ځکه چې د دوی د لسو کلونو دعوا په یوه ورځ هواره شوه. ظریف اوعبدالرحمن دوه ورونه وو. کله چې د دوی پلار مړ شو، خپلو منځو کې یې زمکه او یوه وړه غونډې باغچه ترکه کړه، خو ډېر ژر یو بل سره د ونو په سر وران شول. هغه پټي چې عبدالرحمن ته رسېدلی و، په پوله یې کتار ونې وې، دوه پکې توت وو. د باغچې هغه نیمه برخه چې عبدالرحمن ته رسېدلې وه، د ابراهیم خاني توت پیوند ونې پکې وې، خو د ظریف خواته یوازې یو شنډ توت و. د ونو په سر د دوی دعوا تر علاقداري او بیا تر حکومتي ورسېده. هره ورځ به محکمې او دعوا ته تلل، د دواړو زمکه ګرو او پورنو کې تر ستوني ډوب شول، غواوې یې وپلورلې، داسې ورځ را ورسېده چې کور کې یې یوه چرګه هم پاتې نه وه، خو لس کاله یې شول چې دعوا حل او پای نه درلود. کله چې حکومت بدل شو، علاقداری ولسوالي شوه، نوي ولسوال دواړو ورونو ته د کلی له غونډۍ آبل اړخ ته پنځه پنځه جریبه آوي زمکه ورکړه او دعوا یې په رسمی توګه پای ته ورسوله. ایله ظریف اوعبدالرحمن په کور شول او د دواړو په سترګو رڼا شوه. تېرو لسو کلونو کې د دواړو ږیرې سپینې شوې وې. دوی به یوازې د ژمي شپو ورځو کې کور کې وو، نور ټول کال یې حکومتی ته منډې وهلې. د کال لس میاشتې به دوی محکمه په محکمه ګرځېدل. دا دی دې وروستیو کې د حکومت بدلون او د ظریف اوعبدالرحمن د دعوا پای کلي کې هغه طلسم مات کړ چې ګواکې په پاچاهې د چا زور نه رسیږي. دا هم ورته معجزه ښکارېده چې محکمه دې د لسو کلو دعوا یوه ورځ کې ختمه او دواړو اړخونو ته لا پنځه پنځه جریبه زمکه هم ورکړي! دا هم ورته معجزه ښکاره شوه چې هغه علاقداري او ولسوالي چې خلک به یې له دیوالو وېرېدل، اوس د یو څو مول لرونکو له خوا تر برید لاندې راغې او آن حکومتي ماسلان یې په شپه کې ور وویشتل. دا هماغه ماسل و چې څو کاله مخکې به یې تش لاس یوه ډله هغه کلیوال علاقدارۍ ته بیول چې مالیه به یې نه وه ورکړې.

نن لا یوه بله نوې او حیرانوونکې خبره دا وه چې شاغاسي له وطنه ووت او بزګرانو یې په ولسوالۍ برید کړی دی. خدای دې خیر کړي، مار لنډی شو، خو مړ نشو. کلیوال اندېښنه کې شول چې دې اورګډیو خو اور بل کړ. سبا به حکومت د پاسنیانو په ځای موږ ته سزا راکړي، د وچو له زوره لامده سوځي. پاسنیانو خو ماره وکړه، خدای دې خېر پېښوي !

دا خبره نن سهار له لمانځه وروسته کله چې ملاصاحب دُعا وکړه توخاير اکا د يو اعلان په توګه کليوالو ته واورله او تر غرمي پورې ټول کلي کې خپره شوه. کيسه په ولسوالي کې د يوه بس موټر او دوو هټيو سوځول او د علاقدارۍ په ودانۍ باندې دبريد کولو وه . ولسوالی ته لا اوس هم ډيرو خلکو علاقداری ويله. کليوال انديښنه کې وو چې خدای دې خير پېښوي.

(۱۷)

له هغه راهيسې چې لومړی ځل يوه شپه پخوانۍ علاقداري چې اوس ولسوالي ورته وايي، تر بريد لاندې راغله او يو نوی بس او دوه هټۍ و سوځېدې، يو کال تېر شو. تېر يوه کال کې ډېرو سيمو کې د حکومت د مخالفينوشمېر زيات شوی و او په حکومتي ځايونو بريدونه نور هم زيات شوي وو. کلي کې د خلکو وېره وه چې د دوو خواوو ترمنځ دوی تر پښو لاندې نشي. اوس په کلي کې درې- څلورو کورونو راډيو لرله، دوی به سره راټول شول او د پرونۍ شپې خبرونه به يې يو بل ته اورول. د علاقدارۍ نوم په ولسوالۍ بدل

شوی و، عسکر یې ورته زيات کړي وو او دوه لوړ د پخو خښتو برجونه يې ورته جوړ کړي دي. دا لومړی ځل دی چې خلک دلته د پخو خښتو ديوالونه او برجونه ګوري. د عسکرو پخواني سرپوښ ټوپک په پاڼشه ماشيندارو بدل شوي دي، لا يونيم کلاشينکوف هم ترسترګو کيږي. خلک وايي کلشينکوف په يوه سا دېرش ګولی ولي! خلک چې عسکرو سره کلاشينکوف ويني، نو داسې انګيري چې حکومت د پلچرخي بنديان او جوماتو کې لمونځ کوونکي خلک خامخا په همدې وسله چانماري کوي او بيا يې ډله ډله خاورو لاندې کوي، خو شوروي عسکر بيا تر دې هم بتره وسله لري چې بشپړ کلي ورانوي. د خلکو وېره هغه وخت له دغو وسلو زياته شوه چې ستار اکا له ښاره راستون شوی و او خلکو ته يې کيسه کوله:

- ای بوسلمانو، دا کوټې سنګي سرک نده؟ په دې راسم وم چې د الکين ښيښه او د شوتلي تخم واخلم، دا وخت جومات کې جمه شوې وه، بسلمانان راوتل چې وروسي اسکر ځان د جومات مخې ته ورساو چې دا کله کوپ يې ضربه کړ ديرش تنه مظلوم بسلمانان يې يو ځای وويشتل.

خلکو توبې اېستلې او دې ناتار ته خواشيني شول. د ستار اکا هرې کيسې به خلکو ته وېره پيدا کوله. يوه ورځ يې کليوالو ته ويل:

- ورونو حکومت هرهغه سړی نيسي چې سپينه لونګۍ او ږيره يې وي او سيده يې ماسکو ته ليږي. هلته صابون ورڅخه جوړوي. کابل کې خلکو د يو صابون له منځه يو کاغذ وموند چې پکې ليکلي و چې روسانو موږ له اوغانستانه راوستلي ياستو، ټول په لوړه او تنده کې ياستو، هر ورځ راڅخه سل سل تنه وړي او صابون ورڅخه جوړوي. د تاسې دې غاړه بنده وي چې ترڅو جهاد شروع نه کړئ او ترڅو مجاهدينو سره يوځای نشئ ژوند درباندې حرام دی.

کليوال د ستار اکا خبرو وېرولي وو. کلي ته هم له کابل اوهم له ولسوالۍ بيلابيل خبرونه راتلل. په ولسوالۍ باندې بريدونه زيات شوي وو، خو تر ټولو سخته جګړه همدا تېره شپه وه. په دې جګړه کې درې عسکر وويشتل شول او يو تن مجاهد ټپي شو. ټپي مجاهد يې ملګرو کلي ته رسولی و. خلکو دغه مجاهد ته شاباس وايه او دا ټکی به يې هم ورسره کړ: د زمري بچيه غازي شوې. نورو به دعاکوله چې خدای دې روغ کړي.

کلي ته پرله پسې نوي خبرونه راتلل. صادق ته دا کيسې هومره هيښوونکې وې لکه څومره چې ورته څلور کاله مخکې د سفير ادولف ډابس وژل کېدل حيرانوونکي و. هره ورځ به کليوالو يو بل ته ورو ورو ويل:

- د خلي اور درمند ته ځي،
- دا د پټي سره دی، پټی وروسته سورور دی.

بيا به يې غلي غلي شاوخوا وکتل او د بی. بي. سي. د پرون شپې اوريدلي خبرونه به يې يوبل ته ويل او يو نيم به دا هم ورسره کړه:

- نور نو د ټينګې نه دی ، لمن به يې آخر ورټوله شي. وای کابل کې مکتبيان په کلام شريف خيژوي، چې کوم يو انکار وکړي، ديستي يې ولي. أبله ورځ يې دپوليخيشتی جومات دروازې هم وتړلې او ملا امام يې ماسکو ته بوت.

له دې ټولو کيسو داسې ښکارېده چې خلکو د شوروی عسکرو له راتګ څخه کرکه کوله. د دې کيسو په اورېدو او دغې ورځې ته په کتو سره صادق اوس و پوهېد چې هغه وخت د پروفيسور انديښنې بيخي په ځای وې. د صادق سر په دې هم خلاص شو چې قدوس ولې له وطنه پښې سپکې کړی او په دې هم پوه شو چې پلوشې د مظلومو خلکو د غمونو لپاره ځان سپر کړی و او د شوروی عسکرو په وړاندې يې په مېړانه غبر اوچت کړی و.

د ورځو په تېرېدو سره ولس پرله پسې د شوروی پوځ د راتګ په وړاندې خپل ډله ډله ځوانان سنګرونو ته لېږل. اوس په هره سيمه کې د جګړو د زور اخيستو نښې ښکارېدې. ډېرو سيمو کې سوځېدلي ټانګونه او نړېدلي ديوالونه ښکارېدل.

کلي ته د صادق د راتګ څلور کاله وشول، په دې څلورو کلونو کې يوځل کابل ته تللی او خپل کور يې ليدلی، نو زړه کې وګرځېدل چې يوځل بيا ښار ته ولاړ شي، د موسسې ملګري وګوري، د شيراقا هټۍ کې يوځل بيا يوه پياله شيدې او نيم روټ فرمايش ورکړي، بغلانی کاکا به هم وګوري او د خپلو کتابو خبر به هم واخلي... خو چې څومره يې سنجوله، د تګ امکان نه و. ښار کې ټول هغه د عسکری عُمر لرونکي ځوانان نيسي چې د مکلفيت دوره يې نه وي تيره کړي. هره ورځ په حکومتي ځايونو بريد کيږي. حکومت له کلي څخه ښار ته تللي باندې او مجاهد له ښار څخه کلي ته راغلي باندې شکونه کوي، نو غوره يې وبلله چې زړه صبر کړي او ښار ته له تګ ډډه وکړي.

ښار کې د چاودنو وېره وه او دلته په کليو کې دا څلور کاله کيږي چې حکومتي ځواکونه يو ناڅاپه له يوې خوا راشي له هرچا پوښتنې کوي، کورونه پلټي ... يو ځل بيا د سهارګل اکا خبره ورياده شوه: ...لاړ اوغانستان دوه پرکه شو...

صادق ته په دې ساده خبره کې د نړۍ د سړې جګړې تاو- تريخوالی ښکاره کېد چې لوګي يې له افغانستان څخه پورته کېدل. دافغانستان د معاصرتاريخ د استاد اود سهارګل آکا خبرو يو مفهوم درلود: سړه جګړه او لويه لوبه! او بيا ورته د عبدالوکيل خبره ورياده شوه :ريښتيا ده، لوی هيوادونه خپله جګړه له خپلو هېوادو بهر په نورو سيمو کې په مخ بيايي .

لوبه ډېره پيچلې شوې وه.

(۱۸)

له هغې ورځې چې د شاغاسي کلا ته حکومتي قوا راغله او د پاسنيانو دوه چټ زلميان او يوه بوډۍ ښځه ووژل شول او درې تنه نوي زلمکيان يې عسکرو بوتلل، دوه کاله تيريږي. شاغاسي کلا ته قوا هغه وخت راغله چې د کابل په جاده کې د خاد مامورينو يو پاسنی له (ګرانيت) بم سره ونيو. د دغه پاسني له جيب

ځخه امنیتی مامورانو د خلکي حکومت د دري جریبه ځمکې سور سند هم موندلی و چې ده ته د انقلابی شورا په حکم ورکړل شوی و. د دې سند په منځ کې یو ټوټه کاغذ و چې په خپله شاغاسی په خپل قلم دوی ته د جهاد لارښوونه کړې وه. له پاسني سره د دې کاغذ په موندلو سره په هغه سبا قوا راغله، خو شاغاسی کلاته لا نه وه رارسېدلې چې له دې کلا وربانډې مرګانی ډزې وشوې. په لږ شیبه کې درې پلې عسکر ولګېدل، خو کله چې بیردیم زرهدارونه رامخته شول او د پولو او پټیو له منځه ټانکونه مخ په کلا راغلل، مجاهدین په شا شول. همدې وخت کې د دوی دوه تنه او یوه بوډۍ ادې ولګېدل. عسکرو کلا تلاشی کړه د پاخه عمر نارینه او ښځینه وو ته یې څه ونه ویل، خو درې نوی زلمکیان یې ځان سره بوتلل او قوا بېرته ستنه شوه. له هغه وروسته شاغاسي کلا کې یواځې پنځه تنه بوډاګان، یو څوښځینه او ماشومان پاتې وو. ډېر ژر پاتې کسانو کلا پرېښوده او دهغو ونو له منځه په هغې لاره ووتل چې دوی څو کاله مخکې دا ونې کینولې وې او دا کړه وړه لار یې جوړه کړې وه. دبوډې پښو زور نه اخیست چې له خپل کوراو کلا ولاړه شي، نو ځکه به هر څو ګامه وروسته کیناسته او په خاورو به یې منګولې ډکې او په سر به یې باد کړې، خو لمسیانوبه له لاسه ونیوله اوځان سره به یې روانه کړه. هغوی ټول پېښور ته مهاجر شول.

په نورو کلیو کې هم ځینو کسانو وسله اخیستې وه او جوماتو کې به هره ورځ ملحدینو پسې تبلیغ روان و. خلکو یو بل ته ویل: کابل کې چې د چا نوم شکور و، اوس یې کمونیستی تسکره کی شکوروف او د چا چې محمد و، محمدوف او د چا چې ستار و ستاروف کړي یې دي. ټول نومونه بدلوي او خلک له بوسلماني اړوي چې څوک انکار وکړي او کمونیستی تسکره وانخلي جی په جی یې وژني....

د شاغاسي له کلا د پاسنیانو کډه کولو ته خلک خپه وو. کلیوال پوهېدل چې نن یا سبا به په دوی هم هغه ورځ راځي چې په شاغاسی کلا راغله. له لرې- نږدې سیمو خبرونه راتلل چې کلي تشېږي او کډې مخ په پېښور، کوهاټ او کوټې باردي. له کلي څخه به یواځې بوډا ګان، ماشومان او ښځینه ښار او ولسوالۍ ته تلل، ځوانان نشو تلای. یوه ورځ صادق خبرشو چې توخایر کاکا ښارته ځي. ورغی او عبدالوکیل ته یې د یوه لیک د وروړلو هیله ورڅخه وکړه، توخایر کاکا یې غوښتنه ومنله. صادق عبدالوکیل ته لیکلي و:

" زما د خوږو ورځو آشنا او ټولګیوال ګران دوهم بریدمن عبدالوکیل سلامونه مې ومنه. زه له خپلې کورنۍ سره کلي کې دېره یم. دا ډېروخت ښار ته نه یم راغلی، کنه خامخا مې ستا خبر اخیست. بی وفا مې مه بوله. حالات ډېر خراب اوتاوجن دي. زموږ کور کابل کې پاتې دی، دلته کلي کې ټوله ورځ په پولو وزګار ګرځم، چُرتونه وهم. له ډېر لرې خبر شوم چې بازګل هم کلي کې دی، له نورو ټولګیوالو نه یم خبر، فکر کوم بېلابېلو ادارو کې به په کارو بوخت شوي وي. زموږ له کلي لږ پورته یو کلی چې شاغاسی کلا یې بلله له خلکو تشه او ټول مهاجر شول، ځوانانو یې دحکومت په وړاندې وسله اخیستې او دشپې دشپې په حکومتی ځآیونو بریدونه کوي. ښارڅخه نه یم خبر. لږ د ښار او ټول وطن د حالاتو او راتلونکې په اړه راته ولیکه څه وکړم او څه کولای شم؟ که دی انډیوالان لیدل زما سلام ورته وایه، نور دې په خدای(ج) سپارم. زما د دغه کلیوال په لاس ځواب را ولیږه.

۱۲/۴/۱۳۶۶

په هغه سبا توخایرکاکا ښار ته ولاړ. لارې ډېرې سختې وې، مجاهدو ځوک ښارته نه پرېښودل، له ښارڅخه راتلونکي يې پلټل او ځورول. موټر په آسانه نه موندل کېدل، خو چاره نه وه. روغ- رنځور او له ښار څخه د ځينو اړتياوو پوره کول دمخې کارونه وو. توخاير اکا خوار په سپينه ږيره او کړوپه ملا د يو- دوو ساعتونو لاره په څلورو ساعتو کې وهلې وه، غرمه ښار ته رسېدلی و. خپله سودا، ټک وپوک يې چې په کار و، هغه يې برابر کړي وو، هلته يې مرکزي کلنيک کې ځان هم په ډاکټر کتلی و. ډاکتر ورته څو ګولۍ او يو بوتل شربت ورکړی و، غرمه يې د عبدالوکيل دوی عسکري قطعه موندلې وه او ښه توده قروانه يې ورسره خوړلې وه. د راتګ په مهال يې له عبدالوکيل څخه ليک هم رااخيستی و، د ماسپښين لمونځ يې د جادې د پای په جومات کې کړی و، نور نو د کلي په لوري را روان شوی و. کله چې راورسېد په هماغه تياره ماښام صادق د لارې په سر ورته ناست و. له رارسېدو سره سم يې دهغه پنډوکی ورسره رااخيست او تر کوره يې ورسره راوړ. توخاير اکا د ماښام تياره کې د واسکټ له جيب څخه کاټ کړی کاغذ ورکړ. صادق شکر وکړ چې خدای پاک رحم کړی چې اکا ته وسله وال په مخ ندي ورغلي او ليک يې ورڅخه نه دی موندلی، کورته راغی. په بيړه يې د شپې له ډوډۍ مخکې د الکين رڼا ته د دويم بريد من عبدالوکيل ليک پرانيست:

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ. دعاو سلام ډېر خوږ ورور محمد صادق جانه. زما متقابل سلامونه او احترامات ومنه. ستا کليوال ستا ليک راوړ، ډېر خوشحاله شوم. تل مې په زړه راګرځې. ځينې ټولګيوال ښار کې ګورم، کارونو کې مقرر او خوشحاله دي، خو يو شمير نورو څخه نه يم خبر. کابل کې حالات ورځ په ورځ خرابيږي. د شوروی پوځ له هيواده وځي، همدا اوس هم له ډېرو ولاياتو را وتلي دي. يوازې کابل کې شته چې ډېر ژر به ټول خپل هېوادته ستانه شي. ميخايلوف هم موږ سره خدای پامانی وکړه. د مخابرې د کنډک قوماندان د ګلو ګيډۍ ورکړه رخصت يې کړ. زه اوس راديويي مخابره، زاس او کاټی واټی کې پوره رسېدلی يم. مخابره کې ترما بل تکړه ځوک په ټوله اردو کې نشته، اوس يې راته د لومړي بريدمن رتبه منظور کړې ده. په کابل هره ورځ راکټونه راځي. هره ورځ مړي او ټپيان دي چې امبولانسو کې ليږدول کيږي. د ټپيانو درملنه نوره د ډاکټرانو له وس وتلې ده. خلک له ښاره په تېښته دي، کله چې مجاهدين دبرېښنا پايې والوځوي دښار ډېرې برخې تياره شي، د يو ښوونځی د اوبو زيرمه کې مجاهدينو سمي مواد اچولي وو زده کوونکي يې مسموم کړي دي. هر ځل چې د حکومت مخالفين راکټونه ولي، ډېر خلک وينو کې ولمبيږي. حيران ياستو. پېښورته مهاجر کېدل، له باران پاڅېدل او ناوې لاندې کيناستل دي. زه هره ورځ مخابره کې د پنجابي جنرالانو خبرې اورم چې د افغانستان تباهي ته يې ځومره په دښمنۍ ملا تړلې ده. اوس کابل کې ډېر بدلون راغلی. دسولې خبرې رواني دي، پاچا به بېرته راشي، پلار مې پاچا ته ډيره هيله لري. اوس بندي کول او سزاګانې هم نشته، ډېر مخالفين له زندان خوشې شول. کابل کې سباوون، اخبار هفته، عدالت او ډيرې نورې مجلې او آزاد اخبارونه راوتي چې جګړه غندي، مخالفين او دولت نقد او د اصلاح لارې ښيي. ملګرو ملتونو د افغانستان د جګړې د پای او د نوي موقت حکومت د جوړولوژمنه کړې ده. پلوشې څخه تل خبريږم، د حکومت ضد سنګر يې نيولی، ډيرځله ورځم ګورم يې. په ما ډېر حق لري، ما دهغې د مرستو له برکته درې کاله سبق ووايه. احسان يې نه هېروم. تېره اونۍ مې ښار کې وليده جوړه وه، ويل يې ورېښمينې واده کړی او علی چيرته لوی رييس مقرر دی. نورو ډيرو ټولګيوالو څخه نه يم خبر. زموږ دوه تنه استادان تېره اونۍ کوټې ته او يوتن المان ته مهاجر شول. دوی

پېښور ته د مهاجر کېدو زړه ونه کړ، ځکه چې هلته تنظیمیانو دوه نوي مهاجر شوی د پوهنتون استادان ووژل، خو کوټه او لویدیځ هېوادو کې خطر نشته. بازګل هم له وطنه وتلی. د پلوشې پلار وفات شو، خپله له مور او خورکۍ سره تېره اونی آلمان ته مهاجره شوه. دټولو ښارونو حالات خراب او محاصره کې دي. اعتبار نشته که له کابله یې خوست یا کندهار یا اسمار ته ولیږلم، بیا نو د ژوند تمه نشته. ټوله جګړه همدغو دریو ځایو کې ده، چې حکومتي ځواکونه ډېر تلفات پکې لري. که مې ونه لیدې بخشش کوه. حاجی صاحب ته زما احترامات ورسوه. اوس دې په مخه ښه.

لومړی بریدمن عبدالوکیل

۱۳/۴/۱۳۶۶

صادق د لیک په لوستلو لږ خوشحاله، خوډېر زیات خپه شو. د وطن حالات ورته ډېر کړکیچن ښکاره شول. د سولې تمه نه وه، نه حکومت د ټینګې دی، نه مخالفین داسې آسانه په کابل ننوتی شي، خووطن به نور هم کنډواله او د مسلمانانو ویني به وبهیږي. خدای دې نه کوي چې د دښمن دا خبرې رېښتیا شي چې: جنګ، جنګ، تروروستي افغانه جنګ ! او کابل باید وسوځي.

صادق د سوچونو او اندېښنو ټالی وهلی، د کوټې دیوال ته یې ډېره وهلې وه چې دا وخت مور او کوچنۍ خور لوښي راوړل او پلار سره د شپې ډوډۍ ته کیناستل. صادق د عبدالوکیل لیک په اندېښنې سره خوندي ځای کېښود چې کوم مجاهد یې ورسره ونه ویني. د لوښو او ډوډۍ خوا کې ایښي الکین تته رڼا کوله. وروسته تر ډوډۍ حاجی صاحب خپله راډیو راواخیسته او بی. بی. سی. یې پکې لټوله. حاجی صاحب به هره شپه د ماخُستن له لمانځه مخکې بی بی سی راډیو اورېدله. صادق ته هیله پیدا شوې وه که چیرې د حکومت دسولې او روغې پروګرام کامیاب شي، بېرته به ښار ته ولاړشي موسسه کې به کار کوي. حاجی صاحب هم هیله لرله ګوندې که پاچا بېرته راشي، خو په دې شپه راډیو د دوی دواړو تمه وشلوله؛ راډیو ویل: د کابل حکومت غواړي د ملی روغې جوړې ترنوم لاندې دخپلې ماتې لپاره یوه د اوړو پزه جوړه کړي، مجاهدینو اعلان وکړ چې موږ به په زور کابل فتح کوو. موږ زرګونه روسی عسکر ووژل او لسګونه زره مو ټېپیان او ډېرمو ژوندي ونیول، شوروی سورپوځ مو مات او وشاړه، پاتې شوني خو یې ډېر آسانه ماتولای شو. دوی سره سوله د جهاد بدنامی ده...

دې پسې راډیو د مجاهدینو د یو قوماندان مرکه راواخیسته:

... یږ زده- زونګه له تلک څخه ځان ویوست. د مظلومو افغانانو دُعا د الله پاک دربار ته منظوره شوه، ګروموف له غوسې په ډک زړه له حیرتان بندره واوښت، اوس د شوروی عسکر په خپلومشرانو په غوسه دي. هغه سور پوځ چې نړۍ ورڅخه وېره لرله، دلته په ګونډو شو. مجاهدین به کابل فتح او اسلامي نظام به جوړ کړي.

حاجي صاحب چې د قومندانانو دا خبرې اورېدې، د پخواني پاچا د راتګ تمه یې له منځه تله. د تنظیمونو مشرانو د پاچا راتګ نه مانه. حاجی صاحب ته د روسانو وتل لویه خوشحالي وه، خو د پاچا نه راتګ ورته لوی خپګان و.

بی بی سی به د هرې هغې سیمې خبرونه او مرکې خپرولې چې روسان ورڅخه وتلي وو، دسیمې خلک به خوشحاله وو. هره شپه به داغږ واورېدل شو: دا لندن دی! ورپسې به خامخا د یو رهبر مرکه وه. "لیزدوسیت" او " م. جلیل " د سختو جګړو راپورونه چمتو کول. په دغه شپه چې صادق ته د وکیل لیک را رسېدلی و، "ګوهرالرحمن " په دې لنډه خبره د حاجی صاحب تمه بیخي وشلوله چې ویې ویل:

... خدای خبر که دا سندا په څېر وختی شي. په دې وروستیو کې اکوام متحده د اسلام اباد ماشالایی ملامتوي او پاچا خو هسې هم مېنوکه وزرلاندې منډلې، غلی دی...

حاجی صاحب په دې خبره ډېر خپه شو، خو ورپسې یې د یو قوماندان دا خبره واورېدله:

... د راتلونکی کوچني اختر لمونځ به مجاهدین پُلخشتي جومات کې کوي...

په دې خبره باندې حاجی صاحب زښت زیات خوشحاله او مخکنی خپګان یې هېرشو. دا د بی بی سی کمال و چې په یوه سترګه یې ژړل په بله یې خندل. یوځل بیا د ګوهرالرحمن غږ واورېدل شو:

... حاجی کیمپ او جلاله کیمپ کې په اتوار او بیا په زیارت ورځ اته کسان مهاجر د خوارځواکۍ او پشه کال د تبې اوسختې ګرمۍ له وجې هلاک دي. سره له دې چې له اکوام متحده په تېر جون کې اته کروړه او ټول کال کې پینځه اُربه لازیات پیسې ورغلی، خو کیمپونو کې د مهاجرو ورځ بده دا...

حاجی صاحب بیا خپه او اندېښنه کې شو، راډیو یې بنده کړه او د ماخوستن د لمانځه په نیت پاڅېد.

(۱۹)

په هغه سبا مازیګر د میاګل اکا د کلا مخې ته پرله پسې ډزې وشوې. خلک و ویرېدل، ټول ځک- برګ شول. ځینو انګېرله چې قوا راغله، ځینو فکر کاو چې د مجاهدینو دوه ګروپونه بیا یوبل ته اړم شوي دي، ځینو انګېرله چې د چا کور کې به زوی شوی وي!؟ څو تنه کلیوال په ډېر احتیاط د ډزو د غږ خواته ورغلل، که ګوري چې د میاګل اکا د کور مخې ته یوه د اتو- نهو کسانو ډله ولاړه ده، درې تنو سره یې ماشیندار وو، څو تنو نورو مولونه وهلي وو، نور یې نه پېژندل کېدل. دوی خوشحاله ښکارېدل، خو لږ هاخوا میاګل اکا دخپل خړکي کور د ټیټکي سپیره دیوال خوا ته ناست، لونګۍ یې ول ول په زمکه پرته، خو خولۍ یې په سروه، سترګې یې اوښلنې او سرې ښکاریدې. خلک وړاندې ورغلل میاګل بیا راپاڅېد د یو تن وسله وال پښو ته ور ټیټ شو:

- مه کوئ، مه مې بې عزته کوئ، د خدای لیاز وکئ. مه مې شرموئ لږ پښتو او مسلماني.

دا وخت یوتن وسله وال د څټ له خوا له واسکټ ونیوپورته یې کړ، ښه پوره ټکان یې ورکړ، په غوسه او پټکې یې ورته وویل:

- اکا مبارک دې شه !

خو هغه بیا عذرو او زارۍ شروع کړې.

له زاريو سره يوځای د مياڅګل اکا اوږې او پښې ريږدېدې چې بل وسله وال شا ته ټيله کړ:

- ورځه په کور دې ننوځه! خو مياګل بيا پر زمکه کيناست او خاورې يې په سر باد کړی: وا مسلمانو تبا شوم.

د ډلې بل تن چې خر پکول يې په سر و، ورته وويل: مرګ دې راغلی، پاڅه قلم د ازل په ورځ وهل شوی، ماوتا څه نشو کولای. لور دې د قوماندان صاحب شوه. موږ به ژر واده ته تيار شو.

د مياګل اکا له زړه لمبه پورته شوه، غوښتل يې څه ووايي، خو سلګيو ونيو. له شرمه يې کليوالو ته نه کتل.

مياګل اکا يو خوار کليوال و. ټول ژوند يې دوه جريبه زمکه او يو ټيټکی دختو سپېره کورچې دوه کوټې يې لرلې، يوه غوا او دوه وزې وې. زوی يې نه و، ايک يوه لوريې وه چې فاطمه نومېده، په کلي کې په پاتخمی مشهوره وه، خو مور او پلاربه له نازه (پاتو) ورته غږ کاو. د پاتخمې د ښايست کيسې هرځای کېدې. هغه نوې د پېغلتوب عُمر ته رسېدلې وه. پلار له کورڅخه د وتلو او ګودر ته له تګ، بام ته له ختلو او کورکې په لوړ غږ له خبرو کولو او خندلو منع کړې وه. پاتو ته د کور دننه ټول کارونه ورپه غاړه وو. د مور او پلار لاس وربانديې سپک او دواړو ته زښته زياته ګرانه وه. کليوال د مياګل اکا له بدې ورځې او د وسله والو له خوښې وپوهېدل چې دغو کسانو د ټوپکو په زور پاتخمی په خپل نوم کړه.

کليوالو دا ډله پخوا هم ليدلې وه. دوی به ډېر ځله په ولسوالي بانديې له عملياتو مخکې او وروسته د دې کلي په جومات کې شپې تېرولې او د ورځې به په کوم بل لوري تلل. خلکو ويل چې يو- دوه ځله يې د شاغاسي کلا له مجاهدينو سره ښه ډزولي وو. کليوالو د شاغاسي کلا مجاهدينو ته درناوی کاو، هغوی په چارکار نه درلود، څو ځله يې په ولسوالی عمليات کړي وو، خوچاته يې زيان نه و رسولې. صادق او حاجی صاحب ته د شاغاسي کلا مجاهدين د پيرصاحب او اعليحضرت مُخلص خلک ښکارېدل. هغوی پټ نه ګرځيدل، جوماتو کې يې شپې نه تېرولې او مولونه يې نه تړل. خو دغه ډله دشپې جوماتو ته ځي، په خلکو چرګ او ښوروا حواله کوي او سترګې يې دخلکو ناموس او مال ته نيولي دي. صادق ته شک پيدا شو چې کلي ته د دوی د راتګ په اول ماښام همدا ډله راغلې وه او په ده بانديې يې پاکولته يی او شپاړسم پاس نوم ايښی و. د مشر تروررزي دې کور ودان وي چې رټ او کلک ځواب يې ورکړی و او په څټ يې د ملک ستانکزي د کلا له مخې ځغلولي وو. خلکو دا هم ويل چې دا ډله د شغاسي کلا له مجاهدينو پټه ګرځي. په هغه ورځ چې د شاغاسي کلا ټول کورونه مهاجر شول، دوی ورغلي وو هر تش کوريې څوځلي پلټلی و.

وطن کې داسې کيسې ډيرې وې. له هرې سيمې رازراز خبرونه راتلل. دشپې د شپې به راډيوګانو له خلکو لار ورکه کړه. هر کلي، هر ښار او هر ولايت خپلې کيسې او پېښې لرلې. کليوالو ته تر ټولو لوی غم د (قوې) راتګ و. کله به چې (قوه) په کليو راغله، وچ او لامده يې ګډ سيځل. ټانکونو به پولې، لښتې او کروندې ويجاړې او کولبه کولبه کړې. کله چې په ړومبي ځل قوا راښکاره شي، لومړی له لرې څخه کلی په توپونو او ماشيندارو ولي، ښيښې، کړکۍ او دروازې ماتې شي، چې شاوخوا خاورې ووينې نه غوا ګوري، نه خر نه غويی، ټول له يوه سره ولي. بيا په کورونو ننوځي کليوالو ته ګواښونه کوي صندوقونه

ماتوي، کندوان، تنور، غوجل، کادان او ټول ځایونه لټوي، کور ګډوډ کړي. تراوسه درې ځله قوه راغلې ده، خو دغه د اتو- نهو کسانو ډله هره اونۍ دوه- درې شپې دې کلي ته راځي. کلی د ژرندې د دوو تیږو ترمنځ اوړه اوړه دی. دا مول لرونکی ډوډۍ له کورو غواړي او دا دی نن یې د میاګل اکا کور په غم کېناو.

د ډلې مشر اوږدې څنې او ګڼه ږیره لري، خلک وایي وهابي دی. کور یې هریپورکمپ کې دی، هلته ښځه او بچیان لري. له تېر یو کال راهیسې جهاد ته راځي، په هر کلي چې ورپېښ شي، هلته یې په جومات کې شپې تیروي، خواړه له کورونو غواړي. د خپل ګروپ غړي یې په تمه کړي دي چې نن یا سبا ولسوالی وهي او ولجه او غنیمت به یې په دوی باندې وویشي او د مُلحدینو ښځې او لورګانې به ورته وینځې کړي،خو تر اوسه لا بریالی شوی نه دی.

یو کلیوال د میاګل اکا لنګوټې را ټول کړ، میاګل اکا ته یې ورکړ چې بیرته یې وتړي، خو هغه مازې تخرګ لاندې کړ. کلیوالو ډلې او د ډلې مشرته کتل چې یو ځل بیا د میاګل اکا سلګۍ واورېدل شوې. مخ یې له شرمه له کلیوالو پټ کړی و، یوځل بیا د څنور پښو ته ورټیټ شو:

- لورمې وړه ده، بل اولاد نه لرم...

خو د ډلې قوماندان په پښه دیکه کړ. د ګروپ بل غړي په بیړه راوړاندې شو، میاګل اکا یې له څنګلې ونیو، را پورته یې کړ:

اجل خو به دې نه وي راغلی؟ ګوره دا دیرش مرمۍ لري! له دې سره یې ماشیندار ورته وښوراو. دډلې بل غړي ورته وویل:

- سبا نُقل ویشو، خبره خلاصه ده!

همدا یې وروستۍ خبره وه او روان شول له کلي ووتل. د کلیوالو په وس څه نه و پوره. سره له دې چې لوړ مازیګر و، خو په آسمان کې ګڼې تورې وریځې کلی د ماښام په شان تیاره کړی و. کلیوال د مازیګر د لمانځه په نیت د جومات په لوري روان شول، هریوه سر کښته اچولی و، ټول خواشیني وو، لکه د هر یوه په کور او عزت چې تیری شوی وي. میاګل اکا له شرمه جومات ته رانغی. دا په ژوند کې د ده لومړی ورځ وه چې جومات کې نه و. وروسته تر لمانځه سیداګل نورو ته مخ واړاو:

- ګورئ سپېتانه نه منو. د شاغاسي کلا مُجاهدین به چېرې کوم مرکز لري، ورځو چې وموګټي. هغوی ستانه خلک وو، هسې موږ نه وو پیژندلي، د رانه خلک وو.

مشر تروززي غږ کړ:

هغوی سرداران وو، د آلازرت خلک دي. ګورئ ټوله هستي یې پرېښوده، نوي اباد کړي کورونه،آسونه ولاړپسلونه، نوی په ثمر رسېدلی باغ او یو پاده مال یې د جهاد لپاره داو کړ، لاړل. شورویانو سره په نره ډغرې وهي. د چا یو مړی ډوډي، خور- لور ته یې سترګې نه دي. وطن او

خاوره يې ناموس وباله. ګورئ به يې سر ورڅخه قربانوي. که دا د نن مازيګرد پېښې پيغور راپاتې شو، ولاچې شوروی به نه وي او تښتېدلی به وي، خودا د نن د پېښې دپېغور له امله به مو لمسيان او کړوسيان کوزګوري وي.

يو بل کليوال له لومړي صف څخه مخ ورته راواړاو:

- شيخ پريده، پټه خوله دې بهتري ده. وس دې نه رسيږي. وهابيان لکه چې ندي درمالوم؟ شاغاسيانو د همدوی له لاسه کلی اووطن پرېښود. شاغاسيانو روسانو سره په نره مخامخ جګړه کوله، خو دې ډلې به له شا په شاغاسيانوګوزار کاو. دا ډله هم مُلحدينو سره لار لري او هم يې د مجاهد په نوم درز او غپ جوړ کړی. اوس کار له کاره تېر شو.

هر سړی يوه خبره کوله:

- ډزې وشوې آوازه خوره شوه،
- مياګل ته بې پټې واوښته، لاس مو تيږې لاندې شو،
- خامه خوله ماشومه نجلی سره تنور ته ولوېده!
- ګورو به چې څه کيږی ؟!
- مياګل خوار يې بې کسه وليد، تو لانت دې په دې جهات شه !....

جومات کې خبرې ډېرې شوې. هرچا يو څه ويل. هريو له بل سره په خبرو شو. يوبل سره خبرو ټول جومات ونيو، تياره زياته شوه. کليوال يو يو راووتل. بهر توره تياره وه، د مياګل اکا په کور ماتم و. لکه چې پاتخمی دغم په ورځ پيدا او ژوند يې نور هم غمونو ور زهر کړ. دهغې مور دا وخت د انګر په مخ خاورې په سربادولې او کورنځی يې کولې:

لور مې په بن نه ورکوم. هغه لا ډېره وړوکې ده، لورمې يوه کتره ده... واخدايه د زړه ټوټه مې نه پرېږدم چې لوټېره ګان يې راڅخه له تورو غرو واړوي...

دهغې ژړا او فريادونو د آسمان زړه نرئ کړ څاڅکې څاڅکې باران پيل شو.

فاطمې کوټه کې په سروسترګو ژړل، هغې له خدايه د مرګ هيله کوله. د مور او پلار په وس هيڅ هم نه و پوره، هغې خپل ارمانونه دخپل ګوګل هدېره کې خښول، کوټه ورته قبر شوه.

فاطمې سم له ماښامه سر په بالښت کېښود او د خپل زړه درد يې له بالښت سره شريک کړ، نيم بالښت يې له اوښکو لوند و. د هغې عرض او داد دکوټې سپېره ديوال، بالښت او د ټيکري پيڅکه وه، نه يې غوښتل د خپلې مور اوښکې هم ووينې.

د تېرو شپېږو کلونو جنګونو جنت وطن دوزخ او هر کوريې په وير اخته کړ. بوډاګانو او سپين سرو په پټه خوله ډېر غمونه وزغمل، ځوانانو سر په وطن کېښود او پيغلې خپلو آرمانو سره اورته ولوېدې، کلي کنډر، باغونه شاړ او کروندې سپېرې شوې.

(۲۰)

دمیاګل اکا په کور باندې ماتم د ټول کلي ماتم او د هر کور سرکوزي وه. دکلي ځینې کورونه مهاجرشوي وو، د ماشیندارو د ډزو له امله د کلاوو دیوالونه سوري سوري ښکارېدل، خو بیا هم د ژوند ارابه ګرځېده، لاره ورکه او له پېښې تېښته نه وه. کوچنی اختر هم تېر شو. نه چا هګۍ وویشولې او نه د ماشومانو لمنې چا له نینو، دجوارو پولې او پتاسو ور ډکې کړې او نه تودې تودې اخترمبارکۍ ګانې وې. چا نوې جامې نه لرلې، خو طبیعت یوڅه مهربانه و، غنم پاخه او لو شوي وو. درمندونه واخیستل شول او کندوان ډک شول. توت هم پاخه وو. چرګانو به هر سهار په آذانو خلک راویښول او چرګو انګړونو کې کرکړې وهلې. کله به چې سپېره او غم ځپلي کلیوال د سهار له لمانځه کورونو ته ستانه شول، نو خپل یومونه او لرونه به یې واخیستل او د پټیو خواته به تلل. هرچا د خپلو اوبو وار ته کتل او وترې کېدې. د جوارو د کښت وخت و، غویان د پټیو په کولبه کولو ستړي وو. خو له دې وړوکي کلي بهر، په نړۍ کې سیاسي سیالۍ رواني وې. مائوییزم یو خوا، ستالینیزم یې بل خوا ډنګوي، وهابیانو مسلمانان له خوړ ګوتې نیولي، جکسونیزم د نبراسکا دېروژې په پیل کولو سره (دنړۍ نوی نظم) نغارې غږوي. لیبرالیزم د(global new order) نعرې پیل کړي دي. د لیبرال دیموکراسي زړې زرغون شول او د پرولتري انترناسیونالیزم کنګل د(ګلازنوز) او (پروستاریکا) په تودوخه ویلې شو. لویه لوبه(G.G) لکه د افعی مار په شان بیا پوستکی بدلوي. د دې ټولو لمبې او تاو د پاتخمۍ د کلی په شان له کوچنیو او سپېرو کورونو پورته کېږي. څومره چې سره جګړه زور اخلي او لویه لوبه تودیږي، هومره دلته کلي کنډواله، کروندې شاړې او د ویالو ورخونه او دپټیو پولې د ټانګونو په چاینونو ویجاړیږي. ښارونه په میزاییلو ریزمریز شول، ښوونځي د اور خوراک شول. په کلیو کې له هرو لسو کورونو دوه یا درې پاتې دي. داسې ښکاري چې د جوارو د فصل په رسېدو سره به ډېر نور کورونه هم کډه بار کړي.

وړوکي کلي ته لنډ، لږ بر د ملک ستانکزي کلا ده. د کلي او کلا ترمنځ ګڼې ونې دي، ورسره یوه د توتو باغچه ده چې ملک ستانکزي د ټول کلي لپاره پرېښې، خلکو وربانډې "خیراتی باغچه" نوم ایښی. نن سهار حاجي صاحب ته له وطنه د وتلو چُرت ورلوېدلی دی. هغه ته د (آلازرت) دوران او د ملک ستانکزي د پرتمینې کلا د برم وختونه وریادیږي، د صادق او لورکۍ اندېښنه کې ډوب دی. پیسې ورسره شته، که له وطنه ووځي، ګوندي ګوزران یې وربانډې وشي. بغلاني له ښار څخه د کور کرایه هم رالیږلې ده...

آخر یې ځان سره پرېکړه وکړه چې له هغو کراکښانو سره خبرې وکړي چې دمهاجرت په نیامت د مهاجر کېډونکوخلکو کډې لیږدوي. ده اورېدلي و چې د پېښور برید پورې د یوه خره کرایه درې- درې نیم زره افغانۍ او د کچرې کرایه پنځه زره ده. کډې او سامان، اجانۍ او خپله حاجی صاحب په درې خرو رسېدلای شي. صادق به ورسره په پښو مزل کوي، لورکۍ به کله په پښو او کله مور کله پلار سره په خره باندې مزل کوي. له نور ټک- پوک سره به برابر دولس زره افغانۍ ولګیږي. د حاجی صاحب په حساب همدا اوس د کندوخانې تیاره ګوټ کې ایښودل شوي وسپنیز بکس کې شاوخوا همدومره پیسې شته، خو د سفر د موچنو تر پښو کولو مخکې باید له کلي پورته د غونډیو په اړخ کې له دوه کوره کوچیانو څخه د لارې پوښتنه وشي او ټول کنډوونه او ګودرونه ښه په ښه شي. هغوی سره به سلا او مشوره هم وکړي.

حاجی صاحب سهار وخته چې لا کوچیانو رمه څړ ځای ته نه وه روانه کړې، د کېږدیو خواته ورغی. دحاجی صاحب په یاد و چې ډېر کلونه پخوا به کلي ته نږدې، د دغو غونډیو لمنو کې د کوچیانو لسګونه کیږدۍ پلنې وې او د وریو او سېرلیو بغ وبوغ به کلی خوځاو، خو اوس ایله درې کوره چې ژوندۍ شتمني یې تر ناژوندۍ او ناژوندۍ یې تر ژوندۍ کمه ده، دلته هسې د بیوزلی شپې- ورځې سبا کوي. کیږدیو ته لا ورنږدې شوی نه و، چې یو خړ غټ سپي راودانګل. دسپي لکۍ او غوږونه غوڅ او بد خوړوري و. سپي په غوسه او ګواښ د حاجی صاحب خواته را منډې کړې او غپېد، چې دا وخت کوچی د کیږدۍ له اړخه ورباندې غږونه وکړل:

کوری، کوری ! تا په ...

بیا یې په بیره ځان تر حاجی صاحب پورې را ورساو، پوښتنه یې ورڅخه وکړه:

- ځوک یې چې په دې خړه را روان یې اوس به تړانګې وړانګې پروت وې، تاسې دیشینو مرداره کړه.

حاجی صاحب ته خندا ورغله، ځان سره یې وویل:

توبه یا پاکه ربه، روسان له یوې خوا، تنظیمونه له بلې خوا او دا خدای خوار کړی کوچی له بلې خوا؛ ټول راباندې غوسه دي!

لږ پېښه نیولی شو ویې خندل. دا وخت کوچی له یوه ډانګ سره را ورسېد. حاجی صاحب ورته کړه:

- رېښتیا وایې، ټول په غضب اخته او له ټولو وارپار خطا دی، ورکوه یې راځه چې لږ خبرې وکړو.

کیږدۍ ته په ورنږدې کېدو هیبتناک سپی یوځل بیا په غوسه وغورېد،خو کوچي بیا ورباندې غږکړ:

- کورې! خوله کې دې...

د سپی نیت حاجی صاحب ته ښه نه و، خو د خپل خاوند په لحاظ غلی شو. دوی دواړه په خبرو شول. حاجی صاحب پوه شو چې کوچي سره ډېر احتیاط په کار دی، له خولې ډېر وران دی چې څه یې په ژبه راځي صرفه نه کوي. دا وخت رڼا خپره شوې وه او مېږو څرځای ته بیره لرله. کوچی او حاجی صاحب د کیږدۍ له مراندو لږ هاخوا له شګو څخه جوړه شوې چوتره باندې کیناستل. حاجی صاحب ورڅخه وپوښتل:

پېښور یا میرامشا او دې نورو سیمو ته د اووښتو لارې به راوښیي؟

-ولی نه، لکه چې کلی پرېږدې؟

هو ولا څه وکو، داسور کوپر نه ګورې؟ دتلو لار راوښیه.

-ښاا نو، دا د اندړو خره والا به دې کډه درسره بار کړي، دلته د وردګو او میدان خلک او کابلیان ټول داسې له اوبازک اوړي بیا په ګومران او آبپران تیریږي او هیسته د دښتک له اړخه ازرې ته وځی. ډېر نورخلک بر، ښه بااار، هلته پورته د خوست دتورو اوبو له لارې ځي، تورې اوبه دې لیدلی؟ بله لار په پیواړ اووښتي، هغه ډیره لرې ده. د کم شینکي لار دې لیدلی؟

نه ولاکه په هغو خواوو کله هم تللی یم.

-ښاا نو تاسې لکه جایبند پسونه !

حاجی صاحب لږ وخندل. اوس نو کوچي ته اړ و، چاره نه وه. دا پېغوریې لکه د زهرو ګوټ تېر کړ. کوچی له ګونډو په پلتیو شو، ډانګ یې خواته وغځاو:

-ښاا نو، که هسې ځې له ژورې اومیرانشا به اوړی. په هغه لاره یابوګان د مهاجرو کډې اړوي.

دا وخت کوچی مېرمنې په توره تبۍ پوخ کړی جواری او په لرګین ښانک کې تودې شیدې راوړی، د دوی مخې ته یې کېښودې.

- که په پکتیا او پاړه چنار اوړې بیا هنګو ته ځې هم لاره شته، که داسې په سپینه شګه ځې، خو لاره کې مینونه دي، خدای دې مه پې برابروه د سړی پرخچې الوزوي. د ازرې لاره آسانه ده، خو د ورځې جوړه جوړه برګۍ سات په سات دورې ورباندې وهي. دا برګۍ دسپي لور د ملخ په شان سترګې لري، وربوز باندې یې اوږد تور نېښ لري، په دې نیښ باندې ځوس وهي، لکی پورته او سر یې مخ مځکې ته وي، ګرهاری یې وي. بنیادم، مېږه، کډه، اوښ خو څه کوی او هر شی وینې، لا خزنده یې چې ولیده په بم یې ولي، دوړې پورته شي مځکه شین اور واخلي، دا تیږې او غټ کمرونه ریزمریز کړي. خدای دې نه درباندې برابروي. که د مجاهدو کومه ښه ډله وه څه مرسته به درسره وکړي، خو که کوم خونکار بدوررږې د سپی بچی کومندان یې و، نو خدای دې ترې ساته. دشپې بیا دا لانتي بنګۍ دي، هغه نو بیا په ځووم آسمان کې تیریږي، بنګاا یې وي. په توره شپه کې درز شي، یو بم واچوي په مځکه لسګونه بمونه ترې جوړ شي، نیم غر ښوروي. ورکوه یې ډېر کوچیان یې له رمو او اوښانو سره او ډېر ماجر یې له کډو او یابوګانو سره ریزمریز، غرک او تبا کړل. په ویشتل شوی ځای کې بیا نه مړی او نه ژوندی موندل کیږي، یا به دې پښو لاندې مین ګرز وهي، ورکیکه خوله یې...

دحاجی صاحب اوقات تریخ شو، کوچي د لارې ښودل پریښي و، د قیامت ورځ یې بیانوله. دا وخت یې د حاجی صاحب د چرتونو لړۍ ورروشلوله:

- وخوره، څه رښې رښې ورته ګورې. غنمینه نه لرو، تاسې دیشین په جواري کبر کوئ. زموږ په وس همدا ده تر تا کوربان.

حاجی صاحب ورته مازې وخندل او د جواري کپ یې خولې ته کړ.

کوچي شیدو کې جواری ووړ کړی و او په موټی یې غټې غټې مړی ورڅخه اخیستې، شخوند وهلو سره یې وویل:

- له څڅوبې کنډو څخه واوړئ. آسانه ده. ګوره؛ له ازرې کوهاټ، درې ادمخېل، باړې او هرځای ته تلای شئ، له څڅوبې پېښور ته لنډه لار ده، خو د پکتیا لاره یوشواخون دی. برګی نه وربانډې ګرځي، پوستې هم نشته، خو له سیدخیل،آلماری، مټه چیني، واخی او بیا چارلی به دې نپس ووځي...

کوچي له ګوتو د ژېړجواري ټوټې او په ګوتو یې رابهېدلې شیدې وڅټلې، حاجی صاحب ته یې وویل:

وخوره !

حاجی صاحب د کیږدۍ له پیځوړ د کوچي ماشومان لیدل چې را ولټېدل او هغې بلې کیږدۍ څخه رمه څړ ته په روانېدو وه، نو را پاڅېد، خدای پاماني یې وکړه. ورسره سم څړ غټ سپي بیا ورته برګ شو، وغورید، کوچي ډانګ ورته پورته کړ:

کورې تاپه پوچو غوړو یې...

حاجی صاحب له سپي څخه په اندېښنه شاشا ته په کتو ببرته د کور په خوا راغی، خو کله یې چې ولیدل چې کوچی رمه د څړ په خوا روانوي او سپی یې هم لرې کیږي، نو ډاډه شو. ترڅو کورته راورسېد د سهارني نوي راختلي لمر وړانګې په دیوالو پریوتې.

(۲۱)

په ناصرباغ کمپ کې مهاجرو ښکته- پورته منډې وهلې. دوه سپین ډاتسن او یولنډروور چې د ملګرو ملتونو بیرغونه یې د مخې په پمپر رېپېدل، را ورسېدل. ورپسې درېو لویو ''هینو'' لاریو کې غوړي او دال وو چې نویو راغلو مهاجرو ته یې وېشل. دغو ورځو کې مهاجرو له کمانډری څخه راشن پاسونه اخیستل او سپینې خیمې یې لګولې. یونیم کور چې مخکې راغلی و، یوه نیمه د خټو کوټه یا کوچنۍ کچه حویلي او کورګي جوړ کړي وو چې ټیټ ټیټ دیوالونه یې لرل. یو مهاجر لا دوه ابلیټیس نیالګي هم کېنولي وو.

داسې ښکارېده چې کمپ نورهم پراخیږي او نوي خلک را روان دي. د نویو راغلیو مهاجرو په پرتله د پخوانیو (قدراواعتبار) زیات و. نویو راغلیو ته یې (سکربیست) ویل. تر ډېره پورې نوي مهاجر نه پوهېدل چې دوی ته ولې د پیغور او سپکاوي په توګه سکربیست وایی؟

د ناصرباغ کمپ لویدیځ ته له لويې دښتې د ګرمي له زوره تپ خوت، د کمپ بلې خواته د اوبو لویه ویاله وه. د مهاجرو ماشومانود ګرمي له زوره له جامو سره ځانونه پکي اچول او لمبل يې. ښځینه او کوچني ماشومان سپینو خیمولاندې د ګرمي له زوره ناطاقته وو.

لږ چې د لمر سره تبۍ د آسمان له نیمایی واووښته او د غرونو څوکو ته نږدې شوه، حاجی صاحب څوتنه راټول کړل او خبرې يې ورته کولې:

- ورونیو کمپ ورځ په ورځ لوی او پراخ شو. پخوانی جومات له موږ څخه لرې او کو چنی دی، راځئ یو بل جومات جوړ کړو، پروا نه کوي لومړیو ورځوکي به یواځې یوه چوتره وي، یو محراب به ورته جوړ کړم، تاسي له کورڅخه یویو د کار زلمی رااستوئ خښتې، لرګي اوسمنټ زه برابروم، مازې کار به ځوانان راسره کوي. وروسته چې چت پټ شو کړکۍ هم ورته کینوم.

د کمپ مهاجرو په خوشحالۍ ومنله. کله چې روان شول، د هر یوه څادر شکیدلی، څپلۍ زړې او رنګونه یې د ګرمی له زوره تور اووښتي وو. صادق څخه لار ورکه وه. هغه د عزت ژوند دلته نه و. حاجي صاحب سره پیسې وې، خو د نورو مهاجرو ژوند ډېر خراب و. اونۍ کې یو پیپ (ډالډا) غوړي، یوه اندازه دال. کله هم یو نیم شتمن خیرات راوړي او په خلکو باندې پخه ډوډۍ وویشي. هغو خلکو چې وطن کې یې سرلوړی ژوند درلود او هیڅاته یې لاس نه و نیولی، اوس دلته یو پیپ ډالډا غوړیو او پنځه کیلو دال ته په تمه دي. دشپې له خوا د میاشو له لاسه خوب نه کیږي، سم له ماښامه له هرې خوا لړمان او غونډلان راخوشی وي، په هره خوا ځغلي. د سهار له رڼا سره سم؛ ځیني مهاجر(بورد) ته روان وي چې کوم کار او غریبي وکړي، ځینی کمشنرۍ ته ځي چې ریشن کارت نوی کړي، نوربیا د وطن یادونه تازه کوي او یوبل ته ډاډ ورکوي. د یو نیم کور ځوان زوی چې جهاد ته تللی، ورته په تمه دي چې کورته راشي. ماشومان پښې ابله خاورو او دوړو کې هاخوا دېخوا منډې وهي، خو صادق نه لړمانو،میاشو او ګرمي ته خپه دی او نه د مهاجرو خیموته. هغه دې ته خپه دی چې خدای خبر که دغو ماشومانو کې بل میرویس او احمد شاه درانی یا پروفیسور او یا بله پلوشه او ملاله وروزل شي. دوی به په خیرات لوی او په خیرات اموخته وي، تعلیم، ښوونځی، د وطن تاریخ او پرتم، عزت او کرامت به نه پیژني او دا ټول به ورته بی مانا شیان وي.

نن سهار چې لمر یو څپک را هسک شو، صادق د هغه لوی میداني خواته ورغی چې د(UNHCR) دوه لویې خیمې هلته درول شوې وې. لږ هاخوا د سره صلیب دنړیوالي کمیټي خیمه وه. د دواړو ترمخې مهاجر کتار ولاړ وو. لږ شیبه وروسته درې سپین ډاټسن موټر راغلل، له هر یو څخه دوه یا درې تنه راکوز شول. له دغه دوهم موټر څخه د یو زلمي مامور سترګي په صادق ولګېدې. هغه تورې چشمې په سترګو کړې وې، پاکې جامې او په شامپومینځل شوي ځلنده وېښتان یې وو، صادق ته هم اشنا او خوږ غوندې ښکاره شو. دا تورې چشمۍ والا ځوان مخکې تر دې چې د مهاجرو د کمپ دفتر ته ننوځي، پښه نیولی شو،چشمې یې له سترګو لرې کړې د صادق خواته راغی. صادق سمدستي وپیژاند؛ وړاندې ورغی، هغه رحیم بیګ و. دواړو یو بل سره کلک روغبړ وکړ. صادق ته وریاد شول کله چې دی د پوهنتون لومړي ټولګي کې و، رحیم بیګ درېیم کې و. په دې حساب سره رحیم

بیګ درې کاله له صادق څخه مخکې له پوهنتون وتلی و. کله چې بیګ څلورم ټولګي ته رسېدلی و، د دوی درسي ټولګي خوا په خوا او یوبل به یې د پوهنځی دهلیز کې لیدل. دا دی اوس له هغه راهیسي اووه- اته کاله تېرېږي.

رحیم بیګ د سمنګان د ایبک و، خو له هغې ورځې چې له پوهنتون څخه فارغ شوی و، بیا همدا نن پورې صادق چیرې نه و لیدلی، نو خکه یې ښه تود روغبړ ورسره وکړ. بیګ صادق ځان سره لاس نیولی د ناصرباغ د مهاجرو د کمپ دفتر ته بوت. د دفتر مامورینو هر یوه آنتن لرونکي تیلفونونه لرل. دا تیلفونونه وروسته بیا نور هم پرمخ ولاړل او خلکو ورته (ستلایت تیلفون)وایه، خومبایل لا چا نه پېژاند. د کمپ عامو مهاجرود سره صلیب او کمشنري د مامورینو دغو تیلفونو ته (مخابره) ویله. کله به چې رسمي وخت شو او د دفتر د کار وخت به شو، دغو مامورینو به ځانګړي کارتونه غاړه کې واچول دفتري کارونه به یې پیل کړل. مهاجرو ته دغه مامورین د نړۍ پرمخ ترټولو نیکمرغه بشریت ښکارېد. دغو مامورینو ته مهاجرو په بېلابیلو نومونو غږ کاو:

- کمیسارصاحب

-کماندرصاحب

-افسرصاحب

-مامورصاحب

درې لومړۍ ډلې هغه کلیوال مهاجر و چې د مهاجرت چاپېریال کې یې ډېر وخت تېر کړی و، خو وروسیتو مهاجرو چې زیاتره د افغانستان له ښارونو راغلي او (سکربیستیان) وو، دغه وروستې نوم غوره باله. د دوی پېښوري ډریورانو به بیا کله یواځې (جی صیب) او کله منجر او ځینو به ورته ډیپټي افسرصیب ویل(!) مهاجر به ډریورانو ته حیران وو، چې څومره خبرې یې زده دي، آن یوه نیمه انګلیسي ورسره ګډه وي!

د ملګروملتونو د بېلابېلو سازمانو افغان کار کوونکي هغه تعلیم لرونکي افغانان وو چې افغانستان کې د نوي حکومت په راتګ له هېواده وتلي او پېښورته مهاجر شوي، ځینې یې دفترونو کې مقرر او د افغان مهاجرو چارې پرمخ بیایي. پېښوریان ورته (د اکوام متحده کابلي افسران) وایی. په دې افسرانو کې یو رحیم بیګ و.

کله چې صادق له بیګ سره دفتر ته ننوت، د دفتر هوا په زړه پورې وه، هلته برېښنایي پکی و. د دفتر چت ښه اوچت او هوا پکې چلېده. یو څومیزونه او چوکۍ ایښې وې. سم له کېناستو سره بیګ ملازم ته غږ کړ:

- یوه قهوه زما دوست ته برابر وکه، خا مزیدار !
جی صیب، په منډه.

لږ شیبه وروسته د دفتر پېښوري ملازم دوه کاغذی ګیلاسوکي ټینګه توررنګه قهوه راوړه، یو یې دبیګ مخې ته کېښود، بل یې د صادق مخې ته:

خان صیب دا دی.

هلته یې افغان مهاجرو ته خان صیب ویل. صادق ډېر څه نوي لیدل او په عجیبو نویو کیسو باندې خبرشوچې کله یې هم افغانستان کې نه وې اورېدلې. صادق همدا نن د بیګ له کیسو په دې پوه شو چې نویو مهاجروته ځکه سکربیست وایی چې دوی د کابل دحکومت د مخالفینو د دغو نویو او ډیرو ویجاړوونکومیزایلو د ویشتل کیدو له ویرې له وطنه راووتل، که دا زورور میزائیل نه وای، دې مُلحدینو یوه هم هجرت نه کاو. په پخوانیو مهاجرو د سکر بیست نوم ډېر ښه لګېد، خونوي مهاجر ورته حیران وو.

رحیم بیګ پېښور کې پښتو زده کړې وه او د انګلیسی په زده کولو یې هم پیل کړی و. د کمانډری د نورو ټولو مامورینو انګلیسی زده وه. بیګ صادق ته نور معلومات هم ورکول:

- صادق جان، زه قبلاً حاجی کمپ کې مقررروم، دېر سمنګانیان هلته وو، خو زما انګلیش کم زده و هلته یی په انګلیش کې لایق کس وروست، زه دلته تبدیل شوم چې نور مرګلی پوره انګلیش زده لري. خوژیانی کیمپ د دغه کانال په کنار پورته واقع دی...

صادق چې بیګ ته کتل له اوو- اتو کالو مخکې راهیسې ډېر بدل شوی و. رنګ یې سپین او په تن پیاوړی شوی و. پېښور کې دا وخت یوبل ته (ورور) ویل د ورځې خبره وه، د بیګ هم (رور) ویل عادت اوجامې، بوټان او ډب- ډوپ یې ډېر برابر و، نو صادق ورته د وروستیو پېښو بیان شروع کړ:

سم چې زما وروستۍ آزموینه پای ته ورسېده، زموږ کورنۍ زما د پلار حاجی صاحب په خوښه له ښار څخه کلي ته او بیا له کلي دلته را مهاجره شوه. د ښار کور مو بغلانی کاکاته په کرا ورکړ. موږ څلور کاله په کلي کې تېر کړل. کلي کې مو د پلرونو- نیکونو جایدادونه دي. ژوند مو ډېر ښه او نیکه مو بارسوخه مشر او ملک تېر شوی. کلي کې مو هرڅه لرل، باغ، پټي، مالداري او ډک کندوان، خو هره ورځ به چې د روسانو قوا راغله ځوک به یې وویشتل، ځوک به یې ځان سره بیول. ویالې، پولې، پټي ټول ویجاړ او شاوخوا کلي تش شول، زموږ د کلي د غونډۍ شاته شاغاسي کلا کې یو کور هم پاتې نشو، زموږ خپل کلي کې یواځې سهارګل اکا، طاهراکا او میاګل ماما پاتې دي. هغوی خواران ډېر نیستمن او بوډاګان دي. زما د پلار مشرترورزی د جایداد دسرپرستي په خاطر پاتې شو، موږ راغلو په لاره کې موډېر تکلیفونه وګالل، زه پلی را روان وم، پښې مې تراوسه تناکې دي. دشپې به مو مزل کاو، پلار او مور مې زهیر دي، خره مو کرایه کړي وو. یوڅه لاره دې خواته په کچرو راغلو، بیا د قبایلی خلکو پیکپ موټرمو کرایه کړ تر جي. ټي. روډ یې راوستلو.

-تناکې سه شی دی؟

آبله، چې پښه ټپي شي.

-وای سومنه سخت سفر! خدای اجر درکي خا،

اغا مي حاجی صاحب چې یوه ورځ به یې له خیره وویني، بیاهم خوشحاله و چې راورسېدو. نو بیګ وروره شواخون موټېرکړ. رحیم بیګ بیا په زړه سوي ورته وویل:

- خدای اجر درکي خا بیا سینګه وشو؟

کراکښانو په چا رای نه واهه نه یې دچا ستوماني ته کتل، بېدرېغه یې خره ځغلول. موږ په زمکه له ماین او له هوا د الوتکو له بمونو ویرېدو. یو ځای کي د یو ګروپ قوماندان ودرولو. ډېر غوسه ناک سړی و، بیخی بدماش بدرمنیر و، خو حاجی صاحب ورته نصیحت وکړ ورته ویې ویل چې د مجاهدو نوم مه بدوه، نو خدای وساتلو، یو ځای کي زموږ له رارسېدو لږ مخکي بمباري شوې وه. څه پیسي چې راسره وې، ټولي ولاړې. حاجی صاحب خپل مشرترورزي ته خبر واستاو چې یوڅه نورې پیسي راولیږي. ان شاالله مشر ترورزی به د چا په لاس پیسې راولیږي.

دا وخت بیګ د قهوې پیاله تشه کړې وه، خو صادق مازې څکه کړی وه. صادق چې قهوې ته کتل ځان سره یې سوچ کاو؛ څوک چې د شیراغا د هټی په شیدو عادت وي، دا قهوه به ونه څښي، خو د بیګ په خاطر یې یو دوه غوړپه وڅښله.

له دفتر څخه بهر د مهاجرو شورماشور و. د دفتر نورو مامورینو یا رشن کارتونه ورکول یا یې دمرستي توکي ویشل. د کمشنری د خیمو مخې ته لوی میداني ته درې نورې لاری راورسېدې. له هغو سره یوځای درې ډاټسن موټر هم ودرېدل. یوه شیبه د خاورو دوړې هواته پورته شوې، راټول شوي مهاجر یې له سترګو پنا کړل. دا وخت بیګ پاڅېد او صادق ته یې وویل:

- زه اوس په لست کولو مصروف کېږم. زموږ موټران راورسېد. بیا ضرور حتمی ما اوګوره.

له دې سره سم یې یو وړوکی ادرس کارت صادق ته ورکړ اوورته ویې ویل چې سبا مازیګر سلور بجې په چنارروډ کې د دوی دفتر ته ورشي.

کارت باندې د ملګرو ملتونو د سازمان لوګو وه، ورلاندې لیکلي وو:

Rahim Big

Registeration Manager (Camp: ………)

Chinar road, St. 5: Golden Bulding

Office: 04

کارت د کلک کاغذ و، شنه او سپینه برخه یې ځلېده. بل مخ یې سپین او تش و. له کارت څخه دهغه عطر بوې خوت، چې بیګ په جامو وهلي وو.

په هغه سبا صادق د ډېرو ځایو نومونه زده کړي وو: رحمان روډ، ارباب روډ، رینګ روډ، شاهین ټاون، آبدره، جهانګیراباد، چنارروډ، ګلاجی... په دې هر (روډ) کې یو یا دوه د مهاجرو دفترونه وو. د رحیم

بیک په وینا همدومره دفترونه کوټه، کوهاټ،داسې تر لورلایی، هنګو، ...کې دي. اسلام اباد کې خوبیخی زیات دي او د تنظیمونو دفترونه تر دې هم زیات دي. رحیم بیګ دا هم ورته وویل:

- په دغه کارت زموږ د دفتر ادرس دی، سبا سلور بجې منتظر یوم.

روړ، حاجی صاحب د عزت او آبرو شخص دی، کیمپ کې ورته مناسب نه دی. ته هم په انګلیش ترما زیات پوهیږی خارجی ګانو سره دی کارونه کلي دلته دفترونه تاته ضرورت لري دبل معاش ورکوي. اول همدا زموږ دفتر کې راشه. له کمپ داخل د شار ته ورشئ یو کور کرایه وکئ.

(۲۲)

صادق مازیګر څلور بجې چنار روډ کې د بیک دفتر ډېر اسانه وموند. د ننوتلو وخت کې یو توررنګه پنډ شلم ملازم چې له خلقیانو بدتر غټ غټ بریت یې لرل او خولې یې یو اړخ ته کړه وه، له ده څخه پوښتنه وکړه چې چاسره یې کاردی. ده ورته د رحیم بیګ نوم واخیست او هغه پرونی کارت یې ورښکاره کړ. ملازم کړکی کې اینښي تیلفون کې خبرې وکړې. بیا یې د صادق له اوږو نیولې ترملا، زنګنو او بوټانو پورې لاسونه وتپول او دپېښوریانوپه ژبه (تالاشی یې واغښته). دهغه له تورو ملیشه جامو د هغو بنګړیوالو جټانو بوی خوت چې کابل کې به یې د مرکزي کلنیک خواسره د رنګارنګ بنګړیو توبرې پرانیستې وې او بنګړي به یې خرڅول، خو بویونه به یې ترڅو قدمه وړاندی خواوره وو.

صادق د لومړي ځل لپاره (تلاشی) واورېده او په مانا یې پوه شو. یعنې پلټل. په ټول ژوند کې دا لومړی ځل و چې صادق دا ډول پلټل او لټول لیدل. هرڅه چې و، ویې زغمل او ننوت. د دفتر انګړ ښه شین او ډول ډول ګلان پکې وو. د خبرتیاوو په دړه او ویترینو کې ټولې لیکنې په انګلیسي ژبه وې. د دفتر دیوالو د سرد خاورې په شان ژېړ رنګ درلود. صادق پوه شو چې همدا هغه طلایي(!) بلډنګ دی چې په کارت لیکلي دي. حیران و، بوی د جټانو او بنګړیوالو، رنګ د سردخاورې یا د(غ...) او نوم طلایي بلډنګ! ترڅو له انګړ څخه د دفتر په کوټه ورننوت، رحیم بیګ راووت. په غیږ یې روغبړ ورسره وکړ او په دفتر کې په یو کوچ کیناستل. هوا توده وه. بیک پوښتنه وکړه:

- روړ دفتر دې آسانه پیدا وکل؟

هو له کمپ څخه بورد ته راغلم، لکه چې نښه دې ویلې وه یوبس کې چې صدر صدر، خیبربازار نارې یې وهلې، کیناستم. له نښې سره سم تمځای کې کوز او دا دی په ټاکلي وخت راورسېدم.

- مخسد سرګردان ونه شوی اوسې!

نه ستونزه نه وه، پېښنور تر کابل ډېر لوی نه دی.

- وو ریشتیا وایی، زه چې سمنګان سخه اول دفعه کابل ته راغلی وم اول یو سمستر کې ایله بلد شوم، خو دلته په پشاور کې یو هفته په تول پشاور بلد شوم. موږ چې اول دفعه پشاورته راغلو دومره هم نه و لکه اوس. جم کې هغه بازار ته اوس چې کارخانو وایی یو کم تعداد لس یا دولس دوکان وو، بیا تر اسلامیه کالج یو چیری یو نیم دوکان و خلک په درې تایره بایسکل سپرېدل، کوم یو بس نه و. هغه وخت افغان مهاجر دیر لژ و.ورو ورو کال بعد مهاجرت زیاد شو، پشاور بیخی

بدل شو په یو کال جی. تی. رود پراخ شو، بسونه زیات شو د موسسو دفترونه جول شو، د بانکونو شعبی زیاد شو پُستبکس او پُست افیسونه جول دا اخبارونه شروع شو،تول د مهاجر په خاطر او دمهاجر په برکت. په کم وخت پشاور د پاجیرو او هینو موترونو شارشو. اوس نن سبا د کمپیوتر خبرې کیږي. دا دی د حیات آباد شارجور شو مخکې دشت بیابان و. باغ ناران او خیبرپارک کې کابلی، پنجابی او پشاوري انجلکیان گدود روان وي. له مهاجرو سره د کمک په خاطرتر میلیون دالر زیات راځي. د فوج هغه زول د انګلیس د وخت سرپوش توپک عصری ماشیندار بدل شو. دا خو لاپرېږده نن سبا اتومی قوت شو. د زیاتو مملکتو سفیران د مهاجر کمپونه ګوري او بیشمار ژورنالیستان را روان دي...

بیګ عجیبه کیسه شروع کړې وه. دا د صادق لپاره نوي معلومات و.خبروته یې ور ولوېد:

-دا خو د پېښور او پېښوریانو کیسه شوه، د افغان مهاجرو راته وایه.

- صادق رور، زیاتر مهاجر دیر فقیر دي، بعضو ته لا ریشن کارد هم ندي رسیدلي. د بیچاره مهاجر حق غتو غتو خلقو تلف وکل، مشر پلارونه سور ګرمی کې مریض شوی، ځوان زوی جبهه کې جهاد کوي، بعضی مهاجر د امریکا متحده ایالاتو یا اروپا او استرلیا ته لال.

د صادق غوږونه وېرېدل. دسر کوپړۍ کې یې بنګس شو او فکر یې بهر ملکونو ته ولاړ، خو ژر ورپه یاد شول چې حاجی صاحب له بهر ملکونو کرکه لري. که نه دېروخته د خپلې موسسې دکار او خارجي تجارت په پاسپورت هر ملک ته تلای شو. حاجی صاحب باندې لا مخکې د چمن، ملتان او پېښور نومونه بنه لګېدل، ډیرو آشنایانو یې د همدې ښارونو تجارت کاو. دوستو خېل کوچیان یې آشنایان وو، هر اوړی به چې راغلل دپېښور او ملتان نکلونه به یې کول، د شیرین جان اغا جبارخېل د کورنۍ جریبونه زمکې سوات کې وې. اوړی به یا کابل یا سوات کې و او ژمی به د ننګرهار سرخرود کې وو. د پل خشتی جومات سره زرلښت مارکیټ او زرداد لوی سرایونه دهغو افغان سوداګروو چې د پېښور تجارت یې کاو. دا ټول یو هډ، یوه وینه، یوه ژبه او یوه شریکه پانګه وه. حاجی صاحب ته دوستو خېل کوچیانو څو ځله د شراکت او مضاربت خبره کړې وه، هغوی به د کراچی، ملتان او پېښور کیسې کولې، خو حاجی صاحب له اغابادار سره په شرکت خوشحاله و.

صادق ژر د بهر ملکونو سودا او خیال له سره لرې کړ، همدې پېښور کې د یو کار په سوچ کې شو، نو بیګ څخه یې د کارسلا- مشوره وغوښته. بیګ ورته ځواب ورکړ:

- رور، تاسې معزز خلک یاست. حاجی صاحب ته د خپل والد صاحب په شان احترام کوم. ماچې پرون کمپ کې ستاسې حال ولید خفه شوم. دعزت خلک یاست. په همدې خاطر مې دفتر ته بلنه درکله. ستا انګلش تر ما دیر شه دی زه دا پنځه کال پشاور کې پشتو زده کلی، خو انګلش پوره زده نشو. په همدې خاطر زه حاجی کمپ نه دلته تبدیل شوم. ته به دلته موژ سره مقرر شی، موژ ضرورت لرو ماته به لژلژ انګلش هم زده وکی. اوس ماخام لند دی سبا پورې به د دفتر د هر نوی نوی جاب لست وګورم تاته شه جاب وګورم اپلای به وکی.

صادق له کړکۍ بهر وکتل هوا تیاره وه تور کارغان د ونو له یو ښاخ بل ته الوتل. ده ته هغه کیسه وریاده شوه چې خلکو به ویل کارغه د ژمی په وارو کې کابل ته راځي او د اوړي ګرمي کې پېښور ته ځي!

له کړکیو روښانه څراغونه ښکارېدل. ده ته کابل وریاد شو. دا څلور کاله چې دوی له ښار څخه کلي ته راغلي وو، بیا یې برېښنا او د ښار څراغونه نه وو لیدلي، زړه یې وښوېږد، نه پوهېد چې اوس به په وطن څه حال وي. په زړه یې د غمونو څپه راغله، وطن ګران وي نه هیریږي. دا وخت بیګ پاڅېد ځان یې وتلو ته چمتو کړ. دواړه له دفتره ووتل. د دروازې مخې ته ډریور ولاړ و، بیګ صادق ته مخ واړاو:

- زما کور تهکال کې دی، زه هلته کوزیږم، زما موټر به تا تر بورد ورسوي.

دواړه ډاټسن موټر ته پورته شول. بیګ مخکې سیټ کې او صادق وروسته کیناست.

(۲۳)

دوه میاشتې کېدې چې صادق کمشنري کې مقرر و. اوس دوی د مهاجرو له کمپ څخه راوتلي او جهانګیر اباد کې یې کور کرایه کړی و. سهار سهار به دفتر ته راته او مازیګر به د دفتر موټر کې کورته ته. کارونه ډېر نه و. هسې یو نیم مهاجرکارت، د مرسته شویو توکو لست جوړول او یا هم یونیم د مرکزی دفتر خبرتیایي او مشورتي میټنګ کې ګډون.

ځینې وخت به شمشتو کمپ، بډه بېرې، جلاله اوحاجی کمپ ته تلل اود چارو کواردنېشن به یې کاو. ډېره بده ورځ به هغه وه چې دوی به سپیشیل برانچ ته وغوښتل شول. دغو شعباتو ټاکلې پته نه لرله. کله یو ځای کله بل ځای. د افغان مهاجرو د کمپونو مامورینو ته به یې تیلفون کې خبر ورکړ او کوم هال ته به یې ورتېول کړل. هلته به یو تک تور پنډ د ارتو سپړمو او خلطه خلطه سترګو لرونکی افسر لوړ ځای کې ناست و، خواته به یې یو (خاصه دار) له ټوپک سره ولاړ و. د افغان مهاجرو افغان مامورین به یې په انګلیسی ژبه مخاطب کړل:

- که دا ځل یو سپېره مهاجر د ښار سړکونو کې ولیدل شو، مړی- ژوندی به یې ورک کړم. ستاسې لپاره بریدونه ټاکل شوي. ښارونو ته تګ- راتګ نشئ کولای. دلته په ښار کې د نړۍ معتبرو هیوادو دیپلوماتان او سفیران کرځي چې تاسې مهاجر ویني، په هغو زموږ د خلکو ګومان کوي او دا زموږ د هېواد حیثیت ته تاوان دی. بله دا چې حشیش مشیش په جیبونو کې ګرځوئ. بازار کې د کار کولو اجازه نه لرئ...

په پای کې به یې هر افغان مامورته یویو لیک ورکړ. دلیک په سر به د انګلیسی په کپیټال ټکو غټ لیکلی و: اخطاریه!

بله ورځ د هریپور د کمپ موظف افغان مامور چې کله د غونډې په پای کې له هال څخه راووت، ټول نور افغان مامورین یې راټول او دهغو ترمخې یې ورته سپارل شوی لیک څیرې کړ، په غوسه یې وویل:

-پنجابیه! زه افسوس کوم چې په موږ بده ورځ راغلې او نن ته موږ په هسې بهانه فشار لاندې نیسې. پېښور کې پېښوریانو موږ سره خپله ډوډۍ نیمه کړې ده، په خوشحالی یې موږ ته کاروبار برابر کړی او ښه په وروری خوشحاله چلیږو، هیڅ مهاجر حشیش مشیش نه پیژني او نه یې ګرځوي. خپه یم چې تنظیمي مشران تاسوته انصار ورونه وایي. یواځې دسرحد ورونه انصار دي، تاسې پنجاب والا زموږ سپکاوی کوئ تاسې انصارنه یاست. موږ د شوروی په وړاندې جهاد کوو، سنګر کې مو هره ورځ ځوانان شهیدان کیږي. زما جهاد ستا دفاع ده. پوهیږی که نه!؟ زه چې دلته یم د ملګروملتونو په مرسته دلته اوسیږم او پلرنی وطن مې دی. نن غازی ایوبخان دلته او غازی عجب خان اپریدی بلخ کې دفن دي، دا مې د نیکو خاوره ده، خو څه وکم چې ورځ راباندې بده او تنګه راغلې. تورلینګیه پنجابیه ځان پوه کړه نن چې ته اټومی قدرت شوی، نن چې ستا بانکونه، ډاک، هوایي ډګرونه، ګیسټ هاوسونه او اخبارونه چلیږي او هره ورځ میلیون میلیون ډالر ګټه درته رسیږي، دا ټول زما د ځوانانو د څاڅکي څاڅکي وینې بیه ده. موږحشیش نه پیژنو ترتا زه ښه مسلمان یم، ولاکه دې نور یوه متینګ ته راشم او ولاکه دې خبره واورم. له دې سره یې د ځیرې کړی لیک ټوټې په زمکه وغورځولې او پښه یېورباندې کېښوده.

دا ځوان یو پکتیاوال و چې د ملګرو ملتونو دکمشنری د دفتر له خوا هریپور کمپ کې موظف و. هغه په ډېر غرور د غونډې له ځایه ووت، خپل سپین ډاټسن موټر کې کیناست او په مخامخ سړک ګړندی له سترګو پنا شو. وروسته له دې ورځې ټولو افغان مامورینو پرېکړه وکړه چې د سپیشیل برانچ دفتر په رسیمت نه پیژنو، زموږ ټول کار به د ملګرو ملتونو دفترونو، سره صلیب او د ستونزې پر مهال د پېښور د پولیسو ادارې سره وي. وروسته تر دې پرېکړې ټول افغان مامورین یویو خپلو موټرو کی خپلو دفترونو ته روان شول.

د افغان مامورینو دنده کې دوی ته ویل شوی و چې: دوی به کمپونو کې د دفتري نورو ورځنیو کارونو ترڅنګ د مهاجرو د راجستر او د ملګرو ملتونو دفتر ته د راپورونو جوړول ترسره او ځینی وخت د مرستو ویش او د خپلې ساحې د کمپ لیدنه کوي.

وروسته تر دې ورځې بیګ او صادق هم سپیشیل برانچ ته له تګ بېغمه وو. په دفتر کې سره له دې چې رحیم بیګ د صادق په پرتله (سینورمینجر) و، خو له دې امله چې صادق په انګلیسي پوره پوهېد، له بلې خوا د یوه پوهنځي محصلان وو او لس کاله مخکې یې پوهنتون کې یو بل پیژندل، نو د آمر او مامور خبره یې ترمنځ نه وه، بلکې دوه ملګري او انډیوالان وو. وزګار وخت کې به د دفتر برنده کې کېناستل، بیګ به سیاسی بحثونه کول.

بیګ ټول جهادی تنظیمونه (اخواني) بلل، افغان ملت ګوند یې(نشنلستان) بلل او نړۍ یې په شرق، غرب، اودرېیمه برخو باندې وېشله. درېیمه نړۍ یې ډېره یادوله. هر خبره به یې په درېیمې نړۍ راوڅرخوله، آخر کې به یې ویل: درېیمه نړۍ جغرافیه نه ده، دا ولسونه او خلک دي! صادق به ورته حیران و، څه یې نه ویل، خو اندېښنه یې هغه وخت زیاته شوه چې دبیګ د میز پرسر به تل یو پنډ کتاب ایښی و چې ورباندې لیکل شوي وو: (کپیټال/ سرمایه) . د کتاب د پاڼو منځ منځ کې کوچني کوچني کاغذونه د نښو په

ډول اینښي وو. داسې ښکارېده چې بیګ دغه کتاب څوڅو ځله لوستی(؟). په بحثونو کی به یې د ستالین، چیګورا، کاسترو او مائو نومونه یادول. بیګ به د خپلو مطالعاتو فیلسوفانه پایله داسې بیانوله:

(د لویدیځ هژموني او د تور امپریالیزم نړیوال نظم چې له اتلسمې پیړی، را روان شوی، سور امپریالیزم یې نشي ماتولی، خو درېیمه نړۍ به یې دا هژمونیزم مات کړي!...)

صادق په شک کې شو چې اته کاله مخکې په نوي ښار کې د سفیر ادولف ډابس په تښتولو کې هرومرو د همدوی لاس و، چې د حکومت له زندان څخه یې د خپل یو ګوندي ملګري د خلاصون غوښتنه کوله، خو برمته کوونکي ټول د هوټل په ۱۱۷مه کوټه کې ووژل شول. صادق ته عجیبه وه چې د سفیر او سفیرانو کیسې هره ورځ مخې ته ورته راځي!! داسې ورته ښکاره شوه چې سفیران لکه سرې غومبسې چې په چا باندې ورټولې شي. دا دی اوس سفیران د افغانستان په شاوخوا بونیږي. دا دسفیرانو ناولې کیسه د چنګیزله سفیر نیولې بیا د ګریټ برټش او بیا د امریکی او شوروی تر سفیرانو او دا دی تر نن پورې روانه ده او آن د سپیشیل برنچ مامور یې دوی ته ور یادوي.

بیګ په تېرو شپږو کلونو کې د مهاجرینو او د مهاجرت د چاپېریال په اړه ډېر څه لیدلی وو، هغه له ډېروپېښو خبر و. نن چې وزګار شو، د غرمې له ډوډۍ وروسته د دفتر برنډې ته ووت، صادق ته یې هم غږ وکړ. صادق دا وخت د ماسپښین لمونځ کړی و، راغی ورسره کیناست. بیګ د دفتر ملازم ته غږ کړ:

-بایی څه شوې؟

دا یم آبر کوه جي!

- دوه قهوه را جور کوه.
په جلتی جوړوم جي صیب .

ملازم د پخلنځي په لوري چټک ګامونه واخیستل. بیګ د ډان اخبار له مخې یوې خواته کړ،صادق ته یې مخ واړاو:

هوارت هارټ اسلام آباد کې د (ISI) مشر جنرال اختر سره کار پیل کړ. دا سفیرصاحب د برټش د بهرنیو استخباراتو مامور دی چې MI6 یې بولي دوی دلته سپیشیل برنچونه جوړ کړي دي. د شوروی د ماتولو لپاره CIA، ISI، MI6 او د سعودي استخباراتو لاسونه یو کړي دي. جنرال اختر همدا تېره اونی د شهزاده تُرکي الفیصل او شهزاده الفهد میلمه و. جنرال اختر او یوسف ټولو ته ډاډ ورکړی چې کابل به سوځي، جنګ به تر وروستي افغان روان وي، شوروی د افغانستان د غرونو تلک کې بد رقم نښتی دی...

بیګ له یوه سره ټول رټل؛ د کابل حکومت، تنظیمونه، امریکا، عرب او انګلیس یې ټول سره دروشته کول. د ده په ژبه تل "درېیمه نړۍ" وه، ویل به یې:

درېیمه نړۍ یوازې جنوب خواته یوه سیمه نه ده، دا ځپل شوي او ښکیل شوي خلک دي. دلته کلتوري انقلاب ته اړتیا ده. مائوتسه دونګ په فرهنګی انقلاب سره د نوي ژوند لاره ښودلې ده...

په دې خبرو سره یې یو ځل بیا صادق ته پوهنتون کې د شپږو کلونو مخکې هغه اله- ګوله وریاده شوه چې محصلانو ټولګي پرېښودل او بهر ووتل. په هغه شپه شپې پاڼې وېشل شوې وې او د خاد مامورنیو په دې تور څو تنه محصلان ونیول. په شپې پاڼو کې یې لیکلي و: ... سوسیال امپریالیزم له غربي امپریالیزم څخه بدتردی. شوروی روژیونیستانو د سوسیالیزم او بشري عدالت داعیه منحرفه کړه. سور ښامار او تور ښامار د دریمې نړۍ ګډ دښمنان دي...

کله چې کابل حکومت ملي روغه جوړه اعلان کړه، بیا شپې پاڼې ووېشل شوی پکې لیکلي یې و؛ توربښامار ته توره په کار ده، نه روغه جوړه!

دا دی اوس یو ځل بیا د دریېمې نړۍ خبرې د بیګ له خولې اورې. صادق دغو ټولو خبرو او نومونو ستومانه کړی و. ملازم یې مخې ته دقهوې پیاله کېښوده. بیګ د صادق په ستوماني پوه او غلی شو. صادق د خبرې د بدلولو لپاره انګړ کې د شنه چمن اوکشمالي ګلانو صفت پیل کړ.

له هغې ورځې چې صادق د مهاجرو دفتر کې کار موندلی و، خوشحاله و، خوبیګ ورته بله سودا واچوله:

- رور! ډېر سمال او احتیاط کوه، دلته تنظیمونه هغو کسانو پسې هم دي چې افغانستان کې یې سبق ویلی او یا یې حکومت کې کار کلی وي.

بیا به یې د استاد شګېوال، پروفیسورمجروح، چنیزایی، الفت، معلم ذاکر، ډاکتر لودین، سرورخان احمدزی... د وژل کېدو وویل.

صادق بیا ځُرت کې شو، خو د شنه چمن او کشمالی د صفتونو خبره یې بدله نه کړه. بیګ ټولو پسې خبرې کولې، نه یې د کابل حکومت مانه، او نه تنظیم او نه اعلیحضرت. اوس یې نو یوه بله کیسه راواخیسته:

- له افغانستانه دوه د اینجنیری محصلان پېښاور ته را مهاجر شول. هغوی هلته افغانستان کې استخباراتو نیولي و یویو کال بند یې تېر کلی و، چې را خوشې شو دلته راغلل. سم له رسېدو سره تنظیمیانو ونیول او ورته ویل یې چې تاسو خامخا په قران ختلي او پخې لاندې مو کلی چې راایله شوی، کنه کابل حکومت بندیان ترهغو نه خوشې کوي چې قرآن باندی لغت ونه کلی، نو دواله یې روزروشن چانماری کلل.

خو صادق د ده په دې کیسه ځُرت خراب نه کړ، ځان ته یې ډاډ ورکړ چې هیڅ داسې څه نشته چې کوم تنظیم په ده باندې تور ولګولای شي.

دوی به د دفتري ورځني کار او سیاسی خبرو ترڅنګ، د قهوې او دوتپټی ځښلو په مهال اخبارونه کتل. اوس د صادق په مرسته د بیګ انګلیسی ډېره ښه شوی وه.

دفتر ته راز راز اخبارونه، د امریکي دسفارت د اطلاعات بولتن، د ملګروملتونو د اړونده دفترونوبروشرونه، اود سره صلیب پا مفلیتونه راتلل. بیګ به له رارسېدو سره سم لومړی د " جنګ" اخبار او بیا مشرق اخبار راپورته او ژرژر به یې ومروړل او باطله ټوکری ته به یې وغورځول، خو

په انګریزي ژبه د "ډانDAWN " اخبار به یې ټول کوت. صادق د بیک ټولو کارو او خبرو ته هک حیران و، چې کورته به راغی حاجی صاحب ته به یې د ورځنیو پېښو نکلونه کول، حاجی صاحب به دُعا کوله چې الهی افغانانو ته اتفاق نصیب کړې او کفار له زوال او شرم سره مخامخ کړې.

(۲۴)

پېښور کې هوا ښه شوې وه، ګرمي نه وه. په هر کمپ کې مهاجرو د روسانو د وروستي کاروان د وتلو زیري یوبل ته ورکول. د هرچا په ژبه همدا یوه خبره وه: له وطنه شوروی پوځ ووت. پرون یې وروستی کتار له آمودریاب واوښت...

د دې خبرونو په اورېدو صادق هم ډېر خوښ شو. یوه ورځ یې رحیم بیګ څخه وپوښتل:

- ماته داسې ښکاري چې سوله به راشي، ستا څنګه خوښه ده، وطن ته دبېرته تګ تابیا ونه کړو؟

بیګ بې له ځنډه په تعجب ځواب ورکړ:

- سومنه ساده یې، وه صادق اوشکوه. دا سومنه خوشباور یې؟! جنګ خو اوس شرو شوکنه! دا اوس نوی امریکا F-16 او ستینګر را ارسال کل. مخکی د پاک فوج جیت F-14 او فرانسوی میراژ و. دا یو هم سم جیت نه و. فرانسه اسلحه سازي کی ناکام دی، فرانسه سیاسی فرهنګ کې اول نمبر دی او حقوقی نظام یې موفق دی. یادیژي دې چې زموږ او تاسو نیم استادان فرانسه کې تحصیلات وکلی و. دا میراژ داسی طیاره ولکه موږ چې ماشتوب کی کاغذي ورق جیت جور وکړ چې شیووو پرواز به مو ورکل داسې به لال لال بېرته به زما پخې سره را ولوېد هههه. F-4هم د کار نه و بیخی زول و. اوس امریکا F-16او ستنګر ورکل او د افغانستان د قواوو سره یې برابر وکل. دلته ماسره یو خبر دی پُټ کلی می دی چا له کویتی د راوا دفتر سخه را لیژلی ما لژ ولوست دستینګر راکت عکس هم لري، خطرناک سلاح دی. د افغانستان یو طیاره به پاتې نشي، ته خو په انګلیش بیخي پوهیژی، دا اولوله.

دا وخت یی میز ته لاس کړ د یوې کتابچې له منځه یې د یو اخبار پرې شوې پاڼه راواخیسته، صادق ته یې ورکړه، هغې کې په انګلیسی ژبه یو راپور لیکلی و:

(... دشوروی عسکرو تر وتووروسته د امریکا متحده ایالاتو مجاهدینو ته ستینګر توغندي اوپاک هوایي فوج ته F-16 الوتکې راولیږلې. کیدای شي دا دوه ډوله نوې وسلې د کابل د حکومت کار یو طرفه اوپه جنګ کې افغانستان ته بشپړه ماتې ورکړي. سنا د CIAد دغه نوي راکټ د لیږلو پریکړه په یوالی تصویب کړه او دادی اوس رارسیدلي دي. د دې نوې وسلې تخنیکی نوم FEM92 دی چې یو نیم سل دانې یې تنظیمی قوماندانانو او د القاعده جګړه مارو ته وسپارل شوې. دا د افغانستان د اردو Mig-21 شکاری جت او نورو الوتکوپه مقابل کې ډیره اغیزمنه وسله او د دغو الوتکو تبا کوونکي راکټونه دي چې تر

۴۰۰۰متره واټن پورې الوتکو پسې ځغلي. د دې وسلې ځانګړتيا داده چې لوګی او حرارت تعقيبوي، نو کله چې د الوتکې په لوري وويشتل شي، د الوتکې د انجن حرارت او لوګي ته ځان رسوي او د الوتکې انجن ته انفجار ورکوي. سرعت يې تر الوتکې زيات، په يوساعت کې ۱۲۰۰کيلومتره دی. کله چې تنظيمي مشرانو رونالدريګن سره وکتل، هغه ژباړونکي چې هلته ترجمانی کوله پرزدنت او CIA ته مشوره ورکړه چې دا راکټونه بايد القاعده او مجاهدينو ته ورکړو. اوس دا وسله رارسېدلي ده د بريګيډير محمد يوسف په لاس القاعده او تنظيمونو ته وسپارل شوه او تعليمات يې هم ورکړل شول. شرط دا دی چې يودانه يې هم بايد د افغانستان لاس ته ورنشي، آن دا چې تش پوچک او خول يې هم بايد بېرته را ورسول شي او بريګيډير محمديوسف ته دې تسليم شی...)

دې خبر او د دې وسلو عکسونو صادق بيا دچُرتونو په ګرداو ورلاهوکړ. د اخبار دغې غوڅې شوې پاڼې څخه ووېرېد، کرکه يې وشوه، بېرته يې بيګ ته ورکړه. د صادق ړومبنۍ ټوله خوشحالي داسې تږۍ تم شوه لکه برېښنا چې يو ځل وځليږي او دستي بېرته وريځو کې ډوبه شي. بيګ چې د ده دا وېره او دا حال وليد په کړس کړس يې وخندل.

***

د شوروی د عسکرو د بېرته وتلو خبرونه کمپ په کمپ خپرېدل او مهاجرو ته نوې هيلې پيدا شوې او خوشحالي يې کوله. وطن ته د ستنېدو هيلې ژوندۍ شوې وې، خو جګړه لا روانه وه. کابل کې حکومت د ملی روغی او سولې نارې وهلې، خو د تنظيمونومشرانو غوښتل وروسته د شوروی پوځ له وتلو د کابل حکومت په زور له واکه وغورځوي. د افغانستان په اړه پروپاګندې اود بی. بی. سی. خبرونه کم شوي وو، خو جګړې لازيات زور اخيستی و. لاهم له سنګرونو څخه هم د حکومتی عسکرواو هم د مجاهدينو جنازې د دوی کورونوته تلې. د حکومت د پوځيانو او ويشتل شويو مامورينو، ښوونکو، ډاکترانو او انجنيرانو جنازې همالته افغانستان کې او د مجاهدينو ځينې جنازې د هيواد دننه د دوی خپلو پلرنيو هديرو کې او ځينې د مهاجرت چاپېريال ته راوړل کېدې. دلته هر کمپ خپله هديره لرله.

د کچه ګړۍ هديره له کمپ څخه لرې، له ځو وچو خوړونو ورهاخوا وه. له کمپ څخه د يو ځو قبرونوتوغونه له ډېر لرې ښکارېدل. د هرييورکمپ هديره اود ځينو نورو کمپونو د مهاجرو هديرې د سيمې دخلکو له هديرو سره يوځای وې. د ناصرباغ د کمپ هديره کمپ ته ډېره نږدې وه. کله به چې صادق او رحيم بيګ د دفتر سپين ډاټسن موټر کې د بورد له ګټې- ګوټې د ناصرباغ په لوري راتاو شول، لږ شېبه کې به د پوليس کالوني بلاکونه ښکاره شول، ورپسې به د سوري پله سيمه او بيا به مياخان ګړۍ څخه په تېرېدو يو ځو هټۍ راورسېدې، همدلته د ويالې په پله باندې هغې بلې غاړې ته لار تللې وه. ځو ګامه وړاندې يو- دوه ونې ښکارېدې چې همدا د مهاجرو د هدېرې بريد و. دوی به چې کمپ کې د کمشنری دفتر ته رسېدل نو هديره به له ورايه ښکارېده. له وطنه د شوروی د پوځ له وتلو سره سره به هره ورځ دوه- درې جنازې دغې هديرې ته راوړل کېدې. يوه ورځ صادق بيګ ته وويل:

-دمهاجرو هر کورته ډېره لږ مرسته ورکول کیږي، په تېره بیا هغه کور چې د وطن لپاره یې شهید ورکړی، باید د زیات کمک مستحق وګڼل شي. راتلونکي میټینګ کې به له نورو منجرانو او کوردناتورانو سره یو ځای دا وړاندیز ولرو.

بیګ پرته له دې چې ډېر لږ پام وکړي، دا وړاندیز او د زړه سوي خبره یې د تل په شان بابېزه تېره کړه، صادق ته یې وویل:

-رور ورځ تېروه، شولې ته بخو پردیته بکو. حالات زما وستا په خوښه نه دي، واک پردی دی.

صادق به هیڅکله بیګ سره خبره نه تاووله، خو دهغه کبر او په کمپونو کې یې له مهاجرو سره چلند نه خوښېد.

په وطن لاهم سور اور بل و. هره ورځ ټپیان او د شهیدانو جنازې را رواني وې. له شېرپاو، الفوزان نیولی تر سره صلیب او د عربانود هلال احمر ټولو روغتونوته ټپیان راوړل کېدل. په کمپونو کې ماشومان او سپین سرې میندې د ناروغیو، ګرمي، میاشو، غونډلانو او تندې له لاسه ځورېدل، ټول د خپل کلي- کور په ارمان او وطن ته د ستنېدوپه هیله وو، خو بیګ به دفتر کې د قهوې یا دودپټې پیاله مخې ته ایښي وه د سیاسی ګوندونو او ایدیالوژیو پرتلنه، غندنه او ستاینه به یې کوله او اوس لا خپلې انګلیسي ته غره و، چې تر پخوا یې ښه زده شوې وه. صادق به چې ورته کتل، نوشک به یې راغی چې؛ (ښاغلی بیګ صاحب د مانیا mania په ناروغۍ اخته او ځان ورته ښه غټ پیل ښکاري).

بیګ ته به یې د زړه سوي او یو څه به یې د سپکاوي خندا وکړه او ځان ته به یې داد ورکړ:

-بیګ خوار ګرومونه لري، په نرګسیت اخته کسانو ته ځانونه ښایسته ښکاري، خو په مانیا اخته بیا له ځان څخه دومره خوښ وي چې له ځان پورته بل څوک نه مني. دا ډول خلک د وطن او وطنوالو په حال ځان نه پوهوي، له دوی څخه تمه نده په کار.

صادق د بیګ په حال ښه پوه شوی و، خو انډیوالي وه تونده خبره یې نه ورسره کوله. بیګ پوهنتنون لوستی ځوان و، د افغانستان پېښې، تاریخ، دوستان او دښمنان ورته معلوم و، خو د وطنوالو په اړه یې احساس سوړ و. کله کله به یې چې مجلس ښه تود شو، عجیبې کیسې یې کولې. یوه ورځ یې د څلورو کلونو مخکې د خپل مهاجرت کیسه راواخیسته:

- رور، کله چې زه اول راغلم، دغه د بالې(باړې) علاقه تماماً بدماشو، قاچاقبرو، خونیانو او چارصدوبیستو علاقه وه، اوس د افغان مهاجرو په پیسو پکې سکولونه، هسپتالونه، سرکونه شه شه محلونه جول شو. د آدمخېل دره کې تول اسلحه، حشیش او بلابترکاروبارو، اوس پکې خلک صابون، عطر او شامپو وپېژندل. دغلته ارباب رود، رینګ رود او نور رودونه جول شو اوس ګیستهوسونه دی، قاشق وپنجه وپېژند. هغه دال جامګی ختم شو... او بیا به یې ښه ډېر وخندل.

صادق ته به چې وطن وریاد شو، زړه به یې اور واخیست. کور، ملګرې، موسسه او د بازګل ټوکې به وریادې شوې، د عبدالوکیل هغه خبر به وریاده شوه چې ویلی یې و: باران څخه پاڅېدل او ناوې لاندې کیناستل د هوښیار کار نه دی.

په دې وخت کې یې یوځل بیا بیګ ته وویل:

- ته پکې څه وایې؟ د شوروی پوځونه ووتل، حاجی صاحب وایی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه راځي، کابل د ملی روغې او سولې په چیغو ځان ستړی کړ، بېرته وطن ته ستانه نه شو؟

بیګ به بیا له ډاګه ولګېد:

- اوش کوه سی داسی غلط ونه کې دجنګ زور خو اوس دی کنه، موږ خو دلتی ګورو کنه ستینګر اوس راغلل ته به اوس جنګ اُوګورې!

سوله به ونشی؟

- هرڅه چې خام وي، پوخ به وشي، خو بنیادم چې خام شو بیا نه پوخ کیږي. د کابل رژیم نوم نور بد وشوی، اوس خلک وربانديې باورونکي. د کابل له رادیوګانو نیولې تر سفیر جانوویچ، برنجلوک، پوزانوف بل او بل اوف اوپوف پورې تول ځانونه ستلی کلل، خو فایده نه کوي.

صادق ومنله، د بیګ د خبرو په ملاتړ یې وویل:

هو، په خلکو یې چپه میچنې وګرځولې، اوس چې هرڅه وایي خلکو ته دوکه ښکاري، نه یې مني.

- چپه مچنی سه شی دی؟
ظلم، ناروا. انګلیسی دې زده شوه، خو خپلې ژبې دې هېرې شوې !
- نه دغسی خدای مه کوه. اوس دلته د مهاجرو لس کالونه پوره وشو. د مهاجر ماشومان دلته ځوان شو،زیاترو جایداد واخیستل، پشتو د تولو زده وشو.

دا خبره یې صادق ومنله او ورزیاته یې کړه:

اوس نو داسې لومه کې بند شوی یاستو چې لږ دې د وتلو نیت وکړ، د ژوند څکه به لا ونه کړې!
- لومه سه شی دی؟
دام، تلک.
- ههه، بیا پوه شوم. اوس دا وطن هم زموږ د پلارو دی له پشاور او اتک داسې باجور، سوات، هاخوا تل، کوهات، چمن، پشین بولان، دیره جات او نور تول زموږ خاورې دي. زه په دا تول ګرځیدلی یم، تولو کی ملل متحد دفترونه شته د افغان مهاجر دپاره.

صادق دا ځل کوښښ وکړ چې اسانه خپل مطلب ورته ووایی:

- فکر کوم وطن کې نور دملي فکر نوم بد شو، د ترقی آرمانونه خاورو لاندې شول. دومره ورټل شولو چې څوک مومازې له پوزې ونیسي سا مو خېژي. څوک د راتلونکی اټکل نشي کولای...

صادق دا خبرې له خپګانه وکړې، خو بیګ بیا سیاست او غټوغټو خبرو ته ولاړ:

- په توله دُنیا حالات په بل لوري شول، (کپیټال) لا د پوهنتونو د پې. اچ. ډي د دورې نصاب کې شامل او د فیلسوفانو د میز د سر کتاب دی، خو نوی نړیوال نظام او لیبرالیزم د امپریالیزم پړانګ ته د پسه پوستکی ورواغوست. شوروی رهبری د سوسیالیزم لاره غلطه کله. آزادي غوشتونکی او عدالت پسند بشریت دوی نه بخشي. اوس درېیمه نلی دخپلو مشکلاتو د حل لاره خپله ځانته مومي...

صادق بیا د تل په شان ورته بې حوصله شو، غوسه ورغله ځان سره یې وویل: یو فیلسوف خو ته یې چې ستا پرمیز هم دا کتاب ایښی ، ناروغه اوقي! خو غوسه یې لاحول کړه. سترګې یې دبیګ مخې ته د میز په سر ایښي پنډ کتاب ته واوښتې چې لکه د هرې ورځې په شان یې د پاڼو منځ منځ کې ټوټه ټوټه کاغذونه ایښي وو.

صادق خپه و، زړه یې تنګ شو. وخت یې وکوت. د مازیګر د لمانځه وخت او د رخصتی شیبې لنډې وې. پاڅېد لمونځ یې وکړ.وروسته تر لمانځه یې بیره وه چې بیګ ډریور ته غږ وکړي او له دفتره ووځي، نن د بیګ خبرو بیخي ستومانه کړی و، خو د دې لپاره چې بیګ یې په ستوماني پوه نشي او خپلې خواشینۍ ته پلمه پیدا کړي، بیګ ته یې وویل:

ریښتیا درته ووایم اغا مې دلته ډیر خپه دی، هره ورځ د اعلیحضرت د راتلو په تمه دی، مور او خورکۍ مې لکه کپس کې بندي مرغۍ په تنګ دي. هره ورځ د کابل کور یادوي او ځوریږي، ته پکې څه وایی؟ که سړی د سمندر غاړو ته ورشي، کم مهاجر ولاړل؟

- رور اعلیحضرت مه یادوه، څلویشت کاله فراماسیونی حکومت! چې و سه یې وکلل؟ او د سمندر د آخوا شوق مه کوه، صدای دول از دور خوش ده. که لالې نور نو له وطنه لازیات لرې کیږي. اوس چې دومره خفه یاست او د وطن لرېوالی شکایت کوی، هلته به سه کوی؟ ستا نیم فکر کې د بریدمن عبدالوکیل خبرې ګرځي، نیم د اعلیحضرت خبرې. همدا ځای شه دی که پوره وطن ندی، نیم وطن خو دی!

صادق باندې یې دا خبرې هم بدې ولګېدې، خو څه یې کړي وای. پخوانۍ او نوې انډیوالي ده. دا وخت دفترونه له سیاسی خبرو ډک وو. سپیشیل برانچ خپل پلانونه لرل، سفیرانو جلا آجندا په مخ بیوله، لیډرانو یوبل ته لینګتي ورته کړې وې، د کرنیل بابر شاګردان؛ یوسف، اختر، امیرترار، قاضی او حمید ګ. به GHQ کې نوي پلانونه جوړول او نوې نوې خبرې یې خپرولې. د مهاجرو فریاد تر اسمان رسېدلی و. کمپونو کې د یتیمانو، کونډو او له کار او تعلیم څخه دپاتې ځوانانو پوښتنه چا نه کوله، ټولې خبرې سنګر ته دتللو، وسله اخیستو، سرګروپانو ته د نویو ځوانانو د ورحواله کولو وې، نورڅه نه وو. هغه مهاجر چې

ژوند يي لړ بنه و، په بهرنی ژبه پوهيدل او سترګې يې پرانيستې وې، ووتل تر اروپا، استرليا او امريکا ورسېدل...

دې ټولو خبرو د صادق دسر ګومبذه کې ګونګه هياهو او انګازې جوړې کړې وې. بيګ پاڅېد د دفتر څراغ يې مړکړ، يوه دوسيه يې تخرګ لاندې کړه، ملازم ته يې غږ وکړ چې ډريور راوغواړي. صادق هم پاڅېد.

(۲۵)

په کابل کې د ۱۳۶۷ل. کال د چنګاښ مياشت او پېښور کې د اګست مياشت وه. دلته د پشه کال موسم پيل او ورځ دوو کې به باران وشو، خو کابل کې موسم وچ او هوا توده وه. په دې کال د خلق ديموکراتيک ګوند واک ته د رسېدو او په وطن کې د ناخوالو او خونړيو جنګونو لس کاله پوره شوي وو. له افغانستان څخه د شوروی عسکرو په وتلو سره د افغانستان د دولت د مخالفينو او د هغوی د ملاتړو په زړونو کې د کابل د نيولو هيلې زياتې شوې وې. اسلام اباد کې سفير پيتر تامسن اخباروالاوو ته د بري د ترلاسه کولو خبرې کولې، په جلال آباد باندې دبريد پلان جوړ شوی و. د افغانستان په ګاونډ کې نظامی او استخباراتي کړيو پتېيلې وه چې د شوروی عسکرو تر وتلو وروسته بايد تنظيمونه افغانستان کې دننه يو مهم ولايت ونيسي چې هغه به جلال آباد وي. پلان پټ او ډېر په مهارت جوړ شو.

افغانستان ته د شوروی پوځونو په راتګ سره د عوامو او کليوالو خلکو ترڅنګ؛ ډېر ماهر مسلکی متخصصين، ليکوال، نظاميان او طبيبان هم له وطنه مهاجر او پېښور کې مېشت شوي وو. په دغو مهاجرو کې ځيني د افغان اردو صاحبمنصبان وو. نظامي او استخباراتي ادارو د کرنيل اسد او کرنيل جينجوا تر لارښوونې لاندې پاکستان کې مېشت افغان جګړن(ر.و) ته دنده وسپارله چې خپلو جنګيالو سره ځان سروبی ته ورسوي او جنګي عمليات به د نغلو د اوبو له بند څخه پيل کيږي.

په جلال آباد باندې بريد اود يوه ډېر ويجاړوونکی جنګ طرح په دقت او پخه سنجول شوې وه. دا ډول طرحې يواځې د جنګونو ډېر ماهر ډُکترين جوړولای شي. د کرنيلانو په يوه ډېره محرمه او سري ناسته کې پرېکړه شوې وه چې يو جنګي ماهر ګروپ به د افغانستان د پوځ د غافل کولو لپاره دتګاو او نغلو دسيمو له لورو- ژورو په استفادې دنغلو بند ته ځي او هغه به نړوي. دا به د لس کلن جنګ په دوران کې تر ټولولويه کارنامه وي. د نغلو د اوبو د بند په نړېدو سره له يوې خوا يولوی ډيم او د برېښنا فابريکه بشپړه له منځه ځي، کابل به توره شپه شي، له بلې خوا به د دومره ډېرو اوبو په راتګ سروبي بند هم ونړيږی او ورسره به تر جلا اباده ټول سرک او لاره له کاره ولويږي. د دې کار ګټه به دا وي چې د افغانستان پوځ به خپل مورال بايلي، د کابل خلک به وويريږي، بې شرط او ټينګاربه تسليم شي او پوځ به ونشی کولای چې د جلال اباد دفاع ته مرسته راوليږي. په دې ډول سره د جلال آباد په فتح کولو سره د ټول افغانستان دفتح کولو لار پرانيستل کيږي. له دې پلان څخه يواځې جګړن ر.و. خبر و، نوره ډله چې ده سره ليږل کېده، يو هم نه و خبر. ټول پلان دوو کرنيلانو سره و چې دوی سره نغلوته تلل.

جګړن (ر.و) ته د نغلو د نړولوله پلان سره یوځای زرګونه لوی او واړه پوسترونه چاپ شول چې د یوه تور غټ سوک ترڅنګ په سوررنګ لیکلي و (فتح مبارک). سوک مخامخ د لیدونکو لوري ته و.

د برید نقشه دسرطان د میاشتې نیمایي کې جګړن ر.و. ته وسپارل شوه. ورسره څو موټر، د کچرو دخوراکي خرچه، د لارې بهیر کې د تېلو او خوراک لګښت، څو ډوله وسلې او د چاودلو لپاره انفلاقي توکي او قوي ډینامیت ورکړل شول. په جنګي ډله کې مالي هیئت چې د پیسو د لګښت واک یې درلود هم وټاکل شو.

په ډېر مهارت ټاکل شوی جنګی ګروپ لومړی له پینډۍ پېښور، بیا چارسدې او په کړو- وړو لارو روان شو. د لارې نقشه یواځې یو تن کرنیل سره وه. په نقشه کې له شالمار، تورخم، نواپاس اود باجوړ تر برید ټولې لارې په نښه شوې وې، خو وخت لږ و، دوی په لنډه لار روان شول. نورې لارې غالباً د اغفال په خاطر په نښه شوې وې.

جګړن ر.و. دسرطان د میاشتې د ګرمي او اوږد مزل له امله ستمېد، هغه اوس ښه پېډ او دروند دی. ګروپ له دوه شپو او یوې ورځې وروسته څه په پیکپ، څه په کچرو او څه پلې تر بادپیش، له هغه ځایه د تیزین له اړخه د نغلو بند ته ورلنډ شول. له دوی څخه مخکې څلور تنو پېشقراول وسله والو مانور کاو. دغه څلور تنه به پنځه پنځه کیلو متره وړاندې تلل او بیا به ورپسې جګړن له خپل ګروپ سره ځان وررساو. سفر سخت او له خطرډک و. دوی به د شپې د افغانستان د دولت د هوایي ځواک له ګزمې وېره کې و. له بګرام او کابل څخه الوتکې په همدې سیمه د جلال آباد هوایي ډګر ته تلې راتلې. یوځل د افغانستان د هوایي ځواک دوه (سوخوی) چې له بګرام څخه را پورته شوې وې، لومړی د تګاو په برید ټیټې او بېرته د ګندمک سیمه کې د آسمان لوړو ته پورته او له سترګو پنا شوې. د الوتکو ویروونکي غږ دوی ریږدولي وو، کرنیل ته شک پیدا شو چې د دوی نقشې څخه هوایي پوځ خبر شوی، خو کله چې الوتکې له سترګو پنا شوې ټولو شُکر وایست چې له مرګ بچ شوي وو.

له کله چې د شوروی د پوځ وتل پیل شول، د کابل د حکومت مخالفینو ''ستینګر'' ډېر قیمتي میزائیل ترلاسه کړي وو، خو د دوی ګروپ سره دا مزائیل نه و، د دوی تر ټولو غټ او دروند بار چاودیدونکي ډینامیټ او د دوی خپل چینایي کلشینکوفونه وو. دا وخت د تنظیمونو د مشرانو امنیت ته هم ډېر پام وشو. له ټولو تنظیمونو د لوی تنظیم مشر به چې کله له شمشتو کمپ څخه د ډیورند غاړو ته روان شو، هوا کې به (آواکس) امریکایي الوتکو سیکورټ کاو. په دې سیمه کې به د آواکس الوتکې یوساعت پروازه (CIA) او د امریکې امنیتی ادارو ته څو لکه ډالر تمام شو. دتنظیمی مشر په څېره درې نور هم جوړ شوي وو او کورته یې امنیتي کمره لګېدلې وه. د ستینګر په راتګ جګړه ډېره سخته شوې وه، د دې وسلې په وړاندې دحکومت دفاعی قواوو هم ''سکاډ ''او ''لونا '' توغندي جګړې ته دننه کړل. دا وخت وېره یواځې ''برګۍ'' او '' بنګۍ'' نه وه، سکاډ تر ټولو زورورره وسله وه. ځوانانو ته دعسکري دوره له یوه او دوو کلونو درې کلونو ته اوږده شوې وه، مجاهدینو به لویو لارو کې اکمالاتی کتارونه ویشتل او عسکري قطعات یې د مهماتو له کمښت او د آذوقې قحط سره مخامخ کول. د ښکاري میګ الوتکو ګزمې زیاتې شوې وې. د میګ21 جیت غږ به د سړي زړه بوټ ایست. په دې بده ورځ د جګړن ر.و ګروپ ته یوه مهمه دنده

سپارل شوې وه، د هغه په ګروپ کې یو بازګل و. د ګروپ نورو غړو راز راز وسلې، محافظتی وسایل او نظامي تعلیم درلود، خو بازګل له یوه قلم او د مالي حساب یوې کتابچې سره لومړی ځل دجګړې ډګر ته روان و.

بازګل کله هم وسله نه لرله. له هغې ورځې چې نویو سکربیست میزایلو افغنستان کې د خلکو ژوند ورتریخ کړ، نو بازګل هم له خپلې مور، وړوکي ورور او خور سره مهاجر او بده بیرې ته نږدې خپلو خپلوانو سره مېشت شو. یو ماما یې د موټرو مستري و او دسهار او بېګا یو مړی ډوډی یې لرله، خو بازګل ته کار او روزګار نه و.

یوه ورځ په کمپ کې د بازګل موردوه ښځې ولیدې، ورته شناخته ښکاره شوې. په حافظه یې زور راوست وریاد شول چې یوه نازبرو د لال مامد مېرمن او بله شینکی د ستار اکا نږور ده. دوی څو کاله مخکې را مهاجر شوي وو. ډېره خوشحاله شوه خپلې دوه کلیوالې یې څو کاله وروسته وموندلې. وړاندې ورغله سترې مشې یې ورسره وکړه. هغوی د بازګل مور و نه پېژندله، دا ځکه چې اوس یې د سر په وېښتانو کې ډېر سپین لګېدلی وو، آخر یې یو بل وپېژندل او د کلي او کلیوالو د مهاجرت او د کمپ د ګوزران کیسې یې سره وکړې. په دې کې د بازګل مور د دغو ښځو له کیسو خبره شوه چې د ګل رسول خان زوی (حاجی د. خان) په مهاجرو او مجاهدینو کې لوی سړی دی او تر ده مشر یې (ع. ج) چېرته کوم بل ملک ته تللی. د بازګل مورکی ته تمه پیدا شوه چې ګوندې د ګل رسول خان زوی به بازګل ته کوم کار او غریبې درک کړي. دوه- درې ورځې وروسته یې هغه وموند، اوس ډېر بدل شوی و؛ لویه ږیره یې پرېښې وه چې یویو سپین ډکي پکې ښکارېدل، ښه غټ پکول، واسکټ او تر واسکټ لاندې د تومانچې د ګولیو ځرمینه کتاروزمه چې ځرښنده ښکارېده. ځان یې وروپېژاند او د بازګل خبره یې ورته وکړه. حاجی.د. دخپل مرکز نښه ورکړه او بازګل یې هغه ځای ته وغوښت. څو ورځې وروسته بازګل کبابیانو ته نږدې د تنظیمونو یو مرکز کې له ح. د. سره وکتل. هغه ورته وویل چې دوه ورځې وروسته د مجاهدینو یو ګروپ افغانستان ته ځي، ته به ورسره ولاړ شې. ته سواد او قلم لرې، هغوی د خرچې او حسابونو لپاره یو کس ته اړتیا لري. کله چې بېرته راستون شوې، غټه تنخا به درکړي. د بازګل د ډاډ لپاره یې دا هم ورته وویل چې بېغمه شه دې ګروپ کې به زه هم درسره یم. په دې ورځو کې قوماندانانو ځوانان هڅول چې د دوی ګروپونو سره یوځای شي. بازګل له حاجی.د. سره ومنله چې افغانستان ته ورسره واوړي.

بازګل د وسلې چلولو سړی نه و، خو د لګښتونو د لست او د حساب لیکلو کار ته جوړ و. کله چې وروسته تر دوه شپو او دریو ورځو مزل، د درېیمې ورځې په ماښام نغلو ته ورلنډشو، نو د پښو تناکې یې وچاودې، د ګوډې پښې درد یې هم زیات شو. دچاودو سوي او د مزل ستوماني یې اوقات ورتریخ کړی و، زړه یې و له نیمې لارې بېرته ستون شي، خو دتنخا په هیله له ګروپ څخه جلا نشو. په دې تمه و چې یو- دوه ورځو کې به بېرته ستون او هلته به یو څه پیسې ترلاسه کړي، خو خبر نه و چې په داسې لومه کې نښتی و، که د تېښتې لړ شک ورباندې شوی وای، سزا یې درنه وه. چاره نه وه ، اوس د جګړې لیکو ته ورګډ شوی و. څلورو خواوو ته یې پکول او مول لرونکي وسله وال روان وو. ح.د د ګروپ مالی آمر به کله کله یو نیم حساب ورته وایه او ده به په هغې کتابچه کې لیکل چې ورسره وه. په کتابچه یې غټ لیکلی و: (مربوط بازګل می باشد). کټ مټ هغسې لکه په پوهنځی کې یې چې په هره کتابچه لیکل او هلکانو او نجونو به د

ده دغو لیکنو ته پټ پټ خندل. د کتابچې په ټولو پاڼو مالی آمر د پاڼو شمېرې لیکلې وې او د هرې پاڼې په کونج مُهر لګېدلی و. په ګروپ کې بل چا کتابچه او قلم نه لرل.

په دې ورځو کې د افغانستان د دفاع وزارت د کشف قطعات د جلال آباد شاوخوا، تر سروبي او ګندمک پورې د وسله والو له نویو تحرُکاتو او اسلام اباد کې د انګلیس، عربو او امریکې د سفیرانو د پرله پسې مجلسونو څخه خبرېدل. دوی ته په جلال آباد باندې د پراخه برید شک اوس په یقین بدل شوی و. د اوپراسیون ریاست او د لوی درستیز دفتر ته پرله پسې نوي نوي راپورونه رارسېدل. د دفاع وزارت(لومړی درجه احضارات) اعلان کړي وو. لومړی بریدمن عبدالوکیل د مخابرې له غونډ څخه د مهمې او ځانګړې دندې په خاطر د دفاع وزارت تر ټولو مهم دریځ ته خدمتي شوی و.

د وطن د دفاع شورا په امرد دفاع وزارت کې د اوپراسیون ریاست د ټولو دفاعی عملیاتو لپاره ګومارل شوی و. اوپراسیون څلورویشت ساعته نوکریوال درلود اومخابره یې مهمه برخه وه چې د هیواد ټولې سیمې یې پوښلې.

له پېښې تېښته نه وه. قسمت او تقدیر عجیبې کانې کوي! د پوهنتون د دورې دوه خواږه ملګري یو د جګړې یو لوري ته، بل هغه بل لوري ته راغلي وو. د کلیوالي کونډې زوی بازګل چې یوه سترګه یې رپېده، خړه لویه کورتۍ به یې په ځان او پتلون به یې له نامه هم پورته تړلی و، اوس له وسله وال ګروپ او مالی آمر صاحب سره د نغلو د بند الوځولو ته روان دی. بلې خواته د بیوزلّه بزګر زوی چې د یو قلم او کتابچې د پېرېدلو وس یې نه و او ورور یې کلي کې دشپې په ماشیندار ویشتل شوی و، د دفاع وزارت د اوپراسیون ریاست کې د (زاس)مخابرې څلرویشت ساعته نوکریوال دی. ټولګیوال یوبل څخه خبر نه دي. تقدیر یوه بله لوبه هم شروع کړې؛ یو لوري ته جګړن ر.و. د نغلو د بند د نړولو لپاره ډینامیټ را بار کړي دي چې په جلال آباد یرغل بریالی شي، بلې خواته یې تروږزی جنرال ا. مایار د دفاع وزارت کې د وطن د دفاع سنګر کې ناست دی او پرله پسې لومړي بریدمن عبدالوکیل څخه د مخابرې راپورونه غواړي.

جنرال مایار ته د اوپراسیون د فوق العاده دایرکتیف له مخې هدایت شوی چې هر نیم ساعت کې یوځل د وطن د دفاع شورا ته راپور ورکړي او د وطن د دفاع شورا هر ماښام د پوځ اعلی سرقوماندان ته راپور وړاندې کوي. جنرال د کشف د ریاست مرستیال محمدشریف خان سره پرله پسې اړیکه کې دی. بلې خوا ته کرنیل اسد او جینجوا نغلوته د لیږل شوي ګروپ دعملیاتو پایلې ته په تمه دي.

جګړن ر.و. په داسې شیبو کې چې لمر د کابل د غرونو څوکو ته ورنږدې کېد، خپل افراد راټول کړل چې د نغلو د الوځولو نقشه ورسره شریکه کړي. دا وخت ځانګړې مخابرې د اوپراسیون نوکریوال ته څو پرله پسې شفرونه واستول. دا شفرونه د کشف هغه راپورونه وو چې نغلو ته نږدې یې د وسله والو د راټولېدو خبر ورکاو. هغوی شفر کې د پنجابي اتباعو د شتوالي خبره هم مخابره کړه او د اوپراسیون ریاست ته یې څرګنده کړه چې ممکن دوه کرنیلان ورسره وي. همدغه وروستي ټکي د جنرال مایار غوسه وپاروله، رنګ یې له غوسې سور شو. هغه هسې هم دا دوه شپې خوب نه و کړی، دغوسې او بېخوبي له زوره یې سترګې سرې اووښتي وې، هماغه شیبه یې عسکري خولۍ له سره ایسته کړې وه او د لږ شیبې دمه کولو

په موخه یې په لرګین میز ایښې وه، خو د شفر په کتلو سره په بیړه نېغ پاڅېد، خولۍ یې په سر کړه او د ګیټسو له کلکوالي یې ځان ډاډه کړ، مخابره کې یې د کشف سرتېرو ته قومانده ورکړه:

- اتل- زړور.
  زړور- اتل اورم !
- کواردنات غواړو.
  زز ځزځزز زز
- اتل زړور... مې او وریجې مو درلیږلې... پیاز چمتو دي، څومره غوړي په کار دي؟
  زز ځزځز ززز...
  زړور- اتل . هرڅه شته، مالګه هم شته، خو ډېر ژر اورلګیت په کار دی !
- ډاډ درکوم.

جنرال لاسونه سره وسروییل. دکشف استول شوی کواردینات یې ښه کره کړ. نقشې ته ودرېد، لږ شیبه یې دهوا حالاتو او د وخت اټکل وکړ. د دفتر د کړکیو یوې خواته زمبورک غر او د غره له لمنې کوز له ریشخورو نیولې د چهلستون تر بریده شنې ونې او ګڼ ولس. بلې خواته له بلې کړکۍ څخه د کمپني، خواجه مسافر او له هغه پورته د پغمان ښکلې درې څخه اوچت د هندوکش لړۍ ! وطن خوږ دی، ګران دی. دمازیګر لمر د تاج بیګ د ماڼۍ سیورې تر لرې رسولی و. د لاسونو په رغویو یې سترګې وموښلې:

که کوماندو استوم، تر اوسه لا رڼا ده، دیسانت کېدل یې خطرلري، خو که تیاره شوه بیا نو ډېره ناوخته او د نږول شوي بند اوبه به د وریښمو تنګې کې په غرغړو رواني وي. نه به سړک پاتې وي او نه به د سروبی بازار. که بګرام ته قومانده ورکوم، کېدای شی پیلوټان مو دستنګر د ګواښ له امله له لوړې ارتفاع بمونه وغورځوي او هدف کې به تېروتنه وکړي. کوردنات ښیي چې دښمن د یوې لوړې غونډۍ اړخ کې په خپله نقشه بوخت دی. کواردنات وایي سیمه کې یو موټر هم ولاړ دی(؟!). د غونډیو اړخونو کې د الوتکو عملیات غالباً بریالي نه وي. که د وطن د دفاع شورا څخه هدایت غواړم وخت تیریږي، فرصت نشته.

دا وروستی ټکی یې په زوره ووایه، بله کوټه کې د مخابرې ترڅنګ لومړی بریدمن عبدالوکیل او د دهلیز په پای کې پهره دار کاظم جان سرتېري هم واورېد : فرصت نشته!

جنرال د کړکۍ خواکې ولاړ و، په دیوال د افغانستان لویه ژیربخُنه نقشه ځړېدلې وه، خوا ته یې ملي درې رنګه بیرغ، لږ دې خواته د نوکریوالی لست، د تیلفونو شمیرې ... سترګې یې بېرته په نقشه متمرکزې شوې، یو ناڅاپه کیڼ ګرځ شو، غږ یې کړ:

- لومړی بریدمن وکیل، تیار سئ !

لومړی برید من نېغ ودرېد او د عسکری بوټانو پوندې یې سره ولګولې:

چمتو یم.

- د لونا د کنډک قوماندان سره خبرې کوم.
صیب، اطاعت کیږي!

لومړي بریدمن یوځل بیا دعسکري بوټانو پوندې په کړس سره ووهلې او په بیړه په زاس دستګاه بوخت شو:

ززز...

پغمان- پهلوان، پغمان- پهلوان.

جنرال قرغه کې د لونا مفرزې ته کوردنات ورکړ. له هغې خوا بېرته د کوردنات د موندلو اوپه نښه کولو ډاډ ورکړ شو:

- دوه ضربې.. اور!

د اور له قومندی سره سم، د لونا دوه توغندي په هوا شول. وروسته ترې شنه لمبه والوته، شاوخوا دوړې هوا ته پورته شوې او دوه توغندي د سترګو په رپ کې مخ په ختیځ دساپیو له غرونو واوښتل، ورپسې یوه نرۍ لیکه لوګي وو چې ورو ورو له سترګو پنا کېدل.

د اوپراسیون د ریاست د نوکریوالي دفتر کې جنرال اندېښنو پسې اخیستی. کوټه کې لر- بر ګرځي، په بله خونه کې د مخابرې لومړی بریدمن مخابره څاري او بهر د دروازې خوله کې یو سرتیری کاظم جان پهره دی...

انتظار له مازیګر واوښت. د ماښام تیاره خوره شوه او شاوخوا څخه د ماښام د لمانځه د اذانو غږ راته. پهره دار سرتیری کاظم جان خپله وسله مخې ته کېښنو ده، له عسکري بوټانو سره مخ په قبله ودرېد نیت یې وکړ. د مخابرې له دستګاه سره وکیل د ماښام لمانځه ته ودرېد. کراره کراري ده. د وطن د دفاع فرض او د لمانځه فرض.

د ماښام تیاره نوره هم را ټیټه شوه، د ښار لوري ته اود آسمایي په سر د تلویزیون د آنتونو څراغونه ځلېدل. جنرال ډاډه شو چې تر اوسه لا نغلو ته زیان نه دی رسېدلی، خو دا چې د لونا دوه ضربې پرته دوطن د دفاع د شورا له هدایت څخه ویشتل شوي، لویه عسکري سرغړونه او سخته سزا لري. جنرال وېره او اندېښنه کې شو؛ ده په خپل سر د (اور) قومنده ورکړې وه. ده کوم اضطراري صلاحیت هم نه درلود. دی ښه پوهېد چې وضعیت اکتیف دفاعي دی، نه یرغلیز. د دفاع وزارت یوه میاشت مخکې د زرهدار یو کنډک خوست ته استولی نور ټول قطعات وضع الجیش دي، نو په دې وضعیت کې بیړه تر پوښتنې لاندې راتلای شي.

د اوپراسیون ریاست د دفاع وزارت تر امر لاندې او د دفاع وزیر د وطن د دفاع د شورا یو غړی دی. جنرال د اوپراسیون د نوکریوالي کوټه کې ګرد ګرځېد، زمکې ځای نه ورکاو. درې ساعته وروسته چې ماخُستن شو، کشف له سیمې څخه راپور ورکړ:

- چ چ چ . ززز ... اتل، زړور
د مخالفینو ګروپ کې دوه پنجابي افسران ژوندي وتښتېدل، د ګروپ درې افغان غړي ټپیان او یو ځو نور روغ- رمټ له سیمې ووتل، خو په سیمه کې د شپې په تروږمۍ کې یو دوه تور غوندې څه شی ښکاري، څرګنده نه ده چې دا به څه وي؟ کیدای شی کوم مړی یا د بد حالت ټپي وي، دوی معمولاً چې وس یې نه وي غیر مهم ټپیان له سیمې نه باسي.

جنرال امر وکړ:

- که ډاډه یاست چې کوم ټپي دی ډېر ژر یې د سروبي د بازار روغتون ته ورسوئ. د ژاس اړیکه پرې شوه.

نیم ساعت وروسته د کشف دغه راپور د وطن د دفاع شورا غړو، دملی دفاع او د کورنیو چارو وزیرانو ته ورسېد. هدایت ورکړل شو چې د سروبي د پولیسو قطعه به له یو امبولانس او ګاز۶۶ موټر سره په همدې شپه کې د لونا د لګېدو محل ته ورشي، د نغلو د غونډیو او دبرېښنا د مزیو د ساتنې د اردو دولسمه پوسته به د امنیت د ښه ټینګولو لپاره یو بیردیم او څلور سرتیري ورسره کړي.

د شپې دولس بجې د سروبی له بازارڅخه امبولانس له ۶۶ګاز او له یوه جیپ سره د اردو دولسمې پوستې ته ورسېدل. په خریطه باندې کوردنات و موندل شو او لاره یې وسنجول شوه. د هدف د محل شفرونه وټاکل شول او د مرکز له مخابرې سره شریک شول. یو بیردیم مخکې، امبولانس ورپسې او ګاز۶۶ لاخره پسې وخوځېدل. د سهار رڼا نوی څرک وهلی و چې ځای وموندل شو. موټر ودرېدل، سرتیري پلې وړاندې ورغلل. چې ګوري یو تن په وینو لژند او په دوړو کې پټ پروت دی، لږ هاخوا یوه بوجی یا دجوال په شان لویه غوټه پرته وه. د سوځیدلي ټوکر او بوټو بوی لاهم تر سوږمو کېد. کله چې سرتیري ور ورسېدل، مرکز ته یې شفر مخابره کړچې سیمه کې یو تن ټپي نه بلکې، بې وسلې افغان او ورسره یوڅه سامان پروت دی، مړی نه پېژندل کیږي، موږ داسې اټکل کوو چې د نږدې کلیو به وي(؟). هدایت غواړو. له هغې خوا هدایت راغی: امبولانس کې دې تر ټولو نږدې کلي ته یووړل شي، دا چې دښمن ځان سره نه دی وړی، نو کیدای شی د سیمې اوسیدونکی وي. د ولس اود سیمې د امام په مرسته دې وپېژندل شي اود هغوی په مشوره دې د جنازې او تدفین ترتیبات ونیول شي. کوم څه چې د دښمن له ګروپ څخه پاتې دي، د استحکام سرتیري دې بی خطره کړي او ودې لیدل شي چې څه دي، ټول شواهد مرکز ته راپور ورکړئ.

- اطاعت کیږی.

د پولیسو د قطعې آمر وړاندې ورغی، پر زمکه پروت جسد څو ځایه سخت ټپي او د جامو ځینې برخې یې سوځېدلي وې، مخ یې په خاورو او شګو سپېره و. امبولانس ته یې اشاره وکړه، امبولانس په لوړو- ژورو کې وړاندې راغی. دوه سرتېرو له امبولانس څخه تذکره راکوزه کړه او مړی یې تذکره کې کېښود، لږ هاخوا یوه په خاورو سپېره کتابچه پرته وه، تر نیمایی شګو لاندې وه. پوښ یې له منځه تللی و. د پولیسو آمر د شواهدو په لړ کې هغه هم راپورته او راپور کې یې ثبت کړه. په کتابچه کې په لومړي مخ کې

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ او د دوهم مخ بره خوا کې لیکل شوی و: برج سرطان ۱۳۶۷- آمریت مالی جبهه مجاهدین محاذ. بقلم بازګل مجاهد.

ورپسې د کلدارو د لګښت یو څو یادښتونه وو چې له ځینو هټیو او هوټلونو څخه د خوراکي توکو اندازه او بیا دتیلو لګښت او د بیې اندازه وه. د بازارونو محلات له پینډۍ څخه پیل او وروستی یادښت د چارسدې کوم هوټل و. په بله پاڼه کې څو قلمه لګښتونه جمع شوي وو چې ټول ۸۵۶۶کلدارې شوی وو. د پولیسو آمر ته د اوږدې لارې په ترڅ کې د اخیستل شویو خوراکي توکو د حسابونو د لیکونکي نوم څرګند شو. دپولیسو د آمر زړه وسوځېد، نو ویې ویل چې دا جګړه مار نه دی، کوم بیچاره بې وسلې وطنوال دی چې شهید شو. هغه ډاډه شو چې کیدای شي همدغه شهید د کتابچې د حسابونو لیکونکی وي، خو دا چې د جنګي ګروپ وسله وال غړی نه و، پرېښی یې دی او ځان سره یې نه دی وړی. دا وخت نو ټولو سرټېرو د شهید په سترګه ورته کتل. د پولیسو آمر د نورو شواهدو د ثبت په خاطر دشهید جیبونه وپلټل، خو تذکره یا بل څه یې ونه موندل. د بیردیم ماشین چالان و. د پولیسو آمر شاوخوا څو قدمونه وګرځېد چې ګوندې څه نور شواهد ومومي. د پرونیو توغندیو د لګیدو نښې وې، د زمکې لویه برخه یې څیرلې وه، نور څه نه و، بېرته را وګرځېد، پولیسو ته یې غږ کړ:

- یوه ستوی لیک، تیارسئ!

پو لیس په یو کتار نېغ و درېدل او لاسونه یې دوو خواوو ته ځان پورې نښتي ونیول، بیا یې امر صادر کړ:

- ارام سئ !

پولیسو لاسونه سست کړل او مخامخ یې خپل آمر ته کتل. آمر دوی څخه وپوښتل:

- څوک سیمه کې بلد دي، یا آشنا او دوستان لري؟

یو پولیس له کتار څخه یو ګام را مخکې شو، عسکری تعظیم یې وکړ:

صیب سیمه را ته لږ څه معلومه ده، خو څوک پېژنم نه. دلته لنډ یو کوچنی کلی دی (سروانیان) ورته وایي. خواته یې چینه کلی، پورته انجیران، او بیا انګور دره ده، بیا ډاک کلا راځي. بیا کلای خواجه او یاسین خېل دي. لوی کلی اکاخېل دی چې له دې ځآیه ډېر لری دی، بیا د تګاو بازار دی، هیسته نور الاسای او نجراو شروع کیږي. سرتیری بیا کیڼ پلو را ورځرخېد، لاس یې هوا کې وخوځاو:

او دا خوا جګدلک دی. بېرته یې مخ لمرخاته خوا ته وګرځاو:

هووغه تیزین دی.

لمر څرک واهه او رڼا پوره خوره شوه. د غونډیو له اړخه د سپاندې د بوټو، جاروبوټې او د ترخو د بوټوبوی راته. آمر په شګو کې موندلې کتابچه یو پولیس ته ورکړه، د تذکرې خواته یې اشاره وکړه او ویې ویل:

- جنازه باید په ډېر اتیات امبولانس ته پورته کړو او همدې نږدې کلي ته یې یوسو، هرومرو د همدې نږدې سیمې دی. ګوندې خلک یې وپېژني، ولس سره به یې جنازه وکړو او بېرته به قرارګا ته ځو.

پولیسو امبولانس ته تذکره پورته کړه. آمر د بیردیم خواته ورغی او د اردو د پوستې سرتیري یې هم په خبره پوه کړل. بېرته د امبولانس خواته راغی اود امبولانس ډریور ته یې د حرکت امر وکړ. ټول د (سروانیانو) د کلي په لوري روان شول. د بیردیم د مرتباتو مخابره چې قرارګاه ته خبر ورکړ. هدایت راغی چې جنازه دې له ولس سره په مشوره خاورو ته وسپارل شي. په سیمه کې دې نور د دښمن څخه پاتې آثار او شواهد وکتل شي.

لاره ډېره خرابه وه. بیردیم، امبولانس او ګاز۶۶ په کړلېچړنو په سختۍ تاوېدل، وریپسې د خاورو دوړه هواته پورته کېده. دا وخت لمر ښه پوره را هسک شوی و. له شاوخوا دښتو او د غونډیو له لمنو داسې توده هوا رالګېده لکه د غرمې تنور چې بل شوی وي. غرمه نږدې وه چې لومړی د چینه کلي ته او بیا سروانیانو ته ورسېدل.

د کلي ختیځ کورونه د انارو باغونو ته نږدې وو. دا وخت انار دغټ چارماغ په اندازه شوي، خو پخېدو ته یې دوه- درې میاشتې پاتې دي. له کلي لږ پورته یو جومات و چې تر خوا یې پراخه چوتره وه. په چوتره دوه پوزي هوار وو. د کورونو مخې او باغونو ته تللیو نریو لارو کې یو نیم کلیوال ښکاره کېد. ټول موټر په یو کتار د کلي لومړني کور سره ودرېدل. غرمه نږدې وه. دا وخت یویو کلیوال د انارو له باغونو او کروندو څخه کورونو ته راتلل، د چا بېل په اوږه و، چا یو پنډ د پولو ریبل شوي واښه په شا کړي وو او چا هم خپل یو یا دوه څاوري رامخته کړي وو.

غرمې ته لږ وخت پاتې و. د پولیسو آمریوه سرتیري ته وویل چې کلیوال خبر کړي. لږ شېبه کې څو کلیوال په بیړه او الوتې ښه راورسېدل، ژر ژر یې امبولانس کې مړی وکوت، خو هیچا هم ونه پېژاند. خبره یې د کلي امام ته حواله کړه. کلیوال پوهېدل چې زیاتره د مجاهدو وسله وال د ډېرو لرې سیمو وي او د کابل شاوخواته یې تګ د بادپښ او تیزین له لارو وي. څو کلیوالو په منډه یو کټ، بېلونه او کلنګ راوړل د قبر په ایستلو لګیا شول.

دا وخت ملا امام را ورسېد. هغه ډېر خواشینی ښکارېد. کله یې چې جنازه ولیده، دستې د دوو پښو په سر کیناست، د لاسونو څنګلې یې په زنګنو ولګولې او غبرګ لاسونه یې د دعا په دود پورته ونیول، ترڅو یې اعوذو بالله من الشیطان الرجیم- بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ویل، جنازې سره راغلي سرتیري، د پولیسو آمر او کلیوال ژر ژر غلي غلي کیناستل. ملا صاحب تلاوت پای ته ورساو دعا یې وکړه:

ورونو پاک شهید دی، زلمی دی. نورانی څېره یې ده. فردوس جنت یې نصییب شه. مسلمانانو؛ بی کسه دی، شهید همدلته د خپل کلي هدیره کې خاوروته سپارو، خاوره امانت نه خیانت کوي. ټوله زمکه د الله(ج) زمکه ده. هیڅ مومن لاوارث ندی، همدا موږ د ده خپلوان او دیني ورونه یاستو، که یې متعلقین او اقارب راغلل، دحکومت حاجت نشته، که یې خپل شهید ووړ موږ ورسره موافق یو، راباندې حق لري،الله پاک

دې وبخښي. شهادت يې قبول. خپلوانو او متعلقينو ته يې عظيم اجر او جميل صبرغواړو، څه چې قضااوتقديرمقرر ګرځولي ورته تسليم ياستو.

شهيد يې له تذکرې کټ کې کېښود، جنازه وشوه. خلکو کټ د قبر په خوا په اوږو کړ. کله چې جنازه هديرې ته وړل کېده، ډېره درنه وه، لکه چې د بازګل زړه کې يوه نړۍ ارمانونه وو او هغه يې له دغو ټولو آرمانو سره هغې هديرې ته يووړ چې شاوخوا يې دتيږو باره او يو اړخ کې يې دوه ډيرې پخوانۍ د ګز کړې ونې وې. له هديرې څخه کوز د غونډۍ ټوله لمن او بيا د انارو شنه باغونه او کرونډې له ورايه ښکارېدې. د هديرې لويديځ ته د تګاب او سروبي کچه سړک غځېدلی و. کله چې کليوالو په قبرخاورې واړولې، دعا وشوه دپوليسو آمر يو کليوال ته وويل:

- دا موږ ونه پيژاند، خو دغه يوه کتابچه هلته پرته وه، زما په غالب ګومان چې نوم يې بازګل و، ځکه چې د کتابچې په پوښ ليکل شوی و.

کليوال په خپګان او غوسه ورته کتل. يوبل کليوال ورته وويل: ښه صيبه که کوم ورثه او خپلوان يې راغلل، موږ به يې نوم او دجامو او واسکټ نښې ورته ووايو. هرومرو د مجاهيدينو د اړخ دی، مجاهيدين د ورځې نه ګرځي، خو دشپې ځينی وخت کلي ته رابرابريږي. که موږ څخه يې بازخاست وکړ، موږ به ورته ووايو. ستاسو دې کور اباد.

د افغانانو غم درونند او ټول يې يوشان ژړول. په تېره بيا د دواړو خواوو ماتم په ولس باندې و. د بمونو او مزاييلو پور همدې ځوانانو پرې کاو.

په بازګل خاورې واړول شوې. يوکليوال هغه تش کټ په اوږه کړ چې لږ مخکې يې د جنازې د وړلو لپاره راوړی و، څو تنونورو بيلچې او کولنګ واخيستل او کورونو ته روان شول.

(۲۶)

د ۱۳۶۷ل. کال د چنګاښ د مياشتي پای او د اګست له نيمايی سره برابره وه. پينډۍ کې د GHQ دفتر کې د لويو افسرانو پټه غونډه وه. په غونډه کې د نغلود بند د نړولو دنقشې په ناکامي خبرې کېدې او (ج.ح.ګ.) وروستۍ ارزونه کوله. د اوس لپاره په جلال آباد د يرغل پلان د همدې نقشې د ناکامۍ له امله نا معلوم وخت ته پرېښودل شو. د نغلو د پېښې يو مهم ټپي د هغه د پښې د درملنې لپاره امريکې متحده ايالاتوته واستول شو، نور دوه همدلته روغتون ته ليږدول شوي او مخ په جوړېدودي. په لندن کې د انګلو- پاک لپاره روزل شوی جنټلمينانو وېتبيله چې په ګرمي کې په جلال اباد بريد به ښه پايله ونه لري، نو غوره ده چې د ژمي وروستيو، د مارچ د مياشتي شاوخوا ته وځنډول شي.

د پېښور پرس کلبونو کې د خبريالانو غوج ماغوج وو. څو سفيران په يوه ورځ کې مرکې ته راغلي وو. په دې ورځو کې د امريکې سفير(رابرت اوکلي) په اسلام آباد کې په خپل دفتر کې دومره نه وبوخت لکه څومره چې پېښور کې ستړی- ستومانه و. له سهار تر غرمې به په منډو- ترړو و، وروسته تر غرمې به

يې تحليلونه پينتاګون او سي.آی. ای ته استول. د ده لويه سودا دا وه چې داسې ورځ رانشي چې د افغانستان په شان يو وړوکی(!) هيواد د امريکې د ولسمشرانو د کانديد کېدو د مناظرې يوه برخه اود امريکې د پرتم د ځوړ لامل شي. اخبارونه د سفير اوکلي په مرکو او عکسونو ډک وو. د صادق او بيګ دفتر ته پرېمانه اخبارونه راتلل او د سفير دغو عکسونو او مرکوصادق ته د سفير ډابس د وژل کېدو پېښه او بيا په ټولګي کې د سفير او سفارت لوستونه او دې سره يوځای د چنګېز د سفير ټکه وريادوله. د سوداګرو تر نوم لاندې د (کلايو Ciive) کيسې سر ورباندې ګرځاو. دې پوښتنې ورته ځواب نه درلود چې دا سفيران به کله د ده له وطنه لاس اخلي؟ چې دا پوښتنه به يې له رحيم بيګ سره شريکه کړه، هغه د تل په شان په تمسخُر او دماغ ورته ويل: ملت دې چې وړی اوويده وي، خلک دې مکتب سره دښمني پالي او چارواکې دې د نورو د غلامی کړۍ غوږ کې ګرځوي، د ښې ورځې تمه مه لره، همدا درېيمه نړۍ ده. وړې خلک دېرديو حُکم لاندې وي. سفيران مه ملامتوه. سفيران دخپلو هيوادو او د خپلو اتباعو ګټې ساتي ګټې! دا ماو تا يوو چې نه خپلې ګټې پېژنو او نه يې ساتلای شو!

په دې ډول ځواب اورېدو او خبرو به صادق له خپلې پوښتنې او دزړه خوالې څخه پښېمانه شو.

(ر.اوکلي) د يوه ماهر ستراتيژيست دنده لرله. له افغانستان څخه شوروی پوځونه وتلي وو، خو اوکلي يوازې په نظامي او ديپلوماتيکي پوهې باندې فکر نه کاو، هغه سره د اقتصاد او د انرژي د بحران د دوران انديښنه وه، هغه د سيمې تاريخ، جغرافيه، مذهب او په بشپړ ډول ختيځ پېژندنې ته ملا تړلې وه. هغه دا موندلې وه چې د بري لاره يوازې نظامی بريدونه نه دي، بايد د ديپلوماسی، دينی اومذهبي عامل او تاريخی تجربو څخه هم کار واخلي. ر.اوکلي په سيمه کې د برتش او د برتش د ختيځ کمپنی لوستونه ورپياد کړل. اوکلي زده کړي و چې شهزاده امان الله څومره په اسانۍ وشړل شو. هغه د بين النهرين د زېرمو او د عربو د تېلو د ترلاسه کولو لپاره د عربي لارنس(T.F.Lawrence) خاطرات او بيا په ۱۹۲۶م. کال کې په لندن کې د(Seven Pillars of Wisdom) خبره ورپه ياد کړه. عربی لارنس هماغه څه کول چې هغه بل لارنس د امان الله په مهال افغانستان کې کړي وو.عربی لارنس (د عقل اووه څلي) کې ليکلي وو:

... ما خلک کوډو، پېريانو، پيرانو، درواغو، خوب ليدلو او تاوويزونو باندې دوکه کول، پرته له دې چې آن يو برتانوی ووژل شي، ځان مې د جزيرة العرب پرېمانه تېلو او د بين النهرين پرېمانه جوارو، وريجو او غوړيو راخپلولو ته ورساو. ترکيه کې مو په اتاتُرک زور ونه رسېد، خو افغان ځوان شهزاده مو له وطنه لرې کړ. زما آمر جنرال وينګيټ زه ځکه وستايلم چې عرب مې د غفلت په خوب ويده وساتل....

اوکلي وروسته تر (جونز) څخه لارنس ته د درناوي سر ټيټاو. دی بايد د بريژنسکی په پاملرنه او مهرباني له پرزدنت ريګان څخه هومره ستاينه ترلاسه کړي لکه عربي لارنس چې ستايل شوی و. خو د اوکلي دا خيالونه رېښتيا نه شول. هغه ډېره ګړندۍ منډه اخيستې وه. منډه نه چې بيخی هوا وه، ترهغو چې هوا کې له خپلو نږدې ملګرو سره د امونو په کريټ کې اينودل شوي بم سره وچاود. دا وخت زوړ

برژنیف هم خپلې تیزې منډې او هواته ختلو په زمکه ویشتی و او سور پوځ مړ ځټ له آمو اووښتی و. سفیرپوزانوف هم د مرگ په بستر پروت و.

صادق ځان سره ویل:

> توبه دې سفیرانو د وطنونو او قیمتي زېرمو د ترلاسه کولو او د ملتونو د ویده ساتلو، شاته راکشولو اوښکېل ساتلوکې خپل ټول زور اوبه کړی دی...

په همدې سوچونو کې د رخصتی وخت شو. هغه نور د بیگ له خبرو او پېغورونو هم ستومانه و، نو بیگ ته په تمه نه شو، له دفتره یواځې ووت.

په هغه سبا بیاهم د پرس کلبونو په ستیژ باندې د اوږد میز شاته یوکتار شیخان،رهبران،عربان او کرنیلان ناست وو. دوی ته مخامخ لاندې په تالار کې په سلو چوکیو باندې سل تنه خبریالان ناست وو، قاضي صاحب نوې قره قل خولۍ په سر او د واسکټ تنۍ یې ترلې وې، د(دفاع سرزمین پاک) ستاینه یې پیل کړه. یوبل ورپسې د الحاد او کمونیزم د ماتولو د ضرورت خبرې وکړې. د خبریالانو د کمرو د فلشونو رڼاگانې له هرې خوا پرقېدې او عکسونه اخیستل کېدل. په بله ورځ ډان، جنگ، مشرق او نورو ټولو اخبارو کې د لوی افسر خبره راغلې وه. هغه دعوا کړې وه چې وطن یې اټومي قوت دی او په آسانۍ سره بهارت مات، کابل مسلمان، کشمیر ازاد او ډېر ژربه د بنگال غچ له جلال آباده واخلي.

په دفترونو کې به بیگ او د بیگ په شان نورو مامورینو د افغان مهاجرو غوړ غوړ راپورونه ولیکل او کمانډرۍ ته به یې واستول. هر راپور کې به د جهاد سنگرونو ته دتللیو ځوانانو او د پرېمانه مرستو خبره خامخا وه. نور به یې دوټپټي یا قهوه مخې ته ایښې وه (DAWNډان) اخبار به یې کوت. اوس د رحیم بیگ انگلیسي ډېره ښه وه او ویل به یې نور نو پرفکټ یم. کله به چې د اخبارونو گیډۍ راغله ده به یواځې ډان راواخیست، نور به یې هیسته باطله ټوکرۍ ته وارتېيل. صادق به ورته حیران و.

د مهاجرو لپاره د مرستو دفترونه اوس د سیاسی بحثونو ځایونه وو، خو صادق به هڅه کوله چې بیگ سره زیات بحث ونه کړي. بیگ اعلحضرت، خلقیان، تنظیمونه، لویدیځ او شورویٰ ټول غندل، خو صادق به په دې هیله و چې یوځل بیا اعلحضرت وطن ته راشي او د حاجی صاحب یواځینی ارمان پوره شي. ده ته د پلار خوشحالي خپله خوشحالي وه.

څومره چې د شورویٰ پوځونو له وتلوڅخه ورځې تېرېدې، وطن ته د مهاجرو د ستنېدو تلوسه زیاتېده. کمپونو کې میلیونونه افغانان د گرمې، ناروغي او بېوزلي په کړاوونو کې گیر پاتې وو. لاهم هره ورځ د مجاهدینو جنازې راتلې او ډېر نور همالته وطن کې خښېدل، نه یواځې د مجاهدینو جنازې، بلکې د افغانستان د پوځ د سرتېرو، د ښوونځیو دښوونکو، طبیبانو، حکومتی مامورینو او دپروژو د اینجنیرانو جنازې هم زیاتې شوې وې. صادق به په دې اندېښنه کې و چې وطن کې هر څاڅکی بهېدلې وینه، د یوې خونړۍ اوږدې سیاسي لوبې او د ملی زعامت او جمعي تعقُل او یووالی دنشتوالي له امله ده. کله به یې چې دا خبره بیگ ته کوله، هغه به سر وخوځاو:

- هو، همدا دربيمه نړۍ ده کنه.

بيګ بيا هم د هر وخت په شان ټول غندل. د مهاجرو لپاره دفترونو کې نور کار نه و، مامورين به ورځ کې يوځل کمپ ته تلل، زياتره به ورسره د سپيشيل برانچ يو افسر هم و. د سپيشيل برنچ د افسرانو دماغ تر بيګ هم زيات وچ و چې د صادق زړه يې ورتنګ کړی و.

(۲۷)

اوکلي، قاضي، شيخان، رهبران او کرنيلان سره راټول شوي دي. مهمه غونډه لري. پينځه سوه خبريالان يې راغوښتي چې ډېر ژر د افغانستان د آزادولو خبرونه نشر کړي. هغه تړلي لارۍ لارۍ کارتنونه بيا رابرسېره شول چې په لويو پوسترونو يو تور سوک رسم شوی او ورسره په سره رنګ ليکلي: (فتح مبارک). دا ټول پوسترونه له تېرو اوو مياشتو راهيسې په تمه دي چې کله به افغانستان ته وړل کيږي. دا دی د نغلو د بند دنړولو د نقشې له ناکامۍ راهيسې اووه مياشتې وځي. ج.حميد ګ. او اوکلي غوږ په غوږ شول او اعلان يې وکړچې غونډه محرمه او د تړليو دروازو تر شا ده، خبريالان بېرته رخصت کړئ!

د پرس کلب دچوکيو ګړب ګړوب شو، خبريالان پاڅېدل. د مايکونو او د کمرو د دوربينو د بېرته تړل کېدو ترق- تروق دی. خبريالانو کمرې اوږوته واچولې ووتل.

جی ايچ کيو، ISI،MI6, CIA او الفيصل په جلال آباد د يرغل ورځ د کب شپاړسمه چې د مارچ له شپږمې سره برابره وه، وټاکله. دا نېټه حميد په مغروره خندا (OK) کړه. پ. ټامسن او برژنسکي ډېر ډاډمن نه و او الفيصل ښه ډک جيبونه لري، هغه ته وچ، لامده، کلبی، مقصود ورته توپير نه لري، څه چې نورو کول مني يې، الفيصل صرف سر او ځلتار خوځوي او جيب کې يې سپين چکونه راوړي دي.

درې فرقې چې ټول د قبايلو ملکي جامې لري، ۱۲۰۰کچرې، ۱۷۰پيکپ موټر، ستينګر توغندي، سلګونه RPGدټانک ضدوسله، زرګونه چينايی اومصری کلاشينکوفونه، سلګونه BM-12 مخابرې او۱۵۰۰۰مجاهدين چمتو دي چې يرغل پيل شي. دوه درې ورځو کې به جلال آباد فتح او په بله اونۍ به کابل ونيول شي، خو لا تراوسه هم پلان ټولو ته برآلا نه دی او قومنده نه ده ورکړل شوې. نن د کب څوارلسمه د مارچ څلورمه ده، بريد ته لاهم دوه ورځې پاتې دي.

***

جلال اباد د افغانستان ختيځ کې د ننګرهار ولايت مرکز او يو ښايسته شين همېشه بهار ښار دی. دغه ښار ډېر لرغونی تاريخ لري. هډه هغه تاريخی معبد دی چې د يونسکو او نورو انفرادي لرغونپوهانو پام يې ور اړولی دی. د مملي بڼ، د فتح اباد سمڅې، دبيمارانو څلورستوپې،د درونټې ډبرليک، کوکب بڼ، شاهی مانۍ، باغ امير شهيد او نور ځايونه يې نوم لري. څلورو ميکانيزه کرنيزو فارمونو د ننګرهار ښايست او برکتونه زيات کړي دي. هرفارم سيلو، ښوونځی، مالداری، د ميوو ښونه، کلنيک، د اوسيدو عصري کورونه، مغازې، ورکشاپ او نور تاسيسات لري. له انګريز څخه د افغانستان داستقلال دبېرته ترلاسه

کوونکي پاچا امان الله خان زيارت هم همدې ښار کې دی. هېډه د جلال آباد ختيځ ته د غرونو او ټيټو غونډيو منځ کې موقعيت لري. له دې سيمې چې نور هم ختيځ لوري ته ګورې، سپين غر چې تل په واورو پټ دی، د هغه لوړه څوکه سيکارام له ورايه ښکاري. له سيکارام چې د سترګو دوربين په دې بل لوري رابرابر شي، نو د شمشاد هسکه څوکه ښکاري. همدې شمشاد ته لنډ؛ له ډکې او کمکي خيبرڅخه تورخم ته رسيږو. تورخم اوس د فرضي کرښې په سر د انګلو- پاک له جوړېدو راهيسې د بندرپه توګه پېژندل کيږي، له تورخم پورته مخ په ختيځ لوري ميچنۍ اولواړګې او بيا د خيبر تاريخي دره ده. همدا دره د پېښور په لوري لار باسي. د هند دختيځ کمپنۍ ډيره هڅه وکړه چې له بمبئي او کرناټک تر آمو پورې سيمې ونيسي خو له اټک څخه راپورې وتل ورته ګران شول. خان زمانخان، ملاچکنور، غازی ببرک خان څخه نيولې تر ملالې او ايوبخان خپل وطن وساته. سيمې ته د (کلايو) له راتګ وروسته، د ده يو خلف (م.ت.ډيورند) له ګلګېت- چترال، باجوړ نيولې تر مينګورې ترننګرهار، له پکتيا تر چمن د مومندو، شينوارو،، اپريدو، اڅکزو، کاکړو، مسيدو او منګلو، وزيرو اوبلوڅانو ترمنځ يوه کرښه وکاږله، نيم يې يوخوا نيم يې بل خوا کړل، خو ولسونه لا هم يوبل سره تګ- راتګ، خپلوي، ګډ اختر اوبرات، غم، ښادي او سوداګري لري. د ټولوژبه، جامه، نرخ او دود- دستور يو دی. کله چې د ډيورند نفس وخوت، په هغه ورځ د رنجيت سنګهـ کهول او اولادونو په پنجاب او لاهور کې څو ودانی او سړکونه د هغه په نوم ونومول. له اکسوس تر اندوس پورې د کلايو د اولادونو نقشه عملي نه شوه ټولو يې ارمان د (ګوره وانانو) هديرې ته يووړ. له پېښوره د جلال آباد لويه لاره د خيبر له درې را تيريږي، په لنډيکوتل رااوړی اوتورخم ته رارسيږي.

د ترلېو دروازو تر شا دپيښدۍ په غونډه کې وپتيپيل شوه چې په جلال آباد به د تورخم له لوري بريد کيږي. په زرګونو وسله وال به له غلام خان ډاګ، غازي اباد فارم او کان کترغۍ څخه د جلال اباد په هوايي ډګر او ثمر خېلو باندې بريد کوي. هوايي ډګر او په ثمر خېلو کې د پوځ يوولسمه فرقه به په يوه ورځ کې نيول کيږي، ورپسې به لومړی لمبر قول اردو او بيا به د ۷۲ ساعتونو په بهير کې جلال آباد فتح کيږي. دې پسې وروسته به مجاهدين مخ په کابل ورځي.

د جګړې او بريد طراحانو دکب د مياشتې نيمايی چې د مارچ لومړۍ اونۍ سره برابره وه د ناڅاپي يرغل لپاره وټاکله. په همدې خاطر پرېکړه د ترلو دروازو تر شا وشوه. پنځه سوه خبريالانو ته پنځه پنځه سوه کلدارې ورکړل شوې او د غونډې له پيل مخکې له پرس کلب څخه و ايستل شول. دغه نيټه په جلال آباد کې هغه موسم وي چې د نارنجو ښونه تازه او ګلان يې مخ په غوړېدو او بزګران په کروندو کې بوخت وي. کله چې جلال آباد فتح شي، د کابل ساړه او واورې هم پای ته رسيږي، نو فتح يې آسانه ده. د دغې اشد محرمې غونډې وروستۍ برخه په دې وينا پای ته ورسېده : د آسيا پېرانګ به جلال آباد ۷۲ساعتونو کې ونيسي او بيا به په کابل قبضه وشي.

په دې ورځو کې د کابل نوم سهار او بيګا د انګلو- پاک د نظامي افسرانو او ميډيا په خوله و؛

- کابل دې وسوځيږي،
- بهارت اور بنګال کا بدله کابل سی ليا جائې ګا.

- کابل کی فتح کی بعد کشمیر کی فتح،
- جنګ، جنګ تر وروستي افغانه جنګ!

(۲۸)

نن د ۱۳۶۷ل. کال، د حوت شپاړسمه د ۱۹۸۸م. کال د مارچ شپږمه، وخت مازيګر دی. په جلال آباد د برید خبرراغلی دی. د دفاع وزارت د اُپراسیون په ریاست کې د لومړی بریدمن عبدالوکیل د خدمتي دورې لس میاشتې شوي دي. تېرو لسو میاشتو کې ډېر لږ خپلې اصلي قطعې او د پخوانیو ملګرو لیدو ته ورغلی دی. ورځ په ورځ نوې او مهمې دندې مخې ته راځي، د نوکریوالي ساعتونه زیات شوي دي. ځینی وخت لسو ورځوکې هم یوځل کورته نشي تلای.

د کابل سوړ مازیګر دی، د (قروغ) غره له لوري سړه سیلۍ راچلیږي د مخ بخړکي الوځوي. شاوخوا تاج بیګ غونډۍ، موزیم، د ریشخور لمنې ټولې په واورو پوښلې دي. لومړی بریدمن په دې تمه دی چې د اوپراسیون رئیس کورته د تګ رخصت ورکړي. دوه ورځې مخکې یې د یوې شپې د رخصت ورکولو ژمنه ورسره کړې وه. کورکې مورجانه په تمه ده چې وکیل راشي او کوژدنې ته یې د نوي کال د راتلو په خوشحالۍ څه سوغات واخلي.

لومړی بریدمن سوچونو په سرواخیست:

مورجانې دوه میاشتې مخکې ورته دسمال راوړ. مور عبدالوکیل جان ته له ښایسته پېغلې (ډیوې) سره د ګډ ژوند د تړون زیری ورکړی و. ډیوه د ښایست او لیاقت لرونکې پېغله وه چې دنجونوپه یوه ښوونځي کې یې د ښوونکې په توګه کار کاو. ډیوه به ډېر ژر د عبدالوکیل کور رڼا کړي. د عبدالوکیل د سترګو له مخې د مورجانې آرمانونه لکه د فلم پرده تیریږي: مورجانه پرله پسې همدا وایي چې سر کې دې یویو سپین ډکې ښکاره شول، نور نو د ژوند ارمان پوره کوم چې د نازولیو لمسیانو خاونده شم، وخت به مې ورسره ښه تیریږي. یوه ښایسته نږور به ولرم چې لاس مې ورباندې سپک وي. د مشر ځوانیمرګ ورور د کوژدې او واده ارمان دې په زړه راته پاتې دی، هغه نیمه خوا شهید شو...

وکیل مورجانې ته عذرونه کول چې د وطن حالات سم نه دي، په شپوشپو نوکري کیږم، ټول پوځ لومړی لمبر احضاراتو کې دی. خدای مهربان دی د ژنیو خبرې پیل شوي، ډېر ژر به سوله راشي، مرور ورونه به را یُځلا شي، مهاجر به وطن ته راشي، سوله به وي، خوشحالي به وي، بیا به هغه وخت راته کوژده وکړې، خو مور لاد مخه خپله پرېکړه کړې وه، دسمال یې راوړ او وکی وشو. نن چې په جلال آباد دبرید خبر راغی دعبدالوکیل سترګو ته هغه پتنوس ودرېد چې په ګلانو پوښلی قند پکې او په ګنډل شویو دسمالونو پوښل شوی و. یو څو ګاونډیو او خپلوانوښځو دسمال د دایرې په وهلو تر کوره راوړی و. دې سره سم یې د عسکري جمپر دسیني جیب ته لاس کړ، د وروستۍ میاشتې معاش یې جېب کې و. که نن ورته رئیس صاحب رخصت ورکړي، پیسې به مورجانې ته ورکړي چې کوژدنې ته یې د نوروز او نوي کال یو سوغات وپیري. ...

دا وخت نوکریوال ځانګړی تیلفون وشرنګېد. لومړي بریدمن عبدالوکیل د سترګو په رپ کې عسکري خولۍ د میز له سره پورته، په سر یې کړه، دتیلفون اړخ ته تیارسئ ودرېد. له هغې خوا امر وشو:

ـ لومړی بریدمن عبدالوکیل د اوپراسیون ریاست کې د مخابرې د کنډک خدمتي او نوکریوال ته امر کېږي چې تر یو ساعت پورې له مخابرې سره ځان چمتو او د خواجه رواش هوایي ډګر ته ځان ورسوي. ترانسپورتی ۲۱۷پرواز یوې بېړنی دندې ته چمتو دی. ډاډ راکړئ.

پوه شوم. چمتو یم. تر یو ساعت پورې به د خواجه رواش هوایی ډګر ته ځم. اطاعت کېږي.

ماښام نږدې لومړی بریدمن عبدالوکیل د خپلوجامولـه بیک، کلاشینکوف، پرتلهـ طبراق اومخابرې دستګاه سره دخواجه رواش د هوایی ډګرد نظامی الوتنو په دروازه ننوت. د هلیکوپټرو شورماشور و. کله به دوه ګړخکې غبرګې پورته شوې، ورپسې به دوه نورې کیناستې. پرته له هلیکوپټرو نورې الوتکې ولاړې وې. لږ ځنډ وروسته یوه خړه عسکريـ ترانسپورتي الوتکه چې د ماښام تیاره کې تکه توره ښکارېده، چالانه او دځغاستې په لیکه برابره ودرېده. دا هماغه ۲۱۷ پرواز دی چې د دفاع وزارت او د پولیسو د امنیت افسران او سرتیري د جلال آباد هوایي ډګر ته رسوي. د جلال آباد هوایي ډګر کې همدا نن یوه قرارګا جوړه شوې چې ځانګړې مخابرې ته اړتیا لري. د مخابرې فني افسر به د جګړې د جبهاتو له قطعاتو او په مرکز کې به لوی درستیزوالي سره اړیکې لري. د مخابرې ترټولو وړ او تجربه لرونکی لومړی بریدمن دهمدې دندې لپاره توظیف او دا دی په دغه الوتکه کې دغې دندې ته روان دی. همدا وخت دوه ویشت نور افسران او سرتیري هم را ورسېدل. لومړی لوړ رتبه صاحب منصبان الوتکې ته پورته شول. دننه الوتکه کې ګړاغونه روښانه وو. په دغو کسانو کې ځینی یې لومړي بریدمن عبدالوکیل پېژندل: جنرال سبحان، جنرال محمد حیدر او جنرال ابن یمین، د مخې چوکیو کې ناست وو. لومړی بریدمن عبدالوکیل عسکري تعظیم وکړ او شاته سیټونوته واوښت، ورپسې نور افسران او سرتیري راغلل او وروستیو سیټونو کې کیناستل. دا وخت الوتکې ګړاغونه مړه کړل، دننه الوتکه کې تورهـ تروږمۍ شوه. الوتکه کې ناست کسان ټول غلي وو او په دې تمه وو چې لږ شېبه کې به الوتکه پورته کېږي، خو ځنډ ډېر ووت. وروسته تر څو ساعتونو چې دشپې یوولس نیمې بجې کېدې، خبرراغی چې د جلال آباد هوایی ډګر کې د الوتکو د کیناستو امکان نشته، د میدان د ځغاستې پر لیکه او هر ګوټ کې هره شېبه توغندي لګېږي. دا د هوایی پوځ تر ټولو کوچنۍ ترانسپورتی الوتکه وه چې مخکې تر دې به یې بېلابېلو ولایتونو ته سفرونه لرل. نن شپه یې دپرواز د امنیت ډاډ ورنه کړل شو. دشپې یوه نیمه بجه اجازه ورکړل شوه چې جلال اباد ته ولاړه شي. وروسته تر همدې الوتنې د جلال آباد د جګړې تر پای پورې بله هیڅ ملکي او نه عسکری الوتکه دغه ډګر کې کوزه نشوه. هوایي ډګر په بشپړ ډول د توغندیو او راز راز وسلو د بېساري برید لاندې راغلی و.

لومړی بریدمن عبدالوکیل د الوتکې د ښي وزر د یوې دایروي ښیښې سره ناست و، لوړ رتبه افسران مخکې سیټ کې وو. ده خپل ټول وسایل او د جامو کوچنی بیک د الوتکې وروستۍ برخه کې ایښی و. کله چې الوتکه له هوایی ډګر څخه پورته شوه، ټول ګړاغونه یې مړه کړل. د خواجه رواش، ده سبز او بیا یې د ساپې دغرونو په سر دوه دورې وکړې، دا وخت څلوېښت زره فیټه له زمکې پورته شوې وه چې مخ په

جلال آباد سیخه شوه. شاوخوا هوا تیاره او د ښار روښانه څراغونه له سترګو پنا شول. له دایروي ښیښې څخه په سختۍ سره یو نیم ستوری ځلېد، خو د سپوږمۍ تک ژېړ ټیکلی له ختیځ څخه د آسمان نیمایی ته را پورته شوی و. یو- دوه افسرانو یوبل ته وویل:

- چې آسمان کې سپوږمۍ وي، الوتکه په آسانه نه ښکاري، خو کله چې په اړخ شي، د سپوږمۍ رڼا ته ځلیږي، خو زموږ لپاره د سپوږمۍ رڼا ځکه ښه ده چې په میدان کې یو څراغ هم روښانه نه دی. د سپوږمۍ رڼا کې کېدای شي پیلوټ د رنوې کرښه ووینې.

عبدالوکیل د آسمان پراخه اُفق ته ځیر شو او بیا یې ښکته زمکې ته وکتل، دا وخت د کرږ- وږې پټارې په شان دیوې سیمې ګڼ څراغونه ځلېدل. لومړی بریدمن عبدالوکیل د جلال آباد خواته بلد نه و. د شا سیټ د یو- دوو کسانو له خبرو پوه شو چې دا د سروبی بازار و. لومړي بریدمن عبدالوکیل ته ورپه یاد شول که اووه میاشتې مخکې نغلو الوځول شوی وای، اوس به نه دا څراغونه او نه به دا کورونه وای. لږ شېبه کې الوتکه له دې سیمې تېره شوه، ځلانده څراغونه له سترګو پنا شول. لږ شېبه کې بیا یو تلی څراغونه وځلېدل. یو- دوو خپلو منځو کې ویل اوس د درونټې په سر یاستو. الوتکه کې ناست کسان ټول په جلال آباد باندې د برید په فکرکې وو. عبدالوکیل یو ځل بیا له الوتکې دباندې ښه ځیر شو، خو هیڅ شی څرګند نه ښکارېدل، دا ځکه چې دا وخت الوتکه له یو څنګ څخه بل ته اوله بل څخه بل ته اووښته او په یوه وړه دایره کې مخ په کوزیدو وه. تر دې مهاله د الوتکې یو څراغ هم روښانه نه و، سورلیو خپل نفسونه سینو کې دپ او ټول غلي وو، یواځې د الوتکې د انجنونو مزبوته غرهار او زنګهار و چې کله کله به بدل غوندې شو. عسکري الوتکې له ملکي الوتکو سره په هرڅه کې توپیر لري. د جګړې ډګر کې ناسته لوی زړه غواړي. الوتکه دوهمه دوره خوړلو کې وه چې له ګردې ښیښې څخه یوه ځغلنده سره رڼا د الوتکې منځ ته راولوېده. چې زمکې ته دې کتل سرې مرمۍ وې چې په متقاطع کرښو یې فضا ته سوررنګ ورکړی و. دا دریم ځل و چې الوتکه په یوه کوچنۍ دایره کې د هوایی ډګر د رنوې په کرښه راوګرځېده. هڅه یې کوله چې په څلورم دور پر زمکه کینې، په ښي اړخ کږه شوه او لکه شاهین چې په ښکار غوټه وهي، ځان یې د رنوې کرښې او د میدان پلستر ته برابر کړ. هوا تیاره وه، د الوتکې د غږ په اورېدو او ډګر ته په راټیټېدو او احتمالاً د سپوږمۍ رڼا ته یې له ځلېدو سره د سرو مرمیو کتارونه د الوتکې په لوري را سیخ شول. یو ځل بیا یوه پړقنده او ځغلنده رڼا د الوتکې منځ ته راولوېده چې د ناستو کسانو څېرې یې روښانه کړې، له ښیښې څخه د باندې د جلال آباد دښار یوه څنډه ښکاره شوه چې یونیم روښانه څراغ پکې ځلېد. یو ځل بیا د الوتکی ترڅنګ د اور دغونډاري په شان یوه رڼا تېره شوه، وکیل یې رڼا ته یو سرتیری ولید چې بل اړخ ته ښیښې ته نږدې ناست و او خپله خچې ګوته یې غوږ کې ننه ایستلې وه، زغرده زغرده یې ښوروله او ورسره یې د هماغه اړخ سترګه پټه نیولې وه، خوله او پوزه یې هم په هغې خوا کاږه وو. رڼا دستي ورکه شوه. له بل لوري بیا سره او شنه رڼا الوتکی ته دننه راولوېده. دا وخت الوتکه د رنوې له پاسه یو څومتره ارتفاغ کې وه. لږ شیبه کې یې یو دروند ټکان وخوړ او پرزمکه کېناسته، د ځغاستې په کرښه ډېره ګرندۍ وړاندې راغله او د ترمینل مخې ته د راتاوېدو په مهال یې د مرمیو رڼآ ته سیوری په دیوال څرګند شو. شاوخوا یوه پړکا وه، یرغل کوونکو دالوتکې دغږ په اورېدو ټولې وسلې هوا ته لمبر

کړې وې. کله چې دروازه پرانیستل شوه، پیلوټ له کابین څخه سر راښکاره کړ، په ډېره بیړه او اوچت غږ یې ټولو ته وویل:

- لس دقیقې وخت لرو، په بیړه کوزشئ، زنځیرخپور په منډه بلنداژونو ته ننوځئ !

سم له دې سره لومړي بریدمن عبدالوکیل هم لکه د نورو په شان خپل وسایل په بیړه راواخیستل او وروستی کس و چې په توره تیاره کې راکوز او په منډو شو. ده څرښنده دسترګو له کونجه ولیدل چې الوتکې ته لنډ پنځه- شپږ ټپیان او درې جنازې راوړل شوې وې. د دوی له کوزیدو سره سم سرتیرو ټپیان او جنازې الوتکې ته پورته کړل او لږ شیبه کې الوتکه بېرته د کابل په لوري هسکه شوه.

نن ټوله ورځ چې په جلال آباد باندې برید زور اخیستی و، د ننګرهار عامې روغتیا کې د ټپیانو شمېر ډېر زیات شوی و. هغه ټپیان چې دلته یې درملنه نشوه کېدای کابل ته لیږل کېدل، د نورو ولایتونو د سرتېروجنازې هم لومړی کابل ته او بیا له هغه ځایه یې خپلو هدیرو ته لیږدول کېدې. لومړی بریدمن عبدالوکیل له خپلې مخابرې، وسلې او پرتلې سره یو بلنداژ ته ننوت، چې کټل یې د جامو بیک الوتکه کې ورڅخه پاتې و. لږ شیبه کی یې پام شو چې یو سرتیري د نویو رارسېدلو کسانو منځ کې تیاره بلنداژ کې هاخوا داخوا کتل او د(لومړي بریدمن عبدالوکیل) پوښتنه یې کوله. ډېر ژروکیل ځان ور وپېژاند او خپل کارټ یې وربنکاره کړ. سرتیری ورته وویل چې قوماندان صاحب د ترمینل ځمکتلي ته غوښتی یې!

عبدالوکیل بلد نه و او ځمکتلی یې نه و لیدلی، سرتیری ورسره سامانونه واخیستل له بلنداژه ووتل او په یوه منډه د ترمینل د ځمکتلي په لوری ورغلل. په ټوله سیمه د سپوږمۍ ژېړه او تته رڼا خوره وه، خومیزایل او مرمیو په فضا کې پرله پسې سرې کرښې ایستلې چې سترګې یې برېښولې. کله چې عبدالوکیل ځمکتلي ته کوز شو، هلته څو تنه افسران د یو میز شاوخوا راټول وو. پرمیز باندې د جګړې خریطه هواره وه، بلې خواته د جلال آباد ملکي نقشه وه، ځمکتلي کې رڼا وه، دوه څراغونه روښانه وو. وکیل د افسرانو مخې ته پوندې په کړس سره ووهلې او عسکري تعظیم یې وکړ:

- لومړی بریدمن عبدالوکیل، د مخابرې د دوه پنځوسم غُنډ خدمتی افسر.

یو جنرال چې پوخ عُمر یې و او د سر ویښتان یې مخ په سپینېدو وو، خپله خولۍ په سر کړه، ودرېد او عبدالوکیل ته یې لاس ورکړ، ورته ویې خندل، بیا یې د عسکري قومندې په انداز وویل:

- دمخابرې ټول سیستم عیار او لږ وروسته د ټولو قرارګاوو او راقمونومعلومات درکوو. ټولو بطریو سره اړیکې ټینګې او کاټی واټې، زاس بیسیم رادیویی اړیکو څخه ډاډ راکړه.

عبدالوکیل تعظیم وکړ:

- پوه شوم امر اجرا کیږي.

د نظامي پرسونل منځ کې کاټی- واټي یوه مشهوره شوی اصطلاح وه، مقصد ورڅخه(Wakie-Talkie) مخابره وه چې په اردو کې یې وروسته تر زاس او پلما درېیم رول درلود. وکیل ته د یرغل په همدې

لومړۍ شپه دا دنده وسپارل شوه چې له قرارګا نیولې تر یوولسمې فرقې، ګارنیزیون، یواتیایم غُنډ، قول اردو او د جګړې د ټولو برخو مخابروي شبکې اودهغو اړیکې، شفرونه او راپورونه تنظیمول په غاړه واخلي. د وکیل په زړه کې د مور د لیدو او له هغې څخه د خدای پاماني اخیستو او دُعا غوښتلو او خپلې کوژدنې لیدل یا هغې ته یولیک لیکلو ارمان پاتې شو، دا خو لا څه چې بیک کې یې جامې او د وروستۍ میاشتې معاش هم الوتکه کې پاتې و، خو تر ټولو مهمه دا وه چې دی اوس جبهه کې و. په وطن برید شوی، باید دفاع یې وشي. ده ځان ته داډ ورکاو چې ریښتنی سرتیری سر ورکوی، خو سنګر نه ورکوي.

عبدالوکیل دې ته ځیر شو چې د جګړې دقومندې قرارګا کې د جګړې له پیل بیا تر اوسه راپورونه ثبت شوي دي. د مخابرو شبکو پرله پسې راپورونه ورکول او د قرارګا قومنده او د مرکز دایرکتیفونه یې جزوتامونو ته لیږل.

د مخابرې د لومړي بریدمن له سترګو ګڼ راپورونه لکه د تورو میږیانو د کتارونو په شان تیرېدل:

...دسهار په نهو بجو له ختیځ استقامت څخه ۱۰۰۴ څخه تر۴-۶۵۲۰ پورې د راکټونو پراخه انداختونه پیل شوي، په ۹:۳۵ لومړی لمبر لوا راپور ورکړ چې له نهو او شلو څخه د راکټونو ویشتل پیل شول، په ۴-۶۵۲۰ کې د مخالفینو پیاده ولیدل شول.

د پولیسو د پوستې راپور: د برید کوونکو انداختونه د سرخ دیوال په استقامت وړاندې راځي...

په همدې ورځ له بېلابېلو جزوتامونو په څلویښتو دقیقو کې یوشپېته راپورونه ثبت شوي وو. وروستی راپور دا دی:

... اته سوه شاوخوا وسله وال کسان لیدل کیږي. له اراضي څخه په استفادې وړاندې راځي... بهرنی ملیشه اونظامیان وپیژندل شول... د میاګانو د کلي په ۱۵۰۰ متری کې دوه ضربه (B.M-1) توپونه ځای په ځای شول. یو شمېر وسله وال تورو جامو اوسپینو پکولونو سره ښکاري، کچرې یې د کلا په چمن کې ګرځي...

عبدالوکیل د راپورونو د کتوپه ترڅ کې، د خریطې په سر د راټولو شویو افسرانو خبرو ته هم پام و، دوی یوبل ته ویل:

 د سولې د دښمنانو برید د بهرنیو په سیده ګډون ډېر سنجول شوی، ناڅاپي او له څو لوریو څخه دی. مخکې به د مخالفینو اکمالات د کچرو په مرسته کېدل، په اوسني برید کې ډبل ډاټسن، کچرې او لارۍ موټر د کاروانو په بڼه راداخل شوي، اکمالات کوي او بیلابیلو سنګرونو څخه ټپیان له ډګر څخه باسي. حکومتي ځواکونو ته دمصالحې د نوي سیاست له مخې د جګړې امر ترهغو صادر نشو ترڅو چې د امنیتی پوستو د سقوط خطر ونه لیدل شو. زموږ کشفی اطلاعاتو څوځله له ډیورند کرښې د رااوښتو په مهال د مخالفینو کتارونه ولیدل او راپورونه یې ورکړل، خو پوځ ته د عملیاتو اجازه ورنه کړل شوه، یو اړخیز اوربند وساتل شو، اوس چې بهرنیان ورسره برآلا راروان دي او زموږ هستي او نسیتي بربادوي، باید اکتیف فعال دفاعي حالت ته ورشو.

يو افسر د خريطې له سره سر پورته کړ، په جدي او غوسه ناکه لهجه يې وويل:

په دي ناڅاپي برید سره، یو اړخیز اوربند پای ته ورسېد. د حکومتي ځواکونو زمکني او هوایي قوتونه فعال شوي دي. له کابل، پکتیا او لوګر څخه ملاتړ کوونکي ځواکونه جلال آباد ته سوق او د اردو يوشمېر قطعات له وضع الجیش حالت څخه سوق الجیش حالت ته چمتو شول.

هغه جزوتامونه چې مرستي ته راورسېدل لومړی د جلال آباد قول اردو ته ورتلل، له هغه ځایه يې موقعیت او په دفاعي کمربند کې يې ځای ورښودل کېد. يوولسمه فرقه چې ثمرخېلو کې وه تر ځېنده ګوزارونو لاندې راغلې وه. ډېرې پوستې سقوط شوې وې او د ښار امنيتی کمربند دړې- وړې شوی و. د جګړې لومړی کرښه د يوولسمې فرقې تر قراول را رسېدلې وه.

(۲۹)

د مهاجرو په کمپونو کې افغانانو د الله پاک دربار ته دُعاوې کولې چې مجاهدين بريالي، مُلحدين برباد او د مهاجرو هره کورنی بېرته خپل کلي او سيمي ته ستنه شي. مهاجرو د دې سپېڅلې جګړې په پای کې د الله پاک له درباره د لوی ثواب او د پرېمانه غنيمت او ولجوهيله لرله او ميندو هغو ځوانانو ته دُعا کوله چې د وطن د فتح کولو په نيتې وتلي دي. د جلال آباد دجګړې د پيل په هماغه اوله ورځ مشرق، ډان او جنګ اخبارونو د جهاد په سنګرونو کې د مجاهدينو د ستر بري او د کفارو د ماتې خبرونه خپاره کړل. اخبارونو ليکلي وو چې د ژنيو له پرېکړو سره سم بايد حکومت مجاهدينو ته حواله شي، کنه پرته له هغه کابل بايد په زور فتح شي. اخبارونو ۷۲ساعتونه د التيماتيوم لپاره ښودلي وو. (ج.ح.ګ) به يوه شيبه د بريد له پرمختګ ځان خبراو، بله شېبه به يې ځان د کابل په ارګ کې د سترمشاور په چوکې ناست تصور کړ. د ده سوچ دا وچې کله جلال اباد فتح شي، اول به دا د غازی اباد، هډې او جمهوريت په نومونو فارمونه له بيخ وکښل شي او د ننګرهار کانال دې وچ شي، کابل کې دې د جوماتونو د سمولو کار قاضی صاحب ته او د موزيمونو، بُتانو، زړوکلاوو، زيارتونواو زړوسمڅو کار دی کرنيل بابُر ته وسپارل شی، هغه د بُتانو په چاره ښه پوهيږي. اسلام سرحد نه پېژني نود نوې صوبې پخوانی کرنسي دی ناچله شي، اسلامی پيسه به ټول ملک کې چليږي... ژر به له دې سوچونو په جلال آباد د بريد نويو پرمختګونو باندې بوخت شو.

صادق دفتر کې رحيم بيګ ته کتل چې دودېتي چای په دمه دمه څښي اود نورو ورځو برخلاف، نن يې وروسته تر ډان، جنګ او مشرق هم ولوستل، له څېرې يې ښکارېدل، چې دجلال آباد جنګ ته خپه دی . نورې ورځې به يې پرته له ډان دا نور ټول اخبارونه ټوکری ته غورځول. مازيګر به ملازم په خوشحالی خوشحالی له ټولو دفترونو اخبارونه را ټولول. اخبارونو به سهار په خلکو کې ولولې راپارولې، خو مازيګر به د ملازم په هغې پلاستيکي بوجی کې پراته وو چې هغه به د کباړ په بيه په هټېوالو پلورل. د اخبارونو له لوستلو وروسته بيګ د جلال آباد د بريد په اړه څه ونه ويل، خو ملازم څخه يې يوه بله پياله چای وغوښت.

د دفتر ملازم یو وچکی تورنګه ځوان و، یوه خیرنه ریتاړه به یې په سر د پټکي په دود تړلې وه، یوژېړبخن یخن قاق ډوله اوږد کمیس او خړ غونډې ځنګ یې وچې ترتورو لینګیو یې رسېده. په پښتو او دري ژبه یې خبرې نه کولې، په اردو به غږېده، تر ویربل کمونیکشن(شفاهی خبرو) په نون ویربل (د اشارو ژبه) کې ډېر تکړه و. چې په اردو به یې څه ویل ورسره به یې د مخ، سترګو، وروځو او لاسو په خوځولو سره رحیم بیګ ښه پوهولای شو. عجبه دا وه چې پښتو یا دري به دې ویله، په مطلب پوره رسېد. ملازم یو څو ټکي ښه زده کړی وو:

-جی صیب

-آډر کوه،

-خا دادی رالم،

-وشو جی وشو... او یو څو نور او فکر یې کاو چې (همدا پختو جبه دا)!

بل اعلی درجه کمال یې دا و چې دودېتی چای تیارولو کې بې جوړې و. د دفتر کارکوونکو به هر یو ساعت وروسته د دوتېتی چای فرمایش ورکاو، خو صادق به هیڅکله له یو غوړپ اضافه نه څښه، ډکه پیاله به یې سره شوه. صادق چې د شیراقا دهتۍ په شیدو عادت و، دا چای ورته ډېر بیخونده و. د ملازم معاش د هغه کابلي آشپز دوه برابره و چې غرمه غرمه به یې د دفتر کارکوونکو ته قابلي پلو او یا هم ښوروا پخوله. د ژمي ورځو کې به قابلي په شوله بدله شوه. دغه آشپز له لسو بجو تر یوې بجې پخلنځي کې د کار قرارداد کړی و. هغه په کابل کې د ملي بانک د یوې څانګې مدیر و، خو په کابل باندې د سکربیست ګوزارونو مهاجر کړ او اوس تکړه آشپز ورڅخه جوړ شوی دی. حیات اباد کی یې د انجنیرمتواضع خصوصی لیسه کې د ښوونکی په توګه هم کار پیل کړی دی، خو اصلی موخه یې دا ده چې آلمان ته ولاړ شي. تر اوسه درې ځلې اسلام اباد ته د فدرال آلمان سفارت ته د انتریو لپاره غوښتل شوی دی، په وروستي ځل یې د ده د اقتصاد د پوهنځی دیپلوم هم کتلی و او دهغو آلمانی استادانو نومونه یې ورڅخه پوښتلي وو چې د پوهنځي دوره کې یې دوی ته تدریس کاو. مدیر ټول ځوابونه ورکړي وو، انتریو ډېره ښه تېره شوې وه. کله چې د اقتصاد پوهنځي کې محصل و، الماني استادانو سره یې اړیکې ښې تودې او په المانی ژبه کې لایق و. دلته پخلنځي کې به کله چې مدیرصاحب پخلی وکړ، نور کار به یې پنجابي ملازم ته پرېښود، نو ځکه به پخلنځي کې چې څه پاتې وو، هغه به هم لکه د اخبارونو په شان دملازم د کباړ بوجۍ ته لوېدل. مدیر صاحب ته ملازم (کوچنی کباړ) ښکارېد، دا ځکه چې لویو کباړیانو له افغانستان څخه فابریکې، موټر، الوتکې، دبرېښنا پایې، کړکۍ، دورازې او ماشینونه کباړ کول. مدیر صاحب لیدلی و چې جګړه مارو د آلمان په مرسته جوړه شوې د درمل جوړولو(هوخست) فابریکه هم لوټ او ونړوله. کله چې سکربیست راکټونو ډېر زور ونیو، له کابله راووت. کله چې د دوی موټر د پېښور په لوری را روان و، ماهیپر کې یې د المان په مرسته جوړې شوې دبرېښنا فابریکې ته وکتل، فابریکه لاجوړه وه، خوشحاله شوی و. مدیرصاحب ته د المان په مرسته جوړ شوي ټول تاسیسات معلوم وو. جګړه مارو هرڅه لوټل: حکومتی مالونه او فابریکې، کورونه او آن د هندوانو مالونه یې لوټ او کباړ کول، خو دغه ډنګرکي ملازم به دفتر کې پاتې شوي ګیډۍ ګیډۍ اخبارونه او کاغذونه کباړ کول.

له کله چې صادق مهاجر شوی و دا اول ځل و چې سکربیست، کباړ، تلاشي، سپکړه او راشن یې اوریدلي وو، خو دوو خبرو ته هک- حیران و: یو د پولیسو رشوت اخیستو او د هرمهاجر جېب ته په مړو سترګو کتلو او بل دا کباړ او کباړیانو ته. د دې دوو خبرو غم به یې هغه وخت هېر شو چې میلیونونه ساده او ریښتیني مهاجر به یې لیدل چې په مېړانه بیوزلي او د مهاجرت ستونزې زغمي او خپل ځوانان د خوږ وطن د آزادولو اود خپلې عقیدې د ساتلو لپاره د قرباني ډګر ته استوي او له بلې خوا په منافقت سره د وطن په حق کې خیانت روان دی. دا دوه متباعد حقیقتونه وو چې صادق به شپه- ورځ ورته ځُرت واهه. دغو وروځو کې چې په جلال آباد یرغل شوی و، د کباړ بازارونه یوځل بیا ښه په جم وجوش کې وو.

رحیم بیګ هماغسې په دمه دمه له دودېتې چای غوړپونه کوي او د اخبارونو له کتلو وروسته یې د پُښتو پاکتونه پرانیستل، صادق پاڅېد د میز په سر پاڼې یې واړولې او بیګ ځخه یې وپوښتل:

- نن کوم کمپ ته د تللو پلان لرو؟
نه بابا، په دې ورځو کې په راشن کې پوره کمی راغلی، پخوا به د پسرلي په راتګ یوه اندازه د دوبي البسه وېشل کېده، نوره هغه هم نشته، نو کمپونو ته څه کوو، هسې مو څېرې په مهاجرو بدې لګي .
- دا ولی ؟
وای د ژنیو پرېکړو کې راغلي چې مهاجرو ته به ترهغو مرستې په ټپه ودرېږي، تر څو کابل کې نوی اسلامي حکومت جوړ شي. که ریښتیا ووایم دا کومکونه ټول د شوروی پوځ تر وتلو پورې وو، نور نه مهاجر سره کمک شته نه فاجر سره !

صادق خواشینی شو. نن بیګ هم خواشینی و.

له افغانستان څخه د شوروی پوځونو په وتلو، د میډیا او راډیوګانو خبرونو نوی زور اخیستی و. مهاجر او انصار دواړه خوشحاله وو. بې کوره، ستړي ستومانه او رنځېدلي مهاجر خوښ وو چې خپل وطن- ګل وطن ته به ځي، یو عادل، خپلواک حکومت به جوړ شي، نور به بمونه، برګی، بنګی، سکربیست، تلاشیانی، بندی کول، پلونه او سړکونه ورانول، د برېښنا پایې الوځول، وژل او راکټونه ودرېږي. سپېره او کنډر کلي به بېرته ورغیږي، ښارې به ښېرازه، پولې او پلونه به بېرته جوړ، روغتونونه اوښوونځي به بیا پرانیستل شي. په همدې هیله او د ښه زیري د اورېدو په تمه به ماښام ماښام ټول رادیوګانو ته ورټول وو:

دا لندن دی، دا د بی بی سی رادیو ده.

بی بی سی په څېپو څېپو د کلیو او ښارونو کوڅو او بازارونو خلک ډوب کړي وو او د ټول عالم غوږو کې یې انګازې کولې. اوس نو انګلو- پاک کې د کابل ترڅنګ د کشمیر د فتح هیلې هم غوړېدلې وې.

(۳۰)

د یوولسمې فرقې د قراول نیم سرتیري، ضابطان او خوردضابطان د سنګرونو شاوخوا وینو کې لژند، نیم ټپیان او نور ژوندي نیول شوي وو. ژوندي نیول شوي به د عربو په تیرو چړو حلالېدل او له جیبونو به یې تذکرې او د هویت کارتونه اخیستل کېدل. سرتیري به چانماري کېدل. د فرقې ریزرفي ځواک او توپونه له موضعګانو ووتل. دې بلې خواته، دلته د جنګ د قومندې قرارګا کې مخابرې ته پرله پسې راپورونه راتلل:

دري شپیتم راپور:

-د دښمن انداخت پرله پسې را باندې زیاتیږي.

دغه راپور پسې سمدستي د دغه جزوتام د کواردنات او (اور) شفر ثبت شوی و.

-یوولسمې فرقې سره اړیکه پرې شوه ۱۴:۲

-دسرخ دیوال کنډک اړوند یوه پوسته په شاتګ ته اړه شوې او موضع یې پرېښوده.

-دپولیسو د پوستې ۵۰۰مترۍ کې مخالفین لیدل کیږی...

پنځه شپېتم راپور:

په فتح اباد کې د مخالفینو او دهغو د ملاتړو زرهدار وسایط ځای پرځای شوي، پوره مهمات اومرتبات یې لیدل کیږي... نقطه دې اور لاندې ونیول شي.

نهه شپیتم راپور د قرارګاه قومندان ته د اندېښنې وړ و:

-د یوولسمې فرقې ختیځ لوري ته یوې پوستې د پرله پسې ګوزارونو له امله خپله سیمه پرېښوده وسایط دمخالفینواو د هغو د ملاتړو لاس ته ورغلل.

-مخالفین فرقې ته ننوتل لومړی یې د فرقې روغتون کې ټول ټپیان وویشتل، ورپسې یې شاوخوا پوستو ته د تسلیم کېدو اعلانونه وکړل.

-یوولسمې فرقې سره بېرته اړیکې جوړې شوې ۳:۴۸ حالات ډېر ترینګلي دي.

دقرارګاه قوماندان BM-21 ته قومانده ورکړه چې په درې هدفونو پنځلس پنځلس مرمی انداخت وکړي. کله چې د BM-21 مرتباتو د چمتووالي ډاډ ورکړ، امر صادر شو:

- اور!

سیمه لوخړو ونیوله. په ۱۰۰۴ راقم کې چې پخوا جزوتام و، لږ شېبه مخکې مخالفین او ملاتړي یې ځای په ځای شوي. هوایی ضربه دې وشي.

-جګتورن (س) د ۹۹ ځنډ قوماندان په ۰۱۲/۵۰ کواردنات کې ټپي شو.

-په سرخ دیوال کې د درنو وسلو انداخت شدت موندلی(مطالبه اتش قوي).

پینځه اویایم راپور پسې یو هدایت ثبت شوی دی:

-... یوولسمه فرقه دې منتظره قطعه چمتو وساتي اود مدافعې کرښه دې کلکه شي.

له یو اتیایم ځنډ څخه رارسیدلی راپور:

-کاریز کبیر، سره کلا او غلام خان ډاګ څخه شدید انداخت دوام لري.

-دقول اردو د ترصد برج له غلام خان ډاګ څخه وویشتل شو.

-په هوایی ډګر انداخت ۲۰:۱۸

- د دری تنوتلفاتو راپور.

د دفاع وزارت اړ شو چې له لوګر، کابل او نورو سیمو ملاتړي ځواکونه د جلال آباد دفاع ته واستوي، لومړنی قطعه چې د وریښمین تنګي له لارې د جلال آباد مرستې ته ورسېده، د جنرال غفورخان تر قومندې لاندې وه. غفور خان د افغانستان د اردو یو ډیر سابقه دار او د تجربې خاوند صاحب منصب و. په مصر کې یې نظامی زده کړې کړې وې، د دفاع وزارت محاربو او غیرمحاربو قطعاتو کې یې دندې ترسره کړې وې. دوی پسې وروسته د ننګرهارد قول اردو د قوماندان دفتر ته د پنځلسمې زغره والې لوا قوماندان ډګروال عیدګل راورسېد. ده د قول اردو قوماندان جنرال بارکزي ته عسکری تعظیم وکړ:

- ډګروال عیدګل. د پینځلسمې زغروالې لوا قوماندان د اوامرو اجرا ته تیار دی.

له دې سره سم یې سلامې وکړه او آرام سئ ودرېد.

جنرال وروسته هغه ځایونه وروښودل چې باید هلته موضع ونیسي، نو ورته ویې ویل:

ستاسو قطعات به د قول اردو وضع الجیش ته نه راځي، مارش د جګړې لومړۍ کرښې ته!

- اطاعت کیږي.

ډګروال عیدګل تعظیم وکړ او شاګرځ شو.

تر دې مهاله اووه دېرشمه لوا، د اینجنیری لسم ځنډ او د بالاحصار څو قطعات راورسېدل. دوی لاهم د قول اردو وضع الجیش کې وو. لږ شیبه وروسته د جنرال غفور خان د قومندې واحد مرکز د جلال اباد هوایی ډګر وټاکه او خپله هم هلته ولاړ. له قول اردو څخه یې ډګروال احسان الله سلام او ډګروال شیرمحمد، جنرال محمدظاهر سوله مل، ډګروال سیداسماعیل پیلوټ چې د هوایي ځواک استازی و، جنرال حسام الدین، جنرال عیسی خان له لسمې فرقې او د توپچی لوی آمر نورالحق حقاني ځان سره بوتلل. په همدې شیبه کې چې دوی د جګړې قرارګا او د قومندې محل دهوایی ډګر ترمینل ته لیږدول، د جګړې وضعیت یې له (صرفاً

دفاعي) څخه (اکتیف دفاعي) ته واړاو. کوردناتونه وټاکل شول. د توپچي لپاره خپله جنرال سوله مل لاس په کار شو.

***

د افغانستان د نظامیانو په یاد وه چې د سلواغي ۲۷مه باندې د شوروی پوځونه ووتل او دا ورځ دملی نجات د ورځې په نوم ونمانځل شوه. نمانځنه په دوو لنډو خبرو را خُلاصه شوه:

سرورکوو، سنګر نه ورکوو!

وطن یا کفن.

هوایي ډګر تر سخت برید لاندې و. دترمینل تر مخې د توپچي دبطرېي قواندان تورن عبدالهادی شهید شو.

عبدالوکیل ته د ټولو مخابروي مکالماتو او اړیکو واک ورکړل شوی و. هغه له دې دریځ څخه د ټولې جبهې له حالاتو ډېر ښه خبرېد. نن دلته د ده د راتګ لسمه ورځ وه. د جبهې قوماندانۍ د صادقانه کار له امله ده ته د (تورن) د رتبې وړاندیز وکړ چې دفاع وزارت منظور او له همدې نیټې تورن عبدالوکیل د جبهې د مخابرو ټول تامینات په غاړه واخیستل. په دې لسو ورځو کې چې جلال اباد ته رارسېدلی، یواځې د نیمي ورځې لپاره یې دریشي ایستلې وه او خیرنې ژیرچکې زیردریشی سره د ماسپښین ترلمانځه وروسته د یو ساعت لپاره د ترمینل د برج پیتاوي ته ناست و او د لسو ورځو دمه یې د تاوده پسرلي لمرته تېره کړه. دا یوه ډېره خوندوره تفریح وه، خو ساعت لا پوره نه و چې هوایی ډګر بیا د مخالفینو د توپچي اور لاندې راغی. تورن عبدالوکیل منډه کړه، دریشی یې واغوسته او د مخابرې سیستم یې له خپل ځوان او بی تجربې مرستیال (بریدګي عباس) څخه لاس کې واخیست. له هغه راهیسې چې عبدالوکیل راغلی، بله الوتکه هوایي ډګر کې نده ناسته. جلال آباد ته عسکري او ملکي الوتنې ودرېدې، یواځې د عاجلو اکمالاتو او له دې خوا د جنازو او ټپیانو د لیږد لپاره هلیکوپترې تلې راتلې، چې له هوایي ډګر بهر به یې ناسته کوله. له ډګر څخه لږ هاخوا د اکمالاتي بېز څنګ ته یوه ځنګلي سیمه کې یو پراخ غونډې چمن و، چې هلیکوپتر به پکې کوزېدل. کله چې دا ځای هم تر برید لاندی راغی نو درونټه یا د دوسرکي خواکی هوارو ځایو کې دهلیکوپترو ناسته ممکن وه. دوی به په ټیټه ارتفاع کې افراد کوز او بېرته به هواته پورته شول. دا وخت مخابره کې د خواجه رواش له ډګره پیغام راغی چې یو بیک لس ورځې مخکې ترانسپورتي الوتکه کی پاتې دی، د هغی شپې ټپیانو سره مو څلورسوه بستریز روغتون ته یووړ، کله چې ټپیان ښه شول، پوښتنه مو وکړه، د دوی نه و، بیا مود دریو شهیدانو کورنیو ته وویل هغوی هم ویل چې بیک زموږ ندی، نو ایا دالته څوک شته چې بیک یې الوتکه کی هېر شوی وي؟ تورن وکیل خوشحاله شو. ډېر ژر یې هغوی ته وویل چې بیک د ده دی او د جامو جېب کی پیسې او یوڅه اسناد دي. لطفاً زما بیک د دفاع وزارت د اپراسیون ریاست کی کاظم جان سرتیري ته ورسوئ، هغه زموږ ګاونډی دی، بیک به زموږ کورته ورسوي. له هغې خوا ډاډ ورکړل شو. تورن عبدالوکیل دومره خوشحاله شو لکه بیک او جامې یې چې نوی موندلي وي.

د جګړې سرو لمبو، لومړی درجه احضاراتو او په اکتیف دفاعي حالت کې عبدالوکیل خپلې مورته دوه ځله خپل احوال واستاو. یوځل یې د دفاع وزارت کې د خپل ګاونډي کاظم جان په لاس، خو مور د زوی له روغتیا ډاډمنه نه شوه. بل ځل یې د مخابرې د کورس د دورې ملګري په لاس چې د یوې شپې او یوې ورځې لپاره کابل ته تللی و، لیکلی لیک استولی و. دلیک لیدو د مورجانې زړه ډاډه کړی و. دواړو ورته خبر ورکړ چې دوه ورځې وروسته نوی کال دی او مورجانه به ستا د کوژدنې کورته د نوي کال سوغات وروړي.

(۳۱)

هوا توده، خونوجنه وه. سفیر پیټرتامسن له پېښور څخه بېرته اسلام آباد ته دستنېدو په لاره کې دی. هغه د اپرېل په دې پسرلنۍ ورځ کې د الوتکې د سفر په ځای د کلهکار د غونډیو له لارې د موټر سفر غوره وباله. هلته شاوخوا تازه طبیعت دی. مخکې امنیتي موټر، بیا د ده خپل او ورپسې دوه نور. دوو وروستیو موټرو کې یې د پسه د غوښې راز راز کبابونه چې پېښور کې افغاني هوټلونو پاخه کړي وو او دوه کارتنه مشروب، چې د پېښور سرینا هوټل څخه یې رااخیستي وو، ایښي دي، خو د پسرلنۍ هوا او تازه طبیعت سره سره یې چُرت ډېر زیات خټه و. خبر له ۷۲ ساعتونو څخه میاشتې ته ورسېده. نن د اپرېل اتمه ده، لا هم جلال آباد مقاومت کوي. دلته هوا د شارلوت یا جورجیا او لانګلي یا بل ځای سره دومره زیات توپیر نه لري، آن دا چې ونې- بوټې ورته د پنټاګون د ودانیو د شاوخوا پارک د ونو- بوټو منظره وریادوي، خو د جلال اباد د(فتح!؟) دسروبر نه ځرګندېدو وارخطا کړی دی.

سفیر پ. ت. د تاریخ مطالعه لري او سیمه پېژني. هغه پوهېږي چې رنجیت سنګهـ په همدې لاره تللی و. د لویې لوبې پیل آسانه و، خو د لوبې ګټل اوس ستونزمن دي. ده ځان سره دا کلمات تکرار کړل:

The great game is winner,… The great game must be won….

آخوا د بغداد او سنټو پکت دړې- وړې کېدو خبره نوره هم ستونزمنه کړې ده، خو شین کمربند باید ټینګ شي. د عراق، کویټ او ایران د جنګ د پایلو هیلې شته، بوش (د ساراتوپان) څخه لویه هیله لري، هسې هم لګښت بېرته د همدوی له تیلو پوره کیږي. عرب د همدوی د خپلو تېلو په پېسو وهه!

د کلفورنیا(127 B) خونه کې دوه بوډاګان هم د افغانستان په اړه لګیا دي:

- افغانستان باید پرېښبودل شي چې واحد ملت شي، ستا نظر څه دی ؟

د نبراسکا او مریلند طرح داده چې باید سره امپراتوری د امپراتوریو هدېره کې خښه شي.

- څه شی ؟

Graveyard of empires

- دې نه مطلب څه شی دی؟

ام مم! دوی ته چې وایی افغانستان د امپراتوریو هدیره ده، سخت په باټو راځي، خو خبر نه دي چې دا دی اوس ورڅخه یورنګه د هدیرې امپراتوري جوړېږي. د خوشحالي خبره داده چې د شوروی د لاس نښې پکې څرګندې دي، په ډېرو نورو پېښوباید پرده وغوړول شي.

- ښاغلی سنیور تحلیلګر ! ته داړه اوسه له شوروی وروسته باید د شنو ټکیو او شین کمربند چاره وشي. نبراسکا شنه ټکي په نقشه څرګند ښودلي دي.

دا هغه وخت چې افغانان واحد ملت کېدو ته پرېښودل شي. کله چې واحد ملت نه و، شنه ټکي هیڅ هم نشي کولای، وېره له واحد ملت کېدو ده!

خو دا وطن زبردست قیمتی کانونه لري، د انرژی بحران را روان او د لیتیمو زیرمو ته اړتیا ده. چې یوځل موقع په لاس راشي او ټول له نږدې وپلټو او ځینې بیلګې یې خپلو لابراتوارونو کې وآزمایو، څه فکر کوی داسې ورځ به راشی؟ باید رایې ولو.

کشر لړ. څه ځوان تحلیلګر د مشر ځواب ته په تمه شو. هغه بې له ځنډه ځواب ورکړ:

دا نو زموږ ډُکترین پورې اړه لري، باید لویه لوبه دوام ومومي او د برایډاس پروژه پرمخ بوتلل شي تر څو دې موخې ته ورسېږو، د نبراسکا په اړه به فکر کوو.

په دغه کال کالفورنیا کې (RAND) کارپوریشن په څو اقتصادي، سیاسی، نظامي او منطقوي ستراتیژیکو ټکیو متمرکز و: د عرب پسرلي ته چمتووالی، له آسترلیا سره دفرانسې له خوا د دفاعي اوبتلونو د قرارداد لغو کول، دبالکان قضایا، مارس ته د روسیې له خوا استول کیدونکی سپوږمکۍ د چارو ځارل او دافغانستان جګړه. د تینک تانک څو دیسکونو په هره موضوع کار کاو. تحلیلګران بوخت وو، ډُکترین یې سنجول. د سی.ای. ا. د تکړه ستراتیژیست(ستانفیلد تییرنر) د سپارښتنو وخت را رسېدلی دی.

راند دیوې پوښتنې د ځواب په موندلو سرګردان و: کیدای شي فرانسه له آسترلیا سره د اوبتلونو د قرارداد د لغو کولو دزیان جبران او تاوان وغواړي. دوو تحلیلګرانو ځواب وموند:

یو خو دا چې دا ډېر کلونه فرانسه د افریقایي هیوادو زیرمې او قیمتي کانونه په یواځېتوب نوش جان کوي، بل دا چې که تاوان یې هرومرو غوښت، د عربو له تیلو به یې ورپوره کړو. هسې هم د کویټ او عراق دڅاګانو حساب ورک دی، نیمې د دوی په خپل منځي جګړه او د سارا د توپان لوخړو کې وسوځېدې، نیمې نورې په خپل سر بهیږي.

د مریلند تینک تانک اقتصادي اړخونو باندې فکر کاو، نبراسکا ستراتیژیک جیو پولیتیک اړخونه سنجول، خو دلته پ.ټ او برېژنسکی نظامي اړخونو باندې بحثونه کول. د جلال آباد برید وړه خبره نه وه. له انګلو-پاک تر ریاض، لندن، کالفورنیا، برایداس، نبراسکا او مریلند پورې ټول یې بوخت کړي وو.

پ.ټ د برژنسکی د خوشحالولو لپاره ویل: په افغانستان کې شوروی له نظامي ماتې او سیاسي شرم پرته غټ اقتصادي ګوزار هم وخوړ. د ښاغلي پ.ټ دغه تحلیل برژنسکي ته سخت خوند ورکاو.

موټر په یو سلو شلو کې د موټر وی په درېیم خط روان دی. دوهم خط کې بسونه دي چې له پېښور څخه لاهور او فیصل آباد ته ځي، لومړي خط کې لویې لارۍ دي چې زیاتره کرنیز محصولات یا څاروي داسلام اباد مارکیټونو ته رسوي. د سفیر ګړندی موټر د سترګو په رپ کې له هریو څخه مخکې کېږي. د سفیر پ. بټ د موټر ټایرونه P205/55R 17 اوM/C 240v دي چې تودې هوا او ګړندي تګ ته ښه جوړ دي. موټر ډېر دروند ندی، خو د اپریل دمیاشتي په هوا کې سړک یوڅه تود وي. وروستی امنیتي موټر هرڅه څاري. پ.بټ د موټر ښیښه لږ کوزه کړه، موټر یې له یو کلاسیک "Beed Ford" لارۍ موټر څخه مخکی شو. له دې لارۍ څخه د نارنج د ګل عطر خپرېدل. د اپریل میاشت کې د نارنج د ګل وروستی ورځې وي. نارنج دوه ډوله ګلان لري: نرینه او ښځینه. هغه چې میوه نیسي، د ونې ښاخونو کې کلک وي، خو دا نور پرزمکه توییږي، باغوانان یې راټول او لاهور ته یې استوي چې عطر ورڅخه جوړ شي. عطر بوتلو کې ډک او وربانده ولیکي: Made in France لکه هغسي چې پېښور کې بوټان جوړ او بیا وربانده ولیکي Made in Italy ! او بیا یې افغانستان ته استوي، کټ مټ لکه دا جنګ او جنګیالي!! اوهو ! دا proxy warهم دغسې و انګیره. Proxy warنوڅه دی؟ د holy warنوم ورکړه او نوره یې ایسته استوه لکه دا فرانسوي(!) عطراو ایټالوي(!) بوټان. دا وخت یې په شونډو مازې مکرجنه خندا ښکاره شي، خو ټول پام یې دې ته دی چې اسلام اباد ته په رسېدو باید د پرزدنت ریګان ځانګړي سکرتر ته راپور ولیږل شي. هلته راپورتران په تمه دي.

پ.بټ. د سیاست ترڅنګ؛ د وروسته پاتې هېوادو په دین، رواج، اقتصاد، صنعت، خپل منځي شخړو او د ژوند په ټولو اړخونو فکر کوي. یو ځل بیا د جلال اباد جګړې ته هیله مند شو. ښیښه یې نوره هم کوزه کړه د اپریل هوا یې په مخ ولګېده ځان سره یې وویل:

هو داسې یو قوم چې په یو لاس یې چړې نیولي او بل وربانده غوځوي. کټ مټ لکه عراق، ایران او کویټ. اوس رقیب وتښتېد، ځآن یې ورټول کړ. کله چې اسلام اباد ته ورسېدم یواځې همدا د رقیب د تېښتې خبره چې وکړم، دا هم راپورترانو ته لویه خوشحالي ده.

د مارچ له لومړۍ راهیسې له پېښور تر اسلام آباده او بیا تر لندن او واشنګټنه له دوه سوه زیات راپورتران او اخباروالا شپې- ورځې سبا کوي. ټولو خپلو اخبارونو کې (د جلال اباد فتح) عنوان لیکلو ته قلمونه تېره کړي دي، خو د دې پرځای خبریالانو او خپله سفیر ښاغلی پ.بټ. ته (غیرمطلوب) خبرونه رارسیږي. ورځ په ورځ لس - لس خبریالان بېرته خپلو ملکونو ته ستنیږي. دپېښور او اسلام اباد ګیسټ هاوسونو کې چې کومه غوا لنګه وه او د پیسو باران جوړ و، نور یې بازار سوړ شوی دی. دا وخت د پ.بټ. د موټرو کاروان د اسلام آباد د ټاونونو ګڼي ګوښي ته ورسېد. تنګ او له ګڼي- ګوښې ډک سړکونه، ورځ په ورځ تودیدونکي هوا، بی نظمه او ګډ وډ ښار یې زړه وواهه بیره یې وه چې د اسلام اباد (شنې ساحې) ته ژر ورسیږي. پېښور کې یې دمقاومت دفترونو هم زړه وهلی و. داسې یې انګیرله لکه چې ټولې خوارۍ په اوبو لاهو شوې!؟ بیا ځان ته ډاډ ورکوي:

نه! لېبرال او نوی نړیوال نظم او د مریلاند نقشه لاډېرې هیلې راکوي. خپګان نه دی په کار.

(۳۲)

وای دجنګ کیسې خوږې، خو ساعت یې تریخ دی!

دا سمه نه ده؛ جنګ تریخ، کیسه یې ترخه او غم یې لا تریخ دی.

د کمشنري اوUNHCR د دفترونو اثاثیه نوې شوې ده. په دفترونو کې پرته له پکي ګوزاره نه کیږي، اوس ځینو دفترونو ته ایرکندیشنونه لګول شوي دي او دفترونو ته (پینتیم ټو او ټري) کمپیوترونه راغلي دي. رحیم بیګ په نوې تکه توره څرخکي څوکۍ په نیمه دایره دورې خوري او اخبار یې سترګو ته نیولی دی. د میز په سر پیاله ایښې، بلې خواته صادق په اندېښنو کې ډوب دی.

آخر یې زړه تنګ شو، له بیګ څخه یې وپوښتل:

نړۍ به په مهاجرو لږ څه مهربانه نشي ؟

- په ټول وطن دې نه مهربانه کیږي، پاتې شو لامهاجر !
نه، اوس خو شوروی مات او کابل کې د کفارو حکومت هم په ړنګېدو دی، دبینین سیوان پنځه فقره یی پلان جوړ دی، په ټوله نړۍ حق لرو.
- دهرچا خپله مُدعا او غرض دی. سوسیال امپریالیزم ختمېدونکی دی. د چرنوویل تراژیدي او د افغانستان جنګ شوروی ټولنې ته ټکان ورکړ، ټوله ختیزه اروپا به د چکوسلواکیا په قدمونو ګام کیږدي. قطبی خرس د شاتو په لټه کې و، خو کوچنیو کوچنیو غومبسو وځغلاو. اوس د شوروی غټې ګرګې او د تزار د خوبونو پالونکي هریو؛ برژنف، اندروپوف او چیرنینکوف خپل دوران تېر کړ او د افغانستان جنګ یې زړونه ورخوړین کړل، هلته اوس نوي فکرونه راځرګند شوي دي. عدالتپسند بشریت او خواریکښان به د ناکام شوي سوسیالیزم کسات له دوی څخه واخلي. تور امپریالییزم د بشریت په لمن بل تور داغ دی. د انګلو ساکسون تور ښامار په انګلو-امریکن بدل شو، نور نو سور ښامار خامخا میدان پرېږدي. درېیمه نلۍ یواځې سیمه او جغرافیه نده، دا اوس مخ په وینېدو خلک دي. د فرهنګی انقلاب یو بل ګام پاتی دی...

صادق لکه دبلې هرې ورځې په شان بیګ ته حیران و: هرځل هماغه تکرار خبرې او هر ځل ټولې خواوې ټکوي. دا نو څه غواړي؟

دخیرن لُنګ لرونکی ملازم دفتر ته راننوت، د صادق د څُرتونو لړۍ یې وروشلوله. یو بنډل لیکونه او مجلې یې په میز کېښودې: اطلاعات بولتن، شهادت مجله او د اسلام اباد له دفتر څخه څو لیکونه چې د هر یوه په پاکټ د(UN) لوګو له ورایه ښکارېده.کله چې ملازم بېرته وت، ورغږ یې کړ:

دروازه بنده کړه !

جی صیب.

صادق د مجلو او پاکټونو بنډلونو ته کتل. هغه پوهېد چې دې ورځو کې هیڅ ښه خبر نشته. په جلال آباد د برید له پیل څخه میاشت وتلې، خو پرته له ورانې او وینو توېیدو بله پایله یې نشته. یو ښه خبر چې له کابل څخه را رسېدلی و، هغه دا و چې د کابل حکومت پخوانی پاچا ته یو ځل بیا بلنه ورکړې ده، خود پاچا د ځواب په هکله څوک ندی خبر.

صادق ته د پاچا بلنه ښه زیری و، ځکه چې د حاجی صاحب یواځینی ارمان (د الاازرت راستنېدل) دي، ګوندې د پاچا په راتګ وطن د هوساینې ساواخلي، نو له بیګ یې وپوښتل:

.وای پخوانی پاچا راګرځي ؟

بیګ په دماغ سره ځواب ورکړ؛

- آچې و څه یې کړي دي؟ یو پېښي ابله، وړی، ناروغ، بېسواد او بیوزله ملت یاستو، له نلی بې خبره توره څا کې غلوپ وو.

صادق حیران شو، ځان سره یې وویل:

پههههوهو، سړی خو ډېر لوړ ریبل کا. چې دا په څه هوا کې ده؟ په پاچا هم کبر کوي.

بیګ له پیالې غوړپ وکړ، بېرته یې داسې په میز کېښوده چې د (کړس!) غږ یې صادق ته ټکان ورکړ، کله یې چې د چای غوړپ له ستوني تېر شو، ویې ویل:

- صادق جان رور! درېیمه نلی یو عظیم رهبر ته ضرورت لري.

صادق ورته وویل:

نه شرق نه غرب؟ لاشرقیه لاغربیه!؟

- نه خاورې یې په سرکه، ورکوه یې د خُمیني دې آ تور لونګی او چپن ورک شي، دهغه خبر مه راته کوه څه چې یوسات ووځو د غرمې تر دودۍ به حویلي کې په چمن کینو کابلي آشپز به قابلی پوخ وکي.

د صادق زړه و چې ورته ووایی: هژمونیزم هم دفاشیزم په شان ناکام او بدنام دی، خو ورپیاد شول چې یوه ورځ په دې خبره ورسره خوا بدی شو. د دې په ځای یې ورته وویل چې زموږ د ډیرو بدمرغیو لامل زموږ غریبي ده. بیګ ورغبرګه کړه: غریبي او بیسوادي!

له دې خبرې سره یې په ولاړې رارسیدلي لیکونه یو یو کتل او داسنادو دوسیې اود الماری ارشیف ته یې سره جلا کړل.

صادق چې بهر ته وتلو ته چمتو و، بېرته پښه نیولی شو چې بیګ لیکونه منظم کړي. هغه د بیک په کبرجن وضعیت ډېر خپه ښکارېد. بیګ ورته د نه بخښلو ښکارېد چې وطن کې جګړه روانه ده، دلته پولیس بېوزله

او بې اسرې مهاجر ښکته- پورته ځغلوي، خو دفترونو کې د بيګ په شان ځُشکه بانکه- ښوی بېراګان ناست دي، قهوې څښي او پټمن مُديران ورته قابلي پخوي. صادق په دې خبره ښه پوهېد چې که لږ ورسره د پاچا پلوي، يا د مجاهدينو، يا په وطن کې د ملی سولې او روغې په هکله بحث وکړي، نو په هماغه ورخ به دفتر څخه خدای پاماني اخلي، دا ځکه چې بيګ د منطق، احساس، عاطفي او سختې ورځې ځوان او ميړنی نه دی. بيګ نه د بازګل په شان مخلص او ريښتينی دی، نه د پلوشې په شان زړور، زړه سواندی او غيرتي، نه د وکيل په شان پاک اووطن ته وفادار، نه د قدوس په شان کم له کمه هنری ذوق لري او آن دا چې د سهارګل بزګر په شان يې پخې خبرې زده نه دي، بيګ له دوی يوه سره هم د پرتلې وړ نه و.

څه باندې يو کال کيږي چې صادق له بيګ سره يوه دفتر کې کار کوي. پخوا لږ ښه و، کله کله به کمپونو ته تلل، ريشن کارتونه به يې وېشل او ميټينګونو کې به بوخت و، خود شوروی ځواکونو له وتلو وروسته نور کارونه په ټپه ودرېدل، دفترکې کيناستل دي او سياسی بحثونه، ناندرۍ، چای او قهوه څښل. خدای خبر که د داسې بيږاګانو خير چاته ورسيږي.

دا وخت بيګ نورليکونه ځای پرځای کړي وو، هغه وروستی يې د ميز روک کې کېښود او وتلو ته چمتو شو.

رحيم بيګ به چې کله د راپورونو ورکولو يا د کواردناتورانو پلانی غونډه کې د ګډون لپاره اسلام اباد ته ته، نو د کابل په خياطانو جوړه شوې دريشی به يې واغوسته، نکټايی به يې وتړله او د دفتر سپين (تيوتا) تيزرفتار کې به روان شو، خو کله به چې پېښور کې د (UNHCR) دفتر ته ته، د مجاهدينو په شان به يې کوريايی جمپراو باټا څپلې راواخيستې، که تنظيمی دفترونو کې به کار پيدا شو، بيا به يې دپېښوري خياطانوګنډلې مليشه جامې او واسکټ واغوستل، يو مسواک به يې د واسکټ پورتنې جېب کې نېغ وټومب چې څوکه به يې له ورايه ښکارېده، غټې تسپې به يې دښي لاس ګوتو کې و اودلې اوداټسن کې به کېناست، روان به شو. نن يې تور پتلون اونوی سپين کميس په غاړه و.

د صادق زړه اور اخيستی و چې څه ښايسته او چنار چنار قدونه ځوانان شهيدان شول، د پلوشې په شان پېغلې د وطن د سرلوړۍ لپاره سترې ستومانه دي، وکيل د وطن د ترقی او دفاع لپاره عسکري دريشي واغوسته، مشران مو ټوله شپه د الله پاک دربار ته په سجدو دي د وطن دخير لپاره دُعاوې کوي... بيګ دی د دوی تر يووينښته ځار شي.

د دفتر د انګړ په چمن کې يو ميز او شاوخوا يې درې- څلور چوکۍ ايښې وې، دواړه له دفتر راووتل او د پسرلي تازه هوا ته بهر کيناستل. دا وخت کابلی آشپز پخلنځي کې بوخت و، قابلي يې پخوله، پنجابي ملازم ورته ښکته- پورته تاوېده.

(۳۳)

په جلال آباد د یرغل یوه نیمه میاشت شوه، خو د مجاهدینو د بري څرک نه لګېد. مهاجر په تمه او ناهیلي وو. حاجی صاحب به هر سهار مخکې تر دې چې صادق ویښ شي، جومات ته ووت. د شاهین ټاون کیڼ اړخ ته له جي.ټي. روډ څخه لرې جهانګیرآباد ته لنډ د کوڅو په پای کې یو څوکوره اربابان مېشت وو. دغو اربابانو هم افغانستان کې جایداد او کاروبارو درلود او هم له پلرونو- نیکونو راهیسې یې پېښور کې کاروبارو. دوی د کوڅې په وروستۍ برخه کې چې پراخه او له اغزیو ډک ډاګ و، یوه چوتره د جمع د لمانځه لپاره جوړه کړې وه. له دې ځایه کوز هدیره او بیا پراخه وزګاره زمکه وه چې ګڼ بوټي او دروې پکې ولاړې وې. حاجی صاحب به په همدې چوتره لمونځ او بیا به یې یوه شېبه تلاوت وکړ، بیا به یې تسبې اړولې او درودونه به یې ویل، چې لمربه لږ راوخوت، کورته به راغی. دا وخت به صادق د دفتر په لوري او خورکۍ به یې (پرایمري سکول) ته روانه وه. په سیمه کې خلکو حاجی صاحب ته زښت زیات درناوی کاو، خبره یې هم ټولو منله.

د جومات لپاره جوړه شوې خاورینه چوتره به اوړی نیمه د ونو سیوري لاندې وه، خو په نیمه نوره به لمرو، چې د ګرمي ورځوکې به خلک چندان لمانځه ته نه راتلل، هسې نوم یې ورباندې(جماعت) ایښی و. یو څو خښتې یې د محراب په ځای درولې وې او یو پوزی پکې هوارو. له جي.ټي. روډ تردې ځایه په کړو- وړو کوڅو کې د نیم ساعت لاره وه. زیاتره کورونه د پېښور د اوسیدونکو او یوڅو د بر وطن او مهاجرو وو. د چوترې جومات شریک و، د لراوبر وطن ټولوپه ګډه لمونځ پکې کاو. ځینی وخت به یو امام چې تورې چشمې یې اېښودې راته، جمع به وشوه، نورې ورځې به جمع هم نه کېده. لکه هغسې چې جومات بشپړه ودانی نه لرله، امام یې هم نه درلود. دې وروستیو کې حاجی صاحب امامت په غاړه واخیست او خلکو ته یې د جمع لمونځ ورکاوه. یوه ورځ وروسته تر لمانځه حاجی صاحب خلکو ته وویل:

- ورونو لږ به همت وکړو، دا جومات به بشپړ جوړ کړو. ځینی وخت دلته ماشومان لوبو ته راځي، ځینې وخت څاروي ګرځي، مناسبه نه ده. یوه مقتدي له خوشحالی غږ وکړ:
  اخ حاجی صاحب، څومره ثوابونه به وګټو. بل وویل:
  که پولوسان منګه منه نه کا خامخا وی جوړوو، زبردست د خیر کار دیه.

دا وخت دسیمې د ارباب خېلو مشر له بر وطن د راغلو مهاجرو خبره کې ولوېد ویې ویل:

- بېغمه شه، دا ټول ځای زموږ ارباب خېلو نیکونو د امیردوست ماد خان په وخت آغیستی و، هغه مهال دا جی ټي روډ او دا خاریه نه وه. موږ اربابان دلته ملتان، جلابات او آن څو کوره موبغلان کې پراته یاستو. نیم په بر وطن نیم په کوز وطن یاستو. په دې پراېرټی نه پولیس نه پی ډي ا. او نه بل څوک کار لري. شابه تاسود جوړولو تابیا اوکئ موږ ټول اربابان درته ویلکم وایو. موږ به جماعت له د اربابانو جماعت نامه ورکوو. دا خو راله تاسو آباد کړو، خبره به راټوله او چنده به را جمع کړو. سینګه! چنده واچوو؟

حاجی صاحب وویل:

- نه، لله الحمد دا وس لرم چې یو برابر شانته جومات په خپلو پیسو آباد کړم. همدا ثواب یې راته لویه خبره ده. سم له دې سره یو تن پاڅېد:
یره حاجی صیب، دا چې له پنج پیري امام دې ببغمه کړو، یو ثواب، اوس چې له خیره راله جماعت ساز کړې، داپسې بل ثواب. هغه پنج پیری خو به شواړ ودرېدو لاسونه به یې په هرتکبیر غوړوله پورته کول او موږ ته به ی ویل امین بالجهر وایئ، په مذب یی نه پوهیدو. خدای مو سوال قبول کړوچې تاسو تشریف راوړ.

حاجی صاحب ورغبرګه کړه:

دزړونو مالک الله دی، پاک رب دی زموږ د نیت له مخې زموږ د بنده ګي خواري مقبولې او منظورې کړي.

دا وخت یو بل خوارنجوکي مقتدي چې لنډه- تنګه کابلی کورتی یې په ځان او زړه قره قل خولی یې په سر وه، پاڅېد:

- برادران تاسو سمیټ او خشت او مواد برابر وکئ، زه په کابل کشی په بنایی کشی کار وکلی لوی تامیر جول کولای سم. مسجد اسانه خبره ده. دوه کس ماسره هره ورځ کمک وشئ. زه لس ورځ کې مسجد تکمیل کوم.

خلکو مخ وروااړاو. ډیر خوشحاله شول. هر یوه یوځل بیا د ده وچ اوډنګر وجود او سپېره مخ ته وکتل. ږیره یې په سپینېدو وه، سترګې یې کولکونو کې لوېدلې وې، اوږې یې لږ کړوپې ښکاریدې، قره قل خولی یې ځای ځاي پوټکی غورځولی و او سپین استر یې ښکارېد.

حاجی صاحب د جومات د جوړېدو ټول لګښت په غاړه واخیست. صادق ډاډ ورکړی و چې د دفتر معاش یې هم کورنی ته کافي دی او هم د خیر-خیرات چاروته.

خوارنجوکي ډنګرکي مهاجر چې لنډه- تنګه کورتی او قره قل خولی یې لرله د بر افغانستان یواځینی مهاجر و چې تراوسه یې هم لا پکول، واسکټ او څپلی نه وې پیرودلې. هغه به زیاتره دکابل د بنائی د ودانی جوړولو دموسسې کیسې کولې. د بنائي د اینجنیرانو او د بنائی له خوا د کلکوجوړو شویو پخو او ښایسته ودانیو صفتونه یې کول او د بنائی دپروژو کیسې به یې کولې، نو ځکه یو څو تنو په خوارکي باندې د(بنایي) نوم ایښی و.

خوارنجوکي بنایي لس- دولسو ورځو کې د حاجی صاحب په لګښت اود مقتدیانو په مرسته جومات بشپړ کړ. حاجی صاحب کابل کې هم په خپل لګښت جومات جوړ کړی وچې په(مسجدحاجی عبدالخالق) مشهور و. عبدالباری سره یې دموسسې دشراکت په مهال یوه جلا برخه د ماسپښین د لمانځه لپاره پریښې وه، کله چې کمپ کې مېشت شول،لومړی یې د جومات تابیا کړې وه.

د جهانګیرآباد د وروستی کوڅې په پای کې چې د هدیرې لوري ته لار تلله، نوي جوړ شوي جومات سیمه ښایسته کړه. حاجی صاحب به د مازیګرله لمانځه مخکې (فضایل اعمال) کتاب هم ځان سره وړ او د جمع

تر وخته به یې کوت. حاجی صاحب څخه دیوان حافظ، قصص الانبیا، تفسیرکابلی او څو نورکتابونه کابل کې پاتې وو، کلې ته یې یوازې قران عظیم الشان او یو وظیفات شریف وړي وو. اوس چې پېښور ته رامهاجر شو، یو کتاب هم ورسره نشته. په لومړي ځل چې خیبربازار ته ولاړ اول یې یو تفسیرشریف، بیایې درحمان بابا کلیات او فضایل اعمال وپېرودل، اوس یې جومات ته هم ځان سرا راوړي. د سهار لمانځه ته به زیاتره سپینږیري او مشران راتلل، د ماسپښین او مازیګر لمانځه کې به هم مقتدیان ډېر نه وو، خو ماښام او ماخُستن به جومات ډک و.

وروسته د جومات تر جوړېدو د ارباب صاحب پام (بنایي) ته شو. بنایی ورته دکار سړی ښکاره شو. ارباب صاحب چې اوس د دې سیمې مشر و، نو د هر چا پېژندلو ته یې پام کاو. هغه ته د بنایی کیسو خوند ورکاو. کله به چې لمانځه ته لا وخت پاتې و بنایی به ورته دکابل کیسې شروع کړی: کله به یې د کابل دتازه هوا، کله د میوو او کله به یی د فابریکو کیسې کولې، په پای کې به یې په خپګان وویل:

“ نور نو کابل هغه پخوانی کابل نه دی” ارباب صاحب به هم ورسره په خپګان سروخوځاو، خو د ده د خوشحالي لپاره به یی ورته وویل:

ځه مړه مه خپه کیږه، کابل کې خیسته ځوانان دي لا هم اباد دی خدای دې آباد لري او بیا به جوړ شي او بیا به ورشو.   خوارنجوکی بنایی به لږ خوشحاله شو په وچو شونډو به یې مازې خندا ونښېده او له دې سره به یې قرقلی خولی لږ په تندي پورته و خوځوله.

بنایی لاهم د دُنیا له حاله بی خبره او د کابل د میزایلو د لګېدو او چاودنو ګرزهار یې غوږوکې و، غږ یې تېپ اوکابل کې پاتې خپلو دوستانو ته پریشان و. ډیر یې زړه غوښتل چې مهاجرت ختم او کابل ته ستون شي.

یوه ورځ دماښام له لمانځه سره سم یوه ډله خلک جومات ته راغلل. واړه واړه بې شملې لنګوټې یې کلک کلک په سرونو تړلې وو، توري ږیرې، سپینې جامې او تور واسکټونه او د هر یوه په لاس کې تسپې وې. کله چې د لمانځه وخت شو، دوی ټولو لومړي صف ته ځانونه برابر کړل، مخکې تر دې چې حاجي صاحب د امامت لپاره دمنبر خواته ګام اوچت کړي، د ډلې مشر پاڅېد منبرته ورسېد، هلته ولاړ لاسپیکر یې لږ یو اړخ ته کړ، ببرته را وڅرخېد مخ یې مقتدیانو ته کړ. مقتدیان پاڅېدل چې صفونه جوړ او د لمانځه نیت وکړي. د ډلې مشر په غضبناکه څېره په صفونو باندې سترګې وغړولې، غږ یې کړ:

- شابه شابه صفونه سم کړئ !

دا وخت د ډلې بل غړي قامت ووایه او ټولو نیت وکړ. تر لمانځه وروسته مقتدیانو لاسونه دُعاته پورته کړل، خو د راغلي ډلې مشر د تمسخُر خندا وکړه او ټول یې له دُعا کولو منع کړل، د دې وخت دُعا یې بدعت وبلله. دې پسې یې خپله وینا پیل کړه، د هجرت او جهاد ثوابونه یې بیان کړل، په تکرار یې وویل:

شکر ادا کړئ، شکر ادا کړئ .

په تريو تندي او غوسه يي يو يو ته کتل: ډېر شکر ادا کړئ چې د جهاد او هجرت فرض بیا راجوندی شو، په خپل مهاجر کېدو شکر وکړئ...

د جهاد او مهاجرت د صفت پای کې به یی وویل: دې سره تاسو ته د جنت دروازې کهولاويږی او حورې او غولمان درته میلاويږي دې خبرې سره به يې د خندا په دود خوله تردوو غوړو ويته شوه. بیا به یې په تريو تندي او غوسه د شهادت د مقام صفت وکړ او لکه د مخکې په شان به يې جنت کې د شرابو د ډکو کاسو، د شيدو او شاتو د روانو ويالو بيان پسې ورزياته کړه: دې سره تاسو ته د جنت دروازې کهولاويږي او حورې او غولمان درته ميلاويږي دې خبرې سره به يې بيا د خندا په دود خوله تردوو غوړو ويته شوه.

دې سره به د صفونو آخر کې ځوانانوتر وروستي حده په غاړه زور راوړ چې سرونه د اوږو منځ ته ټيټ کړي او لکه چرګه چې نيوی ورکوي کوښښ به يې کاو چې د مخکې صفونو ترشا پټ او د دې غوسه ناک وينا کوونکي له سترګو پټ شي. کله چې د دې غوسه ناک سړي خبرې پای ته ورسېدې، خپل يو ملګري ته يې امر وکړ چې نومونه وليکي. دا وخت يې غاړه ښه پوره اوږده کړه او د وروستيو صفونو ځوانانو باندې يې غږ کړ:

-بچو مجاهيدينو او غازيانو. د ماجرو له هر کمپ او له هرې کالوني ځوانان جهاد ته ځي، خو چې موږ خبرياستو دلته کی جذبه نيشته، دا ولی؟ کی موږ راغلي يو کی خپله فريضه ادا کوو. ځوانان به نومونه راته ووايی. څو شېبې خاموشي شوه، بيا يې غږ کړ:

- هله شابه، نامخدا شابه ! جنت خو دی کی خاصکر مجاهدو لره، شابه بچو...

دا وخت ارباب خليل پاڅېد:

- ورونو کور مو ودان. ان شاالله ستاسو دعوت ته لبيک وايو. موږ هم په هرڅه پوهيږو، خو دلته چاته اجازت نشته چې د اربابانو جومات کې په چا کومه خبره لازمي او بوجورباندې راوړي.

د ډلې مشرورباندې برچ وهل:

کېنه دهريه ! قتل دې جايز دی. ته پوهيږی چا سره خوله وهې؟! زه ميجر طارق محمود يم. لکه سبا به دلته نه وې، ځان پوی که !

ارباب پاڅېد چې له ستوني يې ونيسي، خو خلکو ورته عُذر وکړ. دا وخت د ډلې مشر بيا ګواښ وکړ:

- بدبخته انسانه، تاته به پته ولګي لکه لګ صبر کوا !

يوه شيبه يې ارباب خليل ته په غوسه وکتل، ته به وايې له قهرجنو سترګو يې د دوزخ لمبې باديدې او ووتل.

بنايی خوار انديښنه کې شو، خو ارباب بېغمه پاڅېد د نوي جوړ شوي جومات څراغونه يې ولګول بهر د چوترې مخه هم رڼا شوه، او د خلکو په لوري يې د خوشحالۍ خندا وکړه. ټول بهر راووتل، د جومات

جوړېدو ټول خوشحاله کړي وو. حاجی صاحب ښایسته فرش، یو دیوالي ساعت، لاسپیکر او څو ټوکه قرآن مجید هدیه کړي وو، ورسره یې د جومات او هدیرې ترمنځ واټن کې یوه د اوبو څا وکیندله، د جومات مخ ته یې څو بوټې کشمالي ګلان هم وکرل. حاجی صاحب دغه جومات ته (داربابانوجومات) نوم خوښ کړی و. په دې منځ کې ترټولوزیات صادق حیران و. له کله چې مهاجر شوی، هره ورځ نوې کیسې او نوې لوبې ګوري. جومات ته د ننني راغلي ډلي په لیدو یې رحیم بیګ اودهغه خبرې بیخي هیرې شوې.

خلک د جومات له مخې خواره او هر یو خپلو کورونو ته روان شول. د جومات څراغونه ښایسته ځلېدل.

حاجی صاحب به چې هره ورځ د سهار له لمانځه وروسته ترڅو شېبو تسبیحاتو او درود کورته ستون او د سهار له ناشتا وروسته به یا تهکال ته روان شو یا به نوتهیې ته ولاړ. ځینې ورځې به یې رحمان روډ ته هم سرښکاره کړ. دغو ځایو کې یې پخواني آشنایان وو. یو پکې د کلای بلندَ ع.ا. ابلاغ و. هغه د پاچا په دور کې رسوخ درلود. د حاجی صاحب ډېر آشنایان د ګلدرې، سفرزي، شکردرې، پغمان، لوګر، ده سبز او د کابل د چهاردهی د سیمو وو. عبدالرحیم ملک زی د پاچا د وخت دمالیې وزیر، دده سبز مولوی تره خېل، دلوګرمولاناارشاد نامتو عالم، دکامې مولاناقیام الدین خادم او د قلعه ی جواد حضرتانو ته یې درناوی درلود. دمشرقي دجبارخیلولال آغا او لغمانی مولانا کشاف یې هم دوستان وو او چې یو څو اوس وفات او یوڅو اوس پېښور کې مېشت وو. د چهاردهې د وکیل امان الله د زوی ډېره پوښتنه یې وکړه، خو چا ورته وویل چې هغه جرمني ته تللی. جلال آبادی توکل جان وریاد شو، هغه د طریقت ورونو کې ترټولو کشرو. د جلال اباد د "کلای جانان" اوسیدونکی و، کابل کې یې د وریجو او ګوړې پلورلو هټۍ لرله، خو کور یې هما غه پلرني کلي، کلای جانان کې و. اوس مهاجر شوی او خلک وایي هریپور کمپ کې اوسي. زړه یې و چې یو ځل یې وګوري، خو چا ورته وویل چې هریپور له پېښور څخه ډېر لرې دی. تر حسن آبدال درې ګړۍ لاره ده، بیا له هغه ځایه د ایبټ آباد په لاره یوساعت مزل دی چې هریپورې کمپ ته ورسیږې. چا دا هم ورته وویل چې د توکل زوی جعفر د مجاهدینو د یو ګروپ قوماندان دی. حاجی صاحب ته ځان زهیر ښکاره شو، د څلورو ساعتونو د مزل وس یې نه و، نود توکل له لیدو تېرشو. د مشرقی مشرانو کې یې د پژواک پوښتنه وکړه، یو چا ورته د ډاکترایوب د دفتر نښه ورکړه. ډاکتر ایوب پېښور کې د مهاجرو لپاره څو کلنیکونه جوړ کړي وو. هغه د سره رود د باغبانیو اوسیدونکی و. ماماګان یې دچهارباغ وو، چې د پژواک خپلوان بلل کېدل. حاجی صاحب په خواریو ډاکترایوب وموند، هغه یو ډېر لایق او له میني ډک ځوان و، د کابل له طب فارغ و. د حاجی صاحب یې ډېر قدر وکړ. ډاکتر پوره نیمه ورځ خپل ټول کارونه پرېښودل او خپل وخت یې حاجی صاحب سره شریک کړ. کله چی دهغه له کلنیک څخه راوت، نو ورته ویې ویل:

- زویه زه ځکه ستا خواته راغلم چې دعبدالرحمن پژواک پته راکړې، دچارباغ او باغوانیو مې بل څوک ونه موندل.

د ډاکتر څیره کې د خواشینی نښې ښکاره شوې، ورته ویې ویل:

حاجی صاحب، هغه خو بېرته بهر ته ولاړ.

- ولې ؟

ولا دلته ورته لوی ګواښ و. دلته یې ګوزاره نه کېده. هسې خدای وساته کنه...

- دا ولی ؟

ډاکټر په درناوي سره ورته وویل:

- حاجی صاحب، پژواک وړوکی سړی نه دی. هغه سراسر ټوله نړۍ کې اوچت نوم لري. هغه د ملګرو ملتونو سازمان کې رئیس پاتې شوی و،هغه د نړۍ لانجې هوارې کړې وې، دلته چې وای د افغانستان ستونزه یې پنځو میاشتو کې هواروله، خوچا چې دا جنګ را نښلولی، هغه یې ونشو زغملای. پژواک صاحب له امریکې پېښور ته راغی چې افغانانو ته د یو منلو وړ حکومت جوړولو لارومومي، خو ویې نیو بندي یې کړ. زندان ته یې هیڅوک نه ورپرېښودل. ما یو- دوه د دې ځای کسان چې خپل کلنیک کې مې مقرر کړي دي، راسره بوتلل. یو جوړه جامی، واسکټ او پکول مې پژواک صاحب ته واخیستل، د جامو سپارلو په پلمه ورغلم. دوی مرسته وکړه. زندان ته مې وویل چې زه د باغوانیو یم او پژواک مې خپلوان دی، سیاسی بحث نه ورسره کوم. دا جامې ورکوم، د زندان مامور خپلو مشرانو ته تیلفون وکړ، په سختی یې اجازه راکړه. پژواک صاحب یوه کوټه کې یواځې پروت و. ږیره یې ګډه- وډه رسېدلې، ډېر خواشینی او په غوسه و. روغبړ مې ورسره وکړ. په ادب کیناستم، پژواک هیڅ خبرې نه کولې. آخر ما ورته وویل چې یوځه خووایه، موږ راغلي یوو چې مشوره راکړې، لاربنوونه راته وکړې، څه زیارت ته خو نه یاستو راغلي چې چوپ کینو. پژواک نور هم په غوسه شو:
دڅه شی مشوره ؟
د روسانو په وړاندې د جهاد لاربنوونه اود مهاجرو لپاره مشوره.

هغه راته وفرمایل:

-دلته جهاد نه کیږي، که جهاد کوئ ځئ دننه وطن ته ولاړشئ. دا د جهاد ځای نه دی!

بیا نو چُپ شو هیڅ یې ونه ویل. هغه یوه نوجنه کوټه کې یواځې و، یوه خیرنه دوشکه او بالښت ورته ایښي و، کوټې د بنیادم له قده لوړ یوه وړه کړکۍ لرله، دروازه به تل کلکه بنده وه. ماته یې له توشکې لاندې یو ټوټه کاغذ راکړ ورباندې لیکلي و:

زه پژواک یم په پیچومو کې لوی شوی داچې چُپ یم دلته غر او کمر نشته

(۳۴)

د ۱۳۶۸ل. کال د غويي د میاشتې دوهمه اونۍ او په جلال آباد د برید درېیمه میاشت پیل شوې وه. سره له دې چې د(جنرال. ح. ګ.) د ۷۲ساعته التیماتوم څخه دادی درې میاشتې جوړې شوې، خو د(فتح) پته نه وه. لکه چې د ده د جلال اباد او بیا د کابل د فتح لپاره اعلان شوی التیماتوم نور وخت هم غوښت؟

همدا وخت یو ناڅاپي پېښورته خبر ورسېد:

- یوولسمه فرقه ماته او فتح شوه!

د جلال اباد د یوولسمي فرقي د بشپړې ماتې اود ملیشو، عربو او تنظیمی ګروپونو په لاس د ځمرخېلو دټولي سیمي د نیول کېدو خبر ډېر ژر په کمپونو کې خپور شو. تنظیمی مشرانو ته ډاډ ورکړل شو چې د سراچې د پله په لوري مارش پیل شوی دی.

دا وخت د دوی ډېر جنګیالي لاهم د یوولسمې فرقې او شاوخوا لوړو- ژورو او د ځمر خېلو(باغ نمونه)ونو لاندې وو. دوی دهغو حکومتی سرتیرو د سرونو په پرې کولو بوخت شول چې ژوندي ورته تسلیم شوي وو. عربانو د دولت د مخالفینوسرګروپانو او تنظیمی مجاهدو ته خبر ورکړی و چې د هر سر په پرې کولو د نغدو کلدارو انعام ټاکل شوی دی. مجاهد به د هر هغه سرتیري او افسر تذکره یا د هویت کارت عربوته راوړل چې سر به یې ورغوڅ کړی و او انعام به یې اخیست.

د وینو بهولو په دې سیالي کې د فرقې له قراول سره د دووسرګروپانوترمنځ شخړه راغله. دوی دوه سرتیري ژوندي نیولي وو، یو سرګروپ قسم کاو چې دا ما پورې اړه لري، خو هغه بل ویل ما پورې اړه لري او سرونه یې هم باید زه پرې کړم. شل زره کلدارې ډېرې پیسې وې، لا ثواب هم ورسره. شخړه اوږده شوه، وخت لږ و. یوه سرګروپ دا یو سرتیری یو دوه ګامه هاخوا کړ، ورو یې ورته وویل:

- دابل سرګروپ ډېر توند دی، سر د څټ له خوا پرې کوي، بیا ډېر عذاب درباندې تیریږي، زه دغاړې رګونه پرې کوم ډېر اسانه دې نفس خیژي.

کله یې چې دا خبره تسلیم شوي سرتیري ته وکړه ، نودا وخت نبغ او مخامخ ورته ودرېد، په سینه یې کلک سوک ورکړ او په لوړ غږ یېورباندې چیغه کړه:

- دلینین بچیه وایه ما نیولی یې که دا بل؟

سرتیري همدومره وویل:

اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمداً رسول الله. نور یې هیڅ ونه ویل. شېبه وروسته یو قوماندان د یوه سرتیري او بل د دوهم سرتیري سرونه پرې کړل، دواړه یې دزمکې ژورې خوا ته ور ټیل وهل، لایې هم لاسونه او پښې خوځېدل چې خاورو او شګو سره ښکته وښوییدل، شګې او تیږې په وینو سرې وې. ښه وړاندې د ابلیټس ونو لاندې شل دېرش نور حلال شوي عسکر او افسران ښکارېدل، څوک یو دبل اړخ ته او څوک له یو بل لرې.

د فرقې له قراول نیولې، د ځمر خېلو تر ټولې سیمي عربان، ملېشه او افغانی تنظیمی سرګروپان ټول د حکومتي افسرانو او سرتېرو په لټه کې وو. افرادو غنیمت ټولاو او هره خوا شور- زوږ و. څو کسانو غالی مروړلې او څو نورو پنځه پنځه، شپږ.شپږ. کلاشینکوفونه په اوږو کړي وو. درې تنو یو سپین یخچال رااوچت کړی و، خولېورباندې بهېدې.

د جوزا تر ټولو توده ورځ وه. په شګو او تیږو بهیدلې او نښتې وینې وچې او رنګ یې تور اووښتی و. د سراچې پله خواته عرب جنګیالي مخکی تللي وو. فارمونو کې ملیشه وو چې درانه وسایل او مخابرې ورسره وې. مجاهدین لا هم ثمرخېلو او یوولسمې فرقه کې بوخت وو. دا وخت قوماندان (ش. خان) را ورسېد.

بده ورځ وه مجاهدین د فرقې په دفترونو وتل، ننوتل. نامعلومو کسانوپنډونه تړل، په هره خوا یې وړل. دا وخت یوټک تور شلم عرب یو عسکر د فرقې دعسکرې لاریو له منځ ژوندی ومونډ او دې خوا یې راوست دوه نور یې هم چېرې ژوندي نیولي وو. عسکر شهزاده نومېد دخوږیانو د ملک م. زوی او د ملک ع.ب کشر ورورو. ژوندی نیولی عسکر یې هغه بل عرب ته وروست چې توره ږېره او د قره قل د تور پوستکي په شان کلوښته کلوښته ویښتان یې لرل. دریواړه عسکر یې یوځای خوا په خوا ودرول او بیا یې د دوی لاسونه وتړل، یو بل عرب یو درونډ ساتور او یوه اوږده تېره چاړه راوکښله چې درې عسکر وربانديې حلال کړي. قوماندان ش. د خپل ګروپ کسانو سره وړاندې ورغی. لومړی یې عرب څخه چاړه واخیسته او بیا یې بې وسلې کړل، څو کنځلې یې ورته وکړې او ویې شړل. وروسته یې د سرتېرو له لاسونو پړي پرانیستل، اود تورخم په لوري یې د تلو اجازه ورکړه.عرب د شهزاده په څټ درونډ تېره ساتور ایښی و، دې ته په تمه و چې ملګری یې الله اکبر ووایي او دریواړه اسیران په یوځل حلال شي، درونډ ساتور د شهزاده په څټ خښ شوی و، وینو دارې وهلې، خو پوره حلال شوی نه و. کله چې قوماندان ش. دوی د عرب له تیغونو وژغورل، دریواړو مخ په تورخم منډې کړې. د شهزاده له څټ د وینو لیکه روانه او شا تخته یې سره کړې وه. کله چې پېښور کې د شهزاده درملنه وشوه، په څټ یې د ساتور نښه له ورایه ښکارېده. له رغېدو وروسته یې د افغانستان د علومو د اکاډمی استاد ع.ا.د. سره په ګډه د افغان ځوانانو لپاره یوپوهنتون جوړ کړ. په لومړني مجلس کې یې ورته (آریاناپوهنتون) نوم غوره کړ. څوکاله وروسته چې د بُن لومړی کنفرانس وشو او وطن کې نوی نظام جوړ شو، شهزاده جلال اباد ته راغی، دخوږیانو زمکی او جایدادونه یې سمبال کړل، حج ته ولاړ او (حاجی شهزاده) شو. په بل کال یې پوهنتون جلال اباد ته راولیږداو. ده به دوستانوته خپل څټ ښود او کیسه به یې کوله. د ده د کیسې په اورېدو او په څټ یې دعرب د ساتور د داغ په لیدو به د کیسې اورېدونکی ووېرېد، هیښ- پیښ به شو، یوځل بیا به یې شهزاده ته په ځیرځیر وکتل لکه له قبرڅخه را پاڅېدلي مړي ته چې څوک ګوري، خو شهزاده به وخندل. ده به خندل، خو دکیسو اورېدونکي به ویرې اخیستي وو او د کیسې له اورېدو وروسته به د هریو تر سترګو د وینو رودونه راتلل. حاجی شهزاده به یوه بله هم ورسره وتړله:

کله چې قوماندان ش. موږ د عربو له تېغونو وژغورولو، نو عرب ته یې ښې پوچې کنځلې وکړې: ای د ابوجهل ذاته، ای ستاسې ... ځئ دا مردار رنګونه مو د افغانانو له پاکې خاورې ورک کړئ. تاسې فلان او بیستان او دا او دا او دا...

خلکو قوماندان ش. پېژاند. هغه یو زړور او وطنپال مجاهد و، خلک پوهېدل چې شهزاده له غوسې نه وایي، دا ریښتیا وه چې قوماندان ش. د مجاهدینو صف کې پردي نه زغمل او نه یې د اسیرانو قتل جایز باله. ده به ویل د جهاد له بري وروسته د حکومت چارې پخواني باچا ته پریږدو.

له دې کیسې وروسته خوږیانیوالو شهزاده ته (ژوندی شهید!) نوم ورکړی و. شهزاده کیسه کوله چې کله یې دوی د عرب له ساتور وژوغورل، دا وخت دوو ډاټسونو کې د قوماندان ش. د ګروپ نور غړي هم راورسیدل. دمجاهدینو قوتونه د یوولسمې فرقې له ساحاتو ووتل اود سراچې پله او په هوایي ډګر د برید لپاره روان شول، د فرقې شاوخوا په ټول ثمرخېل کلي کې کراري شوه د سیمې خلک او فرقه کې کوم ژوندی سرتیری یو هم نه و پاتې. د سراچې پله او هوایي ډګر شاوخوا ښه کلکه جګړه نښتې وه. قوماندان ش. هم خپل ګروپ ته امر وکړ چې د سراچې پله په لوري مارش شي.

شهزاده به چې کله له خپل ځتې ځخه د عرب د ساتور د پورته کولو او ژوندي پاتې کیدو کیسه وکړه، نو بیا به یې د هغې ورځې د جګړې او د قوماندان ش. پېژندنه کوله:

... قوماندان ش. پخوا د ملک اکبر دمجاهدینو ګروپ کې و. وروسته ترهغه چې ملک اکبر د شوروی پوځونو په یوه پوسته باندې د یرغل په ترڅ کې شهید شو، قوماندان ش. خپله جلا ډله جوړه کړه، خو دمیراني، تقوا، ایمانداری اووطنپالنې پوره سبق یې له ملک اکبر ځخه زده کړی و. ملک اکبر د ملک عبدالحنان غازي زوی و. ملک عبدالحنان غازي له انګریزانو ځخه د استقلال د بېرته ترلاسه کولو په جګړه کې دسرخرود له عصمت الله جبارخیل سره ولسي لښکر کې یو ځای و. دا اویا کاله مخکې هغه وخت و چې جنرال صالح محمد خان دغازي امان الله خان په امر د انګریز په وړاندې ختیځې جبهې ته استول شوی و، خو له بده مرغه د افغاني اردو صفوفو کې ګډوډې د دې لامل شوه چې د حکومتي پوځ افراد د قوماندې محل سره په ناوړه پوهاوي کې په شا راشي. دا وخت د کونړ له ارناوې ځځه خان زمانخان او له ګندمک ځخه جبارخیل د ولسي لښکر په قوت انګریز له خیبر ځخه هم واړاو او بری د افغانانو په نصیب شو. په دې لښکر کې یو هم عبدالحنان و چې وروسته په غازي مشهورشو. کله چې غازي وفات شو، د قوم او سیمې مشرتوب د ده زوی ملک اکبرته وسپارل شو. د شوروی پوځ په راتګ ملک اکبر هغه لومړنی مجاهد و چې پراخه سیمې یې ولکه کې راوستې او د شورویانو په وړاندې یې بریدونه کول. دا وخت ش. نوی زلمکی و. وروسته د ملک اکبر له شهادت ځخه یې لس کاله دخپلو مجاهدینو مشرتوب وکړ او یو تجربه لرونکی قوماندان ورځخه جوړ شوی و.

***

شهزاده له حتمي مرګ ژغورل شوی و. هغه د قوماندان ش. احسان نشو هېرولای. کله یې چې د ځتې ټپ روغ شو، د جلال اباد د جګړې له پای ته رسېدو وروسته پېښور کې د محاذ د تنظیم هغه نظامی مرکز ته ورغی چې قوماندان ش. پکې موندل کېدای شو. غرمه مهال و چې د مرکز مخې ته یې پوښتنه وکړه. پهرداور دننه قوماندان ش. ته خبر ورکړ. شېبه وروسته هغه راووت، یو نوی چترالی پکول یې په سر، کوریایي جمپر په غاړه، ''باټا'' نوې څپلۍ یې په پښو او سترګې یې توري کړې وې. چې راووت شهزاده په غېږ ورسره روغبړ وکړ. شاوخوا د ریکشو او ګاډیو شورماشور و.

شهزاده قوماندان ش. ته کیسه وکړه: د جلال آباد جګړه کې اسیرشوم، عربو حلالولو ته تړلی وم، چې ستا په لاسونو د سپکاوي له مرګه بچ شوم. قوماندان ش. دستي ورته وویل:

- وروره اجل به دې نه و پوره.

شهزاده بیا هم د ده د احسان مننه وکړه. قوماندان ش. وغوښتل چې شهزاده لږ نور هم وپېژني. لږ وړاندې د پېښور ښار د رینګ روډ څخه وړاندې د ونو یو ګڼ کتار و، دواړه ولاړل چې یو سات د وطن کیسې وکړي. شهزاده ورته وویل:

- زه اوس یوه ښه بوختتیا لرم، ډېر د ګټې- وټې کاروبار ندی، خو مقصد دځوانانو تعلیم ته مې یوه وسیله برابره کړې ده. شکر ژوند مې ښه دی. غواړم ستا په خوښه د جامو او واسکټ ټوکر دلته همدې مرکز ته درته راوړم.

قوماندان ش. وخندل:

- ناځوانه. موږ په چا احسان نه باروو. الله پاک دې زما لاسونه له بدو ساتي اوکه ښېګڼه مو کړي وي، الله دی هغه قبوله کړي. ما خاص د الله د رضا او له وطن څخه د کوپارو د اېستلو په خاطر وسله پورته کړې وه، اوس چې روسان ووتل، کیدای شي پخوانی پاچا بېرته راشي. پیر صاحب نور جګړه نه غواړي، زیاتره مجاهدین یې په کورو دي.

شهزاده ته د قوماندان کیسه خوندوره وه. څېلۍ یې له پښو وکښلې، د لستونو تنۍ یې پرانیستي او لستوني یې تر څنګلو پورته کړل چې د ګرمي زور یوڅه کم شي. دا وخت د ګونډو په سر ناست و، خو کله چې قوماندان ش. کیسه وغځوله، شهزاده له ګونډو په پلټیو شو، غوږ یې ونیو. قوماندان نکل وغځاو:

... هغه وخت د جلال اباد جنګ ته ځکه روان شوم، ماویل چې نور تنظیمونه ونه وایي چې وډار شو. یا به څوک وایي چې کمونستانو سره یې تار اچولی، نو په جلال اباد د برید په ورځو کې خپلو وسله والو سره ولاړم. چې کتل مې د پنجاب تورلینګي، ملیشه، ګنډې والا او وړي ټول د چور او تالان په هیله روان وو. دا حال مې چې ولید، غوسه راغله. ډېرو ځایو کې مې لیدل چې دهغو سیمو کورونه لوټ کېدل چې ملیشو او مجاهدینو فتح کړي وو. عربو ظلم کاو او تسلیم شوي عسکر یې وژل. موږ ډېر وروسته ورسېدو، زما نه دي یاد او ستا څېره مې هم نه ده په یاد کیدای شي، له حلالولوبه مې ژغورلی یې. خو کله چې په هغه ورځ له فرقې د سراچې د پله په لوري روان شولو موږ ته پته ولګېده چې یره خدای خبر که مجاهدین جلال اباد فتح کړای شي. مجاهدینو داسې ګڼله چې په ۷۲ ساعتونو کې به خامخا جلال اباد نیسي. خو د جنګ د میدان زیانونه زښت ډېر وو. هغه سیمې چې مجاهدینو نیولې، ټولې ویجاړې شوې، کورونه لوټ شول، د جلال اباد د شاوخوا کلیو او د ښار اوسیدونکي شهیدان شول. دې پېښو زه ډېر خپه کړم. ما ته هغه ورځې رایادې شوې چې د جهاد لومړی کال و. کله چې حکومتي عسکر کلي ته راغلل او زموږ په کور کې یې وسله ومونده، نو زه یې ځان سره بوتلم. درې میاشتې یې پلچرخي زندان کې ایسار کړم. په لومړۍ ورځ یې په څپېړه ووهلم راته ویل یې چې ولې دې وسله پټه ساتلې وه.

دا وخت حاجی ش. ته هغه ورځې وریادې شوې: بیخوبي، وچه ډوډۍ او هغه یخه کوټه...خو ده دا انګېرله چې د ملک عبدالحنان غازي برکت اود مور دُعاګانې وې چې روغ راووت. ده داسې انګېرله چې شورویانو به څومره کسان ماسکو ته وړي وي او صابون به یې ورڅخه جوړکړی وي، په څومره ځوانانو

یې په زور دلینن اودهورا صفتونه وکړل او ځومره یې له دین څخه واپستل، ځومره قرآن شریفونه به یې سوځولي وي او ځومره خلک به د دوی له ویرې په قرآن مجید ختلي وي ...او دا دی خدای بری دمجاهدینو په نصیب کړ.

د رینګ روډ دغاړی له ګڼو ونو لاندې ښه سیوری و. قوماندان ش.د هغې ورځې کیسه وغځوله. له رینګ روډ پورې غاړه د ریکشو، کنچني بسونو او موټرسایکلو شور زوږ. غږ راځي، خو شهزاده د قوماندان ش. کیسې ته غوږ دی:

...شاخوا د چاودنو او توپچي ځواکونو درنې ډزې وې، خو موږ د بري او فتح په خیالي ښکلي نیلي سپاره وو او د نوې ځوانۍ د دورې ارمانونه راته په پوره کېدو ښکارېدل. کله چې په هغه ورځ د سراچې پله ته ورسیدو، تم شولو. د ګروپ غړو مو ځانونو څخه دلارې ګردونه څنډل او د ډاټسن موټرو بانټونه یې پورته کړی وو، ځینو اوبه اچولې چې موټر ساړه شي، ځیني د ونو سیوري ته کیناستل. سره ګرمي وه، دزمکې پرمخ د وینو څاڅکي ښکارېدل چې په سره او تېچنه خاوره او شګو باندې وچ شوي وو...

د مجاهدو قوماندان(ش) هغه عسکر ته کیسه کوي چې څه موده مخکې یوبل سره جنګېدل، خو نن له حتمي وژلو څخه ژغورل شوی عسکر د قوماندان کیسې ته غوږ دی:

...زه ډېر ستړی وم، ترخنډ دمې او چرتونو وروسته مې ځان راسم کړ او د نړېدلي دیوال پر سر د دووزنګنو په سر کیناستم، دښي لاس څنګل مې په زنګون کېښوده، لاس مې تر زنې لاندې ونیو. پورته د ثمر خیلود غره هسکو څوکو ته مې کتل. د جهاد او مهاجرت ټولې سختۍ راپیاد شوې. ځان سره مې حساب وکړ:

اته کاله! ډېر عمر دی. اته کاله مې د وطن دښتې،تږې- غرونه او کمرونه ګزوګام کړل، له وطن څخه د پردیو لښکرو د اېستلو دسپېڅلي ارمان په درناوي مې هرکاني قدمونه ښکل کړل. د نابلدو کليو خلکو په شپه کې لارې- ګودرې راوښودلې او یوګوله وچه یا لمده ډوډۍ یې راسره شریکه کړه. زه به د خپل ولس مېړانه او ملاتړ هېرنه کړم . د ښوونځي د پای ته رسولو ارمان مې زړه کې پاتې شو. د دښمن د ټوپکو ګولۍ مې د غوږ له څنګه تېرې شوې، له وژونکوماینونو اود بنګیو او برګیو له بمونو روغ راووتم، شوروی پوځ له وطنه ووت. کله چې په جلال اباد دبرید خبر خپور شو، پیرصاحب او حضرت صاحب نه غوښتل جګړې ته ورګډ شي، خو پنځو نورو تنظیمونو د سولې پروا نه لرله، بیړه یې وه. موږ ویل اوس که خدای کول وروستی آرمان په پوره کېدو دی، یو افغاني حکومت به جوړ شي، پاچا به بېرته راشي. په جلال اباد برید پیل شو. زه لږ وروسته خبر شوم، د پیر صاحب له اجازې پرته خپلو مجاهدینو سره راووتم، تر یوولسمې فرقې او ثمرخېلو راورسېدم، افسوس چې د مجاهدو ډلو سره دا تورمخي او تورلینګي نه وای !!

کله به چې قوماندان ش. (تورمخي او تورلینګي) په غوسې سره یاد کړل، نو د شهزاده زړه به یخ شو.

قوماندان لږ دمه شو، لکه چې هغه ورځ یې یوځل بیا وریادوله. له لږ سوچ وروسته وریاد شول :

زه لاهم د نړيدلي ديوال په سرناست وم، په دې تمه وم چې اوس به نو مجاهدين د سراچې له پله څخه د ښار خواته د تېرېدو خبر راوړي. د ګروپ غړو دمه جوړوله. زما ترسترګود يوولسمې فرقې د تسليم شويو عسکرو مړي او د فرقې د ثمر خېلو د روغتون د ناروغانو او ټپيانو مړي لربر کېدل، يوه شيبه مې نه هېرېدل. ځُرتي ناست وم. په هغه ورځ د ګروپ غړو دمه کوله او موټرو کې يې اوبه اچولې. زه د ټيټ نړېدلي ديوال پرسر انديښنو کې ډوب وم چې له نړيدلي ديوالګي لړ. هاخوا مې يوځل بيا په خاوروباندې وچه شوې وينه باندې سترګې خښې شوې، انديښنه کې وم: دا د يوه افغان وينه ده، هرڅوک چې دی او هر طرف چې و، خو ژوند يې بايلود. موراوپلار به لري، اولاد به لري...دهغه تورمخي چاړه مې سترګو ته ودرېده چې څومره سرونه به يې ورباندې پرې کړي وي!؟ دهغه تکو تورو کلوښته کلوښته ويښتانو څخه مې بد راغلل، کرکه مې ورڅخه وشوه.

دا وخت په قوامانداان باندې د شهزاده زړه وسوځېد. قوماندان ش. لګيا و او دهغې ورځې کيسه يې کوله:

...زه په همدې ځُرتونو کې وم، چې دا وخت مې ليدل چې د وسله والو مجاهدينو نوې جوپه د فارمونو له خوا راورسېده. د موټرو کتار اوږد و، په زياترو پيکا او دهشکې کلکې نصب شوې وې. ما داسې و انګېرله چې مجاهدين له سراچې پله اووښتي او خامخايې هوايي ډګر او قول اردو نيولی دی. راپاڅېدم. د ګروپ غړي مې شاوخوا راټول شول. هغوی کله هم زه داسې پريشان نه وم ليدلی. هريو حيران و چې د خوشحالی په ورځ ولې دومره ځُرتي يم؟

غوښتل مې چې خپل ګروپ سره مخ په هوايي ډګر ورشو، خو چې کتل مو له هغې خوا دمجاهدينو دوه موټرپه بيړه راوګرځېدل او د ثمر خيلو باغ سره د ونو سيوري لاندې ودرېدل. موږ داسې انګېرله چې هرومرو يې لومړۍ کرښې څخه شهيدان يا ټپيان راوړي دي، چې کتل مو دوه نور موټر هم راورسېدل. زموږ د ګروپ يو مجاهد ورغی چې ځان په خبره پوه کړي. هغوی ډېر بد خبر راوړی و، ويل يې:

دسراچې پله ته نږدې د حکومتي ځواکونو له خوا په مجاهدينو د درنو او سپکو وسلو ډزې شوي. حکومتی ځواکونو په يو کمين سره دوی غافل کړي دي. د مجاهدينو د کاروان لومړنی موټر د مخې په ښيښه لګيدلی، موټر له سړک اووښتی سرپه څيرۍ په هغه وياله کې لوېدلی چې دسرک ترغاړې د زيتونو له باغونو راوتلې ده. ورپسې نور مجاهدين هم د توپچي د مرميو تر باران لاندې راغلي، نو ځکه دوی بېرته راوګرځېدل، اوس به ليدل کيږي چې ثمرخيلو کې د مجاهدينود قوماندې محل څه ورته وايي. قومانده ټوله د تورلينګيو په لاس کې وه.

دجګړې لومړۍ کرښه ځای په ځای ولاړه وه، مجاهدو بد ګوزار خوړلی و، يو لوری هم وړاندې نشو تلای. دواړو لوريو يوپه بل د درنو وسلو ډزې کولې. دسراچې پله سره جګړه دوه ورځې روانه وه، خو مجاهدين له پله نشول پورې وتلای. غلام خان ډاک، سلطانپور او تولو سيمو او استقامتونو کې د مجاهدينو پرمختګ په ټپه ولاړ و. درې ورځې مخکې کله چې د يوولسمې فرقې ژوندي پاتې عسکرو او زرهدار ټانکونو خپلو سنګرونو کې ماتې وخوړه او د جلال اباد دښار په لوري په شا شول، سراچې پله ته په نږدې کېدو له لومړي لمبر قول اردو څخه زغره وال ټانکونه يې مرستې ته راغلل، خو له دې خوا دوی د بيړې له امله په څو لارو سر شوي وو او اصلي لاره او سيده سړک يې پريښی و. دا وخت دوه زغروال ټانکونه

یوه ژوره ناله کې ونښتل،سرتیري او مرتبات یې ووتل او پلي وتښتېدل. څلور نورټانکونه په سیده سړک په تېښته روان وو چې له مخامخ لوري مرسته کوونکی قوا په مخه ورغله. دهغو په مخکې د قول اردو قومندان بریدجنرال بارکزی و چې غوښتل یې ثمرخیل بېرته ونیسي. جنرال بارکزی ډېر زړور افسرو، هغه هیڅکله پروت او ستراو اخفا نه کوله د ګولیو په باران کې به نېغ او مخامخ وړاندې ته. دا وخت هغه د خپل ټانک له دریځي راپورته شو، نیمه تنه یې ښکارېده او تښتېدونکو ټانکونوته یې اشاره کوله چې ودرېږي او بېرته خپل سنګرونه ټینګ کړي. له هرې خوا مرستې ته رارسیدلي ټانکونه تربرید لاندې ونیول شول. دمرمیو پرله پسې باران و چې همدا وخت بریدجنرال بارکزی په زړه باندې ولګېد او څنګ ته د زرهدار په ډریورباندې په یو اړخ ورپرېوت . ده سره یوځای د ده خاص محافظ هم ولګېد. دا وخت مرستې ته راغلي ځواکونه هم په شاشول، خو سیمه د حکومتي توپچي له خوا پرله پسې ویشتل کېده او د مجاهدینو وړاندې تګ ناشونی و...

د کیسې په اورېدو شهزاده ته یو ځل بیا دهغو ورځو ټولې پېښې سترګو ته ودرېدې.

(۳۵)

د جګړې څلورمه میاشت شوه. د ج. ح. ګ. ۷۲ ساعتونه لا ډېر مخکې پوره وو. د افغانستان پوځ د اکتیف دفاعی حالت څخه دفاعی- برغلیز پړاو ته ورغلی و. د (آسیا پړانګان) د جلال اباد په لوري له پرمختګ ناهیلي شوي وو. د دولت مخالف ځواکونه د قول اردو او خوشګنبد له سیمو په شا تمبول شوی وو، خود قول اردو د اوبو رسولو شبکه سورۍ او د څښلو اوبه ډیرې لږوې. دسړک په سر ویشتل شویو ټانګونو لاره بنده کړې وه، قول اردو ته نوي را رسیدلي ځواکونه سیمې سره بلد نه وو. تورن عبدالوکیل د مخابرې شفرونه استول، راپورونه یې ورکول او د مفرزو او بطریو قوماندانانو سره یې اړیکې وې، ډېر ځله به فریکوینسی او شبکه دمخالفینو له فریکانس سره ګډه شوه، ده به اورېدل:

-واپس آنی والی پرافغان مجاهد کو قتل کیا جائی.

-عرب مجاهدین کي مداخلت کرو، وه صرف اپنا کام کرتی هین.

له دې ډول قومندو سره یوځای به دRGP او سټینګر له بارونو لاندې افراد یو ګام وړاندې ته ټېل وهل کېدل.

تورن عبدالوکیل په دې باندې پوهېد چې کله چې فریکانس ګډ شي، نو مخالفین د دوی خبرې هم اوري. هغوی به هم قصداً فریکانس کې مداخله کوله اوکله کله به یې د هغوی اخطارونه هم اورېدل:

-دلینن بچیانو تسلیم شئ!

-مور تاسې سوچه اسلامی حکومت ته رابولو.

-که موږ سره یوځای شئ تاسې به عفو شئ کنه ډیر ژر فتح د مجاهدینو په نصیب ده او تاسې به سخته سزا وګورئ...

د دفاعی- یرغلیز دایرکتیف په رارسېدو سره دافغانستان د هوایي پوځ فعالیت هم زیات شوی و. دپسرلي ورځو کې پیاده ځواکونو ښه پرمختګ کړی و. د برید په څلورمه میاشت سوخوی بم غورځوونکو او Mig,21 شکاري جت الوتکو د جګړې بڼې ته بدلون ورکړ. بریدګرطراحان دې پېښې اندېښنه کې کړل. دوی پوهېدل چی د دوی دF-4 ، میراژاو F-16په پرتله بېلابېلو اقلیمی شرایطو، غرنیو سیمو او آن د وریځ په ورځوکې Mig.21اوچته وړتیا لري. په همدې خاطر د دغه برید د وسلو په (تابلو) کې ستنګر ته ځای ورکړل شوی و. دجبهې سوق الجیش خپل ځای موندلی و. ځینو ورځوکې به عبدالوکیل فریکانس کې اورېدل:

-الی صمود الشرق

-اسرع بنفسک الی المرکز.

زاس یواځینی ډادمنه مخابره وه، چې قوماندانانو سره وې، خو دا نورو کوچنیو ساده شفري مخابرو کې به زیاتره فریکانس ګډ شو. عبدالوکیل ځینی غړونه پېژندلي وواو د هغو په اورېدو به ورته د یوټک تورپنډ ملیشه څېره سترګو ته ودرېده. کله به چې بریدګر په شا کېدل، عبدالوکیل به فریکوینسی لټوله، هلته به چیغی او نارې وې:

-مجاهدین کوبنائین پهلی فتح پرغنیمت!

بیا به یې بله فریکوینسی کې اورېدل:

تزوید المجاهدین بالمعدات ، هل مزید... هل...

دا څرګنده نه وه چې دا مخابرې د جلال اباد کومو سیمو کې دي،خو غږ یې صفا راته:

دایئن طرف اګ لګائین.

مخالف سمت مین اګ.

د برید په څلورمه میاشت دحکومتي ځواکونو پرمختګ ګړندی شو. د غازي اباد د فارمونو خواته زغره وال وسایط د پرمختګ په حال کې و. د ننګرهار د ولایت د ادارې غوښتنه دا وه چې ګرمي زیاته شوه، د فارمونو ونو ته باید اوبه ورسول شي، چې فارمونه وچ نشي. هغو ځایو کې چې سیفون الوځول شوی او ویالې بندې شوي باید د کانال د ریاست مامورینو او کارکوونکو ته د کار فرصت برابرشي. په همدې خاطر د قوماندې او سوق مرکز دفارمونو خواته پام واړاو، خود کان او کترغی، چپرهار او سره رود له لوري په جلال آباد د ورځې لس- دولس زره توغندي راتلل. په یوه ورځ کې دښار دوه سوه اوسیدونکي خپلو وینو کې ولمبېدل. د ننګرهار د عامې روغتیا دجراحي عاجل سرویس په بسترونو او دهلیز کې د

ټپيانو ځای نه و، طبيبانو او نرسانو شپه ورځ کار کاو. ټپيانوته په سره ګرمی کې د روغتون ورېوی کې تر ونو لاندې سيرومونه ترړل کېدل اوپټۍ لګول کېدې. دا وخت له کابل څخه د جراحي يونټيم د ډاکترب.ا.شيوامل تر مشری لاندې راورسېد. دوی له رارسېدو سره سم پرته له دې چې د لارې د ستوماني دمه جوړه کړي، سم له واره روغتون ته ورغلل. له نرسانو څخه يې د جراحي، ټپ ترړلو او پټۍ لګولو وسايل تر لاسه او لاس په کار شول. د ډېرو ټپيانو حال ښه نه و، يو شمير سرسری ټپيان وو، يو شمير نورو وينې ته اړتيا لرله، د ماشومانو درملنه بايد لومړی وشي. د راجستر کولو، دوسيې او ريکارد کولو فرصت نه و، د يوه درملنه به نه وه شوې چې بل به راورسول شو. دجلال آباد په شان يو کوچني ښار باندې د ورځې دولس زره راکټونه او يوه ورځ کې د دوه سوه تنو تلفاتو شمير په نړيوال جنګ کې هم ساری نه درلود. ښاريانو د ورځې د شهيدانو د خښولو وخت نه درلود، يو شمير شهيدان د کورنو انګړ کې خاروته وسپارل شول. پوځ ته د يرغليز دايرکتيف او جبهې ته د جيت الوتکو استولو د جګړې وضعيت ډېر ژر بدل کړ. د ملکي موسساتو، دروغتيا د ادارو، اوبو او برېښنا رسولو د چارو دسمون په خاطر کابل څخه مسلکي ماهرين را ورسېدل.

دا وخت د حکومت هوايي پوځ ته امر شوی و چې د جبهې لومړی کرښه تر اور لاندې ونيسي. په آسمان کې د جيت الوتکو راڅرګندېدو لومړی کرښه ډيره مخ ته بوتله. جزوتامونو ته په ټولو استقاموتو کې د وړاندې تګ قومانده ورکړل شوه. تورن عبدالوکيل ته هيله پيدا شوه چې د جنګ د وضعيت په بدلون به ده ته د يو- دوه ورځو درخصت امکان برابرشي، يا به کم له کمه يو ليک خپلې مور ته واستوي. خپلې کوژدنې ته به ليک کې ډاډ ورکړي چې د دښمن بريد په شاتمبول شوی، امنيت او سوله به راشي. د جګړې د وضعيت د بدلون سره سره د مخابرې په فريکوينسيو بوج زيات و. داسې ښکاريده چې مخابره دجګړې په ډګر کې د قوماندانانو دژبې او فکر اهميت لري، نو په همدې خاطر تورن عبدالوکيل د خپلې مهمې دندې په هکله فکر کاو. هغه اوس ډېر خوشحاله و چې په خپله اوړه دوه پليټونه او يو ستوری لري. ځينې وخت به يې چې لږ فرصت وموند په مخابره کې به يې د بريدګرو فريکونيسی ولټوله او دهغوی خبرو ته به يې غوږ نيو. سره له دې چې کلک امر شوی و چې فريکوينسي بايد کنترول لاندې وي او د هر ډول ګډ او جړ حالت مخه ونيول شي، خو تورن وکيل به د ځان دخبرولو په خاطر دبريدګرو غږ ته غوږ نيو. يوه ورځ يې ډګروال تماش ګل خان ته وويل:

- نن مې واورېدل چې چيغې يې وهلې، بهارت اوربنګال کابدله کابل سی ليا جائي ګا!

ډګروال ورته وويل:

څرت مه وهه ورته وايه يادېږي مو چې نوي زره عسکر او صاحب منصب يې درڅخه ونيول جامې يې ترې وکښلې و لوڅ- لپړ يې ودرول او بيا يې سرونه ورباندې ټيټ کړل. په جلال آباد باندې بريد به تر هغه بدتر درس درکړي.

دواړو وخندل. ډګروال تورن ته وويل:

- تر پرونه شوروی مرستندوی ځواکونه راسره وو، زموږ پوځیانو او عسکرو کلکه جګړه نه کوله، خو نن شوروی عسکر وتلي دي. اوس موږ مستقلانه دفاع کوو، د هر سرتيري په ژبه د سرورکوو، سنګر نه ورکوو خبره ده.

ځوان تورن د ډګروال خبروته غوږ و، هغه ورته کيسه کوله:

یووخت چې زه ستا په شان ځوان او وېښتان مې تور وو، توپچي قطعه کې مې د دوهم بريدمن رتبه لرله، دا نو هغه وخت و چې دوهم بريدمن لويه رتبه وه. د افغانستان اړيکې پنجاب سره خرابه شوې. دفاع وزارت د نفربري اعلان وکړ. زموږ قطعاتو ته د تیارسئ امر وشو. په هغه ورځ د پنجاب پوځيانودريشياني وکښلې، ټول د پېښور له علاقو په اټک واووښتل، خو ډېر ښه کار وشو چې جګړه ونشوه.

دواړو بيا وخندل او د ګرمي له زوره بهيدلي خولې يې پرله پسې وچولې. شېبه په شېبه نوي دايرکتيفونه رارسېدل. هوا ډېره تپجنه او د جلال اباد د ګرمي د زور همدا وخت و. فارمونو ته تللي کانالونه او ويالې وچې شوې وې، د نارنجو او مالتود باغونو د وچېدو وېره وه. قرارګا د استحکام قطعې ته امر وکړ چې په کانال او د فارمونو په ويالو کار پيل کړي چې ونو ته اوبه ورسيږي. دا وخت د جګړې لومړی کرښه له مارکو اووښتې وه او له کمکي خيبر او هزارناو په جلال اباد توغندي ويشتل کېدل.

د سهار خړه وه. د ختيځ اُفق کې د لمر وړانګې نه وې راڅرګندې چې د قرارګا په امر تورن عبدالوکيل ته امر وشو چې له هوايي ډګر څخه قول اردو ته ولاړ شي او د قول اردو د مخابرې ستونزې هوارې کړي. د قرارګا مخابره دې خپل مرستيال بريدمن عباس ته وسپاري. تورن وکيل دستګاه د اخذ په حال پرېښوده او خپله يې ضروري وسايل واخيستل بهر ووت. سم لا د هوايی ډګرمخې ته ولاړ زرهدار پورې نه و رسېدلی چې مزبوته ګرز شو، پياوړې چاودنه وشوه، زمکه څيرې شوه سره لمبه پورته شوه. سيمه لوخړو ونيوه. شېبه وروسته چې پورته الوتې شګې او خاورې بېرته زمکې ته رالوېدې او لوګی او ګردونه خواره شول، له نږدې پوستې څخه سرتېرو تورن عبدالوکيل وليد چې د چاودنې له ځای څخه څوګامه هاخوا په زمکه پريوتی و. د عبدالوکيل کين اړخ ټول په چرو سوری سوری و، ترڅو سرتيري له بلنداژه راوتل، عبدالوکيل سا ورکړې وه. دا وخت د هوايي ډګر له ترمينل نوکريوال امبولانس را ورسېد، خو مرسته دهيچا په وس نه وه.

لومړي لمبر قول اردو کې دوه ټپيان او د مخالفينو له ډلې درې اسيران ساتل شوي چې کابل ته وليږدول شي.اسيران بهرنيان دي. د قومندې مرکز کې د هوايي پوځ استازي د خواجه رواش د هليکوپټرو د ۳۷۷غونډ څخه د هليکوپټرو د رارسېدو وخت په شفر ښودلی، خو پرته د قول اردو د قراول له نوکريوال هيڅوک نه دي خبر چې څو هليکوپټر به راځي او څه وخت به رارسيږي. د هوايی پوځ استازي ډګروال س. اسمعيل د قراول نوکريوال ته دسهار په اووه نيمو بجو چې لمر راهسک شوی و، خبر ورکړ چې ټپيان او درې بهرني اسيران دهغه جر غاړې پورې ورسوي چې دهوايي ډګر له لويديځ څخه مخ په خوشګنبد کلي بهيږي. خوشګنبد کلي ته نږدې جر دوه شېلې شوی په منځ کې يو هوار او پراخ ټاپو جوړ شوی ، شاوخوا ګڼې ګز ونې او يو څو ابلټيس دي. لس کم اته د تور غر له اړخه دوه هليکوپټر راښکاره شول ،

چې دفتح اباد د غونډيو له سره په راتېرېدو په دې خوا راتلل. د قومندې مرکز امبولانس ته هدايت وکړ چې د تورن عبدالوکيل جنازه له ټيپانو او درې تنو اسيرانو سره دهليکوپټرو د کيناستو ځای ته ورسوي. لومړنی هليکوپټر چې پيلوټ يې عبدالواسع هموطن و، په ټيټه ارتفاع کې د ونو له سره تېر او دشيلې اړخ ته په هوارې زمکه کېناست، دوهم هليکوپټر هوا کې دورې وهلې. د قول اردو سرتيرو په بېړه ټيپان او درې اسيران وروخيژول. همدا شيبه امبولانس هم راورسېد اوپه تذکره کې يې په وينو لړند عبدالوکيل هم هليکوپټر ته پورته کړ. هليکوپټر په بيړه هواته پورته شو، له پورته کېدو سره سم يې د شاوخوا ونو ښاخونه وښورول او خاورې اوشګې يې داسې په هوا کړې لکه توپان چې لګېدلی وي. يوه کوچنۍ حلقه کې يې دوه دورې وخوړې او بيرته د بهسودو د پله په سر د فتح اباد دغونډيو په بريد مخ په لويدځ ولاړل. له تورغر څخه د اووښتو په مهال دواړه هليکوپترونه لکه د دوو کوچنيو ټکيو په شان له سترګو پنا شول.

(۳۶)

د سهار نهه نيمې بجې وې چې د خواجه رواش د هوايي ډګر نظامی برخه کې دوه هليکوپټر کيناستل. لومړی د ملی امنيت دوه تنه مامورين وړاندې ورغلل او درې تنه اسيران يې خپلو موټرو کې داسې کېنول چې دهغوی سترګې يې تړلې وې، ورپسې څلور امبولانسونه وو. دريو ته يې ټيپان او بل وروستي ته يې د عبدالوکيل جنازه ورپورته کړه، ټول موټر په يو کتار له هوايي ډګره ووتل. کله چې دعامې روغتيا څلور لارې ته ورسېدل، د ملي امنيت موټر کيڼ لاس ته تاو شو، اسيران يې ششدرک کې درېيم رياست ته يووړل، امبولانسونه ښي لاس ته د څلورسوه بستريز روغتون په لوري لاړل. روغتون کې يې لومړی ټيپان درېيم پوړ ته دجراحي سرويس ته يووړل چې درملنه يې وشي او جنازه يې هغه دالان ته ورسوله چې د دفاع وزارت لامخکې هغه ځای ته ګلان راوړي وو. د اوپراسيون رياست کارکوونکي رارسيدلی وو. دانضباط قطعي د مولوي صاحب له هدايت سره سم تابوت سمبال او د کابل د پسرلنيو ګلانو پاڼې يې وربادنې وشيندلې. نيم تابوت باندې يو تور ټوکر چې د زربفتو په تارآية الکُرسي وربادنې ګنډل شوې وه او نيم باندې د افغانستان ملی درې رنګه بيرغ هوار شو. د جنازې د ليږد لپاره يې يوموټر چې د مخې په ښيښه يې په شنه ټوکر طيبه کلمه ليکلی وه، درول شوی و. له تابوت څخه د جنازې تر موټر پورې د تورن عبدالوکيل د مخابرې د غنډ پخواني ملګري او د دفاع وزارت د اپُراسيون درياست کارکوونکي په دوو کتارونو کې ولاړ وو. جنازه موټر کې کېښودل شوه ، ټول له څلور سوه بستريز روغتون څخه ووتل چې جنازه د دوی ترکوره ورسوي. تر دې وخته د عبدالوکيل مور او کوژدنه خبر نه وو.

د ششدرک درېيم رياست ته ژباړونکي را وغوښتل شول چې د اسيرانو پېژندنه وکړي او د راديو او تلويزيون دشپې د اتو بجو له خبرونو وروسته يې مرکې نشر شي، خو دا وخت د سره صليب اود ملګرو ملتونو د نيکوهلوځلو درې موټر راورسېدل او د اسيرانو دتسليم اخيستو ليک يې د درېيم رياست رئيس ته وښود. د ملي امنيت د ادارې رئيس په ډېرې غوسې دوی ته د اسيرانو له سپارلو ډډه وکړه. دا وخت د ملي روغې جوړې دشورا په وړانديز د صدراعظم له دفتر څخه امر وشو چې اسيران بايد د ملګروملتونو د دفتر استازيوته وسپارل شي. د امنيت د درېيم رياست رئيس د ملي امنيت وزير ته تيلفون وکړ او ټينګاريې

وکړ چې باید د اسیرانو اعترافات رسنیو کې خپاره شي؛ خو وزیر ورته وویل چې د ملي مصالحې د عالی شورا په سپارښت د دولت مخالفین له زندانو خلاص شوي، خو دغه درې تنه اسیران چې بهرنیان دي، دوی به ملګرو ملتونو اوسره صلیب ته وسپارل شي، د بهرنیو چارو وزارت به د دوی متبوعه هیوادو ته احتجاجیه لیکونه واستوي. د درېیم ریاست رئیس قانع نشو، بیا یې هم ټینګار وکړ ویې ویل:

- د افغانستان دولت پخوا هم د ښه نیت له مخې بهرنیان پرېښي، خو د جګړو د شدت عامل همدوی دي، نه افغانان. زه نشم کولای د وطن د تباهي عاملین او د افغانانو قاتلین وبخښم او په جرم باندې د اعتراف کولوپرته یې وسپارم، د دوی اعتراف باید زموږ وطنوال واوري.

رئیس له دې خبرو سره په غوسه له دفتره ووت او هرڅه یې په ډاګ پرېښودل. هغه مامورین چې اسیران یې له هوایی ډګرڅخه راوستي وو او اوس د دوی مسئولیت ورپه غاړه دی، دوو لاروکې حیران وو. دوی نشو کولای چې پرته د خپل رئیس له اجازې اسیران چاته وسپاري. د ملګروملتونو او دسره صلیب دفترټینګار کاو چې اسیران ورته وسپارل شي. دوی د دوهم او درېیم ځل لپاره له صدارت او د مصالحې عالي شورا سره اړیکې ټینګې کړې، بالاخره د امنیت وزیر امر وکړ چې اسیران دې سره صلیب ته وسپارل شي. رادیو او تلویزیون ته سپارښت وشو چې دشپې د اتو بجو له خبري سرویس وروسته دې د جلال اباد برید کې د نیول شویو بهرنیو اسیرانو د اعتراف شل دقیقه یی پروګرام کنسل کړي.

څلورسوه بستریز روغتون کې د تورن عبدالوکیل ملګري او د اوپراسیون کارکوونکي دجنازې په لېږدولو بوخت و او دتګاب ولسوالۍ ته یې خبرلیږلی و چې د عبدالوکیل د ماما زامن او کلیوال دې هدیره کې دقبر دکیندلو ترتیبات ونیسي. د دفاع وزارت د اوپراسیون سرتیري کاظم جان ته دنده وسپارل شوه چې د عبدالوکیل دشهادت خبر د ده مورته ورسوي. کاظم جان ته دا خبر ډېر خواشینوونکی و. سترګو کې یې اوښکې ډنډ شوې. دا هم ورته ډېره ستونزمنه وه چې دا خبر د عبدالوکیل مورته ورسوي. ده څلورمیاشتې مخکې الوتکه کې د عبدالوکیل هیر شوی بیک دهغه مورته وروړ هغه ډېره خوشحاله شوه، بیا یې دهغه لیکونه چې له جبهې رااستول شوی وو، کورته وروړل، مورجانه به خوشحاله شوه او له خوشحالۍ به یې سترګې له اوښکو ډکې او د عبدالوکیل جان خط به یې ښکل او په سترګو به یې ومښود، نو اوس څنګه د ده د شهادت خبر وروړي؟

کاظم جان د څادر په پیڅکه خپلې اوښکې داسې وچې او پاکولې لکه چا چې یې مخې ته پیاز میده کړی وي. بیا به یې د څادر په پیڅکه سترګې او پوزه پاکه کړه. څو ځله یې اوښلنې سترګې پاکې کړې او آخر یې په بایسکیل پښه واړوله چې دبایسکیل دسیمانو ترقا شوه، ده و انګیرله چې نن یې د شهید عبدالوکیل دشهادت خبر بایسکیل ډېردروند کړی او د دې غم د اوچتولو وس نه لري. کاظم جان د عبدالوکیل دوی د کور په لوري روان شو. کله چې کوڅې ته ورسېد، له بایسکیل پلی شو، د عبدالوکیل دوی د کور دروازې پورې پلی راغی، لاس یې قوت نه اخیست چې د دروازې زنځیر وشرنګوي. چاره نه وه. زنځیر یې وخوځاو. مورجانه په بیړه راووته لکه هغه چې تیاره د زوی د راتګ په تمه د وره شاته ناسته وه !؟ خو تقدیربل شانته و. کله یې چې ور پرانیست، کاظم جان طاقت ونشو کولای سلګیو ونیو او څادر یې سترګو

ته پورته کړ، دا وخت د کوڅې په پای کې دجنازې موټر او ورپسې د خلکو اوموټرو کتارونه راښکاره شول.

کله چې د ماښام څراغونه روښانه کېدل د عبدالوکیل مورکۍ د انګړ په مخ خاورې په سربادولې، په ټیټ غږيې ژړل او تودې اوښکې يې توېولې. ګاونډۍ ښځې راټولې شوې وې، هرې يوې ورسره غمشريکي کوله. د انضباط ټولي تابوت انګړ ته دننه کړ. له کلي څخه د عبدالوکيل د ماما زامن او څو کليوال هم رارسېدلي وو. مور د ځوانيمرګ زوی په تابوت پرېوته. دا وخت د دفاع وزارت د اُپراسيون افسرانو، سرتېرو، د انضباط ټولی ټولو سرتيرو او له کلي څخه راغليو کليوالو؛ هیچا هم د اوښکو مخه نشوه نيولای، د ټولو سترګې لمدې وې او په دې غمجن ماښام يې د عبدالوکيل له مور سره دغم درونډ بار ته اوږه ورکړې وه.

دشپې د اتو بجو له خبرو وروسته د دفاع وزارت د کادراوپرسونل له درستيزوالۍ څخه دغه استول شوی ليک په راډيو او تلويزيون کې ولوستل شو:

...تورن عبدالوكيل په ۱۳۴۰ل. کال د تګاب ولسوالۍ د چينه علاقې مربوط د ساروانيانو کلي کې نړۍ ته سترګې پرانيستی، له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته يې د کانکور آزموينه کې ګډون وکړ او د حقوقو پوهنځي ته بريالی شو، سره له دې چې اقتصادي حالت يې هيڅ ښه نه و، خو په ډېرو ستونزو يې درې کاله پوهنتون ولوست، کله چې څلورم ټولګي ته ورسېد، له عسکري مسلک سره د علاقې او د اقتصادي ستونزو له امله يې د مخابرې کورس کې نوم وليک او د درېيم بريدمن په رتبه فارغ او د مخابرې د افسر په توګه مقررشو. د ۱۳۶۷کال د سرطان مياشت کې د لومړی نمبر احضاراتو په ترڅ کې له خپل غُنډ څخه د دفاع وزارت د اوپراسيون رياست ته خدمتي شو. د همدې کال د حوت مياشت کې د جلال آباد د دفاع سنګر ته واستول شو او پرون سهار له وطن څخه د دفاع په سنګر کې شهيد شو. نوموړي کوژده کړې وه، خو واده يې لا نه و کړی. د ده کورنۍ، متعلقينو او دوستانوته د ده د شهادت له امله خپل تاثرات او غمشريکي ښکاره او ورته د فردوس جنت دُعا کوو. د دفاع وزارت ورته د جګتورن فوق العاده رتبه منظور کړه. اروابناد يو وطنپال او د خواريکښانو او زيارکښانو آرمانو او په هېواد کې د سولې راتګ ته وفادار سرتيرى و. د افغانستان له تاريخی دښمن سره په مخامخ جګړه کې يې سر ورکړ، خو سنګر يې ورنه کړ. اروا يې ښاده .

د بيوګرافي د لوستلو په ټولو پينځو دقيقو کې د عبدالوکيل عکس د تلويزيون په سکرين اينبی و. نطاق اعلان وکړ:

دشهيد جنازه سبا سهار اته بجې د دوی له کوره اخيستل کيږي او په نظامي ترتيباتو او درناوي سره په تګاب کې د دوی پلرنۍ هديره کې خاورته سپارل کيږی. انالله اوانا اليه راجعون.

سبا اته بجې د انضباط قطعې په عسکري موټر کې جنازه له کوره اوچته کړه، مخکې د جنازې موټر او ورپسې يوه ليکه عسکري موټر، په آخرکې د عامې روغتيا د وزارت او د اسلامي شئوونو درياست

موټراو وروسته ورپسې هغه موټرروان و چې د عبدالوکیل مور او دهغه پېغله کوژدنه او نورخپلوان پکې ناست وو. کله چې دجنازې موټرتګاو ته ورسېد، د ډریور څنګ ته ناست کلیوال ډریورته لارښودله:

... هاغه وړاندې ابراهیم خېل دي، له هغه وړاندې ډاګ کلا، دې خواته انجیران او انګور دره ده. اوس اهنګران او بیا چینه کلي او دهغه خواته ساروانیانو ته رسیږو...

کلیوالوقبر کیندلی و. کله چې جنازه راورسېده، یو کلیوال یو قبرته ګوته ونیوله:

- دغه شهید هم تېرکال اوړی عسکرو د نغلو له سیمې راوړی و. عسکرو فکر کړی و چې د همدې کلي به وي. هغه د سکاډ راکټ په لګېدو شهید شوی و، دلته چا ونه پېژاند، خپلوان یې نه لرل لاوارثه و. مولوی صاحب وویل ټوله زمکه د خدای زمکه ده. هغه سره چې نور کسان ټپیان شوي وو، هغه یې مرګرو پېښور ته یووړل، خو دا مړی په میدان پاتې و. دا شهید به هم د ده خواسره خښ کړو، لږهاخوا د ده یوبل ورور خښ دی چې هغه ځوانیمرګ اته کاله مخکې چا دشپې کور کې ویشتی و. دې وختو کې له چینی کلي نیولې تر انجیرانو، تر انګوردرې، ټولوهدیرو کې نیمه خوا ځوانان خاوروته سپارل شوي دي، خدای دې نور رحم وکړي. ډېرې میندې بورې او ډېرې ځوانې ښځې کونډې شوې...

د ډریور خواته ناست کلیوال کیسه کوله چې ډریور موټر په لوړو ژورو د هدیرې په لور تاو کړ. یو ځونور کلیوال چې قبر یې جوړ کړی وو، د دوو ونو سیوری ته ناست وو. د موټرو په وررسېدو سره را پاڅېدل او د جنازې مخې ته راغلل. موټر ټول ودرېدل او جنازه خاورو ته وسپارل شوه. په پای کې کلیوالو په قبر باندې د ګلاب د ګل پاڼې وشیندلې او په قبر یې جنډۍ ورپولې. غرمه نږدې کېده چې دجنازې موټر او نور ورسره راغلي موټر بېرته ستانه شول، د هدیرې تر کوز سرپورې د اردو سرتیري، افسران، کلیوال او د رادیو- تلویزیون خبریالان ښکاره کېدل چې د تدفین له مراسمو وروسته یې کلیوالو سره خدای پاماني کوله او بېرته ستنېدل.

(۳۷)

دجوزا وروستۍ ورځ وه. د ګرمي وروستی حد دی. دا څو ورځې کیږي په جلال آباد ښار د توغندیو باران درېدلی، خو شاوخوا کان وکترغي، هډې او ثمرخیلو څخه د ډزو غږونه راځي. د لومړي ځل لپاره د جلال آباد په آسمان کې جت التوتکي ښکاري. د افغانستان دهوایی پوځ سوخو7 او Mig.21 جټ یو یو وار د تالندې په شان په مزبوت غږ راښکاره شي او د سترګو په رپ کې د سپین غر او دشمشاد دڅوکو په لوري پنا شي، یوځل لکه شاهین چې په ښکار غوټه وهي له ډېرو لوړو را ټیټې شي او بېرته مخ پورته د آسمان زړه څیرې او دومره هسکې شي چې ایله په سترګوښکاري.

کروندو کې غنم بادونو توی کړل. سرېني پسرلي کې هیچا د نارنج ګل ښایست ونه لید، د ګلونو دعطراو وږم په ځای د باروتو تریخ وږم او د شاتو د مچیو په ځای لوخړو د نارنجو د باغونو فضا نیولې وه،

دنرګس ښایسته سترګې د چاودنو له خاورو ډکې وې. سرکال د نارنج ګل مشاعره ونشوه. شاعر ننګیال ولیکل:

دا دپسرلي د شینکي باد وزرونه چا تړلي؟

چې زموږ د کلي د بامو دسر سپینکی کوترې

د زهرجن غبارد زهرو د باران له لاسه

له وېرې د ښکاري ګوتو کې ځاله کړی

او د چړو څوکو کې

سپیني دانې لټوي.

شاعر هغو ته ډېر عذرونه او زاری وکړې چې په ماشو یې ګوتې ایښې، ډېر یې ورته وویل؛ درته سلام کوم ماشې ته ګوته مه وروړه، خو د شاعر غږ هیچا نه اورېد. د افغانستان د ویر سمندر ساحل نه درلود، ژوند په سلګو و، اسمان مرور و، د زمکې مخ سوری سوری و اود نورو پسرلیو په شان د مرغانو غږ او دشاروګانو چغار نه اورېدل کېد. پسرلی تېر شو، غنم پاخه شول، خو کلیوالي نجونې اوپېغلې لکه دبل هر پسرلي په شان کروندو ته دسبو راټولو لپاره او بزګران د پټیو للون ته نه ولاړل. د پسرلي په تېرېدو او د تود اوړي په رارسېدو بوټي وزمولل شول. ټول پسرلی شپه- ورځ راکټونه ویشتل کېدل. د دې وطن ښکلي زلمي په تورو ګولیو د زړه په سرونو ولګېدل او رنګارنګ آرمانو سره خاورو لاندې شول.

ډېرې ورځې کیږي اورښتونه نشته، آسمان کې یو پوټکی وریځ هم نه ښکاري. د غنم لووخت تېر شوی، خو سرکال نه د جلال آباد شاوخوا او نه هم ولسوالیو کې لو او درمندونه ونه شول، غنم وچ شول او دجوزا بادونو توی کړل. خلکو کورونو کې ډېرې سختې د لوږې او تندې شپې- ورځې تېرې کړې. د ورځې به ځمکتلي او بلنداژونو کې پټ وو او شپه به یې شهیدان خښول او ټپیان به یې روغتون ته رسول، خو دا درې ورځې کیږي چې ښار ارام او د دمې کولو سا اخلي. خلک راوتلي که کومه هټۍ پرانیستې وي چې خپلې اړتیاوې پوره کړي. څوک غورځېدلي کړکۍ ببرته دروي، څوک ماتې ښیښې ټولوي، ځینې له څلورو میاشتو رادېخوا خپل نارام شوي سپیان، پیشوګان، چرګان او مرغاوۍ لټوي اوکه ژوندي وي چې خپلو ځایوته یې راولي. دا درې ورځې کیږي چې له جوماتونو څخه بیا د آذان غږ راځي اومومنان لکه دڅلورو میاشتو مخکې په شان د خدای(ج) عبادت ته بولي، ښار کې بریښنا لکه د پخوا په شان ځغلېدلې ده. یو نیم کورکې له نغریو څخه د تودې دوډۍ بوی پورته کیږي، د ونو په ښاخونو کې یوه یوه ښارو او چنچنه بیا پیدا شوی. دا درې ورځې کیږي چې ریکشاوې وتلي او سړکونو کې یوه نیمه ریړۍ ښکاري چې یودبل هرکلی کوي. خلک د پاک رب(ج) شکر په ځای کوي چې لاهم ځینو کورونو کې بنیادمان شته اوژوندي پاتې دي. ژوند ښکلی دی، خو که څوک مووړته پرېږدي. دښاروګانو غږ ښکلی دی، خو چې د ټوپکو شپیلۍ ماتې او په کچرو راوړل شوي میزایل ببرته د میزایلو وستاکارانو ته وسپارل شي.

درې ورځې کيږي چې د ښار په شاوخوا امنيتی کمربند ټينګ شو. دفاعی او امنيتي ځواکونه بېرته لومړۍ کرښه کې ځای په ځای شوي دي. د ختيزې جبهې اپراسيون ته ټکي په ټکي راپورونه رارسيږي:

-دسراچې پله کې د ميزايلو درې دستګاوې د(توپان) پوستې شنډې کړې...

-له مهماتو ډکې اتلس عرادې واسطې په ۴۲۲۰۰ط ۰۷۷۰۰ کواردنات کې وليدل شوې د تخليه کېدو په ترڅ کې تخريب شوې...

يو اتيايم غنډ راپور ورکوي:

-... دمخالفينو جګړه مارو يو کتار په ۴۲۳۴-۵ کې له ثقيله وسلو سره له منځه يوړل شو.

-راغلي وسله وال د ګمبيريو ډاګ کې په تېښته ليدل کيږي.... د کشمونډ د غرو لمن کې يې ديپوته اور اچول شوی.

-دهډې موزيم پوسته بېرته ونيول شوه، جزوتام ځای په ځای شو.

اتمه لوا راپور ورکوي:

-۱۰-۳۶۰۵ او ۱۰-۲۸۰۸ کواردنات ونيول شو، مقابل لوري ته تلفات واړول شول، دوه تنه بهرني مشاورين يې ونيول شول...

-دمقابل لوري افراد د شيخ مصری په سيمه کې د شاتګ په حال کې دي او ډی. سی. توپونه ورځخه پاتې دي. ۹:۳۰

-توپچي مارکو- هزارناو او باڅول بريد لاندې نيولی دی...

دا درې ورځې کيږي چې د ريګ شامردخان دسيمې کورونو کې خلک د جمع لمانځه ته جومات ته راوځي او له نږېدلو تاخچو ځپل جاينمازونه مومي، پرزمکه لويدلي قران شريفونه مچوي، خاروې ورڅخه ښنډي او بېرته يې تاخچو کې ږدي. يو ځوان خاورې جارو کوي او غالی ښنډي. يو ځل بيا په کوڅو کې خلکو ته د ګاونډيو نومونه وريادېږي...

د سهار په لسو بجو د قول اردو د ټانک کنډک په ګوزاريز يرغل سره وړاندې ته. د سرشاهی دوسرکه کې يې درې سنګرونه ړنګ کړي وو او د مياعلی بابا زيارت په خوا کې دمه دی. پوستې او قوماندان د کاټی-واټی او پلما له کار کولو خوښ نه دي، دا مخابرې فريکانس ګډوي او محرم شفر نشي استولای، زاس پياوړې دستګاه ده، محفوظ او ډاډمن فريکانس لري. قرارګاه دوی ته قناعت ورکوي چې موږ نشو کولای زاس دستګاه وړوپوستو ته هم ورکړو. له ستونزو سره سره قوماندان کاټي- واټي کې له قرارګا سره اړيکې ساتلي او راپور ورکوي:

- له دریو ورځو رادېخوا د سولې د دښمنانو له خوا یواځې چپلیار کې کلک مقاومت روان دی او د چپلیار په قوتونو هره شېبه د بیاځلي او نوي یرغل برياللي کېدل پېښېدای شي.

د دې راپور په رارسېدو سره په لسو بجو او شلو دقیقو د قومندې محل څخه د چپرهار د قواووقوماندان ته د تعرض دستورداسې ورکول کیږي:

- کاوون- ګُربت... کاوون- ګُربت !
  ګُربت- کاوون اورم.
- له اراضي څخه په استفادې دې پرسونل ته نجات ورکړل شي.
  اورم اورم...
  دچپلیارقوتونه به مخامخ په ګولیو ورشي، خو پروت به ونه کړي.
  بلی بلی ! کاوون- ګُربت ززززز
  د پلما دستګاه په توده او تېجنه هوا کې لړلړ شېبه وروسته غږ ورک کړي، لږ څنډ پېښ شي ، دا دی بېرته ارتباط کې شول:
- دچپلیار قوتونه په شا نه راځي...
- ارشاد اختر د کابل او جلال اباد له نقشو سره ونیول شو... هدایت غوښتل کیږی ۱۱:۲۰

دیوولسمې فرقې جګړن آقامحمد راپور ورکوي:

-مقدم قوتونه هوایی او ثقیله مرسته غواړي ۰۷۴۲۰۲، ۱۱:۲۵

***

له غرمې مخکې یوولس نیمې بجې دي. دوه جوړې سوخوی جت الوتکې په مزبوته غږ د ښار په سر په ډېره ټیټه ارتفاع تیریږي، د کورونو په کړکیو کې د ماتو ښیښو ټوټې شرنګیږي. د کورونو چرګان لا هم وېرېدلي او دتېرو څلورو میاشتو دراکټو له امله ګنکس او ترهه کې دي، د جت د مزبوته غږ په اورېدو لومړی سرونه ټیټوي او بیا د ونو او دیوالونو خواته ځغلي، کله هم ګنکس څرخک وخوري، خو چې الوتکې تېرې شوی د چرګانو کړکتاس! کړ کړکړکتاس !غږونود کور انګړ ونیو. د دیوال په سر ناستې کوترې چې الوتې وې، بېرته د بامبوټې په سر کیناستې. جیت الوتکې د سترګو په رپ کې د کامې له سره پنا شوې او ډېر کوز د کونړونو په سر پورې د دوو کوچنیو ټکیو په څېرد اسمان په شنه پراخه لمن کې د پراخه فضا ټټر څیروي او ارتفاع نیسي. په لس کم دولسو بجو پلیو قوتونو ته د کامې په لوري د تګ قومانده ورکړل شوه.

دوه (سوخو7) په ټیټه ارتفاع د څلورم فارم او غازی اباد په سر تر کمکي خیبرځي، وروسته د شمشاد په څوکه ارتفاع نیسي. د قومانډې په قرارګا کې ډګروال س.ا. پیلوټ د هوایی پوځ استازی چې څلورمیاشتې مخکې راغلی، دغو ورځو کې د جت کنډک سره په خبرو دی. سوخو7 جت دسترګو په رپ کې د زمکنیو قوتونو له سره تیریږي، ورپسې یې مزبوته غږ چې له دوی څخه ډېر وروسته پاتې شوی، په هوا کې

شورماشور کوي، له سترګو پنا شي او لږ وروسته د باڅول سرپورې نیغې دهسک په لوري پورته ځي.
پیلوټ (م) او پیلوټ محمد امین سعادت د قوماندې محل سره خبرې کوي:

-یو کتار چې درېیم هدف و تخریب شو...

پیلوټان له دې وروسته دشمشاد له څوکې هاخوا اوړي، په ډېره ټیټه ارتفاع د ادمخېلو او باړې له سره تېر او بېرته په اوچته ارتفاع د سیکارام له څوکې رااوړي.

قرارګاه کې ډګروال س. ا. مخابره ورته کوي:

-غلط، غلط ! اسلام اباد کی زموږ سیاسی نماینده ګي ته ستاسې په دې حرکت بیا بیا احتجاجیه لیک لیږي.

د هوایی مدافع استازی ډګروال س.ا. څنګ ته ناست معلم ع. له خندا تور اوشین دی:

- پرېږده، اوس به یې بیا تورلینګي ریږدي لکه د سردار دخشم د ورځې په شان به عسکري دریشي ارتوي او په شخصي جامو کې به تښتي...

دواړه خاندي.

م.ع. په جدي لهجه وایي:

زه د امنیت د ادارې استازی یم، مسئولیت لرم. دپیلوټانودا حرکت له اوامرو سرغړونه ده. له سرغړونې پرته، دا مانوره تېروتنه ده که دهغوی دښکاري F-4 منګولو ته ورغلې زموږ شمله به په زمکه وولي.له دې هم خبریاستو چې دې وختو کې له فرانسوي میراژ ډوله الوتکو پرته امریکې ورته دوه کنډکه F-16هم ورکړي دي.

قرارګا کې دهوایی پوځ استازی ډګروال س.ا. د م.ع. خبره تاییدوي: هو سرغړونه ده، خو دا ځوان پیلوټان دومره هم خام نه دي، تاسو لیدل چې هواکې یې الوتکې ته څو ملاقونه ورکړل. بېغمه اوسئ د شمشاد په هسکه څوکه یوناڅاپه اوړي، له هغې نقطې مخکې د هغوی رادار د دوی مسیرنشی لیدلای چې واوړي سمدستي ارتفاع ډیره ټیټوي، یو خودا چې ښه یې ویروي او بل داچې له رادار ځان غیب کړي، خو یوناڅاپه د سیکارام په استقامت ارتفاع نیسي، دا وخت که دهغوی رادار کې ښکاره شي، دسترګو په رپ کې رااوړي.

- نه، تېروتنه ده . وېرول یې مهم نه دي، مهمه داده چې په موږ دهوایي حریم د نقض تور لګول کیږي.

س.ا. د آسمان څنډو ته ګوري او ځواب ورکوي:

-پرېږده چې دا تورلینګي پوه شي چې د کابل نیول داسې آسانه نه دي. دا دجګوغرووطن ځاله دبازانوده . دلته پټ پکې زمریان اوسي.

وروسته له درې مياشتو مُفرزې ځای پرځای اواستحکامات پياوړي شوی وو. خلک ډاډمن شوي و او کوځو ته وتل. د دوی ځيرو کې د ډاډ نښې ښکارېدې. د قرارګا مقر کې د هوايي پوځ استازی هم ډاډمن و.

دهوايي مدافع استازی لاهم د ځوانو پيلوټانو په دې تحريکوونکو حرکاتو او له ډيورند پورې غاړه د مانور په اجرا کولو اندېښمن و. دا وخت بيا هم م.ع. ورته وويل:

-دا مانورې به د دوی مورال ورضعيف کړي، سره له دې چې مرکز له دې حرکت سره موافق نه دی، ممکن دغو پيلوټانو ته سزا ورکړي.

- هو په دې سره هلته زموږ سياسي نماينده ګی احضاروي.

م.ع. د امنيت د ادارې رئيس ته په اندېښنې سره وايي:

- زموږ کشفي اطلاعات څرګندوي چې د مخالفينو ستنګر لرونکي افراد وړاندې نه دي راغلي هغوی کربښې ته نږدې دي. ټول شېږ ستنګر توغندي د جلال اباد جګړې ته ورکول شوي دي او د(سيا) تر څارنې لاندې دي. د ستينګرو د توغولو تعليم قوماندان غ. ته ورکول شوی، هغه د بريګيډير يوسف تر سيده څار لاندی دی. کشفي افرادو د دغو توغنديو دوه عکسونه هم رااستولي دي. زه به يې درته ښکاره کړم. ستينګر ډېر درانه نه دي، خو چې الوتکه پسې وويشتل شي، ترڅو انجن ته ځان ونه رسوي بله خوا نه ځي، دا ډېر نوي رهبري شوي توغندي دي.

د هوايي پوځ استازی ډګروال ا.س. غوږ نيولی او لويه اندېښنه ورولوېده. ده ته وریاد شول چې په جلال اباد تر يرغل وړاندې د دوو مېاشتو په بهير کې د افغانستان درې الوتکې په ستينګر ويشتل شوې وې.

د کان اوکترغی سيمه کی لاهم مخالفين موجود دي، نن بيا په ښار څو توغندي وويشتل شول. الوتکو ته قومنده ورکړل شوه چې سيمه اور لاندې ونيسي. الوتکو دوه ځله په سيمه دوره وکړه، خو کوم بم يې ونه غورځاو. غوښتل يې قرارګاه ته ووايي چې دلته موږ ته څه نه ښکاري. ښايي راکټونه به د غلام خان ډاګ څخه ويشتل کيږي؟ خو بيا هم دوره خوري او کان او کترغی او شاخوا سيمه څاري.هوابازان لا درېيم پرواز کې دي، دېيکي حالت ته نه دي داخل شوي چې دستنګر توغندی ورپسې وتوغول شو. څلورم پرواز کې چې پيلوټ (م) د غلام خان ډاګ له سره ېرته را ستنيږي رپوټ ورکوي:

- الوتکه لګېدلې ده. زه د ۰۰۰۷۴۷۱ راقم په سرراتېرېږم... سقوط... ستاسو هدايت غواړم.

قرارګاه کې د ټوکو او خندا فضا د اندېښنې او خپګان په فضا بدليږي. د پيلوټ د (سقوط) ټکي د برې احساس له منځه يووړ.

په بيره ځوابيه شفر مخابره کيږي:

- ...کتاف اوت !

پيلوت (م) ځواب ورکوي :

الوتکه درې بمونه لري، استقامت مې د ښار په لوري دی، ممکن نیمایي ښار تخریب کړم.

- کتاف اوت !
  نشم کولای. الوتکه بمونه لري.

له دې سره سم پیلوټ د الوتکې استقامت د اسلام درې په لوري اړوي. یوه هسکه غونډۍ د پیلوټ سترګوته ښکاري، هغه هدف ټاکي او خپله کتاف اوت اجرا کوي.

له هغه وخته چې ستینګر توغندي راغلي دي، دا د افغانستان د هوایی پوځ څلورمه الوتکه وه چې په ستینګر وویشتل شوه. وروسته تر اته څلوېښت ثانیو الوتکه په هدف لګیږي، دهغې غونډۍ په سر توری لوخړې پورته کیږي. توري لوخړی وار په وار پورته ځي او د اسمان ډیره برخه نیسي. ارتباط قطع شو. د ډګروال س.ا. انتظار تر دولسو دقیقو اوږد شو. په دیارلسمه دقیقه له هوایي ډګر څخه د یوزر او دوه سوه مترو په فاصله کې پیلوټ (م) د مخالفینو د انداختونو منځ کې خپل پراشوټ د میدان د پلستر په لوري رهنمایي کوي. دوه ویشت دقیقې وروسته پراشوت د رنوې څخه په لږ فاصله کې په پلستر ولوېد. د هوایی مدافع مرکز له بګرام څخه دافع هوا ته شفرلیږي:

- خیبر- شاهین، خیبر شاهین .
  اورم اورم.
  شاهین خیبر.
- خیبر شاهین اوری؟
  اورم.
- ثابت. یو جیت زموږ د رادار له صفحې غیبه شوه، راپور راکړئ!

(۳۸)

پېښور کې د جون میاشت ډیره توده وي، خو اګست کې د پشه کال بارانونه پیل کیږي. دفتر کې هوا دپه ده. له ایرکندیشن څخه ځاځکي ځاځکي اوبه ځاځي. دفتر کې د ایرکندېشن سپک غورهار اوربدل کیږي، خو د دفتر هوا نشي سړولای. پکی هم اغېز نه لري، له دفتر بهر بوټي مړاوې دي. دوه تور کارغان مخامخ د ونې په ښاخ ناست دي، د ګرمي له زوره یې مښوکې خلاصې او وزرونه یې ځوړند نیولي دي. د انګړ یوې څنډې ته د اوبو له بمبې څخه لږلږ اوبه راځاځي، یوه چنچڼه له ونې راکوزه شوه په اوبو یې مښوکه لمده کړه، هغې هم ځان نرې کړی او وزورونه یې ځوړند نیولي دي.

صادق له برنډې څخه پاڅېد په لمن باندې خپل مخ پکی کوي چې خولې یې وچې شي، ببرته په دفتر ننوت. بیک په څرخي څوکی ناست دی، چوکۍ په نیمه دایره وڅرخوي او اخبارونه ګوري. په څلورو بېلابېلو اخبارونو کې خبر راغلی چې اسلام اباد کې د افغانستان سیاسی نماینده ګی ته په کلکو الفاظو احتجاجیه لیکونه سپارل شوي دي. په لیکونو کې داسلام اباد حاکمان شکایت کوي چې افغانی جت الوتکو درې ځله

زمور په خاوره تیری کړی دی.ورلاندې لیکل شوي: په داسې حال کې چې اسلام اباد د ژنیو ژمنو ته وفادار دی خو کابل ...

بیګ شونډې خوځوي: لعنت دې درباندې وي ! دا وخت د ګریوان یوه بله تڼۍ هم خلاصوي. په خولو لوند کمیس لړ له ټټر څخه لرې کوي، په اخبار مخ ته پکی وهي صادق ته وایي:

- درې میاشتې مخکې کابل اسلام اباد ته پرله پسې احتجاجیه لیکونه استول چې د ژنیو له له تړون سرغړاوی کوي او خپلې درې فرقې یې ملکی جامو کې په جلال اباد ورسوق کړي دي. هغه وخت د افغانستان دبهرنیو چارو وزارت د درېیم دیسک مُدیر پرته د احتجاجیه لیکونو له لیږلو بل کار نه درلود. دا دی اوس چې دجلال آباد د ۷۲ساعتونوفتح ناکامه شوه، وضعیت سرچپه شو، اوس له دې خوا احتجاجیه لیکونه چالان شول، په منځ کې مخلوق تبا شو.

صادق چې ګرمي بی حوصلې کړی و، ورته وویل:

- سفارتونه د لیکونو تبادله کوي، سفیران دې منډې ترړې کوي، مقصد چې جنګ لږ کرارشي.
- کومه ده؟ له هغې ورځې چې شورویان ووتل او د ژنیو تړون لاسلیک شو، جنګ نورهم زور واخیست. دومره وینې چې اوس توی شوې او څومره جنازې چې اوس کمپونو ته راځي، پخوا نه راتلې. هاخوا بسته بسته فرقې تبا، وسلې کباړ او عسکریې په رانه میدان حلال شول. بده بیر کې مې په خپلوسترګو ولیدل چې دوه بوجې د افغانستان دعسکرو او صاحب منصبو له کارتونو اوتذکرو څخه ډکې وې چې خاوندان یې حلال شوي وو. دا د ژنیو- منیو او دا دسفیرانو منډو- ترړو نور هم جنګ ته زور ورکړ، سفیر چې دلته کونه خوځوي، هلته یوه نوې جبهه پرانیستل کیږي. کمپونو کې مهاجر دلړمانو، غونډلانو او ملاریا له لاسه د مرګ برید ته رسېدلي دي، مرستې مالومې ندي.

صادق ته زغم نه و پاتې، ځان سره بونیږي؛ سفیر، سفیر او سفیر! کاشکې مو د سفیر لوست یوه پاڼه هم نه وای لوستی. دا لسم کال دی چې سفیرو سفیر او سفیر.

بیګ ورته وخندل:

- یادیږي مې، پروفیسور یې هم لیونی کړی و، لاړ پوهنتون یې پرېښود.

صادق سر وخوځاو:

هو، هغه وخت موږ درېیم ټولګي کې وو. همدا د ambssador-embassy له لکچر وروسته پروفیسور لادرک شو.

دواړو وخندل، خو بیګ دستې جدي شو:

- خبره د اوکلي، پ. ټامسن، تاچر، احمد جانوویچ تابیُف او نورو اوف اوفانو ترمنځ ده، هسې وطن زموږپکې بربادشو. دا د کابل او اسلام اباد لوګه- پوګه ټول د اوکلي، ټامسن، تاچر او اوف اوفانو نانځکې دي. لاړ لوی وطن غرک شو، یو لوی ملت زخمي زخمي شو. ډېرې پټې خبرې روانې دي، د تاریخ هیڅ ورځ بی له یوه پټ رازڅخه نشته. موږ ځان نه خبروو!

صادق بېرته غوسه سړه کړه، لږ په زغم یې وویل:

دا اخبارونه چې وایي چې افغانستان زموږ په خاوره تیری کړی اوموږ یې ګواښلي یاستو، دا خو هم د افغانستان خاوره ده، دوی خو له اټک هاخوا دي.

- د دې جعلی کرښې اعتبار دې تر۱۹۹۳م. پورې دی اوس پنځه کاله ورته پاتې دي، که هغه وخت دې کوم مشر درلود، خوله او ماغزه یې لرل نو خاوره به دې خپله شي. ترهغه وخته غږ مه لره. زه چې بل اړخ ته فکر کوم؛ هیڅ بهرنی مه ملامتوه. زموږ له خپله لاسه. که ملت دې هوښیار او ویښ وي، هیڅ سفیر څه نشي کولای. روڼ او د لوړ شعور لرونکی ملت تر هرڅا قوی وي، خو افسوس... افسوس چې موږ ځان نه پوهوو.

صادق بیا په سوچونوکې شو. ګرمي د دواړو هېره شوه. سیاسی بحث د جون ترګرمي ډېر تود و.

(۳۹)

کلونه تېر شول۱۹۹۳م. کال هم راغی. دتنظیمونو آرمان پوره او واک ورسپارل شوی و، کابل یې نیولی و او آن کنډواله کړی یې و. کرنیل ح.ګ. کابل ته راغلی و، په ارګ کې ګرځیدلی و. مبارکیانې ویل شوې وې، خو لوټ او سوځول لا پای ته نه دي رسېدلي.

حاجی صاحب دې الله پاک وبخښي وفات شوی و، همالته پېښور کې د جهانګیراباد هدېره کې له هغه جومات څخه لږ لرې خښ شو چې ده جوړ کړی و او (د اربابانو جومات) نوم یې ورباندې ایښی و. د آلاازرت راتګ چې د حاجی صاحب ارمان و، پوره نه شو. اوس څوک نشته چې دجومات امامت وکړي. کله یو کله بل پېشنماز شي. بنایي چې د کابل له حاله خبرېږي، له زړه یې یو خدای خبر دی. له کابل څخه د مهاجرو نوی بهیر اوس پیل شوی دی. هره ورځ ډلې ډلې خلک یا د جلال آباد د مهاجروکمپونوته ځي یا پېښور ته رااوړي. له پېښور څخه د(یو.ان. اچ. سی. ار.)، سره صلیب او کمشنری زیاتره دفترونه جلال آباد ته تللي دي. په ۱۹۹۳م. کې هم لا ډیورند کرښه هماغسې(فرضي) ده. د پنجاب په ډېرو سړکونو او څلورلارو د ډیورند نوم ځوړند دی. پنجاب امر وکړ چې وروسته له دې به په تورخم ګمرک ولګول شي او بې پاسپورته به تګ- راتګ نه کیږي. د انګلو- پاک پولیس لکه د پخوا په شان د مهاجرو جیبونو ته ګوري او کم له کمه یو(پچاسي) ترې غواړي، کنه ورځ به یې بده وي.

دوه کوره نوي مهاجر جهانګیر آباد ته هم راغلل. بنایي ټوله ورځ ورسره کیسې کوي. هغوی د کابل د لوټ اوورانېدو نکلونه کوي او بنایي ورته د مهاجرت نکلونه کوي. په هره خبره کې د حاجی صاحب نوم یادوي او نویو راغلیو مهاجرو ته (دارببانو جومات) په ګوته وربښيي او ورته وایی چې دا جومات مرحوم حاجی صاحب جوړ کړ.

حاجی صاحب د اوړي په سره ګرمي کې تبه وکړه وفات شو. بنایی به ویل د وطن غم یې زړه سوری کړی و، وطن پسې یې زړه وچاود. د حاجی صاحب یو آرمان هم پوره نشو؛ نه (آلازرت) راغی او نه ده خپل د کابل کور بیا ولید. حاجی صاحب د ژوند په اخرو شپو کې صادق ته وویل چې لوی آرمان یې د زوی د آباد کور اوواده لیدل و، خو دا ارمان یې هم پوره نشو. له ارمانو په ډک زړه یې ټولو سره خدای پاماني وکړه. صادق هم له کابل څخه د نویو راغلیو مهاجرو کیسې اوري. اوس خورکۍ د (پبلیک سکول) اتم جماعت ته رسېدلې، مورکۍ زهیره او ټوله ورځ ټوخېږي، دکلي او بیا د کابل د کور ارمان کوي، خو هغه مهاجر چې له کابل بیا د دوی له کوڅې څخه راغلي دي، کیسه کوي چې یو کور او لا یوه خښته هم روغه نه ده پاتې. برېښنا او اوبه نشته، فابریکې لوټ شوي او د خلکو له کورونو څخه د کار اسبابونه څه چې له دیوالو څخه میخونه ایستل شوي دي. دبینن سیوان پنځه فقره ی پلان په اوبو لاهو شو او ملی روغې جوړې سروخوړ، پاچا راستون نشو او اسلامی نظام مهاجر بېرته هېواد ته ستانه نه کړل... صادق هره شپه خبرونه اوري او له کابل څخه نویو راغلیو مهاجرو څخه د کابل د لوټ او تالان کېدو کیسې اوري.

نن یې تر اوږده تود سیاسی بحث وروسته بیګ سره خدای پاماني وکړه. کورته چې راورسېد خواشینی اویواځې کیناست، ترماښام پورې یې خبرونو ته غوږ نیولی و. د ماښام لمونځ ارباب خلیل ورکړ، د حاجي صاحب ځای تش دی. جومات کې ناست کسان ټول خپه دي، د بنایی ملا نوره هم کړوپه شوې، سترګې یې غوچې لویدلي او لاسونه یې ریږدي، د هیچا باور نشته چې جګړې دې پای ولري. کله چې صادق د ماښام له لمانځه راستون شو، ډېر ستومانه و. مورکۍ ورته غږ وکړ چې هغې بلې کوټې ته د ماځُستن ډوډۍ ته ورشي، خو صادق وایي ډوډې یې زړه ته نه کیږي. د بیګ سیاسي بحث، خبرونو او جومات کې د خلکو خواشیني ګنکس کړی دی. د کابل د جګړو وېره یې په زړه ننوتې، نه ویښ دی نه ویده. پاڅېد ګوته یې د ګروپ په بټڼ کېښوده ، کوټه تیاره شوه، ستونې ستاغ پریوت، په تیاره کې یې سترګې چت پورې کنډلې. له بهر څخه پیکه غونډې رڼا کوټې ته رالوېدلې ده. وار په وار چوپتیا خپرېده، د کړکۍ له خوا د لمدې خاورې بوی راته، د کړکۍ مخامخ د لویې ونې د ښاخونو له منځه داسې غږونه راتلل چې ته به وایې کوم ایرکندیشن پکې چالان دی، د کوټې په دیوال باندې له بهر څخه رالوېدلې بنګړې دیوال د ډان او مشرق د اخبارونو د مخونو په شان له ویرووںکو خبرونو ډک کړی و. د اخبار یو انځور کې یوه ببرسری ږیره ور سرې د یوه زلمکي لاسونه تړلي دي او په سر یې درې انچه مېخونه ټک وهي، یوبل چې مونډۍ ږیره لري یوتن د څټ له خوا حلالوي، څو تنه نور د بهرنیو چارو د وزارت له دفترونو غالۍ د کباړ په نیت غلا کوي، قوماندان شیشه خور د خپلې ډلې کسانو ته د موزیم مالونه ویشي، قوماندان ط. لیونی دسرک ترغاړې خپل پاټک کې ولاړ دی او لاس لاندې سپېره پکول والا یې له ګنو ږیرو سره موټروته ورپورته کیږي، له هر موټر څخه خپله برخه ختکی راکوزوي، دخلکو له لاسو ګړۍ را پرانیزي او ورته وایی چې د ګړۍ تړل کوپراو بدعت دی. قوماندان شفیع دیوانه پلې لارې ګوري او موټرو ته ورخیژي، چې کوم

ځوان ووينې چې لړ يې نظافت سم او تعليمافته غوندې ورته ښکاره شي، په سپکاوي يې له ګريوانه کش کړي، خپلو وسله والوته اشاره وکړی:

- ببريش!

د شفيع ديوانه وسله وال افراد په دې ځوانانو ترهغه موضعګاني جوړوي، ترڅو يې چې له لوړې، تندې او ستوماني سا وخيژي او بيا يې مړی چيرته ځمکتلي ته وغورځوي.... د ښار له کورونو لوخړې خيژي، د اخبار پاڼه لويه شي، لويه شي دومره لويه لکه دسينما پرده. پرده باندې د ړنګو کورونو انځورونه ښکاري. جاده ټوله نړېدلې ده. دمحمودخان پله ځلی نيم روغ ندی پاتې، د ميوند د ځلي نښه هم نه ده پاتې. د کوټې په هر ديوال باندې د محاذ، الجهاد، ډان، شهادت، مشرق... د اخبارونو پاڼې ښکاري. په هر انځور کې د آسمايی د غره له سره په ټول ښار ګولۍ وريږي. دعيدګاه د جومات ديوالونه سوري سوري دي. د کرښو منځ منځ کې الفيصل، تابيُف،تاچر، هواردهارت، پوزانوف، ټامسن، کرنيل امام اميرترار، بريژنسکي، جانوويچ، قاضی او نورځغلي راځغلي. ټول يوبل سره خاندي، خو يونيکال او بريډاس په زغم او ډيرې هيله مندۍ ناست دي خپل وار ته ګوري. د کالمونو منځ کې لارې دي، کاپشنونه په سرو وينو ککړ ښکاري، د جنوب له لوري د اخبار د سرليک ترځنګ په غاليو فرش شوې لاره د هوښيار حکيم دقيانوس دربار ته رسېدلې ده. دقيانوس عجيبه اوده لري چې يو چا باندې يې چوف کړه، ماغزه يې لکه د غنې د جال په شان تار تار او دوره دوره واوبدل شي او په منځ کې يې يو د غټو سترګو غونډل کمين نيولی وي هرڅه ته د دښمن په سترګه ګوري. زړه سوی نه پېژني. دوهمه لار په ژېړ بځنو غاليو فرش ده، د جالينوس دربار ته ځي. جالينوس خلکو ته نوی دين راوړی، لګيا دی تبليغ کوي. د دقيانوس مخې ته د جادو او رمل چکن شوې پاڼې دي د راند کارپوريشن اويونيکال طالع پکې ګوري. د تاچر د ژوند لړ ورځې پاتې دي. تاچر ورته خاندي او په خپل سر باندې ايښی تاج سموي، کوه نور ځليږي او تاچر چې تازه يې په شونډو سور لبسرين او په مخ يې سُرخی او سپيده وهلې پاخيږي قاضي ته وايي: ستا ټول دار-مدار تر همدې وخت پورې و، نور نو ستا ورځې هم تېرې دي. قاضي په ډېر خپګان خپله قره قُل خولۍ سموي. بيا تابيُيف ته مخ اړوي:

- ګرانه ! ته لامخکې ختم يې، نورڅه شي ته ناست يې؟

دا وخت نور سفيران تابيُف خوار پورې خاندي. تابيُيف پاځيږي. د دکيانوس له پرتمين دربار څخه وځي. نور سفيران شکيلی پسې وهي، خاندي او چکچکې پسې کوي. دکيانوس د خپل رمل او جادو پاڼې ټولوي. دا وخت د جالينوس وار رارسيږي. يونيکال او برايداس ته وايي:

-يا يوبل سره جوړ او پُخلا شئ، ياسيالي څخه پښه وکاږئ، دا بيچاره مخلوق هسې مه تباه کوئ.

يونيکال جالينوس پورې خاندي:

- زه هغه چمبازه، چټاقه شليته يم چې ترڅو ميدان ونه ګټم نړۍ ته اوراچوم، ته خو يوقوم ښيې! زما تر شا داسې پياوړی سفير ولاړ دی چې ساری يې نشته، هغه به ما (چ.برنارد) ته وګټي.تاسې لکه چې د چ.برنارد نوم نه دی اورېدلی؟

ورپسې د Baba Vanga وار دی. هغه هيڅ ښايسته نده. ډېر عمر يې خوړلی ده، مخ يې ګونځې او سترګې يې څه نه ويني، خو خبرې يې رانده، يونيکال او برايداس ته رېښتيا ښکاري. غوږ ورته نيسي:

... دې ورځو کې به د فزيک نوې څېړنې نوي پړاو ته ننوځي. ستيفن هاوکينګ به د ګالاکسی تياره اړخونه روښانه کړي، هغه به له دې کهکشانه واوړي، د زمکې د منځوي حرکت به سرچپه شي، د نړۍ د پېچلو مسايلو حل به مصنوعی ذکاوت ته وسپارل شي، د black hole ټول راز به راڅرګندشي، دېرش-څلوېښت کاله وروسته به ځنګلونو کې اور لګېدل وي او سمندرونو کې به د پلاستيکو ټاپوګان کبان ووژني، د سويل لوی سمندر کې به د کنګل غرونه لامبو وهي...

بابا وانګا خاندي، خو يونيکال، رانډ، قاضی او نور ټول ويريدلي دي. هغه خبرو ته دوام ورکوي:

... ګورئ به چې يوه لويه آسمانی ډبره به د زمکې له اړخه تېره شي. مريخ ته ليږل کېدونکې بيړۍ به لومړی ځل ناکام سفر ولري، مريخ ته به لا رسېدلې نه وي چې سرپه څېرۍ به شي... يوځل به لمر ونيول شي، نيمه زمکه به تورتم شي، درې ځله به دنړۍ بيلابيلو ځايو کې خسوف ترسترګوشي... نړۍ به دوه بغرۍ شي؛ شتمن شمال او بيوزله جنوب ! جنوب به ځانته نوې کرنسي دوران ته کړي! دکنعان دزيتونو ښکلو ناوو کې به نوي ځايونه نوي نومونه لري، انګلو- صهيون به جوړ شوی وي له اورشليم څخه به مخ په شام ورمات شي، د ابراهيمی دينونو د وروستي دين د اُمت سته به وباسي، يوه اونی کې به ګولان، غزې او فلسطين کې زرګونه ماشومان قتل کړي، لکه مار چې خپله لکی خپله خوري...

دې پسې وروسته به!...

وانګا ټولو ته اندېښنه اچولې، شين کوپرغړوي او پرله پسې د ډېرو بدو پېښو انځورونه کاږي. د جالينوس دربار کې ناست خلک وانګا ته حيران دي. هغه ټولو ته په ګواښ سره وايي:

خلک هسې وايي چې دوه نړيوال جنګونه!! هغه جنګونه نړيوال نه و، يوڅو هېوادونه په جنګ اخته وو، نورو خپل ژوند کاو، نړيوال جنګ به اوس پيل شي چې (انسان) له(زمکې) سره جګړه پيل کړي. په دې جګړه کې ټول هيوادونه(متفقين) دي او دوی ټول بايلونکي دي. ګڼ صنعت، د وسلو سيالي، بې خرته پلاستيک او کيمياوي توکي، شين کوريزګازونه او نور بی سنجشه او حريصانه ليونتوب به اقليم بدل کړي، دزمکې پرمخ به يواځې يو څو ډوله اغزي او يوڅو خزندې پاتې شي... سفيران، دليونيو ستراتيژيو طراحان او کمپنۍ به بشراو نور فقاريه ژوي دزمکې له مخ څخه پوېنا کړي، Capital accumulation به دبشريت او ټول ژوند دښمن شي!

دا وخت سفيران ويرې نيولی. بابا وانګا ترخه او ډاډمنه خندا کوي: تاسې به وګورئ چې يوبل عالم به ثبوت کړي چې هرڅه له implicate order څخه explicate order ته اووښتلي دي او دا موجود نظم يې جوړ کړی دی...

سفير ذال ته سودا پيدا شي چې ولا دا د نړۍ نوې نظم به هم بدل او نړۍ به بېرته دوه قطبي شي... ولا دا د وانګا خبرې خو پساتي خبرې دي او صفر زمان هيڅ نشته ؟! ټول يا ماضي ده يا راتلونکې، خو صفر حجم

لرونکي میدان کې بینهایت ماده موجوده ده او په انرژي بدلیدونکي ده. یورانیم، پلاتینیم، مایع ګاز...ځوان برنارد خامخا ګټه کوي!

باباوانګا ته د امیرترار ږیره له غوسې ریږدي. اوږدې داړې یې ښکاري. ځان سره وایی: ولا لکه چې دا دومره روزل شوی پیران او خلیپه ګان مې نور له موږه ولوېدل. دا وخت خپله زړه توره باباوانګا پسې راواخلي:

- ورک شه خنزیره !

ذال، تاچر او نور ټول ناست کسان امیرترار ته حیران دي. صادق یې له غوسه ناکو سترګو وویرېږي، زړه یې دی چې چیغې ووهي، خوارۍ کوي چې پاڅي او له دې ځایه وتښتي، خو ستونی یې بند او پښې یې کلکې تړلي، لاس یې نه خوځیږي، سا یې بنده بنده شي، لکه لوی غر یې چې په سینه پروت وي. غړیې ستوني کې بند دی، نالښت کوي چې دا وخت د کوټې څراغ روښانه شي، مورجانه یې ورو ورته رانږدې شي:

بسم الله زویه، ولی؟ خوب کې وویریدې؟

(۴۰)

پېښور کې افغان مهاجر تر بل هر وخت زیات شوي دي. زاړه مهاجر، سکر بیست او نوي مهاجر. کمپونو کې خیمې نشته. اوس ټیټ ټیټ ختین کورونه جوړ شوي دي، هر کمپ خپل بازار لري. د افغان مهاجرو لپاره دفترونه نور هم ښه شوي دي.هر دفتر اوس انترنت او ستلایت تیلفونونه لري. یوه شیبه کې ایمیل او تیلفونی پیامونه دنړۍ هر ګوټ ته لیږل کیږي.

د صادق زړه کې وګرځېدل که کابل کې د اسلامی دولت خپل منځي جنګونه لږ کرار شول، نو یوځل به له پوهنتون څخه د خپل سند د ترلاسه کولو او د کورد لیدلو په خاطر کابل ته ولاړشي. هلته به بغلانی کاکا هم وګوري.

کله یې چې دا خبره مورجاني ته وکړه، هغې ورته وویل چې زه او خورکۍ دې هم ځو. ټول به یوځل ولاړ شو خپل وطن، دوستان او کوربه وګورو او بیا به بېرته راځو.

خو کابل ته تګ ډېر سخت و. لاره کې د حاجی چمن او زرداد پوستې خلک څوروي، له سروبې پورته پاټکونه دچا جیب کې ستن هم نه پرېږدي. د اسلامي دولت راکټونه هرځای لګیږي، سړکونه کنډو کنډو دي. دننه ښار کې د قوم او ژبې پوښتنې دي. که د یوقوم ورته وایي اتحاد اسلامي دې وژني، که د بل قوم ورته وایي وحدت اسلامي دې وژني، حرکت اسلامي د سړې ښځې او ږیره ګوري، چې ښځې دې خیرن نه و او ږیره دې لنډه وه، له موټر څخه دی کوزوي موضع دربانديې جوړوي یا دې ښه کلک کلک وهي، حزب اسلامي ټول هغه څه درڅخه اخلي چې درسره دي، جنبش اسلامي نه ناموس پېژني او نه عزت... له

هودخېلو وړاندې کله کله د مرمیو داسې باران جوړشي چې د پسرلي باران ورته هېڅ هم نه وي. د ښار دننه له یوې پاچهي بلې ته اووښتل ژوند سره لوبې کول دي.

صادق په دې تمه و چې نن او سبا به جګړه لږ په کرار شي او مور سره به کابل ته ولاړشي. دشپې یې راډیوګانو څخه ډېرښه خبر واورېد:

-...لیډران ګورنر هاوس ته راځي او یوبل سره پخُلا کیږي. اسلام اباد کې به د میډیا کنفرانس وشي، وروسته به مکې معظمې ته ځي، هلته د پخلاینې او اوربند قسم کوي...

دا یواځې د راډیو یو ښه خبر نه و، بلکې صادق ته یو ښه زیری و. دا زیری یې مورته هم ورساو.

کله چې جګړه ودرېده او تنظیمی لیډران سره ټول شول، صادق، مور او خور یې له پېښوره جلال اباد ته او له هغه ځایه کابل ته روان شول. لارې ډېرې خرابه وې. له تورخم ترماهیپره د پاخه سړک نښه هم نه وه، ټول کنډر کنډر و. د کابل له لوري په کډو بار موټر د پېښور په خوا را روان وو. کله چې خلک کابل کې له اوربند خبرشول، په بیړه یې کډې بار کړي چې سرونه سېب ته کړي. دوی خوارانو ته یوه ورځ جګړه درېدل لوی غنیمت و. دوی دا اټکل کاو چې جګړې بیا پیل کیږي، داځکه چې دوی څو ځله دا ډول اوربندونه ولیدل. تنظیمونه لنډه دمه سوله وکړي، غنیمتونه ځای په ځای او اکمالات پوره کړي او بیا سره ونښلي، منځ مخلوق تبا کړي. د پېښور له خوا زاړه مهاجر اود کابل له خوا نوي مهاجر ټوله لار یو بل سره مخامخ کېدل. په دې وخت کې په موټر کې ناست یو شیخ چې ډېر خوشحاله ښکارېد، وویل:

- خدای پاک په خلکیانو راوسته. پرېږده چې زموږ له حاله خبر شي !

یوه بل له وروستي سیټ وربانديې غږ کړ:

خیر یوسي مجاهده وروره، سر یې وهلی مال یې تالا! شیخه موږ چې مهاجر کیدو، پوله- پټی راڅخه پاتې شو، وایه دوی ته چې پاچهي او تخت ورڅخه پاتې شو.

شیخ وخندل:

- مجایده وروره الله عادل ذات دی. له دې یې بتر ذلیل، درپدر او خوار غواړم.

دا وخت یې را روانه لاری موټر ته ګوته ونیوه:

- وګوره، وګوره، یونیم سرې غالی او یونیم پکې خپل تلمیزون او ټیپونه هم راکنجوغه کړي دي، د مرګي تلمیزون مو شه !

د وروستي سیټ سورلی ښه مزبوته وخندل. له دې سره دوی د هر راتلونکي موټر او هرې بار شوې کډې خواته غاړه ورکړوله:

-وګوره، وګوره چې آغه شوروي کوپانونه به یې څه کړي وي؟ زهر موشه کوپان خورو !

د کابل له خوا راتلونکې هیڅ کډه یې بې پېغوره نه پرېښوده.

ټول ستومانه وو. په کنډ- کپر سړک تر ماښپېر راورسېدل، وروسته له دې سړک جوړ و. کله چې دصنعتي پارک، هودخیلو او قابل بای سیمې ته راورسېدل ټولې ودانۍ ړنګې، کورونه او فابریکې لوټ اوکنډواله وې.

پېښور کې صادق دا فکر نشوکولای چې کابل به دومره له خاورو سره برابر او سپېره شوی وي. دولتي ځایونه ټول لوټ او سوځول شوي وو. د بنایی د موسسې دفتر چې مکرویانو ته نږدې و، نښه یې هم نه وه پاتې. بلاکونه سوري سوري وو. د مکرویانو څلورلارې ته په رسېدو د ماښام آذان وشو، موټر ودرېد ټول لمانځه ته کوز شول. چې لمونځ وشو او بېرته موټر ته راوختل یوه پکې په ماټ زړه وویل:

یره خدای خبر که دا لمونځ مو قبول شي، ترڅو د کابل ټوله خاوره په بل مخ وانه وړي او اووه ورځې یې لمر ونه وهي نه پاکیږي.

شیخ وخندل: یره پېښور کې مو پوره لس کاله همدا ارمان و چې کابل په بل مخ او لوټه لوټه وګورو.

صادق د دې زهرجنو خبرو ټول غم په زړه پټ تېراو، دوی ته حیران و. څه یې نشوویلای، (سکر بیست) د پخوانیو مهاجرو تر مخې چندان خبرې نه کولې.

دوی د سهار په خړه راوتلي وو. د ماسپښین، مازیګر او دا دی د ماښام لمونځونه یې په لاره کې وکړل. ماځُستن خپل کورته ورسېدل. په ښار کې اوبه او برېښنا نه وه، وروسته تر مازیګر په سړکونو هیڅوک نه ښکارېدل.لارې- کوڅې، بازارونه او څلورلارې تشې وې، یواځې څو کوڅه ډب سپي ښکته- پورته ګرځېدل چې د لوږې له زوره یې په سختۍ ګامونه اوچتول. کله چې پروان مینې ته ورسېدل، د دوی د کور کړکۍ روښانه ښکاریده، خوشحاله شول. د دروازې زنګ کار نه کاو، ویې ډبوله. دا وخت بغلاني کاکا الکین لاس کې نیولی و، په وېره او اندېښنه راووت. د صادق په لیدو ډېر خوشحاله شو. هغه یې غېږ کې ونیو، ځان ته یې جوخت کړ. صادق ته د خپل پلرني کور په وره کې یو ځل بیا د پلار مینه ورپه یادشوه، سترګو کې یې اوښکې راغلې، خو ژر یې شاته وتمبولې. بغلاني کاکا سره یې په خوشحالي روغبړ وکړ. بغلانی کاکا د صادق مورکۍ او خور ته هم ستړی مشی وویله او کورته دننه شول. د صادق مور او خور د بغلانی کاکا له مېرمن او لورګانو سره بلې کوټې ته ولاړل. صادق میلمستون کې له بغلاني کاکا سره کېناست. ستړی و. کوټه کې الکین تته رڼا کوله. صادق چې د خپل کوردیوالو ته کتل، خړپړ ښکارېدل. دا وخت د بغلانی کاکا زوی هم راغی. بغلانی کاکا لومړی د حاجی صاحب فاتحه وکړه، وروسته تر دعایې صادق ته وویل:

- موږ او زموږ او تاسې ګاونډیان خبر شولو چې حاجی صاحب پېښور کې وفات شو. ټول ګاونډیان خپه شول. د سیمې پخواني خلک ډېر لږ پاتې دي، څوک له وطنه ووتل، څوک شهیدان شول. هغه څو تنه چې پاتې وو جومات کې موحاجی صاحب ته دُعا وکړه. دحاجی صاحب بزرګواري، سخاوت، تقوا او سخاوت ټولو ته معلوم دی. دا چې دا جومات یې په نوم دی، دا ډېره لویه خبره ده. خلکو سره یې د خیر- ښېګڼې چارو کې مرسته کړې، د هیچا هېره نه ده.

بغلانی کاکا یوځل بیا لاسونه پورته کړل او دُعا یې وکړه. دا وخت د بغلانی کاکا زوی چای راوړ. بغلانی کاکا صادق ته د کابل دجنګونو او تباهی کیسې کولې:

...بازار کې څه نه موندل کیږي، د هیندوانو او سکهانو کورونه لوټ او وسله والو ونیول، کینې لاسته کلنیک کې وسله والو پوسته جوړه کړه، ډاکتر یې پېښور ته ولاړ، د بانک ښاري څانګه لوټ شوه، برېښنایي بسونه اره اره شول... همدا دوه ورځې وشوې چې جګړه لږ درېدلې ده. تازه میوه خو بیخي نشته. له کلیو او ولسوالیو څخه ښارته څه نه راپریږدي، په ښار کې پاتې خلکو باندې بده تنګسه راغلې ده، هر سړی د کور سامان په نیمه بیه پلوري او له وطنه وځي، ښوونځي او پوهنتون وتړل شول، روغتونونه نشته، ملي بس ښاري بسونه ټول لوټ شول...

صادق وویل:

- کاکا ستاسو لیدل راته هرڅه دي. دا لویه خبره ده چې تاسو روغ یاست.

دا وخت بغلانی کاکا خپله کوچنی رادیو چالانه کړه. ټول خبرونو ته غوږ شول. هماغه بی. بی. سی. وه چې له کلې نیولې تر پېښور او بیا تر کابل پورې هر کور کې ټولو اورېده. هرسړی او هرکور د بی. بی. سی. داسې معتاد و چې پرته دهغی له اورېدو یې نه دشپې ډوډۍ خوړله او نه خوب ورته. بی بی سی لګیا وه په مکه مکرمه کې یې د رهبرانو د پخلاینې او د سولې خبرونه خپرول. خلک یو څه ډاډمن شوي وو. بغلانی کاکا هم ډېر خوشحاله و. صادق ستومانه و، د ماځُستن لمونځ یې وکړ له ډوډۍ تېر شو، ویل یې اشتها نشته. د بغلانی کاکا زوی ورته بله کوټه کې د خوب ځای برابر کړ. دا هماغه کوټه وه چې حاجي صاحب به کله چې له جومات څخه راغی، نو په دې کوټه کې به یې قرآن شریف تلاوت کاو. صادق ته خپل وړکتوب وریادشو؛ دا دی یوځل بیا هغې کوټه کې و چې لس کاله مخکې ورڅخه وتلی و، کلي ته تللی و او بیا له کلي څخه پېښور ته مهاجر شوی و. تېر ښه وختونه ورپه زړه شول. کابل د پخوا په شان روښانه او خوشحاله نه و. توره تروږمۍ وه. د صادق په سترګو خوب غلبه وکړه او ویده شو.

په هغه سبا وروسته د سهار تر لمانځه اوناشتا څخه صادق له کوره ووت چې پوهنتون ته ولاړ شي. د بغلاني کاکا زوی ورته ویلي و چې پوهنتون کې نه دروازه پاتې ده ، نه کتاب اونه کړکی او څوکۍ. هرڅه کنډواله دي، خو کابل کې پاتې څو تنواستادانو او مامورینو ته یې اندرابي واټ کې د تجارت لیسه کې ځای ورکړی، کومه ورځ چې جګړه لږ کمه شي، مامورین راځي لاسلیک کوي او بېرته ځي، خو اوس چې راکټونه درېدلي دي او څوورځې سوله ده، نو خامخا به مامورین راغلي وي. صادق خوشحاله شو. دسهار له خوا نهه بجې وې چې دتجارت لیسې ته ورسېد. په انګړ کې ځینې کسان ولاړ وو. ټولو کمیس او پرتوګ، څادرونه، پکولونه او ږیرې لرلې، هغه رسمي لباس او نظافت او سلیقه نه وه پاتې، څوک ولاړ وو، څوک یوې ونې لاندې دېښنو په سرناست وو، یوبل سره یې خبرې کولې. ټول له وطنه د تېښتې او سرپناکولو په فکر کې وو. لږ هاخوا یو مېز ایښی و. مامورینو او استادانو په میز ایښودل شوي کتاب کې حاضري لاسلیک کوله. صادق هر پلو وکتل څوک آشنا او بلدي یې ونه لید. د حقوقو د پوهنځی پوښتنه یې وکړه. یو چا یومامور ورورښود. هغه ته ورغی ورته ویې ویل زموږ د حقوقو تدریسي مدیر یا استادان چیرې وموم؟

هغه ځواب ورکړ:

زیاتره استادان بهر تللي دي، استاد واسع قرار او ک. ا. ق وروستي استادان وو چې ولاړل، یو دوه نوي مقرر شوي استادان پاتې دي، مُدیر صاحب تدریسی دې خدای وبخښي میاشت دمخه ده افغانانو سره راکټ ولګېد دپوهنتون څوتنو نورو مامورینو سره شهید شو.

صادق آخ کړل. ورسره سم یې وویل : الله پاک دې شهادت قبول او فردوس جنت یې نصیب شه. دا وخت هغه وروستۍ ورځ وریاده شوه چې تدریسي مُدیرصاحب ته یې دفراغت په خاطر خپل دوه عکسونه په مېزکېښودل او فورمه کې یې ولیکل: محمد صادق ولد حاجی عبدالخالق.

نوي مامورورڅخه پوښتنه وکړه:

- خیریت و څه دې ویل او څه کار دې و؟
  زه لس کاله مخکې له حقوقو پوهنځي څخه فارغ یم. د فراغت سند مې په کار دی.
- وروره ترانسکرپټ او ډیپلوم نشته، خو مکتوب به درته زه ولیکم، ټاپه اومُهر په دې خلته کې راسره دي، نور مې څه مرسته له لاسه نه ده پوره.
  دا هم سمه ده ، چاره نشته.

مامور له هغې خلطې څخه چې صادره- وارده، حاضري او څوسپینې پاڼې پکې وې، یوه پاڼه کاغذ را وکیښ، دوه نیم یې کړ کاربن پیپر یې کېښود اود محمد صادق شهرت او د فراغت کال یې تصدیق کړ. یوه نمره او نیټه یې ورباندې ولیکله او صادق ته یې وویل چې دا نومره هېره نه کړې:

۲۲/۴/۱۳۷۳-۱۷/۲۴

صادق کورته راغی. سترې او ناهیلی و. ښار ټول ویجاړ و، آشنایان او ملګري نه وو. مورجانه او خورکۍ هم خپه وو. هغوی هغې کوټې ته ورغلي ووچې د دوی یوڅه سامانونه، کتابونه او نور ټک- پوک توکي موکې پکې ایښي وو. یو پکې د صادق خپل بکس و، هرڅه په خپل ځای وو.

ورځ په ناهیلۍ تېره شوه، خو دخوشحالی خبره وه چې جګړه نه وه. ماځُستن د ډوډۍ پرمهال صادق بغلانی کاکا ته وویل:

- اکا سبا له خېره مور بېرته پېښور ته ځو. که د کابل حالات ښه شول، ان شاالله ټوله کډه بیرته راوړو، زموږ انګړ او کور ښه لوی دی، یو ځای به سره اوسیږو.

بغلانی کاکا ورته وویل : وراره! خدای دې حالات ښه کړي چې جګړې نه وي موږ هم بېرته بغلان ته ځو، هلته مو کلا، پټی او کارونه دي.

په هغه سبا لمر لا پوره نه و راختلی چې د ښارمنځ کې څو توغندي ولګېدل. ورپسې لکه د غنمو نیني چې په بټۍ کې پړکهار کوي، د ماشیندارو ډزې پیل شوې.ټول هک- پک شول. د کورونو په سرونو پرله پسې

د ماشیندارو ګولۍ تېرېدې. شیبه په شېبه د درنو او سپکو وسلو ډزې زیاتې شوې. صادق، مورجانه او خورکۍ چې تګ ته چمتو کېدل حیران شول. په ځای کیناستل. دا وخت بغلانی کاکا بلې کوټې څخه غږ وکړ:

- وراره! بهر مه وځئ. ورځ بده ده. نن پاتې شئ چې ځان خبر کړو، سبا به له خېره که کراري وه ولاړشئ. نن د تګ ورځ نه ده.

مور صادق ته وویل:

زویه، د راتګ په مهال مې چندان خوښه نه وه، پوهیدم چې په جنګ اتبار نشته. اوس به څه کوو؟ دخورکۍ خو دې رنګ ژیړ الوتی، دا به څه کوي. هسې مو ځان دجنګ تنور ته واچاو.

صادق ورغبرګه کړه:

-مورې خدای مهربان دی. کراري به شي. دې خلکو دلته دا درې کاله همداسې ورځې تیرې کړې دي، زړه مه تنګوه سبا به ولاړ شو.

چاره نه وه، دوی یوه شپه نور هم پاتې شول. دشپې د بغلانی کاکا راډیو کې بی بی سی خبر خپور کړ چې قسم مات شو او جګړه بېرته پیل شوه.

د دې خبر په اورېدو د صادق ویاڼې وتښتېدې. بغلاني کاکا چې د بی بی سی د اورېدو لپاره بالښت ته ډډه وهلې وه، په خپل ځای لږ را سم شو، په غوسه یې وویل:

- بیا سره ونښتل.

ستونزه دا وه چې شیخ مُحسنی ویل چوکۍ مې کمې دي.ربانی د دفاع وزارت او د مالیې وزارت پیرصاحب ته نه ورکوي، حزب د صدارت ترڅنګ لس سفارتونه او نیم ولایتونه او اته سوه د جنرالي بستونه غواړي، جنبش دحیرتان بندر غواړي... بی بی سی شمارل. شپه وه ښار تیاره و. خلک د سبا ورځې لپاره د یو مړی ډوډۍ په فکرونو کې وو، بی بی سی لګیا وه د وزارتونو او سفارتونو نومونه یې کتارول، او(سفارتونه) هغه څه و چې په اورېدو به یې د صادق په سر درد شو اود حساسیت نښې به ورباندې څرګندې شوې. هیڅ خبره بی سفیر او سفارته نه وه. د کابل په آسمان کې د سرو مرمیو او چاودنو سره اورونه بل وو. دشپې هیچا خوب ونه کړ.

بیا هم چاره نه وه په هغه سبا سهار وخته صادق مورکۍ او خورکۍ یې له خپل کور، بغلاني کاکا اودهغه له میرمن او زوی سره خدای پاماني وکړه. په بغلاني کاکا یې سپارښت وکړ چې کور او انګړ کې د ونو او بوټو اوبه کولو ته پام وساتي. په همدې سپارښت سره ووتل.

د جلال آباد او پېښور میني بوس موټر له خېرخانې څخه د بګرام د نوي سړک په لاره کاپیسا او بیاله هغه ځایه سروبی او بیا جلال اباد ته او بیا پېښور ته تلل. تر بګرام لاره لږ ښه وه، خو وروسته تر هغه نجراو

او تګاو پورې سړک کچه او له خارو ډک و. د ښار له منځ څخه د مکرویان او هودخیلو او بیا دماهیپر لوري ته د تېرېدو لار نه وه، ټوله سیمه کی د سرو ګولیو باران و. لمر لا نه و ختلی چې مینی بوس د نجراو او تګاو له لارې مخ په پېښور روان شو، صادق، خورکی او مور یې څلورم سیټ کې ناست وو. هوا توده وه او لاره خرابه وه. مینی بوس دوه ځایه د خرابي له امله ودرېد او ډریور او کلنیر به یې په جوړولو بوخت شول. په هر ځل خرابېدو به خلک کوز شول شاوخوا به په زمکه کیناستل. ډریور به موټر لاندې شاپه تخته وغځېد، کلنیر به رنج، پلاس پیچکش او د ګریسو ډبی ورکول. ټک وټوک به و، ترجوړولو د ټکا او خرپا غږ زیات و. سورلی به حیران ناست وو دُعا به یې کوله؛ یاخدایه موټر جوړ کړې!

شېبه وروسته به ډریور په ګریسو ککړ لاسونه او په خاوروسپېړو جامو سره له موټر لاندې راووت، منډه به یې کړه په جلو به کیناست. کلنیر به ژر ژر سامانونه راټول او ټول بکس ته به یې ختا کړل. ډریور به چې په جلو کیناست خلکو به په خوشحالی څادرونه ټک وهل او په منډه به موټر ته ختل. کړپا به شوه، خو بیا به هم موټر چالان نشو. په دوهم، درېیم اوڅلورم ځل به غرهار شو، تریخ او ګڼ لوګي به هوا ته پورته شول او موټر به په ځیګروي کوړ- وړ روان شو. زیاتره خلک په دې لاره نابلده وو، کله به چې موټریونیم کلي ته ورسېد، نو خلکو به کلینر څخه پوښتنه کوله:

- وروره دا کوم ځای دی؟

کلنیر به ورته د سیمو او کلیو نومونه اخیستل. ټکنده غرمه وه چې د نجراو برید څخه تګاو ته واوښتل. کلینر لاسونه خوځول او یو یو ځای یې خلکو ته ښود:

-آچې را تېر شولو کلای خواجه او یاسین خېل و، اوس تګاو بازار ته رسیږو. ورپسې ډاګ کلا او دې خواته انجیران او انګوردره ده. هووووغه لوی کلی اکاخېل دي...

هر کلی چې کلنیر خلکو ته ښیي نو(هووووغه) ورسره وایی او لاس د موټر د دروازې له ماتې شوې ښیښې بهر وباسي او هوا کې یې ښوروي او بیا خپل غږ ښه نرۍ کړي: هووووغه ابراهیم خېل و چې شاته پاتې شو. له دې سره سم به ټولې سورلۍ سرونه هماغې خواته کږول چې کلنیربه ښودل. چې کله به یې تېر شوي کلی ښودل نو ټولو به په خواری څټونه شاته تاو کړل، کله به یې چې مخامخ کلي ښودل، بیا به نو ټولو غاړې اوږدې او په هغه لوري به یې کتل. شاته پاتې کلي یو هم نه ښکارېدل ځکه چې د موټر د شا ښیښه دومره په خاورو لړلی وه چې ورباندې رسم شوي مارغه هم ټول په خاورو پټ و.

کلنیر په خوشحالی خلکوته وویل:

- دا د تګاو وروستی برید دی او له خیره د نغلو علاقه شروع کیږي. اوس آهنګران او بیا چیني کلي ته رسیږو هلته د سړک ترغاړې ونې هم شته او اوبه هم بهیږي.

موټر له یوه پوټي لرونکي پیچومي واوښت او مخ په زوړ شو. کلنیر بیا خلکوته لاس خوځاو هاخوا جګدلک، ګندمک او دا رالنډ دنغلو علاقه ده، ګورئ دا بله خوا تیزین دی.

موټر مخ په زوړ لړ څه ګړندی شواو دماتوښیښو شرنګا یې زیاته شوه. کله چې هوارې ته شو، بیا یې ځیګروی شو او ډریور به د لاس په رغوې خولې پاکولې چې دا وخت یې خلکو ته وویل:

- ورونو لږ مخکې چینه کلی او ورسره ساربانیان دي، هلته اوبه هم شته او یووړوکی جومات هم شته، موټر به ودروم د ماسپښین لمونځ به وکړو.

د سورلیو غږونه شول:

خیر یوسې د ثواب خبره دې وکړه.

کوردې ودان لږ به دمه شو،

کلنیر لا یو بل زیری هم ورکړ:

- بس دې ځای نه چې ووتو نور نو نغلو دی او بل پړاو مو د سروبی بازار دی.

خلک خوشحاله شول. موټر ورو یوې خواته ودرېد. له شا یې د دوړو او خاورو یوه پرېړه لړه هواته پورته شوه. سم له درېدو سره چا وار ته نه کتل هریو په بیړه کوز شول. په آخره کې صادق، مورکۍ او خور یې هم کوز شول. مورکی هره خوا وکتل د کیناستو ځای نه و. د سړک ښي لوري ته چې لښتی او یو- دوه ونې وې، ټول نارینه ورغلل، هغې خواته تګ ته یې زړه ونشو، خو لږ وړاندې د سړک کیڼ اړخ ته یوه وړه غونډې غونډۍ ښکارېده چې خواته یې دوه د ګز ونې وې چې ښاخونو یې ښه سیوری جوړ کړی و. خوا سره یې هدیره وه. چې کتل یې هلته دوه تور ټیکري لرونکی ښځې ناستې وې. صادق ته یې وویل:

- زویه ته ورځه اودس او لمونځ وکړه، موږ د هغو ونو سیوري ته هغو ښځو سره کینو. چې لمونځ وشو او موټر روانېد، غږ راوکړه.

د صادق مور او خورکۍ د قبرونو خواته دوو ونو لاندې سیوري ته روانې شوې او صادق په بیړه د اوبو د لښتي خواته راغی چې اودس او لمونځ وکړي.

هره خوا تپ لګېد، یو یو ځل به د تکاب له شنې او ښکلې درې د انارو له باغونو تازه او ښایسته وږمه په دې خوا راولګېده. کله چې خلکو لمونځونه وکړل، ډریور بیا هم موټر لاندې شو، خدای بلا پیچونه یې وسپړل او بیا یې ښه پریمانه تورګریس ورباندی وموښل اوبېرته یې په کلکولو بوخت شو. خلکو د لښتي په غاړه څادرونه وغوړول او کیناستل. یوه په کنلیر باندې غږ وکړ:

- وروره تکړه شه ورځ له نیمایی واوښته.
  اکا خیر یادوه.

بل وویل:

تر پېښوره ډیره لاره ده موږ لاسروبې ته نه یاستو رسیدلی؟!

- کاکا نورهاخوا خیروخیرت دی. سختي اود جګړې خطر تر همدې ځایه و. شکر چې له هغه قیامت او پاټکیانوپه خیر راووتو، چې له نغلو واوړو، نوره لاره هم ډیره بده نه ده او جنګ هم نشته مازیګر پورې جلبات ته رسیږو. ماښام به تورخم کې کوزشئ، بیا هاخوا شپه ورځ موټر ځي. آلته خو آبادی ده کنه ...

یوه په غوسه وویل:

- وروره تورخم کې هم غم دی کنه، د انګریز بچي څوک په ګیټ نه پریږدي، هااااغسې د اوښانو په لاره به ځې او یو پچاسي به هم ورکوې!

د لښتي غاړې ته نږدې ناست یوه بل په دلاسایني ورته وویل:

-چې تیاره وي لانجه نه کوي، ګوندي آسانه واوړو. خدای مهربان دی.

په دې خبره یونیم خوشحاله شول، خو یو نیم لاهم کلنیر ته نارې وهلې:

- تادي کوه زړګیه، موټر دې روغ نه دی، ترجلاباته خو درې ځایه بیا پټری غواړي، موږ بیا له پېښوره هم اوړو، راباندې نیمه شپه به شي!

یو- دوو وخندل، نورو څه ونه ویل. دا وخت ډریور کلنیر ته دپیچونو او د ګریسو دقوطی د ټولولو امر وکړ او خپله په بیړه موټر ته وخوت ، سم چې د موټر غرهار شو، خلکو ځادرونه څنډ وهل او بې واره موټرته په ختو شول. صادق هم خپلې مورکۍ ته د لارې له اړخه غږ وکړ. هغه په ستومانۍ سره راپاڅېده او موټر ته راغله.

موراو خورکۍ خپلو ځایو کې کیناستې او صادق هم ورسره کیناست. چې موټر روان شو، مورکۍ په خواشینۍ سره ترځنډه دهدیرې او د هغو دوو تور ټیکري لرونکو ښځو په لوري کتل چې یوه شیبه هلته ورسره ناسته وه، خو سرک کوږ وږ و، نور هغوی نه ښکارېدې یوائې د قبرونو توغونه ښکارېدل. مورخواشینې وه.

زوږ او کرړن مینی بوس مزل پیل کړی و، خو د خلکو دمه جوړه شوې وه. نور نو چا سره ویره نه وه. یوبل سره یې کیسې او خبرې شروع کړې. صادق مور څخه وپوښتل: دا دوه تروریانې څوک وې؟

- هی زویه، کاشکې غم وېشل کیدای، کاشکې د ځوانیمرګو ځوانانو ویر پای درلودای! دوی سره مې وژړل. زویه دواړه بورې بورچنډې غم ځپلې میندې وې زامن یې شهیدان شوي وو. هماغه چې جنډې یې ښکاري د زامنو قبرونه یې وو، یوسات یې راته د زړونو غم ووایه.

دې سره یې یو ځل بیا دهدیرې پلو وکتل، خو له موټر څخه نور هغه ځایونه نه ښکارېدل. دا وخت چې مینی بوس موټر لږ هسک ځای ته رسیدلی و، یوځل بیا هدیره او په قبرونو ولاړې خازې مازې ترسترګوشوې. مورکۍ صادق ته په ورو غږدهغوی کیسه پیل کړه:

-زویه نن چهارشنبه دا یوه راغلې وه د زوی زیارت ته، لا یې په ژړا زړه نه و تش چې دا بله هم راغله. د دواړو د زامنو قبرونه سره نږدې وو. زامن یې په جنګونو کې شهیدان شوي وو. یوه خواره له کوم لرې ځای څخه راغلې وه چې د هغه ځای نوم یې واخیست نامیناز و که مانیاز و راڅخه هېر شو. ویل یې موږ. شېرکاله مخکې پېښور کې کمپ کې مهاجر وو، زوی مې مجاهدینو سره د جهاد په خاطرراغی، نوم یې بازګل و. په خواریو مې سبقونه ورباندې ویلی و، پانتون نه هم وتلی و، مهاجر شولو. چې جهادته راغی تریوې میاشتی یې بېرته خبر رانغی، پوښتنې مې ډېرې وکړې آخر مې هغه کسان وموندل چې ورسره راغلی و. هغوی راته نښه وویله چې تګاو کې چینه کلی ته نږدې د سروانیانو سره هدیره وه. دسرطان ګرمی زیاته وه، د شهید وړل پېښور ته نه کېدل، همالته مو دفن کړ. په خواریو راغلم کلیوالو راته دا قبر وښود. ډېرې خاورې مې په سر بادکړې. په قبر یې پریوتم. نصیب او شامت مې د بدو دی، په ژوند مې ښه ورځ نه ده لیدلې. له هغه راهیسې شپږ کاله ووتل. کال کې یې یوځل- دوه ځله زیارت ته راځمه. دا دبلې هم زوی شهید شوی. دواړه قبرونه خواپه خوا وو. دواړو میندو د زامنوپه قبرونو خازې درولي دي. دا بله د همدې کلي ده، د زوی نوم یې عبدالوکیل یاد کړ، جلال آباد کی جګړه کې شهید شوی و...

مورکی له هغو دوو میندو اورېدلي کیسه کوله، خو د صادق تر سترګو کیسه نه، چې ژوندۍ صحنه تېرېده. څومره یې چې د شهیدانو د میندو کیسه اورېده، د بازګل او عبدالوکیل څېرې یې ترسترګو کېدې : اوس یې د دوو ټولګیوالو د قبرونو په سرونو جنډې رپېږي. یو ځل بیا یې دسترګو کونجو ته اوښکې راغلې، خو داخل یې ونشوې درولای، په زنګون پروت څادریې را پورته کړ اوښکې یې ورباندی وچې کړې، خو د اوښکو بهیر روان و.

یوځل بیا یې له لوړو ژورو ډک سړک باندې د کرپن موټر له ماتې کړکۍ څخه په لمدو سترګو د هدیرې په لوري وکتل. له ډېر لرې دوه تور ټیکري لرونکي بوډۍ د ګز له ونو لاندې ناستې وې او لږ هاخوا په دوو قبرونو ولاړې خازې له لرې مازې ښکارېدې. صادق ته د ژوند بهیر د همدی لارې په شان له خاورو او دوړو او لوړو- ژورو ډک ښکاره شو، داسې یې انګېرله چې خپلو آرمانو ته له لرې ګوري اولکه دشهیدانو په قبر د ولاړو جنډیو په شان ورته ښکاري، دخوښۍ شیبې همداسې ترخاورو لاندې دي لکه دا دوه ټولګیوال، د ژوند کرپن بس روان دی !

صادق د مخې سیټ په تکیه سر کېښود سترګې یې لمدې وې. له جیبب څخه یې دسمال راوکیښ، زړه یې و په ژړا خپل غمجن زړه ښه یخ کړي، خو شاوخوا خلک و. دروند غم یې زغم کړ او په خوږین زړګي یې تېرکړ، تاو یې له سترګووخوت. سترګې یې وموښلې. دا وخت مورکی په اوږه لاس ورکېښود:

- ولې زوی ؟!

صادق مازې مخ ورواړاو. سترګوکې یې لوی غم کور جوړ کړی و. مور ته یې ورو وویل:

هسې مورجانې دا د موټر تریخ لوګي، خاورو- دوړو مې سترګې ترخې کړې او سترګو ته راغلیو خولو مې بیخي سترګې راوسوځولې.

په دې ټول کړېن موټر کې ترخو لوګيو هغو سترګو کې اوښکې راوستې چې بينا او پرانيستې وې. دوه بورې مېندې چې لوی تورټيکري يې په سرونو و، نن چهارشنبه د دوو قبرونو خواته ناستې دي او په چوپه خوله يې د ځوانيمرګو زامنو وير کاو.

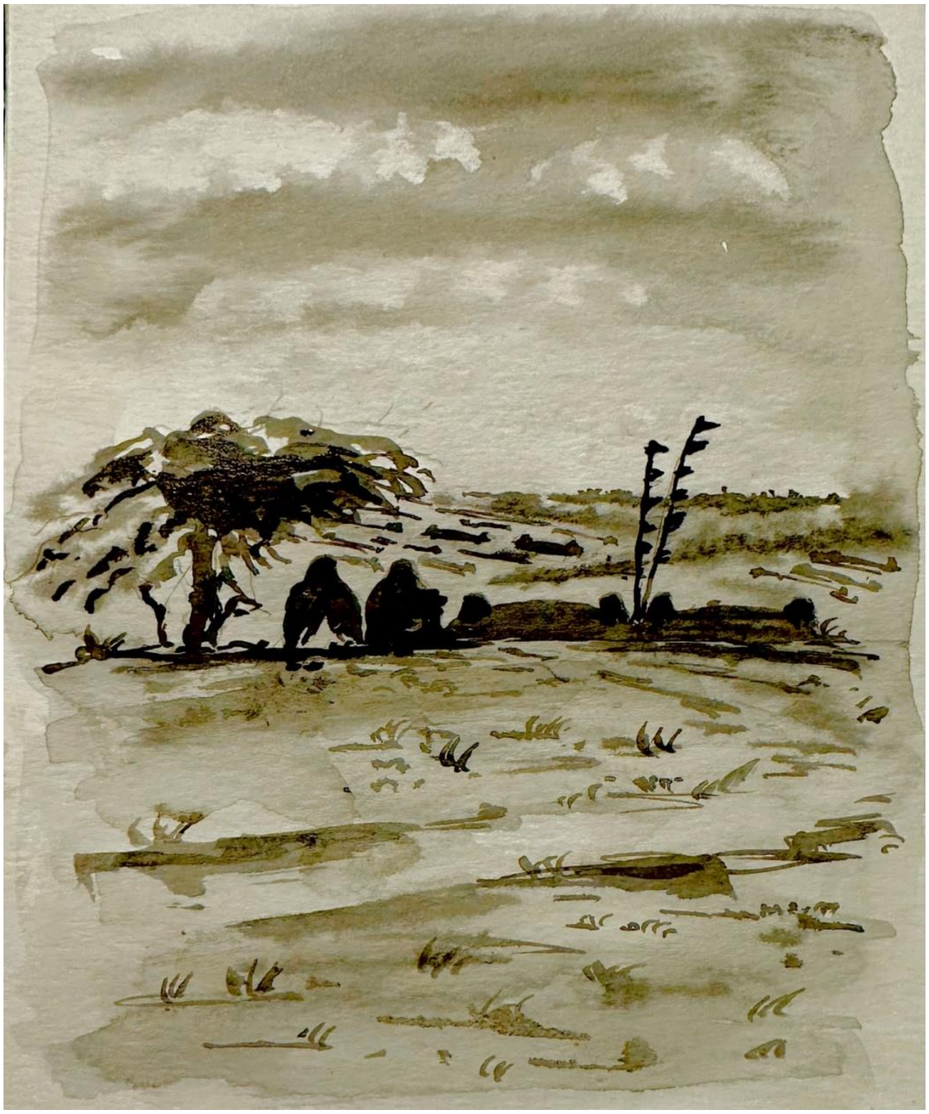

(۴۱)

سراسر وطن کې اورونه بل و. د ټوپکو او ګولیو پریماني وه، خو خلکو ته یو کپ وچه ډوډۍ نه وه. کلي کنډر او ښارونه هیبت وهلي وو. له هغې نقشې هیڅ بود نه شول چې د انګلو- امریکن دطراحانو، دشیخانو د ډکو جیبونو او د انګلو- پاک په انترمنتر جوړه شوې او په مخ وړل کېده. د سوداګري لویو برجونو سره الوتکې وجنګول شوې. RAND لاس په کار شو او د نبراسکا په ډُکترینو بیا کتنه وشوه. B.52 هواته پورته شوې په وطن بیا په وسلو بار د آسونواوکچرو لښکر را مارش شو، (ګرۍ شرون) د ډالرو بکسونه وېشلي وو، د پاټکیانو او جګړه مارو جیبونه بیا له ډالرو ورډک شول. څوک په آسونو سپاره شول او څوک آسونو پورې وتړل شول. بله پاڼه واووښته نویو ټوپکوالو پخواني کانتینرو کې بند کړل او همالته یې ساوې وختې...

***

پېښور کې دمهاجرو دکمشنري دفتر ته ملازم بنډل اخبارونه دننه کړل په میز یې کېښودل. ورپسې یې یوه پیاله دودپتي راوړه. بیګ په آمرانه لهجه ورغږ کړ:

بایي ! یوه بله پیاله هم راوړه او صادق ته غږ کړه چې دلته راشي. جلتي!

- جي ټیک هي.

صادق څخه دکابل د شپږ کاله مخکې غمجن سفر کیسې هیرې نه وې، ستومانه و. دشپې د بی بی سی خبرونو ګنکس کړی و. دفتر ته راننوت. په میز یې د اخبارونو پنډ ولید. بیګ خوشحاله و، ډېرخوشحاله !

صادق کیناست. ملازم پیاله په لاس دروازه کې را ښکاره شو. بیګ په اشاره پوه کړ چې د دوتپتي چاې پیاله د صادق مخې ته کیږدي، ورپسې یې صادق ته مخ واړاو:

- څه پکې وایي، نه مې درته ویل؟ دریمه نلي خلک دي، جغرافیه او سیمه نه ده. لوبه بدله شوه.

صادق ستومانه او خپه و. ورو یې له بیګ وپوښتل:

پاچا راځي؟

بیګ بیا مُضحکه او مکرجنه خندا وکړه:

- آ چې و څه یې وکلل؟ د راتک سلی مالوم دی.

صادق بیا د ساده توب له مخې ورته وویل:

بیګ صاحب، هرڅه چې و، په وطن خو اور نه بلېد. که غریبي او بیوزلي وه، عزت خوو. که هر څه و، د ژوند نښې وې او په مدار مختته روان وو.

- پرېږده یې اوس له اویاوو پورته د باچا ارمان کوې، زمانه بدله شوی ده. یو سلی په موتر سایکل راځي !

د صادق زړه ورته تنګ شو. بیګ هیڅکله داسې خبره نه کوله چې ښه ټکي او کوم زیری ولري. هغه هرڅه ته د تورو عینکو له شا کتل، بیخی یې سپکاوی کول عادت و. صادق یو اخبار راپورته کړ. ټول د افغانستان خبرونه وو. دواړه په اخبارونو بوخت شول. څنډ وروسته بیګ له اخبار سرراپورته کړ، په توره چوکۍ یې نیم دایره څرخ وخوړ صادق ته یې وویل:

- لکه چې د جنګونو وخت تېر شو، اوس د توافقاتو وخت راغلی دی، وای د بُن کنفرانس وشوه او نوی حکومت جولیږي.

رحیم بیګ کتل چې صادق ډېر خپه دی او نوي بدلون ته یې را پیدا شوې هیله ببرته مړاوې شوه، نو د دلاساینې او د سفیرانو د لوبو د څرګندولو په پار یې ورته وویل:

- رور، یوه شېبه کشېنه. زما له خبرو مه خپه کیږه. خلک مو جنګونو وهلي، وګي دي، بېسواده دي، چا چې څه وربانديې راوست، دوی څه نشي کولای. درېیمه نلۍ خلق هیله کوي، خو مول او زورور قدرتونه ورته حیله ولاندې کوي. اوس وقت جهان قدرتي ده، مردم خواهشي نه ده .

له هغه وخته چې رحیم بیګ خان انګلیسي او پښتو کې څومره(پرفکت) ګڼي، هومره په خبرو کې تېر وتنې کوي. لکه ماشوم چې نوې په خبرو راشي. دوتپتي څخه یې غوړپ وکړ:

- رور، دغه جنوب آسیا او بیا اسیای میانه او بیا غرب آسیا اوس لیبرال توجه الولی، مالوم شي افغانستان سه شی کیژي، معلوم وشي بعد له توفان صحرا عراق او نور عربی مملکتونه سه شی جولیژي... خو صادق لا هم ساده دی، مازې د خپلو هیلو لپاره دعا کوي:
- خدای دې نورنو رڼایې راولي.

دا یوازې صادق نه و، پېښور کې ټولو مهاجرو همدا دُعا کوله چې خدای دی رڼایي راولي. څو ورځو کې کابل څخه خبرونه راغلل چې پاچا کابل ته رارسېدلی، نوی لنډمهاله حکومت جوړ شوی او د نجونو او هلکانو د ښوونځیو اود پوهنتونو د پیل کېدو اعلانونه شوي دي. ډېر ژر به د قانون، لویو لارو، روغتونو، برېښنا اوکنډواله ښارونو په جوړولو کار پیل شي...

کابل ته ډله ډله بهرني خبریالان تلل او راپورونه یې جوړول. خلک خوشحاله ښکارېدل، د سلمانیانو په هټیو وار نه و، ځوانانو ږیرې خرپیلي، نجوني له کورنو را وتلې، راډیوګانو د افغانستان لپاره د روښانه ورځو د راتګ خبرونه خپرول. پېښور ته ډېر ژر د درې رنګه ملي بیرغ د اوچتېدو خبرونه راغلل، صادق له خوشحالۍ په جامو کې نه ځایېد.

مورکۍ ډېره زهیره شوې وه، د وطن آرمان یې کاو، تل به یې ویل چې ارمان مې دا دی چې د ژوند وروستۍ ورځې وطن کې تېرې کړم. خورکۍ نامخدا دولسم پای ته رسولی، خو خپله صادق به چې په هینداره کې وکتل په وېښتو کې یې سپین لګېدلي وو، ځان سره به یې ویل: دا ویاړ مو بس دی چې د پلار د لاس نښه د اربابانو د کلي جومات په یادګار پاتې شي. دا شُکر دی چې په هسکه غاړه وطن ته ستنېږم. نور به د بیګ له کبر او اوقیتوب، د پېښور وړسترګیو پولیسو او تورو کارغانو کاغ- کوغ څخه بېغمه شم. د دفتر د تور ملازم رنګ هم وربانديې بد لګېد. دکمشنري د بهرنیو افسرانو ویتې- وازې هم د سرې زړه چوي. په سویس کې یې پلوشې ته ایمیل کې ولیکل چې کابل ته دستنېدو نیت لري. هغې د ایمیل په لیدو ورته تیلفون وکړ:

- ډېر به ښه شي چې کابل ته ستون شې. که خدای کول او حالات ښه کېدل، زه هم درځم.

د هغې په غږ کې هماغه پخوانۍ تودوخه او خوږوالی و. هغې په ژنیو کې یوې موسسې سره کار کاو. صادق دهغې د راتګ په زیري نورهم خوشحاله شو. دپلوشې څېره یې مخې ته ودرېده: هغه زړوره پلوشه

چې وېښتان يې تر نرۍ ملا رسېدل، هسکه غاړه او د نازکو سپينو ښيو په شان سپين مړوندونه او طلايي رنګ ګړۍ. هغې به چې کوم لوري ته ګامونه اوچتول، د عطرو وږم او د آزادی د احساس موج به ورځخه وړاندې اووروسته په څپوو.

د صادق هيلې نورې هم وغوړېدې. چيرې يې لوستي وو: کلونه به اوړي، خو مينه نه مري. پروان مېنه کې يې کور ورياد شو، کلی يې په زړه وروګرځېد، د مشرترورزي، سهارګل اکا او توخاير ځېرې يې مخې ته ودرېدې. د بغلانی کاکا غږ يې غوږ کې انګازې کولې. د خپلو کتابونو صندوق ته هوسېد او د خپل کور د هر دېوال او هرې کړکۍ انځورونه يې سترګو ته راتلل. د وطن دوړو او خاورو، بوټو، سيندونو او خلکوپسې خپه شوی و.

وطن ته د تګ په خبرې سره د مورکۍ پښو کې قوت پيدا شو. د زهيرې او بوډۍ مورکۍ سترګې وځلېدې او وروسته تر څو کلونو يې وخندل، پر مخ او تندي يې بې شمېره ګونځې ښکاره شوې. صادق ته يې د زړه په ټوله شيمه وويل:

- زويکيه دتګ ملا وتړه، خورکۍ دې هم دتلو په ارمان ده. ځنډ مه کوه، آ متل دی چې: تګ دې دغله دی، نو ناستی دې په څه دی !

د مور غږ ريږدېد، ژرژر يې سا سوځېده، خو سترګو کې يې ښکلې او د هيلوځلا ښکاره شوه، خورکۍ دولسم پای ته رسولی نو وطن ته دتګ وخت دی. يواځې صادق نه، پېښور کی ټول مهاجر د وطن په لوري روان وو. (کارخانو) کې په موټرو وار نه و. تللي مهاجر بېرته راستنېدل. هيلې غوړېدلې وې او کاروانو پرته له ستوماني منزل واهه. پاټکونه نړول شوي وو، خيرن پکولونه، دچرسو بويونه او په سړک باندی اچول شوي د پاټک پېري نه وو. له تور خم، هزارناو، مارکو وروسته به نيم کاروان شينوارو خواته، نيم کامې او کونړ ته جلا شو، نيم به جلال آباد کې تم شواو خلک به وروسته تر لس- دولسو کلونو خپلو کنډر او کنډواله کليو ته تلل. دوستان او خپلوان سترې مشی او بدرګې ته راوتل او د راستنو شويو مهاجرو غاړې ته يې ګلان اچول، نيم کاروان به لغمان ته تاو شو، له سروبي په تېرېدو به نيم د نغلو له بريده دتګاو او نجراو خواته کاږه شول، پاتې کاروان به د کابل مزل لنډاوه.

***

صادق د ډريور خواکې ناست و، خورکۍ او مورکۍ شاته سيټ کې. د موټر وروستۍ برخه او پاس بام باندې سامانونه تړلي وو. له پېښوره تر سروبي په يوه دمه راغلل، سروبي کې يې مورکۍ او خور ته انار واخيستل او يو انار يې ډريورته ورکړ. ډرېور دُعا ورته وکړه. د سروبي بازار کې خلک خوشحاله وو، ځينو لاوختي درې رنګه بيرغ او ځينو د پخواني پاچا عکسونه لګولي وو. کله چې د نغلو د غونډيو سرته ورسېدل، د تګاو د درې يوه څنډه ښکاره شوه. د صادق سترګو چينه کلی اود ساروانيو هديره لټوله. هغه وړوکې غونډۍ چې خواته يې دوه د ګز ونې وې، ښاخونه يې د ځمکې لورته ځوړند وو، له هغو لاندې دوه ميندی په تورو ټيکريو کې ناستې دي او د خپلو ځوانيمرګو زامنو وير کوي. په دواړو قبرونو جنډۍ رپيږي. د کلونو په تېرېدو سره د لکړو برې جنډۍ ټولې زړې ريتاړې شوي او رنګونه يې بايللي، خو

ښکته خواته وار په وار نوې نوې جنډې ټړل شوي دي. د خاورو انبارونو لاندې له هیلو او آرمانو ډک زړونه خښ دي. تورو ټیکریو کي زهیرې میندې د زامنو د آرمانو او ښایسته زلمیتوب ساندې وایي او یوه بلې ته غمجن زړه تشوي. د صادق فکر کې ګرځي چې اوس به د بازګل مور د خپل ځوانیمرګ زوی په قبر د ګلابو پاڼې او نامُراده ډیوې به د عبدالوکیل په قبردخپلو شنو بنګړیو ټوټې اچولې وي.

(۴۲)

۱۳۸۲ل. کال په کابل کې صادق ته ریښتیا هم یو ښه کال و. نوي حکومت د ډېرو ځوانانو ملاتړ ته اړتیا لرله. په تېره بیا د حقوقو فارغانوته ډېر دروند کار ورترغاړې و. نوي قوانین، د بشرد حقونو ادارات، د حکومتولی چارې اود خلکو د حقوقی او قضایی پېښنو حل، دانرژي لرونکو ځوانانو کار و. صادق یوه نوی ښوونځي کې په کار وګومارل شو، خورکی د کانکور آزموینه ورکړه دطب پوهنځی یې پیل کړ. بغلانی کاکا بېرته خپل کلي کورته ستون شوی و. مورجاني په زهیرو او ستومانه لاسونو د کور کړکی او ښیښي پاکولي او انګړ کي یې بوټو او ګلانو ته اوبه اچولې. مهاجر شوي او له سیمي وتلي ګاونډیان یو یو بېرته راتلل. دهغوی چې هغه وخت توروېښته وو، اوس یې سر او ږیرو کې سپین ډکي لګیدلي. دهغه وخت سپین ږیري نورهم په ملا کړوپ شوي او ماشومان زلمکیان شوي دي. د ښار نړېدلي کورونه او سړکونه بیا جوړېږي. لس- پنځلس کاله مخکې د کابل په سر د لویو (الوشن) الوتکو په ځای اوس (بی دوه پنځوس) تاوېدې، نور نو دبنګی غږ چا نه اورېد. د (برګی)، (سو۷)او (سوخوی) په ځای چینوک، اپاچي او بلک هاک ګرځېدې. دځږو بیریدمو په ځای ژیړ (هاموای) او (کلسبرو) په سړکونو ښکته- پورته ګرځېدل.

اوس له کابله دننه او بهر هرچا سره خبرې کیدای شوې. صادق به دوه- درې ورځو کې یو ځل پلوشې سره خبرې کولې. هغه لکه د پخوا په شان زغرده او بېباکه غږېده. وطن ته د بهرنیو ځواکونو په راتګ غوسه وه. هماغسې زړه وره وه. هغې صادق ته وویل:

دا ډیر ښه کار وشو چې جګړه ودرول شوه او وسله وال بې وسلې شول، د پردیو دلښکر پایله خواشینوونکي ده. موږ دا ملت پېژنو تاریخ شاهد دی. هماغه خبره مې چې د شوروی د یرغل په وخت کړی وه، بیا یی وایم:

...مصیبت هماغه لومړی ځل هم مصیبت دی، خو تکرار یې مسخره ګی او لا لوی مصیبت دی. په ۱۸۳۶م. کې لعنتي پرنس د انګریز استازي له امیردوست محمد خان سره وکتل، امیر یې لومه کې ونښت، پرنس او انګریزانو یوویشت زریز لښکر په وطن راوست، دوست محمدخان یې له واکه وغورځاو او شاشجاع یې را مخته کړ، دا لومړی مصیبت و، بل ځل موبیا په اتیایمه لسیزه کې دا مصیبت ولید،خو نن بیا د دې کیسی تکرار په دې وطن باندې مسخره ګي کول دي...

پلوشه هماغسې زړوره وه. هغه څه موده مخکې ژنیو ته تللې وه، خو هر ځل تیلفون کې به یې د ټولګیوالو پوښتنه کوله. وروسته د پردیو عسکرو د راتګ له مصیبت اوخوسیاسي خبرویې صادق څخه وپوښتل:

- صادقه د ټولګي څو ملګري وينې او چيرې دي؟ له ځينو استادانو خبرېږې؟

صادق ورته وويل:

-استاد َع.ر.ت. فرانسه کې دی، استاد ګ.ا.ق. څو ورځې مخکې له پېښوره کابل ته راستون او بېرته يې دحقوقو پوهنځي کې تدريس پيل کړی، استاد و.ق. چې څه موده د پوهنځي رئيس و، پېښور کې وفات شو، زرلښته واده شوې، له نوروټولګيوالو نه يم خبر.

- هو، له هغې زه هم خبره شوم، له خماری هم خبره شوم آسترليا ته تللې هلته يې واده کړی دوه بچيان يې دي، خدای دې ورته لوی کړي. له قدوس خبره يم شيکاګو کې دی. هلته يې نعيم پوپل سره څو عکسونه اخيستي دي، زه به يې درولېږم، لکه د نعيم پوپل په شان ږيره يې پرېښې او هغسې خولۍ په سر کوي او بيا يې وخندل.

صادق ورڅخه وپوښتل:

جاز او درم به ورسره غږوي او که فلوت او آرګن به يې زده کړی وي!

پلوشې په ملنډو ورته وويل:

نه خداکه د يوه لياقت لري. هسې مور ته به يې دفلمونو کيسې کولې، هيڅ شی هم ورڅخه نه دی جوړ شوی. د خبرو په پای کې يې ورته وويل: که خدای کول ډېر ژر به دې ووينم. دې خبرې يې دصادق د آرمانو غوټۍ ګل کړه، څېره يې وغوړېده:

-خدای دې راوله،هغه به ساعت وي چې ودې وينم؟! کله به راشې؟

- توکل په خدای. يوه اونۍ وروسته درځم. دلته ژنيو کې زمونږ دموسسې يوه څانګه کابل کې پرانيستل کيږي، زه د دفتر په استازيتوب درځم او معارف ته کار پيل کوم، دخپل اروابناد پلار د قبرزيارت به هم وکړم.

صادق په دې خبرو ډېر خوشحاله شو. له هرې خوا د وطن د آبادي زيري او خبرونه راتلل. که وتلي هيوادوال د وطن د آبادۍ لپاره بېرته راستانه شي، تياره وطن به بېرته رڼا شي. مورته يې وويل:

- مورجانې يوه اونۍ وروسته مېلمه لرم. له ډېر لرې ځای څخه راځي. خدای وکړي ترهغو به په کور لږ نور هم لاس ووهم، کړکۍ به نوې رنګ کړم.
- مور ورڅخه وپوښتل:
زويه، څو تنه دي؟ که يو يا دوه وي، پروا نه کوي. که زيات وي چې يوڅوک راسره مرسته وکړي.
- نه مورجانې ميلمنه يواځې ده.

سم له دې سره د مور تندی وغوړېد، ويې خندل، ځان سره يې وويل:

ما خو ویل چې د زوی مې چیرې زړه بند دی. دا دی ویښتو کې یې سپین ولګېدل او تراوسه یې پرې نه ښودم چې چېرته ورته وګرځم. خدای دې آرمان ورته پوره کړي. له دې سره سم یې په خوشحالۍ ورته وویل:
زویه خدای دې ستا کور آباد کړي چې زما زړه را ټول شي. ډېره ارمانجنه یم.

صادق وشرمېد. دهغه پام شو چې د میلمه په ځای یې میلمنه ویلي. بیا یې هم خوشحالي پټه نشوه کړای او ویې ویل:

- مورجانې! میلمنه به مازې زموږ خبر واخلي، هغه ډېره بوخته ده.

پلوشه له دې ورځې لس کاله مخکې د ۱۳۷۲ل. کال په اوړي کې چې کابل کې تنظیمی جنګونه پیل شول او کابل لوټه لوټه شو، خپلې مور او ورور سره آلمان ته مهاجره شوې وه. هلته یې دوه کاله سبق ووایه او بیا یې سویس کې د ژنیو په ښار کې یوې نړیواله موسسې سره کار پیل کړ. ژنیو کې د ملګرو ملتونو اړوند ډېر موسسات اولوی علمی- څېړنیز اوخیریه سازمانونه دي. د روغتیا، مخابراتو، سره صلیب، هوا پېژندنې، بې پولو ډاکترانو، د ماشومانو د ملاتړ او نور زیات موسسات هلته دي.

پلوشې صادق ته تیلفون کې ویلي و چې زه به د نړۍ هیڅ ځای له خپل وطن سره برابر نه کړم. لکه مرغۍ چې خپلې ځالې ته ورالوځي، زه به هم همداسې خپل پلرني وطن، ټاټوبي او د خپلې مور غېږ ته ورځم. د راتلونکې اونۍ ډاډ یې ورکړ:

- انشا الله . خو زما د ورونو او ټولګیوالو خبر راکړه، که زموږ دفتر کابل او نورو ولایتو کې فعال شو، هلته به راسره کار وکړي، ورته ضرورت شته دی. کوم ټولګیوال مو له پېښوره بېرته راستانه شوي دي؟

صادق ورته په خواشینۍ وویل:

-له نور چا نه یم خبر، خو بازګل او عبدالوکیل شهیدان شوي دي.

آه، خدایه دا څه اورم ! بې ورونو شوم. دپلوشې غږ وریږدېد.

پلوشه د لیکي هاخوا غلې شوه. څنډ وروسته یې له خپګان په ډک غږ وپوښتل:

کله او چیرې؟ غږ یې ټپ و او لړزیده.

دواړه د جهاد په کلونو کې په جګړه کې لګېدلي دي. بازګل له پېښور څخه د جهاد په نیت افغانستان ته راغلی و په هماغه اول کې شهید شوی، عبدالوکیل په جلال اباد د یرغل په جګړه کې شهید شوی دی. یوه شېبه بیا د پلوشې غږ نه اورېدل کېد. صادق حیران و. څنډ وروسته چې هغې خپل زړه ښه تش کړی و، ورو یې غږ واورېدل شو: زه یوه بې وررونه نجلی یم، بازګل او عبدالوکیل مې ورونه وو. هغه بیا غلې شوه، شېبه وروسته یې چې غږ ټپ و، وویل: بې ورونو شوم. بل ځل یې لږ په زغم سره وویل:

-وی، خدای دې دواړو ته ښکلی جنت نصیب کړي، بې ورونېو شوم. ما خو ویل چې راشم یو یوبه وګورم. هغه تر ځنډه غلې وه. بیا یې وویل:

-ته څنګه ورڅخه خبر شوې؟

صادق ورته ټوله کیسه وکړه چې څنګه یوه ورځ مورکۍ یوې هدیرې کې د دوو قبرونو خواته دوه میندې په تورو ټیکریو کې ولیدې چې د زامنو په قبرونو یې ویر کاو او دغو دواړو میندو مورکۍ ته نکل کړی و.

پلوشه هکه حیرانه شوه:

افغانستان بیخی د تصادف او پېښو وطن دی، کله پکې د غمونو تور ماښام وي او کله پکې معجزه وشي. خدای وکړي د کورنیو جګړو په پای ته رسېدو وطن بېرته جوړ کړای شو، راځم خامخا راځم.

صادق تیلفون بند کړ، خو لا یې هم د دوو میندو انځور ترسترګو و چې تور ټیکري یې په سر او د دوو قبرونو خواته ناستې دي. څوک خبر په دې چهارشنبه به د بازګل مور دهغه په قبر د ګلابو پاڼې او د عبدالوکیل په قبر به ډیوه د ماتو شنو بنګړیو ټوټې اچوي؟

(۴۳)

مهاجر بېرته را ستنېدل. پلوشه او صادق هم وطن ته راغلل. وطن ته تر راستنېدو وروسته د صادق لومړنی کار همدا و چې د پلار له وصیت سره سم، په کلي کې یو ښوونځی جوړ کړي. کلیوالو ورسره ژمنه وکړه چې هرډول مرستو ته چمتو دي. صادق د پلرني پټي په برید د غونډۍ لمنه کې د ښوونځي ودانولو ته ملا وتړله. په پېښور کې یې د معاشونو بچت او سپما ولګوله، ښه لوی ښوونځي جوړ شو. ښوونکي یې د ولسوالی د معارف له تشکیل سره سم په کار وګومارل. د زده کوونکو د هڅونې لپاره یې د کتابچو، قلمونو او بکسونوپېرودل په غاړه واخیستل. کله چې پلوشه وطن ته راستنه شوه، معارف سره یې د بهرنیو مرستو یوه لویه پروژه راوړله. دا وخت صادق د خپل بچت لګولو ته اړ نه و. پلوشې سره یې ښار کې د ښوونځیو د ملاتړ دفتر پرانیست او دمعارف برخو کې یې پروژې ورسره پیل کړې. دوی خپل کار ته د(معارف ته کار ریښتیانی جهاد) نوم ورکړ. کلیو او ښارونو کې زده کوونکو او وطنوالو ته د نوېو هیلو رڼا ځلېدلې وه. پلوشه لکه د څوارلس کلونو پخوا په شان زغرده وه، زړه یې له هیلو او خوښیو ډک و، هماغسې خوشبویی، چست ګامونه او ریزدیدونکې سینه. په کیڼ لاس یې تړلې ګړۍ ځلېده او د معارف لپاره دپلان کتابچه ورسره وه. پلوشه تر پخوا اوس ډېره ښایسته وه. صادق حیران و چې د پېغلو د ښایست دوران خو وروسته تر دېرش کنلۍ پیل کیږي، خو پلوشه کمینه وه، خپل ښایست ته نه وه غره. هغه د وطن د بچو او لورګانو په غم کې وه. د ماشومانو څېرو کې یې هیلې لیدلې. لس کاله له تعلیم پاتې شویو نجونو ته یې هیلې ورپه برخه کړې وې. د وطن نجونې وروسته تر لسو کلونو څخه له یوه تیاره تونل او تورې سمڅې رڼا ته راوتلې وې.

صادق هم د پلوشې په شان خوشحاله و چې د وطن هر کلی به پوخ سړک او روغتون ولري، بریښنا، اوبه او خپل بازار به ولري، کلیوال به تعلیم وکړي، نور به څوک په شري، ګوزڼ او د لیونې سپي په داړلو له ژوند نه بې برخې کیږي. نجونې به په زور نه ودیږي، خلک به له تورتم راووځي. هر ماشوم اوماشومه به سبا ورځ ډاکټر، انجنیر او ښوونکې وي...

ده د کلیوالو په خوښه د ښوونځي نوم د سیمې د لومړني مجاهد شهید ملک اکبر په نوم ونوماو. ښوونځي ته په هماغه پیل کې له لرې او نږدې کلیوځخه نجونې او هلکان راغلل. د شاغاسي دوو وریرونو دامریکې له لاس انجلس څخه ښوونځي او کلي کې د روغتون جوړولو ته لویه مرسته راولیږله. د دوی مهاجر شوي بزګران بېرته شاغاسي کلا ته را ستانه شوي وو. دوی اوس ترکتورونه او تریشرونه راوستي وو او د شاغاسي پیکالونه زمکه یې نیمه ورځ کې کولبه کولای شوه.

پلوشه د هغه دفتر مشره وه چې ولایتونو او لرې پرتو سیمو کې یې د ښوونځیو ملاتړ کاو. کله به چې صادق دهغې لیدلو ته د هغې دفتر ته ورته، دواړو به له آرمانو په ډک زړه د خپلو ټولګیوالو یادونه کوله او یو یو به وریادېدل. پلوشې دهغو ټولګیوالو نومونه یادول چې دا پنځلس کاله کېدل یو یې هم نه و لیدلی. ناصر، خماری، زرلښتې، قدوس او صادق ته خوشحاله وه چې جوړ دي او ورڅخه خبره ده، خو بازګل او عبدالوکیل لکه د زرګونو نورو ځوانانو په شان خپلو آرمانو سره خاورو لاندې دي، خدای دې وبخښي. میندې یې په قبرونو د بیوسی اوښکې تویوي او کلیوال یې د قبرونو په خازو جنډې تړي. پلوشې دا پرېکړه وکړه چې دواړه میندې به مومي او د خپلې وس مرسته به ورسره کوي.

هرځل به چې پلوشې ته د دوی دوه شهید ټولګیوال ورياد شول ویل به یې؛ بې ورونو شوم. موږ به د وکیل د سولې، ترقي او ابادی ارمان او د بازګل د آزادی ارمان پوره کوو. دا دواړه ارمانونه یو بل سره تړلي چې د پوهې د رڼا په خپرولو سره پوره کیږي.

دوی اوس په همدې لاره ګام اوچتاو. هرځل به چې عبدالوکیل او بازګل ورياد شول، سترګو کې به یې اوښکې وځلېدې، ژر به یې دستکول څخه دُسمال راوکیښ سترګې به یې ورباندې وچې کړې. په وطن سختې ورځې تېرې شوې وې، خو لا هم د خلکو زړونو کې هیلو ټوپونه وهل. ژوند رنګ بدلاو او نوي نوي پسرلي را روان وو. هیله وه چې د بازګل او عبدالوکیل په قبرونو د ګلانو پاڼې او د شنو بنګړیو ټوټې وشیندل شي اوخازې او جنډې یې نوې شي.

(۴۴)

د جلال آباد له جګړې دیارلس کاله وتلي وو. په وطن کراري شوې وه او د دیموکراسي او جمهوریت نغاره ډنګېدلې وه. ښوونځي، سړکونه، روغتونونه او دفترونه جوړېدل. ښارونو ته برېښنا غځېده او خلک د لومړي ځل لپاره د ګرځنده تیلفونونو خاوندان شول. په زرګونو ځوانان حکومتي ادارو او د موسسو دفترونو کې په کار وګومارل شول. هر ولایت کې پانګوالو پانګونې ته زړه ښه کړ او سوداګري وغوړېده. په دې کې له پېښور څخه (آریانا)د مهاجرو افغانانو جلا وطنه پوهنتون هم جلال آباد ته راولېږدېد. جلال

اباد کې یې ځوانانو او ټول ولس ښه هرکلی وکړ. هغه دفتر چې صادق او پلوشې کابل کې دمعارف د ودې لپاره پرانیستی و، له بیوزله ځوانانو سره د زده کړو برخه کې یې مرستې په غاړه اخیستې وې، دا خبرتیا یې ننګرهار او نورو ولایتوکې د زده کړو مینه والو ځوانانو ته هم ورسېده. څوورځو کې د دولسموټولګیو څخه فارغه شویو نجونو او هلکانو د لوړو زده کړو دغې موسسه کې نومونه ولیکل. صادق کابل ته د نږدې ولایتونو او ولسوالیو د ښوونځیو له لیدو وروسته وغوښتل جلال اباد کې څو ښوونځیو سره مرسته وکړي او هغه چې ودانۍ نه لري، ودانۍ ورته جوړې کړي. ده اته کاله مخکې جلال اباد هغه وخت لیدلی وچې، یوځل د کابل د تنظیمي جګړو په مهال له پېښور څخه خپلې مور او خور سره کابل ته راغلی و او بیا بېرته په همدې لاره هغه کړپن زوړ میني بوس کې پېښورته ستون شوی وو چې د تګاو او نجراو په لاره تر نغلو پورې یې په ګریسو غوړ او په سپېرو خاورو ککړ ډریورڅو ځایه ګوډ او مات هډونه ور پټری کړي وو. بل ځل له پېښور څخه ټولې کډې سره په دې لاره کابل ته راستون شوی و. دواړو وختو کې جلال اباد تر کابل سوله او امن کې و. اوس چې معارف سره دمرستو او کار په خاطر راغلی ډېره هیله لري چې خوارۍ به یې پوره ځای ونیسي. په لومړی ورځ چې جلال اباد ته راورسېد، څوک یې نه پېژندل، خو په یاد یې و چې د جلال اباد یو کلی د “کلای جانان ” نوم لري او هلته به د خپل پلار پخوانی آشنا توکل کاکا وګوري. حاجی صاحب پېښور کې توکل ډېر یاداو، خو هرپېور پورې تګ ورته اسانه نه و، اوس دا دی توکل خپل کلي ته راستون شوی دی.

کلای جانان د هوایی ډګر مخامخ یو کوچنی کلی و. دا وخت د جلال اباد هوا ډېره برابره وه. د دغه کلي شاوخوا هم ښه شنه او ښکلې وه. د توکل کاکا کور یې وموند. توکل کاکا اوس ډېر مشهور و. دکلا ترمخې یې څو ډاتسن ولاړ وو، خو د کلا یو دیوال دجلال آباد جګړه کې نړېدلی و، لا جوړ کړی یې نه و. د ده ځوی جعفر توکلي د ټولې مشرقی د معیوبینو د ټولنې مشرو. هغه د جهاد کلونو کې په پښه ګوډ شوی و. د شپې د هغه میلمه شو. توکل د حاجی صاحب دُعا او فاتحه وکړه او په درناوي سره یې د حاجی صاحب نوم یاداو. په هغه سبا جعفرتوکلی سره دهغه ډاټسن کې ولایت ته ولاړ، والي د ښوونځیو مدیران راټول کړل او صادق خپل پلان دوی ته ووایه. دا وخت چا ورته له پېښور څخه د لوړو زده کړو د یوې موسسې هم وویل. کله یې چې د ښوونځیو له مدیرانو سره غونډه پای ته ورسوله، د اریانا د لوړو زده کړې موسسې ته ولاړ.

ژوندی شهید حاجی شهزاده له پېښور څخه وطن ته راغلی او د آریانا خصوصي موسسه کی له خپل شریک سره په کار بوخت و. یو شمېر استادان او مامورین یې په کار ګومارلي وو. هماغسې زړور و. په څټ یې د ساتور د ټپ نښه ښکارېده. کله چې صادق ور ورسېد، حاجی شهزاده مخې ته ورته راووت او دفتر ته ولاړل. شهزاده څو تنه استادان او اداري مامورین راټول او مجلس جوړ شو. د استادانو له ډلې استاد مومنیار د مجلس د تبرُک او پرانیستوقرائت وکړ او مجلس کې صادق دغې نوې تحصیلی موسسې سره د غټې مرستې ژمنه وکړه. وروسته ترمجلس د غرمې ډوډۍ ته کیناستل. شهزاده د خپل خاني او ملکي عادت له مخې لوی دسترخان وغوړاو او راز راز خوراکونه یې چمتو کړل.

ژوندي شهید هیڅکله چا ته سر نه و ټیټ کړی او نه یې د چا منت منلی و، خو د قوماندان(ش) د احسان دومره پوروړی و چې تر نن ورځې یې یاداوه. نن یې هم زړه طاقت ونه کړ او د ډوډۍ په مهال یې

مومنیار سره د قوماندان(ش) یادونه وکړه. مومنیار د جهاد په کلونو کې له قوماندان (ش) سره ملګرتوب او آشنایي لرله. دا وخت قوماندا (ش) ژوندی نه و، هغه د تنظیمی شخړو په ترڅ کې شپږ کاله مخکې د کمکي خیبر او ډکې ترمنځ لاره کې ولګېد او ځای پرځای یې خپل موټرکې سا ورکړې وه. ژوندي شهید شهزاده د هغه نوم ته د تعظیم سر ټیټاو او تر اوسه یې یاداوه. دا په دې خاطر نه چې د ده ژوند یې ژغورلی و، بلکې په دې خاطر چې له سپکاوي ډک مرګ څخه یې بچ کړی و. له ډوډۍ وروسته یې د عرب د ساتور او د قوماندان (ش) کیسه صادق ته هم وکړه. حاجی شهزاده د خوریانو د ملکانو له کورنۍ څخه و. د ده پلار، ملک میرخان ټول مشرقي کې نوم درلود. هغه د مرګ باک نه درلود، خو له سپکاوي ډک مرګ یې نه غوښت. صادق د ده دښتې تېپ او د ده ژوندي پاتې کېدو ته هک حیران و. حاجی شهزاده ورته وویل چې تر مازیګره به دفتر کې یاستو، زموږ کارونه به وګورئ، یوشمیر نویو راغلو زده کوونکو سره به خبرې وکړئ، ماښام به راسره میلمه شئ چې د مشرقیوالو میلمه پالنه وګورې. صادق ورڅخه مننه وکړه او ورسره ویې منله. استاد مومنیار او یوه دوو مامورینو او استادانو لستونه لیکل، په کاغذو بوخت وو.

د ژوندي شهید دفتر ته ډله ډله زده کوونکی د نوم لیکلو لپاره راتلل، زړور و چې خلکوته به یې د ساتور نکل په خندا او ټوکو تېراو. د دې نکل په اورېدو به له ویرې د اورېدونکي وینه په رګونو کې سړه شوه، خو ده به خندل، یو- دوه د خوږیانیوالو زیړې ښکنځلې به یې عربو ته وکړې او په پای کې به یې روغ شوی ځټ خلکو ته وښود. تر ټولو زیات به یې دهغو عربو چیغې او نارې ډېرې یادولې چې د مجاهدینو په جوش راوستلو لپاره به یې نارې وهلې:

الله اکبر !

جزاکم الله.

کن شجاعاً !

ارى ابواب الجنة مفتوحه لکُم.

الله اکبر!

د دغو کیسو په مهال به یې ستونی لږ وپړساو او د ‘‘شجاعا’’ او ‘‘مفتوحه’’ ټکي به یې لکه دقاریانو په شان په حلق کې ژور ویل او آخر کې به یې غږ هم ورسره وغځاو. استادمونیار به لږ هاخوا د خپل کار او لیکلو لیکلوپه ترڅ کې سترګو لاندې شهزاده ته وکتل او مُسکی به شو. شهزاده به بیا د عرب د درانه او تېره ساتور او د تسلیم شویو عسکرو د سرونو د پرې کولو کیسې ته دوام ورکړ او دا وخت به یې د عرب د کلوښته کلوښته وېښتانو اوتورې ځېرې چې دوه سترګې او غاښونه به یې سپین ځلېدل او نور به تک تورو، کیسه راواخیسته. تا به ویل چې همدا اوس د عرب انځور خلکو ته ښیې، خو د ساتور، چړو او د وینو د دارو کیسې به په خلکو ویره خوره کړه. ده به بیا وخندل.

یوه نوې ډله نجونې اوهلکان یې دفتر ته ورننوتل او د ښوونځي د فراغت سندونه یې ورته مخې ته کېښول چې نومونه یې ولیکي. هغوی خوشحاله وو. په دوی کې دوه تنه د وردګ ولایت څخه راغلي وو. دوی خوارانو خپلې ستونزې حاجی شهزاده ته بیانولې:

مدیرصاحب، منګه درې کاله مخکې د ننګرهار پوهنتون کې تر څلرمه رسیدلي وو چې د مُنګ خپلوان چې بشریار نومېد او ننګرهار پوهنتون کې استاد و، عربانو وواژه. موږ وډارېدو، پوهنتون مو پرېښود او خپل کلي ته لاړو، اوس غواړو څلورم ټولګی دلته پای ته ورسوو...

حاجی شهزاده د دوی ستونزې ته حیران شو. ورته ویې ویل:

موږ دا پوهنتون له پېښور څخه نوې رالېږدولی او څلورم ټولګی نه لرو. تاسو راته ووایاست چې ستاسو خپلوان استاد ولې او چېرته عربو وواژه؟

د نوم لیکلو لپاره راغلي په عاجزۍ او له ګرومونو او اندېښنو ډک غږ وویل:

- مُدیر صاحب، دیمنګ یدې خپلوان هیڅ ګوناه نه وه، دا درونټه کې یې هلکانو ته سبقونه ویل. کله سې اووه کاله مخکې عربو هلته یو کور ونیو، څو ورځې وروسته یې یموګ دا خپلوان خوار یوبل وستاز سره چې حبیبي نومېد، له لارې خپل ډاټسن ته پورته کړل، د بهسودو په پله یې سرونه ورته په کوم شي مات کړي وو، دواړه یې د پله له سره سیند ته غورځولي وو. سور اوړی و، د سیند اوبه ډېرې زیاتې او تیزې وې. یموګ خپلوان دهمدې بهسودو کلي سره سیند غاړې ته کړی و، خلکو لیدلی و او مړی یې راکښلی و، هغه مو تابوت کړ، جنازه مو وردګو ته یووړه او خښ موکړ، دهغه بل وستاز مړی اوبو وړی و ونه موندل سو. موږو وېرېدو بیرته رانغلو، پوهنتون راڅخه پاتې سو...

د حاجی شهزاده زړه ډېر ودردېد. ډېر خپه شو. هلکانوته یې سرترېښنو وکتل. د دواړو څېلې شلېدلې او زاړه واسکټونه یې په غاړه وو. زړه یې ورته بد شو. ښه شیبه سوچونو پسې واخیست، یو اوسویلی یې وکړ او دوی ته یې وویل:

- ورېرونو! دلته څلورم ټولګی نه لرو، خو ستاسې د څانګې څلورم ټولګی مو د پېښور فیلیال کې شته. تاسو به خپل وروستی کال هلته پای ته ورسوئ.

هلکان خواران دواړه غلي او حیران شول. حاجی شهزاده ته یې وویل:

- مدیرصاحب منګ پېښور کې بلد نه یاستو، څوک مو هلته خپلوان هم نسته او دونه پېسې هم نلرو چې هلته پوره یو کال واوسیږو.

حاجی شهزاده بیاسوچونو پسي واخیست. دا وخت یې د ملکي او خاني رګ و تخنېد، دواړو ته یې وویل:

- قسم دی چې زه خدای د بېشرمي او تسلیمی له حلالولو وژغورلم، نو اوس خو به یوه صدقه او خیرات کوم. ځئ؛ لله الحمد دومره وس او توان لرم، د ملکانو له ځالي را پورته شوی یم، یو حج مې کړی، دابل حج مې دا چې ستاسې د پېښور د یوه کال د اوسېدو او د فیس ټول لګښت په غاړه اخلم.

هلکان خوشحاله شول، خو حاجی شهزاده ته یې وویل:

- یمونګ کورنو نه به ایجازه واخلو حال به ویرسره شریک کو، بیا به راسو...
- څنګه مو چې خوښه وي زه دیو کال ټول لګښت ته تیار یم.

صادق دغو دوو زده کوونکو سره د مرستې هیڅ ونه ویل، دا ځکه چې د دوی دفتر یوازې د هېواد دننه زده کوونکو سره مرسته کوله. د پېښور زده کوونکو سره مرسته د دوی پلان او آجندا کې نه وه.

هلکان غبرګ پاڅېدل.

د دفتر یو اړخ ته مومنیار له دوو استادانو سره په کاغذونو بوخت وو څه یې لیکل او د دوی خبرو ته غوږ وو. کله چې هلکان ووتل، یوه یې حاجی شهزاده ته وویل:

- کور دې اباد. لویې صدقې ته دې سینه وډبوله. که زما په وس څه پوره وای دوی سره می مرسته کوله، خو څه وکم چې یووزری یم. دغو هلکانو ریښتیا ویل. زه هغه وخت ننګرهار پوهنتون کې محصل وم. ډېرې سختې ورځې وې، په خلکو بده غریبي راغلې وه، زموږ استادانو به دشپې په کلیو کې د سپوږمۍ رڼا ته د خلکو لو کاو، خښتې به یې وهلې یا به یې نور کارونه کول، یو کپ وچه- لمده به یې موندله او د ورځې به یې موږ ته درسونه ویل. دغه دوه تنه استادان چې دوی یاد کړل د پوهنتون تر ټولو تکړه استادان وو. یو یې م.هـ. بشریارفلپین کې ماستري کړې وه، دا بل م. ن. حبیبي د امریکې متحده ایالاتو د "اکهالاما یونیورستی" فارغ و. دواړو څه موده کابل پوهنتون او د کابل د ښوونکي عالي موسسه کې هم تدریس کړی و. دواړه په انګلیسی ژبه لاسبري وو. د ارواښاد بشریار جنازه ژر پیدا شوه، خو د ارواښاد حبیبي جنازه څو ورځې وروسته د لالپورې سیمه کې وموندل شوه. کلیوالو د سیند غاړې ته لیدلی و. درونتې ته یې خبر راواستاو او موږ یوه ډله محصلان هم ورپسې ولاړو. جنازه مو کابل ته ورسره ولېږدوله او دفن مو کړ.

حاجی شهزاده دې کیسې ته هک حیران شو. د نویو منل کیدونکو محصلانو اسناد یې یو خوا کړل، څنګلې یې پر مېز تکیه کړې او پوره غوږ شو. استاد کیسه وغځوله:

- ډېره غمجنه ورځ وه. دواړه استادان مسافروو. د نورو ولایتو وو. هغه وخت ننګرهار کې د ماستري، .Msc اوPhD لرونکي او په بهرنیو ژبو پوه او د پوهنتون د استادي وړ کسان د ګوتو په شمار وو. ننګرهار پوهنتون کې د کابل او نورولرې ولایتونو استادانو خدمت کاو. اوس د خدای فضل دی ننګرهار کې ځوانان فارغ شول او پوهنتون تردېره د همدې ولایت استادان چلوي، خو

پخوا مسافرو استادانو را سره درووند بار اوچت کړی و، خدای دی دوی ته اجرونه ورکړي او د دوی زحمت دی الله پاک جاریه صدقه کي وشميري. دا دواړه استادان هم مسافر وو.

دا وخت استاد مومنيار هم قلم خپلې مخې ته په پرتو پاڼو کېښود، د ګوتو شخې يې وکښله، شهزاده ته يې خپل نکل پيل کړ:

- يره حاجی صاحب عربانو ډېر زياتی کاو. لکه دا تا چې اوس کيسه وکړه او ودې ويل چې عرب نارې وهلې ارى ابواب الجنة مفتوحه لکُم ... همدغه د جنت دعوتونه يې په کليو کې هم شروع کړي وو.

حاجی شهزاده ورته غوږ شو. استادمومنيار د خپل کلي کيسه راپيل کړه:

- حاجی صاحب زه چې له پوهنتون فارغ شوم، د عسکري له ويرې کلي ته ولاړم. زموږ کلي کې د وطني تنظيمونو ترڅنګ دعربانو مرکز هم و، زه د قرآن قاري وم او په عربي هم پوهېدم. عربانو سره مې راشه- درشه شوه. دوی غټ غټ اسونه او کچرې لرلې. آسونه يې خير، خو دې کچرو يې داسې لغتې وهلې چې سرې به يې په هوا کاو، يوولس پوښتی يې ورماتولې. کليوالو خوارانو د دوی ډېر قدر کاو. د جُمعې په شپو به کليوالو په وار دوی ته يوه ميلمستيا کوله. يو ماښام تاجمير آکا راميلمه کړل. خپل يوائينی سيرلی يې ورته حلال کړ. د اوړي ماښام و. تاجمير اکا له خپل زوی سره د ديرې په چوتره کټونه کېښودل، پوزي يې هوار کړل اود چوترې شاوخوا يې اوبه وشيندلې. درې عربان او ورسره دوه مجاهدين راغلل. تاجمير اکا يې هرکلی وکړ. د ماښام لمونځ يې په جمع سره په چوتره وکړ. وروسته ترلمانځه پينځه واړه له کټونو کوز په پوزي کيناستل. تاجمير اکا عربو ته د خپلې کروندې او کښت کيسه پيل کړه. دوی ته يې وويل چې تازه همدې ورځو کې يې د شوتلې او غنمو دوه پټي کولبه کړل او نن يې جوارو ته وتره نېولې ده. مني ته به له خېره خپل زلمي زوی ته کوژده کوي...دا وخت د تاجمير زوی کوزړۍ او چلمچي سره راغی، مېلمنو ته يې اوبه واچولې. ورپسې دسترخان هوار شو. د غوړې ښوروا کاسې راغلې. په چوتره يو څه د الکين رڼا وه او يوڅه د سپوږمۍ رڼا وه چې د ونو د پاڼو له منځه په چوتره را لوېدلې وه. چې ډوډۍ وخوړل شوه، ټولو لاسونه پورته کړل او دُعا يې وکړه. عرب تاجمير ته وويل خدای دی برکت نصيب کړه. دوو مجاهدو د دوی خبرې تاجمير ته ژباړلې. تاجمير دسترخان ټول کړ او لوښي يې هم راواخيستل. دتاجمير زوی بيا چلمچی او کوزړۍ راوړه.
  دا وخت تاجمير زوی ته اشاره وکړه چې چلمچي د ميلمنو مخې ته کيږدي او اوبه واچوي. زلمکي زوی يې اوبه واچولې او بېرته روان شو. تاجمير اکا دا وخت مجاهد ته وويل:
- وروره شيخ صاحب ته ووايه چې موږ د مجاهدو خذمتګار يو، اخلاص درته لرو، الله دی راته ثوابونه نصيب کړي، خدای دې همداسې د يوې جُمعې په شپه قبرراته په نصيب کړي.

مجاهد عرب ته د تاجمير خبره په عربي وويله. عرب ورو خپل زنګانه لاندې ماشينګنه تاجمير ته برابره کړه، هغه لوښي لاسو کې نيولي وو او دسترخان يې تخرګ لاندی کړی و، غوښتل يې لوښي يوسي چې

ورپسې ضربه وشوه. لس- دولس مرمۍ په ملا او اوږه ولګېد او د چوترې غاړې ته پرېوت. عرب شیخ مجاهد ته وخندل ورته ویې ویل:

- د سپین ږیري ارمان مې ور پوره کړ، مبارک!

دا وخت د تاجمیر زوی چې لا یې چلمچي په لاس کې وه دېلار په لیدو پر زمکه پرېوت او منګولې یې په نوجنه چوتره خښې کړې. په هغه سبا مو تاجمیر خاورو ته وسپاره، هم یې یواځینی سیرلی لاړ او هم خپله.

حاجی شهزاده هک حیران شو. بې اختیاره یې لاس پورته شو او په ځټ باندې د ساتور پاتې ټپ باندې یې ګوتې تیرې کړې. د دې کیسې په اورېدو یې خپله کیسه هېره او بیا یې چاته ونه کړه. صادق د استاد مومنیار کیسې ته ځُرت کې و.

(۴۵)

صادق له پېښور او پلوشې له اروپا څخه تر راستنېدو وروسته اتلس کاله کار وکړ. (اتلس کلونه!) په خوله یادیږي. صادق داسې انګېرله چې د کلونو دشمېر په اندازه عمر یې نه دی کړی: پوهنتون پای ته ورسول شو، له ماشومتوب د پوهنتون ترفراغت ټوله کیسه ایله شلو پانوکې ولیکل شي، څلورکاله کلي کې ژوند چې یواځې درې پانو کې لیکل کیدای شي او پنځو دقیقو کې یو چاته ویل کیدای شي، دیارلس کاله(!) پېښور کې مهاجرت چې یواځې څلورو پاڼو کې لیکل کیدای شي او لسو دقیقو کې یو چاته ویل کیدای شي! وروسته له مهاجرت وطن ته راستنېدل اواتلس کاله د ځوانانو د راتلونکې لپاره کار او هلې ځلې چې پنځو پاڼو کې لیکل او لس دقیقو کې ویل کیدای شي! لکه هغه فلم چې ډېر ګړندی له سترګو تېرشي! دا نو ژوند شو؟!

- تېرو اتلس کلونو کې هغه ماشومان چې ښوونځې ته تللي وو، اوس له پوهنتونونو څخه فارغ او په لویه هیله یې بېلابیلو ادارو، سازمانو، شرکتونو او موسسو کې کارونه کول، هرولایت کې پوهنتونونه جوړ و، د همدې کلونو فارغ شویو ځوانانو پکې د راتلونکې نسل روزنه کوله. د وطن سیندونو ته بندونه تړل کېدل، نوي بندرونه جوړېدل او په سیمه ییزو سازمانو کې افغانستان غړیتوب ترلاسه کاو، نوي روغتونونه آباد شول، د حکومت تشکیلاتو، د ولایتونو او ولسوالیو شمېرکې زیاتوالی راغلی و، افغانستان د یوه متمدن قانون لرونکی شوی و، ښوونځیو کې زرګونه ښوونکې په کار ګومارل شوي وو، دفترونه د آی.ټي په وسایلو سمبال شوي وو، ښارونو ته بریښنا رسول شوې وه، هوایي ډګرونه جوړ او پراخ شوي وو... خو په افغانانو د آرام ژوند لورېینه نه وه، ټولې ناولې سترګې د دې ښکلي وطن په لوري را کږې وې. له انګلو- پاک څخه بیا د کشمیر دعوادار شاباز بر آلا وویل: چې ترڅو کشمیر ونه ګټل شي، په کابل کې به هیڅکله سوله نه وي!

کله چې ش.شاباز له (ولایت- لندن) انګلو- پاک ته راستون شو، له هیچا یې پټه نه کړه، ښکاره یې وویل چې کابل به په کرار پاتې نشي! بی. بی. سي. بیا هم نغارې ډنګولې. خلکوپه خپګان او وېره لیدل چې دا اتلس کاله کلیو او ښارونو کې ژوند او د رغاونې کارونه له بمباریو، چاودنو، دشپې له چاپو، بندي کولو،

سر پرې کولو او سختې ويرې سره يو ځای و. د انګليس نازولی شازاده(پرنس هري) په الوتکه سپورشو او څومره يې چې وس وشو، بمونه يې وغورځول. کله يې چې هلمند کې وروستی بم غورځاو دشنوچشمکو له شا يې پورته شويو دوړو او په بل مخ اړول شوي کلي کتل، داسې يې و انګيرله چې د ملالۍ او ايوب خان کسات يې واخيست او بېرته ولايت- لندن ته ستون شو. انګرېزشازاده هنری چارلزاليزابت ديويد خپل واده کې يوسل او څلوېښت ميليون ډالره لګښت وکړ، خو له دې واده څخه ورته دميوند او هلمند بمباري لومړيتوب درلود او او ورته خوندور و. کله چې له خپلې لنډکۍ سرې ږيرې سره بيرته ولايت ته ستون شو د انګلو- پاک جنتلمينانو او د اليزابت کورنۍ د روحي آرامتيا احساس وکړ او هغه يې ونازاو.

صادق ته د بغلاني کاکا دزړه خواله، دحاجی شهزاده دڅټ ټپ،د تاجميرغمجنه کيسه او د معارف لپاره خپلې اتلس کلنې خوارۍ هم فلم او په ويښه خوب ليدل ښکاري او د خپل ژوند پېښې ورياديږي:

د دغه ګړندي فلم هغې برخې ته ځير شو چې په تاند ځلميتوب کې له ښارڅخه کلي ته او بيا د ځوانۍ په ورځو کې پېښور ته مهاجر شو. د مهاجرت ناخوالې يې تېرې کړې، د پوليسو، سپيشيل برانچ او کمشنرۍ منتونه او سپکې- سپورې ورپه يادشوې. دا دی اوس يې خپل وطن کې هم په آرام نه پرېږدي او د عزت ژوند ورته نه غواړي. هر ځل هينداره کې خپلې څېرې ته په کتلو سره داسې انګيرې چې د خپل عُمر په اندازه يې ژوند نه دی کړی. د ده د ځوانۍ ژوند کډې او سفرونه وو: له ښار څخه کلي ته، له کلي پېښورته او له پېښور بېرته ښار ته. په سړکونو يې د (هاموی) او (کلسبر)کتارونو ته کتل چې لکه ژيړ غوباړي کتار شوي دي. په هوا کې چينوک، اپاچي او بلک هاک ګرځي چې د وطن آسمان يې بدرنګه کړی دی. په کابل هغو راج چلاو چې سفير ورته له الوتکو څخه وسلې او د آسونو لپاره يې بوساړې غورځولې وې او د کابل خونړی او په وينو ککړ ارګ بيا له يوه لاس څخه بل ته لويدلی و... ډېر ژر هغه وختونه ورياد شول چې يووخت روسی سو۷، سوخوی، می ل ۱۷ هليکوپټر لکه توری غومبسې شاوخوا تاوېدل او په سړکونو يې تي۶۰، مي۳۵ او (پي تي ار۸۰ زغره وال) ګرځېدل. د شوروی پوځ په وړاندې د خلکو وينې په جوش وې، ځوانان سنګرونو ته روان وو، پلوشې د خپلواکۍ غږ اوچت کړی و، بوډاګانو د ولس د سر د سلامتۍ او خير لپاره دُعاوی کولې او اوس دا دی يوځل بيا پردی لښکر له نويو وسلو سره د انګلو- امريکن د نبراسکا د پروژې د تمامولو په نيامت را دانګلي دي. د ولفوويتز ُدکترين په مخ روان دي، سفير ذال د مکر خندا کوي، ستيژ ته يې د لبرال ديموکراسی ډرامه راوړې ده، د براېداس او يونيکال په خيالاتو کې ډوب دی، په جګړو کې ځپل شوي ولس ته رنګارنګ وعدې ورکوي. پلوشې ريښتياويل:

" ...مصيبت هماغه لومړی ځل هم مصيبت دی، خو تکرار يې مسخره ګی او لا لوی مصيبت دی..."

اوس ورپه ياديږي چې دا خبره زموږ د پوهنځی په لومړي ټولګي کې (د افغانستان معاصرتاريخ) سپين سرې او د ذره بينی عينکو لرونکي استاد داکتر ع.ن. کړې وه. ريښتيا يې ويلي وو: تاريخ ډېر سختګير معلم دی، که تاريخ زده نه کړې بيا درباندې راځي، که هېر يې کړې بيا درباندې راځي، چې بيا يې زده نه کړې بيا هم درباندې راځي!

***

هره ورځ له پېښوره کډې را رواني وې. په مهاجرت کې را لوی شوي ځوانان د پلرونو کلاوو ته راستنېدل او شاړې کروندې او پولې يې جوړولې، ميندو ساړه شوي نغري بيا تاوده کړل او نړېدلي پخڅي او بامبوتۍ بېرته جوړېدې. ښارونو کې نړيدلي روغتونونه، کنډر سړکونه، د اوبو زيرمې، د بريښنا مزي او ودانۍ ورغاول شوې. ستومانه ولس د بيا رغاونې په چارو بوخت شو. يوه ودانۍ نه وه، ټول ښارونه او کلي ويجاړ وو، ټولو جوړول غوښتل. وطن ستړی و، خو د ژوند کاروان ايسار نه و. ښارونه پراخه شول او کلي روښانه شول. ډېرڅه ويجاړ شوي وو، جوړېدل يې غوښتل، خو ځينی بېرته ورانېدل هم. د رغاونې د چارو ترڅنګ؛ ولس د چاودنو، بمباريو، بمونو او بوشکو د انفجار له بوږنوونکو خبرونو سره سره ژوند او سولې ته هيله لرله. صادق او پلوشې هم د ستړيا احساس ونه کړ.

تاريخ مو ښه نه و لوستی نوځکه بيا را وګرځېد!

لويه لوبه روانه وه. لويې لوبې لکه خبيثه ريښه هر ځل نوي تېغني وهلې، موږ ته يې پای نه و څرګند: يوځل بيا سفيرانو هوکړه ليکونو ته ملا وتړله. کله شرق هوټل او کله شيراتون کې لوی لوی ديګونه بار شول او د پيسو بوجۍ وويشل شوې. (شيراتون) په (بُن) چليپا وکښله. مُفسد او متفرق نظام د کرکې وږ ګرځېدلی و، د بُن د تړون پر کاغذ ليکلي کرښې ړنګې او پر ځای يې شيراتون کې نوی تړون وليکل شو. دا وخت صادق و منله چې د(خُشکه بانکا) رحيم بيګ په ټولو خبرو کې همدا يوه خبره ريښتيا شوه: (...نور د جنګونو دوران تېرشو، د تړونونو دوران راغی!).

دوه کاله سفيرانو د شېراتون تړون ګرځاو، راګرځاو چې د کابل ارګ کې بيا تخت په بل مخ واوښت. د تصادفاتو، پېښو او معجزو وطن کې د دوحې دشيراتون هنګامې خلک الوتکوپسې ځوړند کړل، خلکو يو ځل بيا د کورونو اسبابونه راکښل او په سړکونو يې په نيمه بيه پلورل. لکه په کلي چې سيلاو راشي او خلک کورونه پريږدي او تښتي. مشر او کشر ټول وتښتېدل. په ښارونو کې د ښځو اونجونو رنګونه له ويرې الوتي وو او ژرژر يې دجامو له صندقونو بړُقعې او لوی ټيکري راکښل، بولدک کې لا دڅلور سوه ځوانانو جنازې خاورو ته نه وې سپارل شوې او د لشکرګاه پرسړکونو مړي پراته وو چې کابل کې درې رنګه بيرغ راکوزشو. سفيربشپړ امنيت غوښت. نوې پروژې (امنيت) غواړي، د سفير په فکر : د پروژو لپاره امنيت بايد د هديرې امنيت وي!

اتلس کاله مخکې چې صادق له پېښور څخه راستون شو تر نن پورې نوي حکومت مات اوګوډ شل کاله عمر وکړ، آخر يې د شيراتون په تړون سره سر وخوړ. ده ته ورياد شول چې له پېښور څخه د راستنېدو په مهال د ده سر او ږيره کې يې يو يو ډکې سپين و، دا دی اوس يې ږيره له نيمايي زياته سپينه شوې ده. اوس يې پلرني کورکې هغه خوشحالي نشته چې ديرش کاله مخکې وه. د حاجی عبدالخالق جومات شته، خو شاوخوا هغه همزولي نشته چې صادق سره به يو ځای پوهنتون ته تلل. د ده په اوږه د پلار پياوړی لاس نشته چې قوت ورکړي، مور ډېره زهيره شوې ده، خور طب لوستی دی، خو اوس له کار څخه را ګرځول شوې ده...

تاریخ مو ښه نه و لوستی، نوځکه بیا را وګرځېد! ملي اردو یو ځل بیا دړې- وړې شوه. نظام سقوط شو. دبغلاني کاکا زوی ملی اردو کې دنده پرېښوده، کور ته راغلی او صادق سره د زړه خواله کوي. دصادق خواری او هلې ځلې ستایي، خو د شلو کلونو دخواریو سقوط ته خپه دی. صادق ته ډاډ ورکوي:

صادق هینداره کې خپلې څېرې ته وکتل. یوځل بیا یې داسې وانګېرله چې د خپل عمرد کلونو په اندازه یې ژوند نه دی کړی. ژوند ګړندی فلم و ژر ژر تېرشو. قدوس ورپه یاد شو چې له غرو اوسمندرونو پنا شو، علي ورياد شو، ناصر او دهغه لیکلې لندۍ ورپه یاد شوې، بازګل ورپه یاد شو چې دبهلول دانا او د هغه د کند او کچکول کیسې او د ډیپلوماسي نکل یې کاو. بازګل د توران او موران د وخت د سفیر مکر او د هغه یوه لستوڼي کې دشکوڼ غشی او بل کې پستې بنګې او د ډوډۍ پرمیز باندې یې د پټې خولې ډیپلوماسي ورياده شوه. دانا بهلول د دغه مکار او په خپلو ګټو مین سفیر ډیپلوماسي ته وړ ځواب ورکړ او هغه یې په تراټ وځغلاو. صادق ته بیوزله عبدالوکیل ورپه یاد شو چې ورور یې وسله والو په نیمه شپه کې ویشتی و. بیا د ځوانیمرګ قبر او دهغه سپین سرې مور ورپه يادشوه... په دې سره یې د سفیرانو ناولې ډیپلوماسی ته غوسه زیاته شوه، هغه چې اصلی ټکی یې (دکټوساتل) دي. پروفیسور د سفیر او ډیپلوماسی په تعریف کې (د کټو ساتل) ویلی و او دا ټکی یې په تخته باندې اندرلاین کړی و.

صادق د تېرو شلو کلونو مخکې خیالونو او ځړتونو څخه رابهر شو. د پلوشې دا خبره وریاده شوه: ژوند پېښې او معجزې لري. اوس دا دی د شیراتون پېښه د سفیر له لستوڼي راووته. یوه لستوڼي کې بُن بل کې شیراتون. دا وطن کله په یو ترون سم نیمایي شي، په بل بیا بفرستیت شي، کله په بل ترون د پنځوسو هیوادو لښکر غوبل پکې جوړ کړي او بیا په بل ترون تپه تیاره شي...

بی. بی. سی. بیا هم لګیا وه او د تېښتې کیسې یې کولې تلویزیونو دهغې لوېي- تورې الوتکې عکسونه ښودل چې له وزره لاندې یې یو ځوان او بیا ورپسې بل ځوان په زمکه راولویږي. الوتکه وار په وار لیرې او د لوړو غرونو له څوکو څخه ډېره اوچتيږي چې له سمندرونو واوړي. دلته د هوايي ډګر د ځغاستې پر کربښه هغې ته د ختلو ډېر ارمانجن سرګردان پاتې دي، تر ځنده ورپسې ګوري.

(۴۶)

تاریخ مو ښه نه و لوستی، نوځکه بیا را وګرځېد!

د نړۍ سراسر کې خلک د تلویزیونونو په سکرین باندې هغې الوتکې ته حیران دي چې خلکو ځانونه ورپورې ځړولي دي او الوتکه وار په وار پورته کيږي، یو ځل یو او بل ځل دوهم ورلاندې ښکته د زمکې په لورراخوشي شي او سا یې په هوا کې وخيژي!

له دې پېښې دوه کاله مخکې صادق او پلوشې د نورو ټولو سیمو ښوونځیو ته مرسته او وسایل لیږلي وو، خو تر ټولو لرې ولایت، نیمروز پاتې و. نیمروز ته د نجونو د ښوونځیو لپاره کتابونه، کتابچې، قلمونه او د میزونو، چوکیو، دښوونکو لپاره درې میاشتنی ګُمکی معاش او د ودانیو د بشپړلو لپاره نغدي مرسته یې

چمتو کړې وه، غوښتل یې نیمروز ته یې ورسوي، خو رسولو ته یې حیران وو. دوی ژمنه کړې وه چې معارف ته خدمت اصلي کار او ریښتیانی جهاد دی. معارف په کتاب، قلم او کتابچه چلیږي، وړی ښوونکی یې نشي چلولای، ښوونکی باید ډوډۍ ولري. نو دوی وپتېیله چې شوراکې د نیمروز یازرنج دخلکو کوم وکیل ومومي او مرسته ورڅخه وغواړي.

په دې ورځ چې نړیوالو الوتکي پورې د ځوړندو ځوانانو ننداره کوله، صادق ته وریاد شول چې له نن څخه دوه کاله مخکې اینجنیرسیف الدین ده ته په رموز کې یو څه ویلی و، هغه څه و چې هغه وخت یې په مانا نه و پوهېدلی!؟

په حافظه یې زورواچاو وریاد شول: دوه کاله مخکې چې ده او پلوشې درې ورځې شوراته تګ- راتګ کاو چې د نیمروز د وکیل په مرسته د نیمروز معارف ته مرسته ورسوي، خو د نیمروز یو وکیل یې هم ونشو لیدلای. یوه ورځ خبر شول چې دوو کاندید وزیرانو وکیلانو ته د نوي ښار د مُسلم کوڅې ته نږدې (هرات رستورانت) کې میلمستیا کړې ده. دغې مېلمستیا ته د نیمروز وکیل هم بلل شوی دی، دواړه ورغلل. ور یاد شول چې هرات رستوران په ټول نوي ښار او ټول کابل کې نامتو دی. څلور ډوله کبابونه، قابلي، سوپ، آش او چاینکي یې نوم لري. د زعفراني چای صفت یې هم خلکو اورېدلی و. د هرات رستورانت مخه د وکیلانو وسله والوساتونکو نیولی وه، څوک یې نه پرېښودل، سوالګر یې ځغلول او لاره باندې تېرېدونکو خلکو ته یې هم برندې برندې کتل. صادق یو آشنا وموند. هغه دحقوقو د پوهنځی یو فارغ و چې له دوی څخه دوه کاله وروسته و. صادق هغه سره د پوهنتون دوره کې ډېره مرسته کړې وه، د نوټ څو کتابچې او یو څو د حقوقي مسایلو کتابونه او یوه انګلیسي ډکشنري یې سوغات ورکړي وو. نوم یې قدیر جان و. قدیر جان اوس د نیمروز یو وکیل سره (حقوقی مشاور) دی او د میاشتې څلوېښت زره افغانی معاش لري. وکیل صاحب ته حقوقی مسایل ورښیي، کلیزه اوکمپوټر ورزده کوي او د کابل ښار بېلابیلو سیمو کې یې بلدوي. قدیرجان اوس د وکیل صاحب ښی لاس دی، چې وکیل صاحب پرته د قدیرجان له لارښوونې او مشورې یوه خبره هم نشي کولای. دا د صادق او پلوشې طالع وې چې یو زورور آشنایي وموند چې د وکیل صاحب ښی لاس دی(!). دواړه ډېر خوشحاله شول. وکیل صاحب د جهاد په کلونو کې د(جمعیت) تنظیم کې قوماندان او بیا د اسلامي دولت پر مهال، (حوزه غرب) کې لوی چارواکی و، کله چې اسلامي امارت اسلامی دولت چپه کړ، وکیل صاحب د حوزه غرب امیرصاحب سره بېرته ایران ته وتښتېد، کله چې لومړی بُن دایرشو اود بُن پریکړو سره سم؛ نوی حکومت جوړ شو، وکیل صاحب له ایرانه راغی، له هرات، ترفراه او نیمروز پورې د رسوخ خاوند او بیا ورپسې (وکیل) شو، دا دی نن هرات رستورانت ته کاندید وزیرانو را مېلمه کړی دی.

صادق عجیبه سایکالوجیکي ځانګړنه لري، یوځل چې ځُرت کې ډوب شي، یو فلم یې دسترګو له مخې تیریږي، کټ مټ ریښتیانی فلم! وریاد شول چې له نن څخه دوه کاله مخکې دهرات رستورانت مخه کې قدیرجان دوی ته ویلی و چې په داسې وختونو کې هیڅوک هم وکیل صاحب په آسانه نشي لیدلای. ښه ورپه یاد شول:

قدیر جان په خجالتي ځېره صادق ته ویل چې مېلمستیا د ورځې یوولس بجې پیل شوې او د مازیګر تر څلورو دوام کوي. تر هغه وخته به موږ په یو بل رستورانت کې ډوډۍ وخورو او انتظار به وکړو.

چاره نه وه. صادق او پلوشې د وکیل صاحب د مشاور خبره ومنله او د هرات رستورانت څخه لږ وړاندې یوبل هوټل کې کېناستل. له هغه ځایه د هرات رستورانت دروازه او لویه لیکلې دړه له ورایه ښکارېده، د وسله والو باډیګارډانو یو غوبل وو. ډله ډله ګرځېدل. دوی د غرمې ډوډۍ راوغوښتله. سترې ستومانه وو او په دې سوچ کې وو چې د نیمروز ښوونځیو ته په څه ډول نغده مرسته او وسایل واستوي. دې وخت کې به کله قدیرجان د پوهنتون د وخت کیسه راواخیسته او له صادق به یې مننه وکړه چې څومره مرستې یې ورسره کړې وې، کله به یې پلوشې ته په ډېردرناوي او ادب د خپلو بوختیاوو کیسه کوله او هر شیبه یې تازه چای راغوښت او هڅه یې کوله چې صادق او پلوشه تر څلورو بجو ستومانه نشي. قدیرجان د صادق او پلوشې له خیریه چارو ډېره مننه وکړه او ډاډ یې ورکړ چې ان شاالله افغانستان کې به د دوی په هڅو یو بیدار او تعلیم یافته نسل وروزل شي.

دوه بجې شوی، صادق د حاجی یعقوب جومات کې د ماسپښین لمونځ وکړ بېرته رستورانت ته راغی، پلوشه ډېره ستومانه او د انتظار شیبو یې زړه ورتنګ کړی و. درې بجې قدیر جان ته د وکیل صاحب زنګ راغی، په بیړه پاڅېد او هرات رستورانت ته ورغی. نیم ساعت وروسته بېرته راستون شو. صادق ورڅخه وپوښتل وکیل صاحب څه ویل او کله راوځي چې موږ ورسره خبره وکړو. قدیرجان وویل:

وکیل صاحب زه وروغوښتم، کاندید وزیرانو هر وکیل ته لس لس زره ډالره سوغات ورکړی چې شوراکې رایه واخلي، وکیل صاحب د ډالرو په حساب نه پوهېد او شک کې و چې کوم نوټ بدل نه وي، زه یې وروغوښتم پیسې مې ورته وشمېرلې او هر لوټ مې جلا جلا چک کړ بدل نه و. پوره څلور بجې راوځي زه به ستاسې موضوع ورسره یاده کړم. صادق او پلوشې یوبل ته په خپګان او ناهیلی وکتل، لکه د وطن د بدمرغۍ د ختمولو ضمانت چې همدوی کړی وي، خو لار ورته نشي موندلای.

پوره څلور بجې قدیرجان ته بیا د وکیل صاحب زنګ راغی. په منډه ور ووت. هرات رستورانت څخه یوه ډله وسله وال او باډیګاردان مخکې او یو څو وکیلان ورپسې د رستورانت مخی ته ولاړو تورو موټروته وختل. قدیرجان ونشو کولای چې وکیل صاحب سره خبره وکړي او د پلوشې او صادق دملاقات وخت واخلي. ټول وکیلان په بیړه وو او یوه شیبه کې تور موټر لکه مرمۍ روان شول، ورپسې د باډیګاردانو یو اوږد کتار او لاخره د سوالګرو ډله چې څو ګامونه تش لاسونه ورپسې وځغلېدل، خو تر پلوشې او صادق بتر ناهیلي شول. وکیل صاحبان دسترګو په رپ کې پنا شول او تور موټر یې په هر سړک او څلورلارو لکه تورلړمان چې لکۍ په سر واړوي ګړندي ځغلیدل.

پلوشه او صادق حیران وو. قدیرجان دوی ته وویل :

- تاسو مه خپه کیږئ. وکیل صاحب سره کتل ډېر ستونزمن کار دی، خو زه همدا اوس روانېږم، ماښام به د وکیل صاحب دمیلمنو خونه کې ورسره یم او تاسو ته به د کتنې وخت ونیسم.

له دې خبرې سره يې خدای پاماني وکړه او خپل موټر کې روان شو. صادق او پلوشه هم وکيل صاحب سره د کتنې په تمه ووتل.

ماښام قديرجان په ډېره خوشحالی او وياړ صادق ته تيلفون وکړ او ورته ويې ويل چې سبا لس بجې به شوراته راشي او وکيل صاحب سره د ملاقات وخت يې نيولی دی، خو پلوشه خور دې نه راځي چې ډېره ستومانه ده او د شورا مخې ته به رسېدل او له دروازې تېرېدل او هلته د شورا د ملاقاتونو سالون کی انتظار به ورته ډير ستونزمن وي.

صادق ورته تيلفون کې وويل: قديرجانه کور دې ودان. زه به يواځې راشم.

په هغه سبا صادق د ګڼو خلکو منځ کې د شورا وره ته ورلنډ و چې قديرجان د ملاقات د اجازې يو ټوټه کاغذ(پارچه) د دروازې ساتونکو ته وښوده او صادق وکولای شول چې د وکيل صاحب حضور ته ورشي. ګڼ شمېرخلک د خپلو سيمو د ستونزو دهواري په موخه راغلي وو، خو شورا ته ننوتل نا ممکن و. صادق د انتظار سالون کې کېناست، درې تنه نور نيمرزويان هم ناست وو. کله چې وکيل صاحب له خپلې نوې لونګی او ځلنده بوټانو او چپن سره د ملاقات سالون ته راغی، لومړی وار د صادق و. وکيل صاحب سره دوه تيلفونونه وو، پرله پسې زنګونه ورته راتلل. صادق ته يې د خبرو اشاره وکړه:

- څه موشکل لری وروره!

صادق ځان وروپېژاند او د نيمروز ښوونځيو سره يې دمرستې خبره ورته وکړه. وکيل صاحب ورڅخه وپوښتل:

- څه ډول مرسته؟
- وکيل صاحب، موږ هلته زده کوونکو ته کتابونه، کتابچې او قلمونه وورووړو او ښوونکو ته نغدي مرسته رسوو او يو څه لګښت د ښوونځيو د ودانيو لپاره تر سره کوو.

وکيل بيا مخ صادق ته واړاو:

- ماليم صاحب، تا ويل نغده مرسته هم ده؟
هو کيدای شي، بيوزلو زده کوونکو سره مرسته وکړو او د ښوونکو درې درې مياشتې معاش ورکړو.

وکيل صاحب ته خبره مهمه ښکاره شوه، تيلفونونه يې لرې کړل، چُرت کې شو. لږ شيبه وروسته يې وويل :

- له نيمروز سره ګُمکونه او پروژې ماسره تعلُق لري. زه منحيث وکيل بايد دا چاره سمبال کړم. تاسې بايد دا پروژه ماته وسپارئ.

نه صیب، دا پروژه نه ده، ډېره کوچنۍ مرسته ده او مرسته کوونکي خلک زموږ ټول کار ځاري. موږ کوم لوی دونر او کومه موسسه نه لرو. فقط زده کوونکو او ښوونکو سره د خپل وس سره سم ناچیزه مرسته کوو.

د وکیل صاحب تندی تریو شو، قدیرجان ته یې مخ واړاو:

مشاور صاحب! د اینجنیرصاحب سیف الدین نومره درکوم ته خو هغه پېژني، بګرام کې امریکائیانو سره کار کوي. کله چې موږ هر ځل نیمروز ته ځو، همدی راته الوتکه برابروي او هلته نیمروز کې هم د امریکائیانو بېز کې غاوره سړی دی او ټول یې پېژني. دا مالیم صاحب به وروپېژني چې کتابونه یوسي.

قدیرجان خوشحاله شو، (ښه) یې وویل.

صادق حیران و چې اینجنیر سیف الدین به څوک وي، چې د الوتکې واک لري او بګرام کې د امریکائیانو اډې او نیمروز کې یې بیز سره اړیکې دي؟

وکیل صاحب د نورو موکلینو د راغوښتلو امر وکړ. قدیرجان صادق ته وویل:

- ته خپه کیږه مه، زه به اینجنیرصاحب سره خبره وکړم، وخت به ورسره ونیسم بیا به تاسو ته تیلفون وکړم.

دوه ورځې وروسته کله چې پلوشې او صادق د بامیان دمعارف استازیو سره وکتل او دهغه ولایت د مرستو د ډیر ښه رسولو او ویشلو ډاډ یې ترلاسه کړی و، د بامیان والي دوی ته د منني لیک ورکړ. پلوشه او صادق د بامیان له خلکو او والي ډېر خوښ شول، په همدې خوشحالي کې د قدیر جان زنګ راغی. د صادق خوشحالي نوره هم زیاته شوه. کله یې چې تیلفون (اوکې) کړ غږ یې اوچت کړ چې پلوشه یې هم واوري او خوشحاله شي. قدیرجان ورته وویل:

همدا نن ماښام د وزیراکبرخان مېنې دیارلسم سړک ته راشه، اینجنیزسیف الدین خپل کور کې دی، ماوتا به ورسره وګورو، خو خورکې پلوشه دې نه راځي. صادق ومنله او د خپل ورتګ ډاډ یې ورکړ. پلوشې خبرې اورېدې څه یې ونه ویل.

سم له ماښامه چې څراغونه ځلېدل صادق وزیراکبرخان مېنه کې ښودل شوي سړک ته ځان ورساو. کتل یې چې قدیرجان ورته ولاړ و. قدیرجان هماغسې مینه ناک و، لکه دیرش کاله مخکې چې د محصلي په مهال مینه ناک او ریښتنی و. هغه وخت یې هم صادق ته اخلاص درلود او اوس یې هم ورسره ډېره مرسته وکړه. کله چې وړاندې ورغی، هغه ورته وخندل او ستړی مه شی یې ورته وویله. مخامخ یې یو د لوړو سمنټي دیوالو لرونکی کور وروښود؛ ورته ویې ویل دا د اینجنیر صاحب سیف الدین کور دی. کورنی یې امریکې کې اوسي، خپله یواځې دی، دوه نارینه او دوه ښځینه یې پخلنځي کې کار کوي. دوه چینایي ځوانې ښځې هم دلته دې کور کې ورسره اوسي، خو نه پوهیږم چې هغوی څوک دي او دلته څه کوي. سیف الدین چی بګرام کې وي، هیڅوک د انګړ دننه نشي تلای، اته ویشت تنه باډیګاردان او محافظین ورته مقرر دي.

صادق کورته وکتل، ښه پریمانه اغزي لرونکی سیمان ورڅخه تاو وو. د وسله والو ساتونکو مورچلې هم له ورایه ښکاریدې. دوی چې دروازی ته ورنږدې شول، یو مخابره والا غوسه ناک ساتونکی مخې ته ورته راغی، هغه قدیر جان څوځله نور هم اینجنیز سره لیدلی و، خو صادق یې نه و لیدلی، نو قدیرجان څخه یې پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟

قدیرجان ورته وویل: زموږ ملګری دی اینجنیز صاحب راغوښتی دی. غوسه ناک ساتونکی مخابره کی خبرې وکړې، شیبه وروسته یې صادق او قدیرجان سره تر پښو تلاشی کړل او انګړ ته ننوتل. انګړ کې شین چمن او د ګلانو بوټي وو، کټ مټ لکه د دوی د پېښور دفتر او لکه د goolden bulding انګړ، خو دا ودانی د سرد خاورې اود (غ) رنګ نه لري، دا ډېره ښایسته ودانی ده، دا د کابل په نقشه جوړه ده. له چمن څخه ورهاخوا د جالیو درې کپسونه وو، یوه کې د ماښام د څراغونو رڼا ته د یو سپي دوه سترګې وځلېدی، په بل کپس کې یو غټ کلنګی چرګ او په دې دریم کې خړ خړ زرکان وو، چې د ماښام تیاره کې مازې ښکارېدل. صادق قدیرجان سره مېلمستون ته ننوت. میلمستون ډېر لُکس او فیشني و، سرې غالی، رنګه څراغونه، د زینو دووه غاړوته ګلدانۍ او ښکلي لوښي...

 نن چې نړۍ الوتکو پورې د زوړندو خلکو منظره ګوري او هک حیران دي، صادق ته د اینجنیر کور او د دوه کلونو مخکې کیسه وریاده شوې ده. د ذهن کامره کې یې د هغه لُکس کور ټوله منظره یو ځل بیا را ژوندۍ شوه.

صادق عجیبه سایکالوجیکی ځانګړنه لري؛ په ویښه خوبونهویني، په خوبونو کې دتاریخ پېښې ویني! ښه ورپه یاد شول چې دوه کاله مخکې کله چې له تلاشي کولو وروسته قدیرجان سره د سیف الدین د وزیراکبرخان میني لُکس او فیشني مېلمستون ته ننوت، هیلي یې ژوندۍ وې او د وطن برخلیک لکه دنن په شان تور نه برېښېد.

صادق اندېښنو په سر اخیستی، ور په یاد شول کله چې د میلمستون په کوچونو کیناستل، په میز میوې او څو بوتلونه پیپسي، انرژی او بلاوبتر ایښي وو. اینجنیر له لوی دهلیز څخه د میلمنو کوټې ته را دننه شو، په هماغه شیبه یې لمبلي و، وېښتان یې لامده وو، را رسېدو سره سم یې د شامپو او مشکین صابون بوی خپورشو. قدیر جان سره یې روغبړ وکړ. بیا یې صادق ته هم لاس ورکړ. دا وخت قدیرجان اینجنیر ته وویل:

اینجنیر صاحب زما د دې ملګري نو م صادق دی. دیرش کاله مخکې ما سره د حقوقو پوهنځي کې آشناشو، خو دوی راڅخه یو کال مخکې وو، ماسره یې هغه وخت ډېره مرسته کړې وه. ماوتا بیا همدوره وو. یادېږی دې؟ دواړو وخندل.

د صادق د حافظې پټې کمرې یو ځل بیا انځورونه روښانه کړل: صادق ته وریاد شول چې سیف الدین یې لا د مظاهرې په ورځ لیدلی و، چې هلکانو (سیفو!، سیفوی بوغمه!) نارې ورته وهلې، غږ یې لکه چرګ چې نوی په آذان راغلی وي، خو اوس سیف الدین ډېر بدل شوی دی. غږ یې لکه د بی. بی. سي.

نطاق او ښیره یې صفا سُتره شوې او دا مخ یې عجب پلاستیکی جراحي کړی دی، پوزه یې هسکه شوې، دوو خواوو ته یې موړې هوارې شوي، اوس داسې نه ښکاری لکه درې پوزې چې ولري. زوی دې لوی شه امریکې چې کوږ. سرې څخه سم ښایسته ځوان جوړوې!

قدیرجان سیف الدین ته د صادق او پلوشې د هلو- ځلو اود معارف د جهاد خبره کوله. دا وخت صادق ته د دیرشو کلونو مخکی سیف الدین وریاد شو: د ده د حافظې کمرې هغه انځور هم روښانه کړ چې سیفو له مرده باد چیغو سره مرده باد ناري وهلې او سوکان یې ایله د هلکانو تر اوږو رسېدل، خندا ورغله، خو ژر یې ځان کابو کړ.

سیف الدین بیا وخندل او قدیر ته یې وویل هو ښه مې یاد دي. عجب وخت و، خو ما پوهنتون له لومړي ټولګي وروسته پرېښود او پلار سره د ایران مشهد ته مهاجر شوم. څه آهو موټر او مالداري مو چې وه هغه مو نیمروز کې وپلورل او مشهد کې مو کور رانیو. موږ له تورن صاحب ا.خان سره جهاد پیل کړ، په بل کال یې د امریکې د فلوریدا د ایالت د (اورلاندو) ښارته مهاجر شوم، خو هغه چندان ځای نه و، د ساحل اوبه به تل په څپو وې، نوځکه د کالفورنیا (نیوادا) ته ولاړم. د کالیفورنیا د سمندر د غاړو اوبه ویرووونکی څپې نه لري، یو څه آرام دی. دجهاد تر پایه او بیا د کابل جنګو کې په همدې نیوادا کې وم، کله چې ناټو افغانستان ته راغله، زه هم د ژباړونکې په توګه ورسره راغلم. څه موده د پلچرخي خواته ورلنډ، د حربي پوهنتون مخامخ د ایساف مرکزي قومنداني کې ژباړونکی او پوځي مشاور وم. وروسته امریکائیانوسره بګرام ته ولاړم او دا دی اوولس کاله شول هلته یم. کال کې یو دوه ځله کالیفورنیا ته ځم خپله کورنی ګورم، خو تر هغه ځایه دلته راباندې وخت ښه تیرېږي. قدیرجان بیا وخندل او ورته ویې ویل:

- ښه دې وکړل ځان دې بیغمه کړی و، موږ خو دلته د چای اوډوډی، کار داوطلبانه، راکټونو او عسکري او لوږې- تندې له لاسه ولاکه د ځواني په عُمر پوه شوي یاستو. ډېرې ترخې ورځې مو تېرې کړی، ورکوه یې جنګ دې ورک شي او نوم یې. اوس دې خدای کراري کړي چې وطن بېرته اباد کړو. دا دی صادق جان د ماشومانو تعلیم سره د مرستې ملا تړلې ده. غواړي د نیمروز معارف ته مرسته واستوي او په خپل لاس یې مستحقو ته ورکړي، نو ځکه تا ته راغلو چې آسانتیا او امکانات ورته برابر کړئ.

سیف الدین صادق ته مخ واړاو:

- ماته پرون وکیل صاحب تیلفون کې دا خبره وکړه، کاشکې دا ټوله پروژه وکیل صاحب ته وسپارئ.
نه اینجنیر صاحب ، دا پروژه نه ده، دا زما او د پلوشې یو ملی تلاش او ارمان دی. غواړو خپله یې ترسره کړو.

سیف الدین چې نیمه پیپسي څښنلې وه،هغه یې کېښوده، صادق څخه یې بیا وپوښتل:

- موږ څه کولای شو؟

- اینجنیرصاحب تاسو صرف نیمروز ته دالوتکو په یو پرواز کې زموږ د وسایلو دلیږد اسانتیا راته برابره کړئ. موږ به یوه اونۍ کې وسایل په ښوونځیو وویشو او ښوونکو ته به درې درې میاشتې معاشونه ورکړو، بېرته به راشو.

اینجنیر حیران شو، پوښتنه یې وکړه:

- نیمروز کې ښوونځی جوړ شوي؟ ښوونکي شته؟ موږ چې بیزته الوتکه کې ځو راته ښکاري چې زرنج اوس ډېر لوی شوی، ودانۍ اوسړکونه پکې ښکاري او د بیز له برجونو ښار کې څراغونه ښکاري. زموږ د وخت نیمروز ډېر بدل شوی. اوس به فکر نه کوم چې آهوان په دښتو کې سرګردان او خلک به یو مړی وچې ډوډۍ پسې لالهاند وي؟

صادق دستي ورته وویل:

- هو، خو د درس او تعلیم کیفیت ډېر ښه نه دی، مرستې او هڅونې ته اړتیا لري، دا مرسته به موږ ورسره وکړو.

اینجنیر ته دا خبره عجیبه وه. صادق ته یې وویل:

نو تاسو څه فکر کوئ، ښوونځي به پاتې شي او چلیږی به؟ تاسو د دوحې د شیراتون له غونډو خبرنه یاست؟

صادق ته ورياد شو چې هغه شپېه هک حیران شوی و، خو د سیف الدین په خبره پوره پوه نشو. سیف الدین ته یې ویلی و:

موږ د مرستې رسولو خبره وکیل صاحب سره وکړه، هغه ستاسو پته راکړه او ویې ویل چې تاسو د نیمروز معارف سره د مرستې لاره کې امکانات راته براولای شئ.

سیف الدین د پیپسي کوتی په سر واړاو یو غوړپ یې ورغخه وکړ، شونډه یې په میز اېښودل شوی کاغذی دسمال باندې پاکه کړه، بیا یې د تمسخُر خندا وکړه ویې ویل:

یره نو وکیل صاحب ته سړی څه ووایی؟ ما خووکیل صاحب ته هم وویل چې څه پښې سپکوه، نغد ډالرونه دې درسره واخله چیرې دوبۍ یا ستامبول کې غټ غټ بلډونګونه واخله، نور ژوند هلته کوه چې د دنیا په مزه پوه شې، زه هم میاشت دوو کې وځم، بېرته کالفورنیا ته ځم.

صادق حیران شو. نن چې خلک الوتوکو پورې زوړند دي، صادق ته ورياده شوه چې د سیف الدین موخه څه وه اودهغې شپې په خبره ایله اوس پوه شو !!

صادق بیا په خپله حافظه زور راوړ او ورياد شول چې کله سیف الدین بېرته کلفورنیا ته دتګ خبره کوله، ده قدیرجان ته وکتل. قدیرجان سیف الدین ته وویل:

- صادق ورور سره به نیمروز ته د معارف د شاګردانو د وسایلو رسولوکې امکانات برابر کړئ، تر دوو میاشتو ډېر وخت دی، دوی به ترهغه وخته بېرته راستانه شوي وي.

سیف الدین ساعت ته وکتل او ژر یې د تلویزیون ریموټ رااوچت کړ چینل یې بدل کړ. د طلوع تلویزیون رابشکاره شو. طلوع کې اریانا سعید تاوېده راتاوېده او بدلې یې ویلې.

له دې سره سم صادق ژر جیب ته لاس کړد یاداشت کتابچه او قلم یې راوکیښ، دځه شي په لیکلو بوخت شو، قدیرجان هم لږ وشرمېد او له تلویزیون څخه یې سترګې په دیوالو لګېدلو منظرو ته واړولې. یوه انځورکې یو تازي ډوله سپی ښکاره کېد، بله یوه کې د سیف الدین عکس و چې چېرته دسمندر ترغاړې یې تورې چشمې په سترګو او مخامخ دې خوا راګوري، دا وخت د اریاناسعید سندره پای ته ورسېده.

سم له دې سره سیف الدین په پارېدلو ولولو وویل: اوس زما د خوښې تورکي سریال پیل کیږي! آرمان چې پرونی یوه برخه یې را څخه تېره شوې وه، له بګرام ناوخته راورسېدم. دا دخیرخانی پدرنالتي کوتل کې داسې رش و چې نیم سات یی ودرولو ، دې خوا چې شهرارا ته راورسیدو کوم معین صاحب په لاره و، ترافیکو شل دقیقې څلورلارې وتړله، چې راغلم په بیړه مې تلویزیون ولګاو سریال تېر و. تاسې به کتلی وي ؟ هغې نجلی د هلک بلنه ومنله ؟

قدیرجان ورته وویل:

- نه ولا اینجنیر صاحب زه لږ سرګردان وم، تلویزیون ته نه وم ناست.

سیف الدین ورته وویل:

- هغه تېره برخه کې خو نجلۍ هلک ته وویل چې پرون یې د سمندر ترغاړې شګو کې خوند ونه کړ، نن شپه مې لُکس هوټل ته بوځه شپه به تېره کړو، ایندقه ځای کې د سریال دا برخه پای ته رسیږي، بله شروع کیږي چې له ماڅخه قضا شوه. آتېره برخه یې ډېره ټراژیډ وه، بوراک خوار په خپلې ډارلینګ څومره خرچه وکړه، آخر ابل پک سره ولاړه بوراک یې پرېښود ههههه !! نه هغه پک او نه آقیم توک او بوراک یو هم خبرنه و چې ښایسته بیهتره دوو نورو سره هم د یارۍ تار لري ههههه ! ګورئ به یې چې د دې پک پلار یې ماما هم وي ههههه !
  په دې ټولو نجونو کې می بیهتره خوښیږي، چې کوم سریال کې یې کار کړی، د هغه په لیدو به نور سریالونه لکه بی وفا، عشق وانتظار، عشق ممنوع،پرنده سحرخیز ټول به هېر کړئ.فاطمه ګل او کودال هم ښه دي، کیوانج او ناظم بیګ زبردست کارګردانان دي. کالیبه په کتو نه ارزي.قدرت سایانجی او ګنج اوغلو هم ښه دي، خو د علی او مکین مزه نشته...

د تلویزیون شورزوږ شو. رنګارنګ بنګړې پکې ونڅېدې، د تُرکی سریال نوم او بیا د نجونو او هلکانو یوه یوه څېره رابښکاره شوه. بیهیترې خندل، اوغلو مرور او چاته برګ و، پک خندل، یوې بلې نجلی له خولې دسګرټ لوګې پوف کول... د سریال د اتلانو انځورونه لرې شول اودا وخت تلویزیون یو اعلان واچاو، یوې نجلی چیغې وهلې:

- لذت ببرید، ازبسته های جدید روشن لذت ببرید! یوې بلې په سندریز غږ وویل: روشن نزدیک شدن. تلویزیون بیا چیغې کړې: لذت ببرېد!

سیف الدین شونډې لاندې و غړومبېد: ورک شئ لا له دومره اعلانو سره! ریموټ یې لاس کې وسریال ته یې بېره وه. دا وخت قدیر جان ورته وویل:

اینجنیر صاحب، کله دې چې امکانات برابر کړل موږ ته وخت وښیه. صادق به خپله دتیلفون نمره درکړي.

سیف الدین یوبل غوړپ پیپسي وځښله او قدیر جان ته یې وویل:

- زه دې برخو کې هیڅ معلومات نه لرم. زما کار ژباړه او د افغانانو له رواج او عاداتو سره د امریکائیانو آشنا کول، امریکائیانو سره د وکیلانو ملاقات او هغوی ته د ځینو اړتیاوو د پوره کولو لار موندل دي. سبا د اونۍ وروستۍ رخصتي پیل کیږي، دوه ورځې وروسته، په دوشنبه به زه بګرام کې یم، خپل معلومات به پوره کړم، د دوشنبې په ماښام چې بېرته راغلم، پایله به درته ووایم. ولا دا به هلته زمو بیز ته په زړه پورې وي چې تاسو ورشئ او ښوونځیو سره مرسته وکړئ. تاسو میوه نوش جان کړئ، زه یو ساعت وروسته میتنګ زوم پلتفورم کی د بګرام شترینګ کمیټي سره مجلس لرم. تاسوبه اوس ولاړ شئ، د دوشنبې په ماښام دغه وخت به راشئ.

له دې سره بېرته تلویزیون ته ځیر شو، بیره یې وه چې اعلان ختم او سریال پیل شي.

(۴۷)

صادق ته ښه وریاد شول چې دوه کاله مخکې ترڅو د سیف الدین د اونۍ وروستۍ رخصتي پای ته رسېده، پلوشې سره یې د ځینو ولسوالیو ښوونځی مونیتورنګ کړل. د دوشنبې په ماښام چې څراغونه ځلېدل د وزیراکبرخان هماغه ښودل شوي سړک ته یې ځان ورساو. کتل یې چې قدیرجان ورته ولاړ و. قدیرجان بیا هم هماغسې مینه ناک و، لکه دیرش کاله مخکې چې د محصلي په مهال مینه ناک او ریښتنی و. هغه وخت یې هم صادق ته اخلاص درلود او اوس یې هم ورسره ډېره مرسته وکړه. کله چې وړاندې ورغی، هغه ورته وخندل او ستړی مه شی یې ورته وویله. دواړه مخامخ د سیف الدین د لوړو سمنټي دیوالو لرونکي کور خواته روان شول. کله چې دروازې ته ورنږدې شول، یو مخابره والا غوسه ناک ساتونکی مخې ته ورته راغی، دوی یې وپېژندل، خو بیا یې هم د کوردننه مخابره کې خبرې وکړې. له هغې خوا سیف الدین د ورتګ اجازه ورکړه. وسله وال ساتونکي دواړه تلاشي کړل او بیا هم هماغه مېلسمتون ته ورغلل چې تېره اونۍ یې سیف الدین هلته کتلی و. سیف الدین مخامخ کوچ باندې ناست و او ټلویزیون یې کوت چې دوی ورننوتل. دوی ته یې ستړی مه شی وویله او کیناستل. اینجنیر سیف الدین تلویزیون غلی کړ او د پخلنځي خذمتګارې ته یې غږ وکړ.

دا وخت یوې څوربې میرمنې چې برګ ټیکري یې په سر و، پیته پوزه او چوغې سترګې یې وې، پتنوس کې څو انرژي او پیپسي را وړل، ورسره یوځای له پخلنځي څخه د کباب شوې غوښې او قابلی بوی تر سوږموشو. ورپسې یوې بلې په عُمر پخې مېرمنې له میوو ډک پتنوس راوړ او د دوی مخې ته

یې کېښودل. دا وخت سیف الدین صادق ته وویل: دا مو د کور خدمتګاراني دي، پخلی کوي، د ورځې د زرکانو او کلنګی چرګ ساتنه کوي، دانه ورکوي، د سپي پاکټي خوراکه له بګرام څخه زه راوړم، هغه دلته دکابل بازارو کې نشته، یو پاکټ دوه ویشت دالره بیه لري، د ورځې درې پاکټه نوش جان کوي.

دا ښځې پخلنځي کې ښه کار کوي، خو چرګ ورڅخه خوار شو، دغو ورځو کې یې ښکې ځوړندې غوندې دي. د کوټو صفایي کې هم تکړه دي. کورونه یې برچې کې دي. تر ماخُستن دلته پخلنځي کې کار کوي، دا وخت یې چې کار پای ته ورسیږي، موټر کی یې کورونوته استوم، ډیره لار ده؛ ده افغانانو کې رش وي، بیا له نواباد او دهمزنګ او له دربیمې کارتې تیریږي ایله برچې ته ورسیږي، نو سهار بیا لږ وروسته ، لس لس نیمې بجې چې زه له خوبه راویښ شم،را رسیږي. دوه نارینه کاریګر مې هم د برچی دي، دوی لسو ورځو کې یوځل رخصت لري او کورته ځي.

دا وخت کله چې خذمتګاره وتله صادق د دروازې پرانیستو سره سم، یوه چینایی تکه سپینه پېغله ولیده چې له دهلیز څخه تېرېده. قدیر جان لږ وشرمېد، ارمان یې وکړ چې کاشکې صادق نه وای لیدلې، خو صادق لاهم د مېلمستون له کیسو خبر نه و. پرته له وکیل صاحب او قدیرجان، محافظینو او دپخلنځي له کاروکوونکو نور هیڅوک د ده له دغو دوو چینایی میلمنو خبر نه وو.

دا وخت قدیرجان ژر پتنوس رامخې ته کړ چې د صادق سترګې له دهلیز راواړوي. له دې سره سم خذمتګارې ور بېرته پورې کړ او د قدیرجان زړه هم ډاډه شو، خو سیف الدین پوه نشو چې صادق د ده تکه سپینه میلمنه چې لمن یې ایله د ورنو تر پورته برخې رسیدلې وه او سپینې پښې او متې یې لکه تازه- تنکی پښی لوخې وې ولیدله. قدیرجان د سیف الدین په بیعقلی ښه خبر و. د محصلی له وخته یې (سیفوی بوغمه یي) پېژاند، خو څه وکړي اوس د وکیل صاحب په پار د سیف الدین ټول رازونه ساتي. څلوېښت زره تنخا ډېرې پیسې دي او د وکیل صاحب حقوقي مشاوریت داسې دی لکه ماشوم ته چې خبرې ورزده کوی!!

د صادق ټول سوچ د نیمروز زده کوونکو او ښوونځیو سره و. حیران و چې د وطن د ماشومانو دتعلیم په خاطر څومره درګاه په درګا ګرځي، له پلوشې سره د خلکو احسان اومنتونه مني او دواړه ستومانه دي. له اینجنیر یې د خبرو اجازه وغوښته، هغه د لاس په اشاره اجازه ورکړه:

- اینجنیر صاحب زموږ وسایل چمتو دي، زه د هلکانوښوونځیواو پلوشه د نجونو ښوونځیو ته ځو. زموږ وسایل او ښوونکو سره نغدي مرسته ښه پوره زیاته ده. کندهار، زابل او هلمند کې امنیت اوښوونځي نشته، غواړو د هغوی برخه هم هرات او نیمروز ته ورسوو. هلمند کې وکیل جبارقهرمان د هر ډول مرستو ژمنه کړی وه، خو هغه ووژل شو، نور څوک راته امکانات نه برابروي. دا د نیمروز د معارف چانس دی چې دکندهار، هلمند او زابل برخه پوره اندازه کتابونه، کتابچې او قلمونه ورته رسیدلای شي. ممکن ښوونکو ته هم شپږشپږ میاشتې تنخا ورکړو. هلته به موږ ان شاالله دوه اونیو کی مرستې ورسوو او بیرته به کابل ته راځو.

سیف الدین لکه کومې ټوکې ته چې غوږ نیولی وي، وخندل:

مالیم صاحب، دا موضوع مې بګرام کې یاده کړه. د نیمروز حال داسې نه دی چې ښوونځې دې روغ پاتې شي. امریکائیان وځي، د نیمروز بېز پرېږدي، نور نو الوتکې هم نه ورځي. له هغې ورځې چې ولسمشر تورن صاحب د برېښنا له وزارت تبدیل کړ، او د وکیل صاحب له مشورې پرته یې د کمالخان بند شروع کړ، د نیمروز امنیت ورځ ترېلې بدتر کیږي. امیرصاحب لا مخکې د سلما د بند جوړلو باندې هم خوښ نه و. تاسې به ونشئ کولای نیمروز ته ولاړ شئ. د افغانستان له حکومت څخه امریکائیان هم خوابدې دي، څو ځله یې ورته وویل چې د کورنیو چارو او دفاع وزارت معینیتو کې باید یو- دوه پېغلې مقررې شي، خو تراوسه ولسمشر دا کار نه دی کړی. وکیل صاحب هم ورڅخه خوابدی دی، ولسمشر ټول پام اوبو او د کمالخان بند ته اړولی، خو خدای خبر که ترسره یې کړي. دا درې ورځې مخکې هم د کمالخان د بند اووه اینجنیران ووژل شول. حکومتي خلک له دلارام تر زرنج تګ راتګ نهشي کولای. مخ په فراه او هرات هم حالات خرابیږي...

صادق اندېښنه کې شو، معارف ته د خدمت تمه یې وشلیده. د زماني نادودو ته حیران و. پېښور کې بیګ وریاد شو چې ټوله نړۍ اوبو نیولی وه، خو د بیګ تر زنګنو وې، دلته وطن وینو کې ډوب دی، هره ورځ ځوانان شهیدانیږي، کورونه بمباري کیږي، شپنیو تلاشیو د کلیوالو ژوند ور زهر کړی، په کلیو د بمونو مور وغورځول شوه، خو سیفوی بوغمه او وکیل صاحب رنګه ځراغونو لاندې په سرو غالیو فرش کورکې د لوی تلویزیون مخې ته ناست دی اود میوو او پیپسیو پتنوسونه ورته ډک ایښي، خذمتګارې ورته ښکته پورته ګرځي...

په بېغیرتو یې لعنت ووایه.

دا وخت قدیر جان اصلی خبرې ته راغی او سیف الدین ته یې وویل:

- اینجنیرصاحب، صادق جان یو عالی پلان لري، د نیمروز د غریب ولس بچیانو ته یې کتابونه، کتابچې، قلمونه او ښوونکو ته یې د څو میاشتو معاش برابر کړی، غواړي ستا په مرسته یې هلته ورسوي. وکیل صاحب چې تاسو ته تیلفون کړی و او زه یې له صادق جانه سره دلته راواستولم د همدې لپاره.

سیف الدین صادق ته ځیر شو. صادق نه و خبر چې دا مهال د وزیراکبرخان ډېرو کورونو کې څه تیریږي؟ په دې کیسو یوائې هغوی خبر دي چې وکیلانو او ژباړونکو ټامیانو سره خبرو کې شریک وي.

صادق چې د سیفو ناګاري ته وکتل، داسې یې و انګېرله چې (اینجنیرسیفو) د ده دتېرې اونۍ خبرې او د دوی نیت بیخي هېر کړی دی، نو کیسه یې یوځل بیا ورته له پیل څخه را شروع کړه:

انیجنیر صاحب اوس خو پخواني آشنیان وختو، ستا په لیدو ډېر خوشحاله شوم. یو ځل بیا د پوهنتون دوره را یاده شوه. شکر چې جوړ او روغ مې ولیدې. دېرش کاله ډېر وخت دی. زه هم پېښور کې مهاجر وم، خو اتلس کاله مخکې را ستون شوم، معارف ته کار مو ریښتیانی جهاد وباله او د ښوونځیو جوړولو او له

درس او تعلیم پاتې ماشومانو، پېغلو او ځوانانو ته مو کار پیل کړ. نیمروز یو لرې پروت ولایت دی، معارف یې ډېر وروسته دی، غواړو مرسته ورسره وکړو.

سیف الدین ته خندا ورغله:

سیف الدین اوس د محصلي د وخت نوی په آذان راغلی چرګوړی نه و، هغه اوس د روان سیاست په ټولو تارونو خبر و. د صادق په خبرو بیا خندا ورغله ورته ویې ویل:

- صادق جانه ته خو خبر یې چې له خیره سره دسولې خبرې روانې دي. زموږ بیزونه او پوستې له ولایتونو را ټولیږي، ممکن نور نیمروز ته ډېر پروازونه ونه لرو، یا به هیڅ پرواز ونه لرو. هسې خوارئ مه کوئ. ځان ستومانه کول مو ګټه نه کوي. دوحه کې خبرې وروستۍ شوي، کیدای شي لنډ وخت کې هرڅه بدل شي.

صادق ورته وویل:

- دا خو به ډیر ښه شي چې د سولې خبرې بریالی شي، موږ به په سوله کې نور هم زیات کار وکولای شو.

خو د اینجیرځواب حیران کړ، هغه ورته رټ وویل:

- نه خو خبره بل ډول ده. مالیم صاحب! تاسې به ونشئ کولای دې حالت کې مرسته نیمروز ته ورسوئ. لرې سیمو او په تیره سرحدي ولایتو کې حالت بدلیږي. د ګوانتانامو زندانیان راوستل شول، د پلچرخي بندیان هم ټول خوشې کیږي، زه بېرته کالیفورنیا ته روان یم او وکیل صاحب ته مې سلا ورکړه چې تورکیې ته ولاړشي...

صادق ورته وویل:

هو موږ هم اوریدلي چې د سولې هیئتونه ګرځي، هیلې مو زیاتې شوي دي، دوحه کې خبرې روانې دي، عبدالله عبدالله هم هلته دی. او ریښتیا تاسو خو بګرام کې له هرڅه خبریږئ، حالات په کومه روان دي او دوحه کې څه تیریږي؟

سیف الدین یوه منه وریپورته کړه او د میوې پتنوس یې د صادق مخې ته ورنږدې کړ، ویې ویل:

زه تېره اونۍ همالته شیراتون کې وم. دوحه کې له هرڅه خبر یم. هلته د امریکې تر ټولو لویې نظامی اډې دي، ټوله لویدیزه اسیا ورڅخه څاري. خلیج یې هم له همغه ځایه تر سترګو لاندې دی. د افغانستان د جمهوري حکومت مخالفو ته یې هم هلته دفتر ورکړی دی. په قطر کې د (العدیر) اډه کې لس زره امریکایي عسکر، سلګونه کلس برو او هاموی ګاډي او لسګونه جنګي او ترانسپورټي نظامي الوتکې دي، په امارت کې د(الظفرة) اډه کی ۳۸۰۰امریکایي عسکر میشت دي چې ډېرې پرمختللی لاکهید U-2 شپېته الوتکې پکې دي. د عسکري موټرو او لاریو شمیر یې هم همدومره دی. د دواړو قومنده د

CENTCOMپه لاس کې ده، خو موږ بګرام کې د دواړو؛ هم د سينټکام او هم د ناټو تر قومندې لاندې ياستو، سنتکام او ناټو خپلو دندو کې يو ځه توپير لري. اوس د افغانستان په اړه بګرام، د آرياناهوټل او د امريکې دسفارت مخامخ پخوانی عسکری کلوپ کې مشورې روانې دي. د سفارت ډيپلوماتان، د عسکری کلوپ نظاميان او د آريانا هوټل استخباراتيان هر ماښام پېکونه جنګوي او نوې پريکړې کوي، فيصله لوړو دريځونو ته استوی.

د سيف الدين کيسه اوږده وه او هره نوې کيسه کې به يې ځان ښودنه کوله. هغه له ډېرو رازونو خبر و. دبګرام دننه، د دوحې مجلسونه او د ناټو پرېکړې ورته معلومې وې.

د دوحې د سولې د خبرو کيسه يې صادق ته لا حيرانوونکې وه. سيف الدين ويل چې دسولې خبرې د شيراتون هوټل کې وې. دا وخت يې د شراتون کيسه راواخيسته: (شيراتون) کی د اتلس کاله مخکې د(بُن)په شان يوه غونډه رابلل شوې وه. د ډېرشو هيوادو او سازمانو استازي ورته را بلل شوي وو. شيراتون کې دنظامی برخې ژباړونکی زه وم... صادق ورته حيران ګوري او غوږ يې نيولی دی.

...د دوحې دشيراتون هوټل ډېر ښکلی دی. دې هوټل ته د نړی ډېر کم شمېر نيکمرغه کسان ميلمانه کيدای شي. د عجايبوساری يې ډېر لږ ليدل کيږي. د دُنيا سراسر کې ډېر کم کسان دي چې شيراتون يې ليدلی وي. سيف الدين پيپسي په سرواړوله:

- پهه ها! ښايسته کوټې، د سمندر دغاړې په لوري منظره، خوراکونه، د کنسرت او فلم ښودلو هال، د لامبو تک شين ډنډ، ... ورکوه يې له هرې کازينو څخه اوچت دی!

دا وخت يې په کبراو خاص نخوت غاړه کړه- وړه کړه او کيسه يې وغځوله:

د دوحې دشيراتون هوټل د سمندر غاړې ته نږدې جوړ شوی دی. د کب په مياشت کې دساحل په غاړه پسته هوا چليږي. سفيرصاحب د دغه پينځه ستوريز هوټل يو ځانګړی پوړ د۲۰۲۰م. کال فبروۍ کې بوک کړی و، ډېر ژر ټول ميلمانه او زه ورغلو. د دغې نيټې لګښت د شيراتون په ريکارډ کې ترټولو لوړ دی، دا ځکه چې زياتره رابلل شوي کسان دڅووخته بوفه خوراک شوقيان و، د ورځې څوځله غسل او د کوټې پاکولو ته اړتيا لري. هلته د افغاني ميلمنو د نابلدي يا بې احتياطۍ له امله د لوښو د ماتېدو او د کټ او بسترې د خرابېدو احتمال هم سنجول شوی و. سفيرصاحب دا تجربه څلوېښت کاله مخکې د پرزدنت ريګان له وخته په يادساتلې ده.

سفيرصاحب سره مو څو ځله بګرام کې له نږدې کتلي، د پخوا وختو کيسې يې راته کړې دي او بګرام کې پراته امريکاييان يې د افغانانو له حال- احوال خبر کړي او خپل تېر تجارب يې ټول موږ ته وويل: ده د هوټل د کارکوونکو د شکايت د مخنيوي ټول تدابير سنجولي دي. ميلمه او رابلونکي يې دواړه يو د بل (وطنداران) دي، خو د ميلمستيا ځای د قهرجنو خلکودی. هغه دا ځل ځان ته آسماني رنګه دريشي، ماشي يخن قاق او تکه سره نکتايي او بله نيلي دريشي سپين يخن قاق او جګري نکتايي په پام کې نيولې ده، خو شپږدېرش کاله مخکې يې د پرزدنت ريګان د ميلمنو د ژباړن په توګه توره دريشي، سپين کالرلرونکی يخن قاق او توره نکتايي وه، زه هغه وخت نوی فلوريدا ته رسيدلی وم، دمهاجرت مې يوه اونۍ تېره وه،

يوکال وروسته بيا د کلفورنيا نيوادا ته ولاړم. سفيرصاحب تل دا ټکی په پام کې نيسي چې له غټو سترګو سره نسبتاً نرۍ نکتايي غوره ده. څلوېښت کاله مخکې سپيني مانۍ ته تللو ميلمنو ورته د پکول، واسکټ، څپليو، کميس- پرتوک او مسواک ثواب بيان کړی و، خو ډيپلوماتيکو آدابو نه هغه وخت د دې شيانو اجازه ورکوله او نه اوس اجازه ورکوي. هغه وخت ميلمنو ته واشنګټن کې ښه مجلل هوټل دڅو شپولپاره نيول شوی و، خوراک بوفه و. شپږدېرش کاله مخکې د ژباړې په مهال هغه شبېه لوری- لودن ورڅخه ورک شو، چې مېلمه پرزدنت ته د اسلام د منلو وويل، خو پرزدنت ډېر هوښيار و، ويې خندل و يې ويل؛ زه به سوچ وکړم. دا پېښه د سفيرصاحب تراوسه په ياد ده. د دوحې د کنفرانس په خاطر د قطر امير ته د جلالتماب پومپو د راتګ هم ويل شوي و، نو ځکه د هوټل دهليزونو کې ليکلي وو: Sheroton Grand Doha Resort & Convention Hotel WELCOME !

مراسم ډېر پرتمين جوړ شوي وو. شيراتون سپين رنګ لري، لکه سپينه بکره. د دوحې ډېری ودانۍ ځکه سپين رنګ لري چې د لمر وړانګې بېرته غبرګې او ګرمي کمه شي. د شيراتون له هرې کوټې او هرې برنډې د خليج د سمندر غاړه ښکاري. دلته هر ډول د ډکو جيبونو لرونکي ميلمانه راځي؛ مجرد، کورنی سره، ملګرې سره، رسمي، غيررسمي، بهرني، کورني، بوډاګان، ځوانان- ښځې او نارينه ټول دلته راتلای شي. کوټې يې هم راز راز دي: کنګ کلاب، حوئيت جونيور، سوئيت اسکيونيو، سوئيت ډيپلوماتيک، سوئيت بن ت هاوس، توائين ډلوکس، کنګ ډلوکس. ورسره د غونډو، ودونو، کليزو نمانځنو، جشنونو او راز راز خرمستيو ته جلاجلا هالونه لري. تر وروستی پوړ اسانسور، هره کوټه کې رنګه تلويزيون، انترنيت او وای فای، له نوشابو ډک يخچالونه... بهر د ترانسپورت پارکنګ، د سمندر په غاړه لمريزی چوکۍ، د لامبو حوضونه، مساژ، دتينس او اسکواش، د باربيکو او پينګ پانګ ځايونه. دننه هم د بليارد د لوبو ځای. په دهليزونو کې لوی ګلدانونه او د اوبو شرشرې، زينو او لابي کې سپينې، غنم رنګې او تکې تورې ګډې وډې نجونې چې له ورانه پورته لنډو لمنو او لوڅو څنګلو سره په طلايي پتنوسو کې پيالې د ميلمنو مخې ته ړدي او په هر ګام اخيستو يې د بدن پستې برخې ريږدي. د سپينو نجونو وېښته ترملا رسيږي، خو غنمرنګو او تورو بيا خپل وېښتان منجوله کړي يا يې په تندي باندې په سيخک کلک کړي، يا يې نری نرۍ کمڅۍ کړي دي. چې ګرځې د بوټانو يې يوه ټکا خيژي او ورسره يې لوڅ ورنونه خوځي.

صادق د خپلې سايکولوژيکي منفردې ځانګړتيا له مخې د سيفو کيسه اوري او د هرڅه انځور يې سترګو ته دريږي، لکه په ويښه چې خوب ګوري. سيفو لا هم لګيا دی:

شيراتون ته د ځليدونکو ښيښه يي دروازو څخه په ننوتو لوی دهليز او لابي، بيا مخامخ د اوږد ميز شاته يو کتار نجونې د بوکنګ او چک اوت چارې په مخ وړي. دوبياني د مېلمنو مينځل شوې جامې د هرهر چا کوټې ته وروړي. خوراکونه هم بېلابېل دي: Al Hubara, Laveranda, Atrum launge, Irish harp, Emsherft، خو زموږشتمن سفيرصاحب د خپلو مېلمنو لپاره خاص حلال او آسيايي خوراکونه سره له وريجو، کباب، د چرګې هګۍ، دال او ښوروا فرمايش ورکړی دی. هررستورانت کوکتايل، فانتا، پپسي، برنديل، شمپاين، بير، وُدکا او ويسکي لري، خو زموږسفيرصاحب د ميوې شربت او شين چای فرمايش ورکړی و.

د صادق د ذهن کمره د سیف الدین د کیسی ژوندی فلم کاږي: ...د شیراتون شتمن مشتري چې له سمندرونو پورې غاړې څخه راغلی دی، په دې پوهیږي چې د داسې خلکو کوربه دی چې دهغو په خاطر باید شونډې په ترخو اوبو لمدې نه کړي، خو ترڅو یې چې وس وي باید وخاندي. کابلوف کټ مټ هماغسې اندیښنه کې دی لکه څلوېښت کاله مخکې چې سفیر احمدجانوویچ د انګلو- پاک د پرس کلپونو دکنفرانسونو په ورځو کې په اندیښنه کې و. کابلوف دې ورځو کې شیبه په شیبه کرملین سره خبرې کوي، مسکو کې مېرمن زخارووا د کابلوف راپور ته سترګې په لاره ده. اوس کابلوف د کرملین له حاکم دومره وېره کې نه دی لکه هغه وخت به چې جانوویچ په وېره کې و.

د ښاغلي سفیر جامه او څېره د مېلمنو په پرتله ډېر توپیر لري. هغه په ناتیف ژبه د خپل هېواد (ستیزن) دی او دلته په لوکل لنګویچ خپلو مېلمنو ته (وطندار) وایي، خو په دیپلوماسي کې اصلی خبره او مهم مقصد د خپل متبوعه هېواد ګټې ساتل دي.

نن د شیراتون شتمن مشتری له ژورې اندیښنې سره مخامخ دی: شل کاله مخکې د یرغل په ډزوغپ کې و، خو اوس شیراتون کې د تېښتې خوندې لاره لټوي. صادق د سیف الدین ښکلی او لکس میلسمتون کې د اندیښنو او غوسې له زوره ناکراره دی. میوې، پیپسي او د انرژی بوتلو ته یې لاس نه ورځي. د وطن د سبا ورځې اندیښنو ډوب کړی دی، د کیسو انځور یې مخې ته لړ- بر ګرځي:

...دشیراتون د کنفرانسونوتالار ته له څو دروازو خلک ننوتل، لکه د اتلس کاله مخکې د بُن د کنفرانس په شان خبریالان راغوښتل شوي، مرکې رواني دي، عکسونه اخیستل کیږي. د بی. بی. سی. ترټولو پخوانی خبریال د خبریالانو د ډلې په سرکې ناست دی. دا ښاغلی اتلس کاله مخکې د بُن کنفرانس کې هم تر نورو خبریالانو مخکې و، دیرش کاله مخکې د پېښور پرس کلب کې هم تر نورو مخکې ناست و، خو هغه وخت یوناڅاپه اعلان وشو چې غونډه محرمه او د تړلیو دروازو تر شا ده. خبریالانو ته پنځه پنځه سوه کلدارې ورکړل شوې او له تالار څخه وکښل شول. د بی بی سی تجربه لرونکی خبریال دا ډول ډېر کنفرانسونه لیدلي او عکسونه یې اخیستي دي. د دیرش کلو مخکې کامره یې یوه درنده او د پښو لرونکی کامره وه، خو نن ورسره یوه سپکه او آسانه کمره ده چې آن یو وړوکی بکس کې وړل کیدای شي. هغه وخت د پرس کلب دهلیزونو کې د دال او چاول بویونه وو، خو نن د عطرو یوبل ډول ورم دی، څښاک هم دوتپتی چای نه دی، راز راز انرژي ګاني، ریډبول، پیپسي او جوس راوړل شوي دي. اوس د فقیدبرژنسکي ځای پمپو او د ویلیام کسی ځای شیخ نیولی دی. ډېرڅه بدل شوي، خو د سفیر حرص، هیلې او د جنګ زمکه هماغه پخوانی ده... دبی بی سی د خبریال ټول په یاد دي . خبریال باید قوی حافظه ولري. خبریال دا شیبه ځان مرکې اخیستوته چمتو کوي. د شیراتون د کوربه مشتری سترګو کې د لویو پروژو، د سیاست د پیچلتیا، د دیپلوماسی مقاصد او د لویې لوبې د مکر نښې ښکاري، هغه لویه لوبه چې د بی. بی. سی. د همدې خبریال نیکونو را پیل کړی ده.

(۴۸)

خلک ډله ډله له وطنه تېښتېدل، د هغو ښوونځیو دروازې وتړل شوې او نجونې په کور کېناستې چې پلوشې اتلس کاله ورته خوارۍ ګاللې وې، د ځوانانو د خیالونو لوړ څلي نړېدل، د ښار په هر سړک د کورونو سامانونه په نیمه بیه پلورل کېدل، چا کډې بار کړې وې او چا ډک کورونه پرېښودل. د مهاجرتونو یوه بله څپه پیل شوې وه. په ښار کې د هرچا په ژبه د (پاسپورت) او (ویزه) خبرې وې، څومره چې د ژوند داسبابونو بیه ټیټه شوې وه، هومره د پاسپورت او ویزې بیه لوړه شوې وه، یوه ناڅرګنده وېره خوره وه. لوبې لوبې، فساد او لیبرالیزم وطن توري تیارې ته ورټېل وهلی و. د B.52 په زور د جوړو شویو پیلانو-پهلوانانو پښې سستې شوې وې او لکه د وریځو اوښان هوا کې تار تار شول، په وطن باندې متفرقه او مفسده حاکمه شوې ډله ترغې په ترغې شوې وه. څو ورځو کې له سمندرونو څخه د آخوا د ټولو راوستل شویو سپیو او پېشوګانو لستونه جوړ او له بګرام څخه تلونکو الوتکو کې بېرته وړل کېدل. هغو سپیو چې (ښه ډېر) بکسونه، واسکټونه، بیکونه، بوشکې او د خلکو تخرګونه او څټونه او د موټرو ټولبکسونه او په کلیو کې د کلیوالو غوجلې، کندوان، اخورونه او کادانې یې لټولې او بوی کړې وې، نور بس وه، امر شوی و چې راځې دې! ناټو د سپیو او پېشوګانو د لیږد پلان او سفیر د ډله ډله ژباړونکو، د سیف الدین په شان ټامیانو، د ټلوالې د خرمستو وکیلانو، لنډغرو، فاسدو بړیڅیو او وزیرانو لست او د لیږد پلان جوړ او عملي کړ. سیف الدین لا وختي بیرته امریکا ته رسیدلی و او وکیل صاحب دا وخت ترکیه کې ناست و.

***

د حاجی عبدالخالق له جومات څخه د تل په شان د آذان غږ راته، مورکۍ په مُصلی ناسته وه او په زهیرو ګوتو یې تسپې اړولې، وروسته تر لمانځه یې د خپل یوه زوی او یوې لورکۍ د ژوند، روغتیا، پردې او عزت دُعا وکړه. د ښار په رګونو کې لا د ژوند سا چلېده. د صادق زړه کې لا هم د هیلو ډیوې تت شوې نه وې. د پلوشې هوډ او د ټینګار ولولې لا هم ځپانده وې. صادق پلوشې ته ډاډ ورکاو، خو د هغې اوښکو او خاموشه سلګیو وار په وار زور اخیست. د پلوشې تور ټیکری په سرو او د بندیوانو نجونوپه سوچ کې وه. ځنډ ووت، ګړۍ ته یې وکتل چې څه مهال دی، خو چې کتل یې ګړۍ درېدلې وه. غوږ ته یې نږدې کړه، خو همېشنی مهین او ورو (ټک ټک) غږ یې غلی و. ګړۍ وخت نه ښود په ټپه ولاړه وه، هغه یې له لاس څخه خلاصه او په ناهیلۍ یې دستکول کې واچوله. ډېره شېبه دواړه غلي وو، کله چې د پلوشې زړه د یو څو اوښکو په تویولو تش شو، د تل په شان یې په هسکه غاړه او کلک هوډ وویل:

- نه یم غمجنه ګوندې بیا ښې ورځې راشي. ناارامه یم، خو وجدان مې آرام دی. ترڅو چې د ورځې مرغان الوځي او د شپې آسمان کې رڼه ستوري ځلیږي، د هیلو ډیوې به روښانه وي، رڼا به بیا راشي. ډېر لوی ملت او پرتمین هېواد لرم. زړه مې ستومانه او ټپي دی، خو خوا سره مې سرلوړی ولس لرم. غریب، خو سپیڅلی وطن چې د خلکو په رګونو کې یې د مینې توده وینه چلیږي، په مغزو کې یې شور او زړونو کې یې مینه ده. د دوی غمونو، دردونو، بې کوریو، مهاجرتونو او بېوزلیو ته دې لوګی شم. له هغه راهیسې مې چې ښی او کیڼ لاس پېژندلی او مورجانې راته کلمه او لمونځ ښودلی، دا دی څلوېښت کاله شول، دا ټول مې د خپل ولس له ارمانونو سره تېر کړل، ډېر څه مې په وس پوره نه وو، خو پیکي کې مې سپین ولګېدل. له دې سره یې په اوښکو لوند دسمال دستکول کې کېښود.

مهاجرو کیدونکو له وطن څخه د لرې کېدو په شېبه کې د لوړو غرونو څوکو ته کتل، لکه چې هریوه ویل:

-وطنه اوس درڅخه ځم، یادوم به دې، مه مې ملامتوه. زه هم خپه یم. ګوندې چې بیا ښې ورځې راشي. وزرونه مې لا مات نه دي، بېرته به ستا په لوري رااالوځم.

***

د تګاو د انارو پخېدو ته وخت پاتې و. د انارو دباغونو ونو لاندې ګیا په وچېدو وه، خو د انارو رنګ لا نه و سور شوی. د تګاو دچینه کلي او ساروانیانو د هدیرې له شاوخوا تود تپ لګېد. له لرې د ګز د دوو کږو ونو څنګ ته دوه سپین سرې بوډۍ میندې چې تور ټیکري یې په سر وو او یوه پېغله، د دوو قبرونو تر خوا ناستې وې او د بازګل او عبدالوکیل د آرمانو ویر یې کاوه. نن به بیا په قبرونو د ګلابو پاڼې او د شنو بنګړیو ټوټې اچول کیږي.

پای.

۱۴۰۲، دلړم یوویشتمه= 11/11/2023

کیسه کې د یو شمېر راغلیو ځایونو او څېرو پېژندنه

- کابل نوی ښار:

له دیرشمې لمریزې پیړۍ څخه وروسته د کابل زوړ ښار له باغ قاضی، چنداول، رکاخانه، سراجی، شوربازار، ګذر عاشقان- عرفان، سنګتراشی، ګذرخرابات، تخته پل... بیا دا خوا خیابان، مرادخانې، ده افغانان... سیمو کې نفوس زیات او پخوانی کورونه کال په کال استهلاک کېدل. بوستان سرای خپله بڼه بدله کړه، شاهی بازار رنګ شو، نوې ودانۍ لکه سپین زر، پلازا، .. جوړ او د ښار ځلورمه ناحیه شوه. د دې په دوام د ملک اصغر له څلورلاری د پوستین فروشی او صدارت د څلورلارې په خوا او بیا د کورنیو چارو وزارت، انصاری څلور لارې، حاجی یعقوب څلورلاری، طره بازخان څلور لارې د شیرپور تربریده او شمال لورې ته کلای فتح الله نوی ودانۍ اوسړکونه وکښل شول، دمیرمنو ټولنې ودانۍ(زینب ننداری) پارک سینما او نور جوړ شول. د حاجی محمد یعقوب جومات او څلور لارې د نوي ښار مرکزي برخه ده. په مقایسوی توګه د پخوانی کابل اوسیدونکو دغو سیمو ته د نوي ښار(شهرنو) نوم ورکړ، خو نوي ښار ساحه کې هرهر ځای خپل نوم درلو.د د زرغونې او ملالۍ لیسې ، یو د ډاک لوی دفتر، دافغان موزیک او موزیک سنتر پلورنځي، وروستته بیا د حمیدي پلورنځي یي هم مشهور شول. د اشرافو او نامتو کسانو کورونه هم همدی ځای کې وو. له دې امله چې د جوی شیر نیمې اوبه په دې خوا راتلې، نو ونې اوبوتې پکې ډیر و او وروسته بیا د نوي ښار پارک(۱۳۳۳ل.) هم جوړ شو. له دې امله چې د شیرپور پخوانې چونۍ نږدې وه او هغې کې عسکری اسونه روزل کېدل، نو د وترنری یو کلنیک(بیتارخانه) هم جوړ شوی و. دمیرمنو د ټولنې ودانۍ ته مخامخ (کوټۍ) ډوله ودانۍ وې چې وروسته بیا ونړول شوې، د پارک مقابل لورې ته نانوایی جوړه شوه او بیا وروسته حاجی یعقوب یوجومات جوړ کړ، دا جومات وروسته بیا د کابل ښاروالی له خوا پراخ او نوې شو. ورو ورو د زاړه ښار شتمن اوسیدونکی او ځینې دولتی لوړ رتبه مامورین ورکډه شول. دوه کوڅې مرغفروشی(دچرګانوکوڅه) او ګل فروشی پکې ډیرې نامتو شوې. همدغو سیمو کې د توریستانو او هیپیانو تمرکز زیات وو. کیسه له همدې ځایه پیل شوی چې صادق دلته کار کاو.

- شیدې پلورونکی شیرآقا:

د پنځوسمو کلونو په بهیر کې چې ساسچ او همبرګر لا خلکو نه پېژندل؛ د شورنخود، کچالو، منتو، آش، کشمش آب، شړومبو اوشیدوبازار ګرم و. په تېره بیا شیدو سره به هګی ګډې او دا وخت د کابل سیلو ډېر خوندور روټ عرضه کاو، چې بیه یې ډیره لوړه نه وه. د سیلو تولیدات ټول د دولت په بیه پلورل کېدل، چې خلکو ته ډېر اقتصادی و. شیرآقا یو زلمی و چې د چرګانو کوڅه کې یې دشیدو پخولو هټۍ پرانیسته، لږ وخت کې د خوندورو شیدو پخولو کې نامتو شو. ده خپله هټې کې تازه هګۍ او دسیلو خاشخاش لرونکی روټ هم درلود. دکابل د ذات البینې جنګونوپه مهال پېښور ته ولاړ، وروسته تر ۱۳۸۱ بېرته راستون شو، بیا یې یو دوه کاله هماغه هټۍ وچلوله، خو هغه رونق یې نه درلود، په غالب ګومان په ۱۳۸۳ل. کال وفات شو.

- آغابادرا

له څلوېښتمو کلونو تر شپیتمې لسیزې نوي ښار کې د افغانستان د خصوصی پانګونې او کاروبارونو(نویو تشبثاتو) یوه کامیابه تجربه لرو. په تېره بیا لاسي صنایعو(پوستین، خامک، کلالی او کاشي، دسنیو تولیدات، دمزري او چرم صنعت) ښه رونق وموند، چې ورسره د کابل دبیلابیلو سیمو پستکارتونه او د هوټل او ترانسپورت خدمات هم ښه پرمخ ولاړل او دخلکوپه ژوند او ټول اقتصاد باندې یې مثبت تاثیر درلود. (افغان تور) هغه اداره وه چې لوړ عاید یې درلود. د توریزم له برکته بانکی سکتور، دبهرنیو ژبو کورسونو، ترمیماتی ورکشاپونو او نورو هم رونق موندلی و. توریزم افغانستان ته نیک شهرت وګاټه. آغابادار، عبدالباقی،... دکندهار څو سوداګر او د توریزم د سکتور تجربه لرونکی متشبثین وو. له کندهار د کابل تر نوی ښار په دی کار بوخت وو. دوی کندهار کې تاریخی ځایونو ته د توریستانو لاربښوونه کوله او هوټل یې درلود او دکابل په نوي ښار کې یې د لاسي صنعت کاروبار درلود.

- کابل د آسیا پاریس

له جګړو څخه مخکې کابل ښار د خپلې ښکلی هوا، شاوخوا دشنو منظرو، تاریخی ځایونو، میلمه پالو او بی الایشه صادقه خلکو، ښدای هځووب، ځانګړو- خوندورو میوو او خوراکونو د لرلو له امله توریستانو، اروپایی دیپلوماتانو او له بهر څخه نورراغلیو بهرنیانو ته ځانګړې جاذبه لرله. دلاسی صنایعو رونق، تاریخی ځایونه، اثار او ابدات ټول د یادونی وړ و، نو ځکه بهرنیانو کابل ته (د آسیا پاریس) نوم ورکړی و.

- خواجه بین فاریابی

فاریابی حاجی صاحب نوي ښار کې یو هوټل لرونکی و. په اصل کې د فاریاب اوسیدونکی و، د کابل نوي ښار کې یې هوټل او رستورانت جوړ کړی و. یو ټولنیز، سخاوتمند او مهربان شخص و. د چرګانود کوڅې او د شاببو جان کوڅې ټولو هتیوالو او کورونو پیژاند، ټولو سره یې راشه درشه لرله. اوس یې په هغه ځوانی دوه پوړیز ملکیت یوه اوچته پلازه(فاریابی پلازا) جوړه شوی ده. په ۱۳۸۴ل. کال وفات شو، لوی خیرات یې و. په هغه ورځ تقریباً د ټول شهرنو اوسیدونکی او لارویان دې خیرات ته وبلل شول. د خپل وخت یو بریالی متشبث او پانګوال و.

- آډلوپ ډابس

په۱۳۵۷ ل.= ۱۹۷۸م. کال کې په کابل کې د امریکې د متحده ایالاتو سفیرو. نوموړی په کابل کې د حکومت د مخالفینو له خوا لومړی برمته شو او بیا د پولیسو په وړاندې د برمته کوونکو دمقاومت په پایله کې له برمته کوونکو سره یو ځای ووژل شو.

- حاجی صالح محمد او حاجی حیات

د ځواني کابل یو مخور و چې نادرپښتون واټ کې یې یو آپارتمان او حمام درلود. د کابل ښار ډیرو نورو مخورو، سپینږیرو او اهل تصوف او عرفان سره یې اړیکې وې. قاری محمد امان ته یې ورا ره ویل چې هغه وخت یې لا افغان لوی پلورنځی نه و جوړ کړی. ملک امان الله د پاچا په وخت د چهاردهی وکیل و، چې د حربی ښوونځی شاوخوا سیمه کې یې زمکې لرلې، دتره خپلو مولوي صاحب، عنایت الله ابلاغ سناتوراو دپای منار آغاصاحب د دې سپینږیرود ډلې وروستي کسان وو چې وروسیتو کلونو کې به یې سیدفخرالدین آغا خاطرات بیانول. حاجی حیات د پښتونستان واټ وروستی برخه کې د تازه میوې پلورلو هټی او خواته یې د(حیات الکتریک) د برېښنایی سامانو مغازه لرله. دوی دواړه سیمه کې پېژندل شوی معمرسپین ږیري او د ټولو د درناوی وړ مشران وو.

- پوزاانوف

کابل کې د پنځوسمي لمریزي لسیزې د پای د کلونو دشوروی اتحاد د سفیر نوم دی.

- نغلو بند

د کابل- جلال آباد د لویې لارې شمال اړخ ته، د سروبی له ولسوالی څخه لږ پورته د نغلو د غونډیو لاندی د کابل او پروان دسیند دیوځای کیدو په محل کې د افغانستان د اوبو ترټولو لوی کنترولی او ذخیروی بند دی. په دې بند باندی د برېښنا د تولید توربینونه جوړ شوي چې د هیواد د برېښنا ډیره برخه ورڅخه تامینږي. دا د خپل وخت یوه لویه زیربنایی پروژه وه چې د هیواد دلومړنی پنځه کلن اقتصادی- اجتماعی علمی پلان په بهیر کی بشپړه شوه. د دغه پنځه کلن پلان(۱۳۳۵-۱۳۴۰) شاملي پروژې عمدتاً زیربنایی تاسیسات (د اوبو بندونه، سړکونه او حلقوی لویه لار، هوایی ډګرونه، سیلوګانی، د سمنټو فابریکی...) وو. دا بند د شوروی اتحاد د متخصصینو په مرسته جوړ شو چې ۲۸۰۰ متره (تقریباً دری کیلومتره) اوږدوالی، ۱۱۰متره لوړوالی اود ۵۵۰میلیون مکعب مترو اوبو د زیرمه کولو وړتیا لري.

- بنګی او برګی

عوامو هغو بم غورځونکو الوتوکو(AN. 12) ته بنګی ویلې چې دښې به یې دمخالینو په سنګرونو بمونه غورځول، دغو الوتکو ترانسپورتی خدمات هم اجرا کول. او برګی یې دهغه وخت نظامي هلیکوپترو ته ویل چې د ستر او اخفا په موخه په څو رنګونو رنګ شوی وی.

- د جلال اباد جنګ

جلال اباد د افغانستان په ختیځ کې، د ننګرهار ولایت مرکز دی. دا سیمه مدیترانه یي یا نیمه مدیترانه یی اقلیم لري. اوړی یی تود، ژمی یې نسبتاً معتدل دی. له پېښور څخه د دیورند فرضی کرښې جلا کړی دی. لوی قومونه یې شینواری،مومند، خوږیاني، جبارخیل او داسی نور دي. دا قومونه نیم پېښور او نیم ننګرهارکې مېشت دي. د افغانستان یو لویه تجارتی لاره چې هندوستان سره د واګه د وچې بندر او عرب سمندر سره د کراچې بندر څخه پیل کیږی، وروسته د خیبر له درې، د تورخم سیمه کې ننګرهار ولایت ته راځي او بیا دا لاره د وریښمو تنګی له لاری کابل او نورو مرکزی ولایتونوته رسیږي. جلال اباد ترڅلوېښتمي لمریزي لسیزې یو کوچنی ښارو، خو کله چې په همدې لسیزه کې د ننګرهار د ناوې ترټولو لویه او باثمره پروژه تکمیل شوه، د جلال اباد په اقلیم، اقتصاد، کاری مهارتونو، منظرې، تجارت، فرهنګ او د ژوند په نورو اړخونو یې ژور مثبت تاثیر وکړ اودا ښار پراخ او نفوس یې زیات شو. د کانال پروژه کی دهیواد دډیرو نورو ولایتونو مامورین او کارمندان په کار وګومارل شول او د ډیرو ولایتونو شتمنو کورنیو دې ښار کې د ژمی تیرولو او تفریحی ورځو لپاره کورونه وپیرودل. کال په کال د جایداونو او زمکو بیه یی لوړه او ښار نوې بڼهِ غوره کړه، دطب پوهنځی یی نه یوازې هیواد کې، بلکې سیمه کې نامتو و. دغه ولایت ډیری تاریخی سیمی او ابدات لری. د ۱۳۶۷ کال دحوت له ۱۶مې د ۱۳۶۸ل.کال تر سرطان پورې په دی ښار لوی برید او سخته جګړه تېره شوه. دا جګړه د افغانستان د حکومت او دهغه د مخالفینو تر چتر لاندی یوه څو هدفی جګړه وه. سره له دې چې هغه وخت حکومت مخالفینو سره اوربند او سوله اعلان کړی وه، دقدرت سپارلو ته چمتوو، خو د ګاونډیو لپاره د جلال اباد جنګ څو نور هدفونه لرل:

- د افغانانو دمورال ضعیفه کول، په دوی کی ګاونډی هیواد ته د اانقیاد روحیه رامنځته کول، افغانی غرورماتول، د جلال اباد د پرتم له منځه وړل،
- د یوې لویې زراعتی پروژې تخریب چی دګاونډي هیواد مشابه تولیدات یی لرل او دافغانستان د وارداتو ډیره برخه یی تعویض کوله،
- د ننګرهار د اوبو د کانال تخریب ترڅو دا اوبه دوی ته ورشی او افغانستان یی له استفادې محروم شی،
- د ملی متخصصو، ماهرو کدرونو فرار او فزیکی له منځه وړل، دتاریخی سیمو او آبداتو تخریب، د جګړې بهیر کی د افغانستان د پوځ د وسلو او مهماتو ترلاسه کول،
- د ملی موسساتو(پوهنتون، بانکونو، تحقیقی ستیشنونو(شیشم باغ)، فارمونو، لویو لارو له منځه وړل او نور سیاسی، اقتصادی او فرهنګی هدفونه.

جګړې شپږ میاشتی دوام وموند، په دې ترڅ کې د هډې تاریخی موزیم چې افغانانو، نړۍ او یونسکو ته یې زښت زیات اهمیت درلود ونړېد او وسوځېد، د فارمونو ډېرې برخې وچې او له منځه ولاړې، د کانال ډیر زابرونه ډک، کانال څو ځایه تخریب او کنډو او یو شمیر تاسیسات(مالداری، ماشینری، دغواکانو اصلاح شوی نسل، سیلو ګانی، ښوونځی دفامیلیو ودانی...) له منځه ولاړې. د افغانستان د پوځ ۴۹۰ تنه او د جلال اباد ۲۰۰۰ شاوخوا ملکی کسان تلف او د پوځ ۱۲۹۳تنه اود جلال اباد دښار لسګونه زره ښاریان ټپیان شول. په دې جګړه کې یوشمیر عسکری وسایط، دکانال دپروژې دمیکانیزه واحدونو وسایل، تراکتورنه، زراعتی نسل غواوې، سپکې او درنې وسلې او نورې ملي شتمنۍ ګاونډي هیواد ته واړول شول. جګړه کې د ۵۰۰تنو شاخوا القاعده او عرب جنګیالی، سلګونه دګاونډی هیواد ملیشیا او زرګونه افغان مجاهدینو ته تلفات واوښتل او زرګونه نور ټپیان او معیوب شول. د دې جنګ په پای ته رسیدو کورنیو او بهرنیو لیکوالو، مبصرینو، ژورنالیستانو او پوځې کسانو مختلف آثار ولیکل. دغو آثارو کی د دې یرغل نه اټکل کیدونکی پایله ټولو ته د تعجب وړ او د افغانانو دفاع ورته هیښوونکې وه.

- داکتر محمد ایوب

د مهاجرت دوران کې یو زړه سواندې طبیب (ډاکتر) و چې دمهاجرینو د خدمت لپاره یې دمهاجرت چاپېریال کې څو کلینیکونه جوړ کړي وو. وروسته له ۱۳۷۱ ل. کال او وطن ته د مهاجرو له راستنیدو یې ننګرهار، کابل او کونړ کې روغتیایی کلینیکونه جوړ کړل. د اروابښاد پژواک کلیوال او د ننګرهار د سرخرود د ولسوالی اصلی اوسیدونکی و، چې اروابناد عبدالرحمن پژواک سره یې نږدې تعلقات لرل او کاکا یې ورته ویل. کله چې اروابښاد عبدالرحمن ای. اس. آی. زنداني کړ، هیڅ‌ا نشو کولای ورسره وګوري، لا زندان یې چاته نه و معلوم. ډاکتر محمد ایوب هغه وموند. په ډېرو ستونزو یې وکولای شول چې د جامو د وروړلو په بهانه ورسره وګوري. دا وخت پژواک صاحب ډېر مایوس و.

- زاس/ذاس

د افغانستان د اردو یوه مجهزه مخابره وه. له دې امله چې عموماً قطعاتو او راپورونه او لوژستیک او ټولو عسکری لیکنو کې په (ذ) یعني د ذاس په بڼه لیکل کېده، نو ځکه یې د (زاس) بڼه معموله نه وه.

- ملک میرخان

خوږیانو کی قومی مشر او دِغوره کرنیزو زمکو لرونکی و، په مشرقی کې په ملک میري مشهور و.

- توکل

د جلال اباد هوایی ډګرته مخامخ د یو کوچنی کلی اوسیدونکی چې د جلال اباد د جنګ له امله پېښور ته مهاجر شوی و. هلته په رسیدو سره یی زوی (جعفر) له جنګیالو سره یوځای شو او افغانستان ته د جنګ لپاره راغی، خو ډېر ژر په پښه ټپي شو. کله چې مجاهدینو افغانستان کی واک ترلاسه کړ، بېرته خپل کلی – کورته راستانه شول. وروسته بیا جعفر د معیوبینو د ټولنی مشر او په ننګرهار کی د سره صلیب د کمیټې روغتون ورته د ګرځیدو وسایل او لګړه ورکړه. د بن له کنفرانس وروسته توکل کاکا بوډا شوی و او د ژوند وروستیو کې یې خپلو زمکو کې کار کاو.

- عبدالرحمن پژواک

نامتو دیپلومات او سیاستوال. د ننګرهار د سرخرود د ولسوالی اوسیدونکی. د دري او پښتو ژبو شاعر.

- تنظیمونه/حس صباح سازمان

پنځمه هجری پیړۍ کې د (حشاشین) د سازمان موسس و چې قلعه الموت کې اوسېد. دهغه وخت ډېرو اسلامی حکومتونو ته یې ستونزې جوړې کړې وې. ځادر به یې په سر خپور و، توره لونګۍ ډوله یو-دوه ګزه رخت به یې په سر تاړه. وروسته یو شمیر اسلامی تنظیمونو او له هغی جملی د افغانستان تنظیمو خپل تشکیلات او د فعالیت طرز له همدې ډول سازمانو کاپي کړل. البته د اخوان المسلین او حسن البنا نظریات او تشکیل بیا ډېر معاصر او رهبري دمطالعی خاوند او په عصري علومو پوه شخص و. دافغانی تنظیمو دبنسټ ډبره د دیموکراسی لسزه کې کېښودل شوه چې په پیل کې یې د ځینو مظاهرو سازماندهی وکړه، خو په ۱۳۵۴ل. کال یې مشران (ربانی، مسعود، حکمتیار،...)پاکستان ته ولاړل او عملاً یې د محمد داود خان په ړاندې وسله وال اقدامات پیل کړل. تنظیمونو ځخه موخه همدغه سیاسی احزاب و چې افغانستان ته د شوروی د پوځ د راتګ اوپاکستان کې د افغانانو د مهاجرت پرمهال ډیر پیاوړی شوی وو. یو شمیر افغانی تنظیمو د (اخوان المسلمین) دعمل برنامه خپل مرام باله. دغه تنظیمونه د شوروی پوځ په وړاندی د جګړې اصلی قوت و.

- پیرصاحب

ګیلانیان چې قادریان دي، د ننګرهار د سرخرود د ولسوالی چارباغ کې د نسبی طریقت پیل کوونکی قادریان و چې انګریزانو له عراق او ایران ځخه نیولې تر هندوستان پورې خپاره کړل. هغه وخت هندوستان یوه لویه اسلامی ټولنه وه چې دمسلمانانو شمیر د نورو مذاهبو تر پیروانو کم نه و. انګریز چې اتلسمه پیړۍ کې روسانو(تزاریانو) سره سیمه کې د قدرت سیالی پیل کړه، قادریان ورته اسلامی ټولنو کې په کار شول. لومړی ځل د پیرسعدالله په نوم هرات ته راوستل شول. له دې امله چې سردار دوست محمد خان یو دیندار سړی و، نو هرات کې یې ځای ورکړ. په دې توکه ورو ورو د شیخ سیدحسن قادری ګیلانی عراقی پیرګل نسبي درې اولادونه دریو مهمو ځایو کې مېشت شول: ترکیه، هند(کشمیر) او چارباغ. چهارباغ هغه کلي دی چې په کال ۱۸۴۲م. کې د انګریزد لښکر یواځنی ژوندی عسکر(ډاکتر براېډن) په ټپي حالت وررسیدلی و او هلته یې درملنه وشوه. وروسته بیا د ګیلانی د کورنی شیخ حسن لندن ته واستول شو. موده وروسته له لندن ځخه راستون او د ګومل، وزیرستان، بنواود پکتیا په کلیو کې او د غلجی کوچیانو کیږدیو کې یې بیسواد بزګران او پوونده مریدان خپل مریدان کړل. کله چې امیر عبدالرحمن خان پاچا شو او د انګریزانو له لاسوهنو په تنګ شو، دغو شیخانو ته هم غوسه شو. کله چې امیرعبدالرحمن خان مړ شو، د امیرحبیب الله خان په وخت کې بیا دا پیران او شیخان افغانستان ته دننه او تر ۱۹۰۵م. یې ډېرو ځایو کې مریدان وموندل. په دې وخت انګلیس دوی ته دنده وسپارله چې د دیورند دکرښې غځولو ته زمینه جوړه او افغانستان کې د جرمنیانو د فعالیت ځارنه وکړي. په تدریج سره دوی ډیر افغانان د اوهامو لومو کې ښکېل او د هرډول بیداری او نهضتو مخه یې نیوله. د امان الله خان په مهال دغو پیرانو له پکتیا نیولی تر سنګو خیل، اترخیل او شینوارو خلکو کې نفوذ وکړ او د پاچا په ضد یې ولمسول. دې سلسلې د محمد ظاهرشاه تر وخته دوام وموند. کله چې سیدحسن چې په نقیب صاحب مشهور شوی و، مړشو، مړی یې په ۱۹۴۷م، کال چارباغ ته راوړل شو او هلته خښ شو چې تر نن پورې یې زیارت ته خلک ورځي، قلنګ یې جاري اومنجاور لری او خلک خپل حاجات ورځخه غواړي. دوی له ننګرهار تر قندهار او تر کندز پورې زرګونه جریبه جایدادونه ترلاسه کړل. له سیدحسن ګیلانی وروسته پیرسیدعلی ګیلانی دهغه ځای ونیو. د ډابس سفیر د قتل په مهال د دوی د کورنی یو سوداګر د قره قل، Peugeot او شوورلایت موټرو تجارت کاو.

- زبیګنیف برژنسکي

د ایتایمی لسیزې دپیل(د سړې جګړې د اوج) کلونو د امریکا دبهرنیو برنامو نامتوطراح اود ولسمشر جیمی کارتر د ملی امنیت سلاکار و. د ژوند کلونه یې (۱۹۲۸-۲۰۱۷م.)، نومړی هم لکه (ولفو ویتز) د لومړی سړې جګړې د دوران لوی طراح و چې منځنی آسیا، د آسیا جنوب او منځنی ختیز او ټولې ختیځې اروپا یې د مطالعاتو دایره کې وو.

- ولفوویتز

لږ مخکي یې یادونه وشوه. د دوهمې جګړې له پای ته رسیدو وروسته او د ناټو له جوړېدو سره سم؛ د ده طرحي د لویدیځ د سیاست یوه پټه کړۍ وه.

- ګورکه

انګریزانو(استعماری قوتونو) به د مستعمره سیمو له بیوزلو خلکو د خپلو جنګونو د پرمخ بیولو لپاره لښکر جوړکړ. وسله او قوماندہ به د انګلیسانو وه، جګړه کوونکي افرادبه (ګورکه) وو.زیاتره وخت به دغه ګورکه د مادی او معنوی فقر له امله دخپل هیواد آزادی غوښتونکو سره په جنګ ول.

- بنایی ودانی جوړلو موسسه

افغانستان وروسته تر ځلوېښتمو کلونو د اقتصاد، تجارت، جوړښتونو، فارمسی، تخنیک او تعلیم برخو کې ځو بریالی پروژې او ځو نامتو موسسې جوړې کړې وې. د جوړښتونو(ودانیو) برخو کې د (تهیه مسکن) او (خانه سازی) ترڅنګ یو هم بنایی موسسه وه. مرکزی دفتر یې دمکرویانو له ځلورلارې مخ په ختیځ (پلچرخي لوري ته)غځیدلی سرک کین اړخ ته، د راډیو د فرستنده دستګاه او یکه توت ته د تاو شوی سرک ته نږدې سیمه کې و.

- داکتر شیوامل

افغان نامتو ډاکټر چې ۲۰۲۴م. کال کې یې المان کې د طبابت برخه کې تر ټولو لوړه جایزه ترلاسه کړه.

- جنرال بارکزی

دلمریزې پیړۍ په شپیتمو کلونو کې د افغانستان د پوځ جنرال او په ۱۳۶۷ کال کله چې د جلال اباد جګړه پېښه شوه، د ننګرهار د لومړۍ لمبرقول اردو قوماندان و. هغه په ۱۳۴۳ل. کال له حربی ښوونځي څخه په ممتازه درجه فارغ او بیا یې په ۱۳۴۷ کال کې د حربی پوهنتون پلې پوهنځی په عالی درجه بشپړ کړ. له دې کال څخه وروسته یې د افغانستان دپوځ بېلابېلو قطعاتو کې خدمت کړی و. د جلال اباد د دفاع سنګر کې د مخالفینو په مرمی وویشتل شو.

- معلم عمر

په ۱۳۶۸ل. کال د ننګرهار ولایت د ملی امنیت د اداری رئیس و.

- پوهندوی محمد هاشم بشریار

د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې دپوهنځي د روزنیزې رواپوهنې د څانګې علمي غړی، او تر دې مخکې یې د ښوونکو د روزنې انستیتوت کې تدریس کړی و. د وردک ولایت و، فلپین کې یې روانشناسی او روزنیزو علومو کې ماستری کړې وه. کله چې ننګرهار کې پخوانی دارالمعلمین او پیداګوژی پوهنځي ته ارتقا وکړه، د لوړو زده کړو د وزارت د حکم له مخې ننګرهار ته واستول شو. د ۱۳۷۷ل. کال د سرطان میاشت کې وسله والو د سړک له غاړې ډاټس کې پورته کړ او د هغې ورځې په ماښام ووژل شو. مړی یې سیند کې وموندل شو. د پوهنوال علمی رتبې لپاره یې د رواپوهنې او تربیتی سایکالوژۍ کتاب او څو مقالې چمتو کړې وې، خو ژوندی پاتې نشو.

- پوهندوی محمد نذیر حبیبی

په اصل کې د پروان ولایت د سیدخېل ولسوالی و، ژوند او زده کړې یې کابل کې کړې وې، په ۱۳۵۱ل. کې د کابل پوهنتون د کرنې پوهنځی څخه په لوړو نمرو فارغ او همدې پوهنځی کی د علمی کادر په توګه مقرر شو، ورسره یو ځای څه موده د دې پوهنځی تدریسی مدیر هم و. وروسته د امریکې د متحده ایالاتو د اکهالاما پوهنتون ته ولاړ او ماستری یې هلته بشپړه او بېرته وطن ته راستون شو. کله چې په ۱۳۵۷کال ننګرهار پوهنتون کی د کرنې پوهنځی تاسیس شو اروابناد حبیبی د لوړوزده کړو دوزارت د حکم له مخې د دغه پوهنځی داستاد او لومړنی رئیس په توګه جلال آباد ته واستول شو. هلته ډېرو ستونزو سره مخ شو؛ یو ځل یې د کابل جلال اباد په لویه لار کې د موټر د چپه کېدو له امله ښی لاس او پښه مات شول، د یوه کال په ترڅ بېرته روغ شو. بل ځلیو کوچنی زوی (محمد سهیل)سیند یووړ او په درېیم ځل(۱۳۷۷چنګاښ) د سړک له غاړې یو ډاټسن موټر ته وسله والو پورته او د بهسودو د پله په سر یې ویشتلی او سیند کې یې اچولی و. وروسته بیا د ده یو نږدې دوست او شخصي ملګري پوهنوال ن.ا. قاسمی چې د هرات د ولایت او د بیروت د پوهنتون فارغ و او د ننګرهار د کرنې پوهنځی کې د استادانو د کمښت له امله، د لوړوزده کړو د وزارت له خوا هلته استول شوی و، د حبیبی د وژلو علت دا ښود چې: حبیبی ته د یوان اچ سی آر دفتر له خوا بلنه ورکړل شوه چې دوی سره کار وکړي. هلته مشاور. په یوه غونډه کې یې ویلی و چې دفترونه، د مرستو لیږد او نور هغه مصارفات چې افغان مهاجرو سره پاکستان کی کیږی، باید ټول افغانستان ته راولیږدول شی، ترڅو یې د حیف او میل مخه ونیول شی او مرستې په موثر ډول افغانانو ته ورسیږي.

- جنرال محمد شریف او جنرال صلاح الدین سبحانی

جنرال محمد شریف د کشف مرستیال. جنرال سبحانی دعبدالسبحان زوی د کابل د ده سبز اوسیدونکی، په ۱۳۴۷ل. کال حربی پوهنتون څخه فارغ و، نورې لوړې زده کړې یې مصر کې کړی وې. عبدالواسع هوطن د هلیکوپترو د ۳۷۷غونډ پیلوټ. په جلال اباد دبرید په مهال افغانستان د بلخ ده دادی، دهرات شینډنډ، کندهار، بګرام او د کابل خواجه رواش کې د ملکی هوانوردی اوالوتکو ترځنګ، نظامی برخی هم لرلی. نظامی الوتکی ترانسپورتی، شکاری Mig. 21 ، سوخوی جیت او هلیکوپتر وې. په دې جمله کې د هلیکوپتر ۳۷۷ غونډ د کابل د خواجه رواش هوایی ډګر نظامي برخه کې و.

- جمال مېنه

د کابل پوهنتون ختیځ ته پرته سیمه چې د سیدجمال الدین افغان د نوم په ویاړ په دې نوم نومول شوی ده. خو د کابل پوهنتون ټول پینځه سوه وربوی هغه زمکه ده چې غازی امان الله خان د ټل له جنګ څخه د نادرخان د بریالی راستنېدو او د ده د تشویق لپاره له عامه سلطنتی ملکیت څخه ورته بخشش کړې وه. غازی امان الله خان له انګریزانو سره په جګړه کې نامتو جنرالانو ته سوغاتونه، بهادری او نښانونه منظورول. وروسته بیا کله چې د افغانستان د لومړني پوهنتون(دارلفنون) بېلابیل پوهنځی په ښار کې یو یو رامنځته شول، د څلوېښتمې لسیزې په ترڅ کې ټول د جمال مینې دساحې خواته دغه پنځه سوه جریبه وربوی ته راولیږدول شول. دا چې کوم چا جمال یو نامعلوم شخص معرفی کړی او ویلی یې دی چې دا ساحه د جمال په نوم د یو چا وه، ناسمه خبره ده.

- خاد

له ۱۳۵۹ تر ۱۳۶۴ پورې د افغانستان د استبخاراتو اداره وه.

- پی.ډي.ا.(PDA/Peshawer Development Authority)

د پېښور ښار انکشافی اداره چي دفتر یی حیات اباد فیز تری کې و. پرته د دی اداری له اجازې چا هیڅ تعمیرنشو جوړولای، ملکیتونه ورسره ثبت و او هره نقشه یې مخکې له تطبیق څخه تایید، رد یا اصلاح کوله.

- Pirates Ships د سمندري غلو بېړۍ ګاني

په اروپا کې؛ په تېره بیا د پرتګال، انګلیس اوفرانسې د بېړۍ جوړلو او چلولو صنعت ډېره سابقه لري. د سوداګري تر څنګ يې دخپلو استعماري هدفونو له مخې نوي ټاپوګان هم وپېژندل او خپل (ملکیت) یې کړل. عجیبه ده چي دا هیوادونه د لویو سمندرونو لرې برخو کی، له خپلو هیوادو د زرګونو کیلومترو په واټن ټاپوګان لري. په دې لړ کې له اتلسمې پېړۍ مخکې سمندری غلو هم ځانګړې کوچنی چټکې بیړۍ لرلې چي د سوداګرو په بیړیو به يې یرغل کاو او د هغوی مالونه به يې لوټل. سمندري غله(دزدان دریایی) يوه نامتو او وېروونکې اصطلاح شوه چي بېړیو ته يې (Pirates Ships) ویل کېدل. ورو ورو د امنیتي تدابیرو او د سمندری پولیسو د ګزمې او د لویو بیړیو د ښه مجهز کیدو په تخنیک سمندری غله ورک شول.

- ارباب خلیل

د اربابانو یو مشر و چي پېښور او افغانستان کې يې ژوند کړی و. د کابل د جنګونو په مهال د پېښور د جهانګیراباد سیمه کې میشت و. څه خپلوان يې د بغلان ولایت او څه نور خپلوان یی جلال اباد او کابل کې وو. پېښور کې يې افغان مهاجرو سره ښه راشه درشه پاللـــــه. د دوی د اوسېدو کوڅه د اربابانو د کوڅې په نوم مشهوره وه. يوه سیمه جلال اباد ښار کې هم د اربابانو په نوم شته.

- یوولسمه فرقه

په ننګرهار کې د افغانستان د پوځ یوه عسکری فرقه وه، له شپېتمو کلونو مخکې د جلال اباد دهوایي ډګر مخامخ سیمه(له خوشګنبد مخ په ختیځ لوري) د جلال اباد- تورخم دعمومی سړک په غاړه پرته وه چي وروسته بیا ثمرخیلو ته ولیږدول شوه او په ځای یې د ننګرهار لومړی نمبرقول اردو ځای په ځای شو.

- آی. اس. آی.(ISI)

کله چي د انګلیس استعمار په ۱۹۴۷م. کال د هند له نیمي وچې څخه ظاهراً ووت، په انګلستان کې يې خپل روزل شوي جنتلمین په هغه خاوره حاکم کړ چي نیمه يې له هندوستان او نیمه يې له افغانستان څخه بېله کړې وه. د هغه وخت د پوځ او نظامي شتمنیو یوه لویه برخه پاکستان ته په برخه ورسېده . برېتانویانو ځان ته وفادار فیودالان، پوځیان، بیروکراتان او سیاستوال ونازول او د پاکستان واګې يې ورته وسپارلې چي دوی ته ښه وفادار، چوپړیان او د ډاډ وړ وو. دا خلک ستر زمکوال او فیودالان وو (د بېلګې په ډول د قریشي او مخدوم کورنۍ او داسې نور) چي دا اشرافیه (Elite class) تر اوسه د (Establishment)تر نامه لاندې په پاکستان واکمن او مسلط دي. بریتانویانو ته د وفادارو خلکو او کورنیو بشپړ مالومات ښاغلی سر لیپل هینري ګریفن په خپل کتاب (The Chiefs of Punjab) کې لیکلی دی. بریتانویانو د پنجاب د اشرافیه د ښووني او روزنې په موخه يو ځانګړی پوهنتون (Chief's College) جوړ کړی و چي اوس د (Aitchison College) په نامه یادېږي. د پاکستان ډېر پوځي او سیاسي مشران له همدې پوهنتون څخه فارغ شوي دي. په دې مصنوعي جغرافیه کې يې د مشروع حکومت ښودلو په موخه انګریز مامور میکایلی(Thomas Babington Macaulay) یو قانون(آئین) او ورسره یو بل انګریز دغه استبلشمنت ته (چي نوم يې جنرال فرانک والترمیزیروی و) اردو او نور تاسیسات جوړ اود راتلونکې لپاره يې د خپلو موخو او غرضونو په خاطر دوه استخباراتی سازمانونه هم جوړ کړل. یو يې د عمومی اطلاعاتو اداره اوبل يې نظامی جاسوسی وه، خو دواړه ډېر کامیاب نه وو. وروسته تر یو کال د استخباراتو یو ډېر ماهر انګلیس(کاتوم) په ۱۹۴۸م. I S Iیا(Inter Services Intelligence) تاسیس او بریتانیا کې يې ورته د مامورینو روزنه هم پیل کړه. د پاکستان د خلکو د عوایدو او مالیاتو ډېره برخه دغه سازمان ته ورتله، چي د وخت په تېرېدو يې سیمه کې بې امني او د ګاونډیو هیوادو چارو کی لاسوهنې پیل کړې. دغه استخباراتی سازمان ته بېلابیل تشکیلات او کومیټې جوړې او په دندو وګومارل شوې. ورو ورو يې عملیاتواو تشکیلاتو دنړې نورو برخو ته هم غځونې وکړې. نن ورځ دا په نړۍ کې د استخباراتي چارو پنځم مُهلک سازمان بلل کیږي. دندې يې د پاکستان د ګټو خوندي کول، ګاونډیو هیوادو (په تېره هند او افغانستان)کې ځارګري، د پاکستانی پوځ د بیلابیلو څانګو ترمنځ همغږي، پاکستان کې د

بهرنیو اتباعو، دیپلوماتانو، سوداګرو او نورو څار، په بهر کې د پاکستانی دیپلوماتانو څارنه او نورې جاسوسي دندې دي. د دې سازمان پټې شبکې د افغانستان مسایلو ته ځیر دي. د ډیورند کرښه، د افغانستان اوبه، د افغانستان د وضعیت بی ثباته ساتل، افغانستان کی د اقتصادی پروژو تخریب، د ډیورند له کرښې ګام په ګام د افغانستان خاورې ته پرمختک، دافغانستان د مرکزی حکومتونو په وړاندې د مخالفینو روزنه او تجهیز او داسې نور فعالیتونه یې ځرګند، خو د هر ډول ملی تفکر، ترقی پسندي، ملی یووالی او دتمدُن دمظاهرو مخنیوی یې پټ فعالیتونه دي، چې پاکستانی مدرسو کې د روزل شویو عناصرو په لاس یې عملي کوي. په تېره بیا په لاندنیو کلونو کې یې لاندنیو رئیسانو د افغانستان چارو کی ویجاړوونکې دندې لرلې: جنرال اخترعبدالرحمن(۱۹۸۰-۸۷م.)، جنرال حمیدګل(۱۹۸۷-۸۹)چې همدا وخت یې په جلال اباد د برید نقشه طرح کړه)، اسد درانی(۱۹۹۰-۹۲)(دا وخت دافغانستان ټول ملی موسسات، اردو، سړکونه، تاریخی ابدات او نوری مادي او معنوی شتمنی برباد شوې)، اشفاق پرویزکیانی(۲۰۰۴-۲۰۰۷)چې د افغانستان د متزلزل او بی ثباته وضعیت په وړاندې یې وسله والو مخالفینو روزولو او بیا تنظیمولو او وسله وال کولو چارو ته سازمان ورکړ اود بن لادن ژوند یې خوندي کړ)، عاصم منیر(۲۰۱۸-۱۹)، او جنرال فایز(فیض) حمید(۲۰۱۹-۲۰۲۱) چې افغانستان کې یې یو متفرق، غیر متفق، مفسد، خو د ثبات په لوری تلونکی جمهوری نظام بیخی له منځه یوور.

- سي. آی. ای(CIA)

د امریکی د متحده ایالاتو د اطلاعاتو(استخباراتو) مرکزی سازمان دی چې د امریکی د ملی امنیت د ساتنې، د لویو پالیسیو د پټ ملاتړ او څار او د راز راز نورو سیاسی او امنیتی دندو مسئولیت لري. دغه سازمان د دوهمې نړیوالی جګړې له پای ته رسېدو وروسته جوړ او مرکزی دفتر یې ویرجینیا کې دی. دا سازمان د اطلاعاتو را ټولولو پرته، دولتي سیاست جوړوونکو ته مشورې هم ورکوي. د سړې جګړې په دوره کې یې افغانستان د تمرکز نقطه او په دې سیمه کې یې دشوروی اتحاد په ضد د نظامی او نورو فعالیتونو ملاتړ وکړ. عجیبه ده چې؛ د فیډل کاسترو په ضد د فعالیتونو او لګښتونوځخه وروسته یې دوهم درجه تمرکز او لګښتونه په حکمتیار او د افغانستان په جنګ وو، دا د دې ځرګندونه کوي چې د اتیایمو کلونو به بهیر کې د افغانستان مسئله دغه سازمان ته ډېره مهمه وه.

- کاجی بی(KGB)

د شوروی اتحاد د دولتی امنیت کمیټه(Комитет государственной безопасности (استخباراتی) اداره وه چې وروسته د ستالین له مړینې په ۱۹۵۳م. کې د دغه هیواد د پخواني د امنیت وزارت په ځای جوړه شوه. دغی ادارې د شوروی اتحاد ټولو جمهوریتونو کې تشکیلات او د سیاسی او ملکی ژوند په ټولو برخو کلکه څارنه لرله، چې په ۱۹۹۱م. کال کې د شوروی اتحاد له ړنګېدو وروسته منحل شوه. مهمه دنده یې د لویدیځو هیوادو په وړاندی کلک امنیتی- اطلاعاتي دریځ او له سي.آی. ا. سره پټې ډغری وهل و. دا اداره په ټول شوروی اتحاد کې تر ټولو پیاوړې اداره وه.

- د انګلستان استخباراتی نظامی سازمان(MI 6)

بشپړ نوم یې(Military Intelligence, Section 6) دی. پټ او نظامی ډوله فعالیتونه ترسره کوي، د بهرنیو دولتونو، شرکتونو او نورو استبخاراتی سازمانو په اړه معلومات راټولول، د ټولې بریتانیا د امنیتی چارو څارنه او د ګټو ساتنه یې دنده ده. د آسترلیا د پټو اطلاعاتو سرویس، د اسراییلو موساد(جاسوسی اداری)، د پاکستان ISIاو CIAسره ټینګې اړیکې لري. د بریتانیا د بهرنیو چارو وزارت فعالیتونو کې یې ډېر اغېز دی. د تاسیس له وخته بیا تر اوسه یې نوم او د دندو جزئیاتو کی بدلونونه راغلي دي.